

AVOCATUL
POPORULUI
OMBUDSMAN

RAPORT

PRIVIND RESPECTAREA DREPTURILOR
ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI
ÎN REPUBLICA MOLDOVA

2022

CUPRINS

Cuvânt de salut al Avocatului Poporului.....	4
Cuvânt de salut al Avocatului Poporului pentru drepturile copilului.....	6
Rezumatul Raportului privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova pentru anul 2022	8
Preambul.....	14

CAPITOLUL I

Drepturile omului.....	16
1.1 Dreptul la cel mai înalt standard de sănătate.....	17
1.2. Dreptul la un proces echitabil	20
1.3. Dreptul la asistență și protecție socială.....	23
1.4. Dreptul la muncă și protecția muncii	25
1.5. Dreptul la siguranță și libertate	27
1.6. Libertatea de întrunire și libertatea de exprimare	29
1.7. Prevenirea violenței față de femei și a violenței domestice	32
1.8. Drepturile avertizorilor de integritate	33
1.9. Drepturile persoanelor în procesul de recrutare.....	34

CAPITOLUL II

Drepturile copilului.....	39
2.1. Dreptul la cea mai bună stare de sănătate posibilă	40
2.2. Asigurarea drepturilor și libertăților civile	42
2.3. Dreptul copilului la educație	44
2.4. Respectarea drepturilor copiilor în situație de stradă.....	48
2.5. Copii în contact cu sistemul de justiție	51
2.6. Dreptul copilului la nume și cetățenie.....	56
2.7. Protecția copiilor beneficiari de protecție internațională (copii refugiați).....	58
2.8. Respectarea drepturilor copilului în regiunea Transnistreană	61

CAPITOLUL III

Prevenirea torturii.....	62
3.1. Rezumatul activităților de prevenire a torturii	63
3.2. Interzicerea torturii	64
3.3 Situația persoanelor deținute în instituțiile penitenciare	68
3.4 Situația persoanelor reținute și deținute la poliție	76
3.5 Situația persoanelor reținute la frontieră	79
3.6 Situația persoanelor internate în spitalele de psihiatrie	79
3.7 Situația persoanelor din centrele de plasament temporar a persoanelor cu dizabilități	81
3.8 Situația persoanelor returnate forțat	83

CAPITOLUL IV

Beneficiarii de protecție internațională..... 85

- 4.1. Respectarea drepturilor persoanelor care beneficiază de protecție internațională
(persoane refugiate) 86

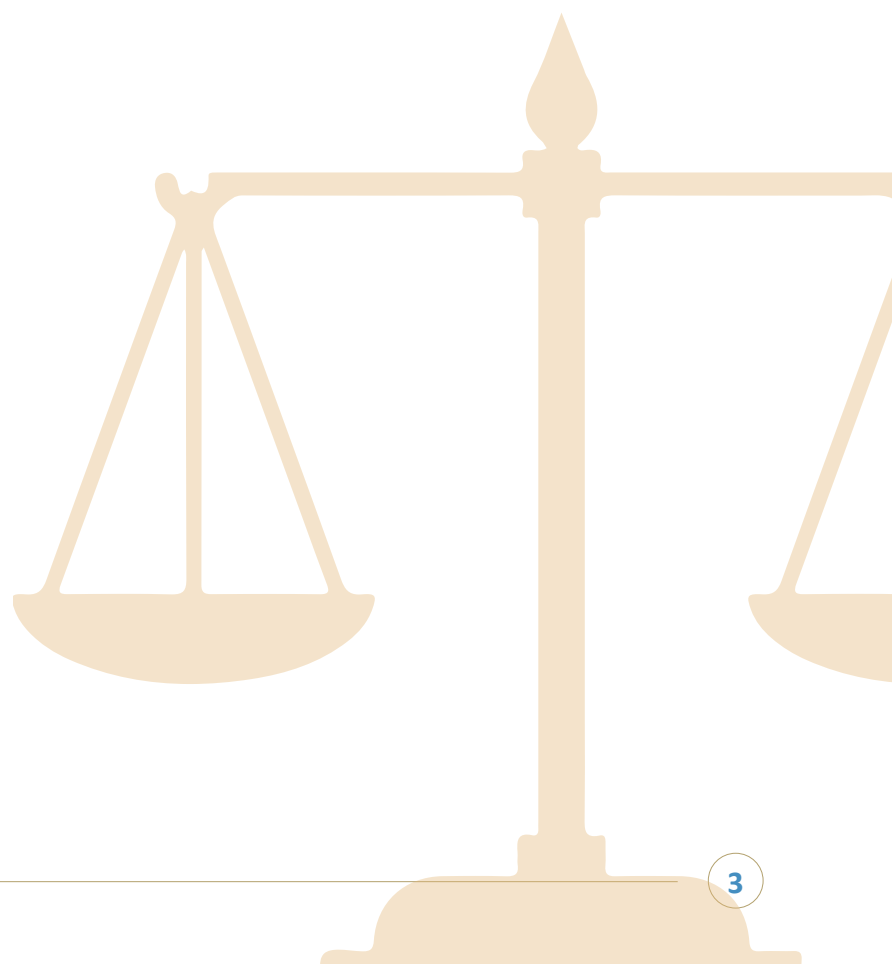
CAPITOLUL V

Promovarea drepturilor omului 93

- 5.1. Promovarea drepturilor omului 94
5.2. Educarea în domeniul drepturilor omului 94
5.3. Colaborarea la nivel național..... 96
5.4. Apariții mass-media 100
5.5. Colaborarea la nivel internațional 100
5.6. Vizite de documentare 101
5.7. Evenimente 104

ANEXE 105

- Recomandările Avocatului Poporului 106
Recomandările Avocatului Poporului pentru Drepturile Copilului 111
Date statistice privind respectarea drepturilor omului în 2022 114

Cuvânt de salut al Avocatului Poporului

Dragi prieteni,

Sunt recunoscător faptului că de un an reprezint drepturile și libertățile omului în calitate de Avocat al Poporului în Republica Moldova.

Activitatea Ombudsmanului trebuie să fie transparentă și deschisă la dialog cu societatea, or, aceasta am și făcut pe parcursul anului 2022. În activitatea mea am respectat și voi respecta în continuare toate procedurile legale, conducându-mă, neapărat, și de Principiile de la Paris.

Când am fost ales în calitate de Avocat al Poporului, în anul 2022, aveam o idee foarte clară despre ceea ce doream să obțin în timpul mandatului. Cunoșteam că Oficiul Avocatului Poporului se bucură de o reputație ireproșabilă, cunoșteam succesele sale, dar și unde se puteau aduce îmbunătățiri.

Ultimul an a fost unul complicat și provocator, dar a fost și un an bun cu multe reușite. Ne-a pus pe toți la încercare, dar împreună cu colegii și kolegele din Oficiu am găsit soluții și am reușit să fim aproape de toți cei care au avut nevoie de ajutorul nostru. Desigur, este adevărat că oricând lucrurile se pot face și mai bine, de aceea voi lucra asiduu și în continuare pentru drepturile și libertățile tuturor.

Totuși, să începem cu lucruri pozitive.

Ceea ce mi-am propus să fac de la începutul mandatului a fost să mă angajez într-o muncă de care să beneficieze toate persoanele, chiar și cele care nu auziseră niciodată de Oficiul Avocatului Poporului. Astfel, acesta a devenit mai remarcabil în ultimul an, cu o viziune direcționată și strategică, dar nu cu una generală.

În acest an, am reușit împreună cu echipa Oficiului Avocatului Poporului să monitorizăm drepturile și libertățile cetățenilor din Republica Moldova, dar și ale cetățenilor străini aflați pe teritoriul țării.

Totodată, apreciez colaborarea dintre Oficiul Avocatului Poporului și autoritățile guvernamentale, dar mizez și opinez asupra unei consolidări a relației dintre Instituția Națională a Drepturilor Omului și factorii de decizie, în special pe segmentul implementării recomandărilor venite din partea Ombudsmanului.

Astfel, pe parcursul anului 2022, una dintre principalele acțiuni a fost monitorizarea respectării drepturilor persoanelor străine venite pe teritoriul Republicii Moldova în urma invaziei militare a Federației Ruse în Ucraina. În acest context, deși remarc efortul depus de către autoritățile publice, totuși, tind să evidențiez mai multe lacune, în special în domeniul asigurării dreptului la asistență medicală, dreptului la educație și la reunificarea familiei, fapt pentru care respectarea drepturilor persoanelor care beneficiază de protecție umanitară va rămâne în continuare pe agenda mea de activitate.

Tot în acest an, am formulat propuneri de îmbunătățire a legislației. De asemenea, am monitorizat compatibilitatea cadrului normativ național cu standardele prestabilite de tratatele internaționale din domeniul protecției drepturilor omului.

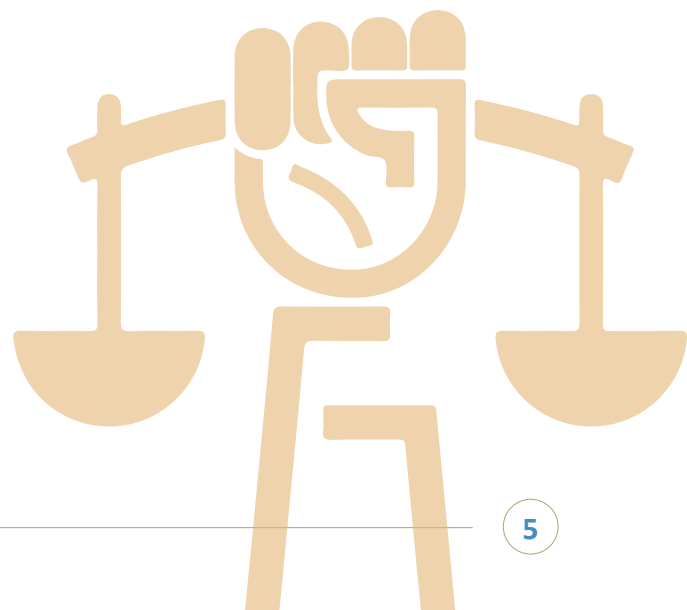
Ne bucurăm și mulțumim pentru parteneriatele de colaborare cu instituțiile internaționale care manifestă interes pentru dezvoltarea și consolidarea Oficiului Avocatului Poporului în domeniul prevenirii, protecției și promovării drepturilor omului în Republica Moldova.

De mai bine de 25 de ani de activitate, Oficiul Avocatului Poporului a avut parte de o mare provocare privind condițiile tehnice ale edificiului, care, anterior, nu asigura securitatea necesară pentru siguranța colaboratorilor, dar și a beneficiarilor care vin în instituție. Astfel, de la începutul anului 2023, cu suportul Oficiului Înaltului Comisar pentru Refugiați (UNHCR), Oficiul Avocatului Poporului se bucură de un spațiu potrivit necesităților instituției. De asemenea, pentru vizitatori este deosebit de important să poată veni la Avocatul Poporului și la Avocatul Poporului pentru drepturile copilului fără sentimentul că ar putea fi intimidați sau fără frica de a fi constrânși din partea altor autorități care activau în cadrul aceluiași edificiu. Anume din acest considerent, Instituția Națională de Protecție a Drepturilor Omului, în conformitate și cu Principiile de la Paris, nu mai este amplasată în aceleași clădiri cu autoritățile publice și, prin urmare, este accesibilă pentru un cerc mai larg de vizitatori, inclusiv pentru persoanele cu dizabilități, acestora fiindu-le asigurate căile de acces din toate zonele orașului.

În anul 2022, primul an în care am stat în fruntea Oficiului Avocatului Poporului, am avut onoarea să coordonez o echipă care a luptat pentru a deveni din ce în ce mai bună și pentru ca activitățile acestuia să aibă un impact mai mare asupra domeniilor din sfera noastră de competență. Am muncit din greu pentru a face Oficiul unul incluziv, în care oamenii din toate grupurile să se simtă bineveniți. Or, rezultatele noastre sunt vizibile, în ciuda provocărilor pe care le-am avut în decursul anului.

La final, aș dori să-mi exprim recunoștința față de echipa Oficiului Avocatului Poporului și față de partenerii internaționali și naționali cu care am avut onoare să conlucrez. De aceea, în continuare, eu și întreaga echipă ne angajăm să promovăm corectitudinea, responsabilitatea și transparența în cadrul Oficiului Avocatului Poporului, dar și în întreaga societate, prin rezolvarea și investigarea cererilor privind drepturile omului, prin monitorizare și raportarea situației drepturilor omului, a problemelor sistemice ce sunt sub jurisdicția Ombudsmanului.

Vă mulțumesc!
Ceslav PANICO
Avocatul Poporului

Cuvânt de salut al Avocatului Poporului pentru drepturile copilului

Dragi copii, Stimați cetățeni,

Prezint acest mesaj de salut cu o ușoară melancolie în suflet, care, pe deoparte, îmi amintește despre tradiționalul exercițiu de raportare anuală pe care l-am efectuat an de an, timp de 7 ani consecutiv, iar, pe de altă parte, reprezintă apogeul întregii activități în cadrul mandatului Avocatului Poporului pentru drepturile copilului/Ombudsman.

Acest mesaj de la finele mandatului este un ultim epilog în această postură de Ombudsman al Copilului și urmează să fac o totalizare a celor 7 ani de mandat în calitate de Avocat al Poporului pentru drepturile copilului, în special a anului 2022, perioadă de raportare a respectării drepturilor copilului în Republica Moldova.

Pe parcursul mandatului mi-a reușit să aduc subiectul privind respectarea drepturilor copilului în fața celor mai înalte foruri, cum ar fi legislativul, impunând control parlamentar asupra respectării drepturilor copiilor în situație de risc și înaintând propuneri legislative pentru îmbunătățirea legislației și ralierea la standardele internaționale. Reprezentanții societății civile ne-au fost alături și, astfel, ne-a reușit să promovăm drepturile copilului, să demonstrăm societății importanța rolului copiilor ca actori activi ai societății noastre și, nu în ultimul rând, să sporim gradul de încredere a copilului, să-l convingem că opinia lui contează în toate chestiunile care îl privesc. „Copiii Apărători ai Drepturilor Omului” și „Dreptul Viitoarelor generații” sunt concepte noi, care necesită a fi incluse în agenda autorităților statului și a avea o abordare holistică.

Constat că, în perioada mandatului 2016–2022, a fost înregistrată o îmbunătățire semnificativă în sistemul național al drepturilor copilului. Totuși, statul ca deținător de obligații are restanțe în domeniul prevenirii încălcării drepturilor copilului, protecției copilului în situație de risc, promovării drepturilor copilului și respectării interesului superior al copilului în toate chestiunile care îl vizează.

Cu referire la perioada de raportare, precizez că anul 2022, venind din start cu o ușoară ameliorare a situație generate de noul virus SARS-COV-2, a reușit să perturbe ordinea internațională din cauza evenimentelor care au loc și astăzi în Ucraina și care ar fi trebuit să fie doar o pagină a istoriei, iar copii ar fi trebuit să o cunoască doar din analele și manualele de istorie pe care le studiază în conformitate cu programa școlară. Conflictul armat dintre Rusia și Ucraina a dezbinat familii, frați și surori, dar și a îndepărtat pentru decenii popoare prin suferința creată copiilor care o vor duce cu ei pe parcursul întregii vieți.

Astfel, activitatea mea de Ombudsman al Copilului, în perioada anului de finalizare a mandatului, a fost marcată primordial de asigurarea respectării drepturilor copiilor refugiați din Ucraina, care au fost nevoiți să își găsească un alt adăpost sigur, în afara teritoriului pe care au fost deprinși să-l numească acasă. Respectiv, problemele asociate respectării drepturilor copiilor, care au avut de suferit de pe urma conflictului armat dintre Rusia și Ucraina, au fost și rămân a fi practic cele mai complicate chiar și în comparație cu problemele persoanelor mature. Or, foarte mulți dintre copii, fiind și așa în zona de risc în calitate de grup vulnerabil, s-au trezit în situația în care a trebuit să se confrunte cu atrocități neimaginabile pentru individul contemporan, atrocități care i-au despărțit de părinți, frați, surori și care i-au deplasat la sute și mii de kilometri distanță unul față de altul sau, în anumite situații, i-au lăsat fără cele mai importate persoane pentru viața și dezvoltarea lor.

Situația copiilor care au fugit în urma conflictului armat din țara vecină a reprezentat încă o dilemă suplimentară pentru autoritățile naționale, care încă nu au reușit să își revină pe deplin după efectele recente pandemii. Astfel, problemele cu privire la viața și dezvoltarea copilului, la reunificarea familiei, la educația și sănătatea acestuia, la implicarea în procesul decizional și la respectarea opiniei au căpătat o conotație mult mai intensă și au impus autoritățile să-și consolideze eforturile în soluționarea acestor aspecte.

De altfel, anume în această perioadă Consiliul Consultativ al Copiilor de pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului primește o importanță deosebită și este instituit de către Ombudsmanul Copilului în calitate de organ nou care are drept scop de a consolida importanța mecanismului de consultare a opiniei copilului. Acest instrument reprezintă un succes nu doar pentru instituția Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, dar și pentru toată societatea în general, mai ales în situația în care, în perioada anului 2022, la recomandarea repetată a Ombudsmanului Copilului, statul Republica Moldova a aprobat Legea nr. 117/2022 pentru ratificarea Protocolului facultativ la Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului privind procedura de comunicare¹. De asemenea, anul 2022 se remarcă și prin intrarea în vigoare a Convenției de la Istanbul care prevede prevenirea și combaterea violenței împotriva femeii și a violenței domestice, care, în cele mai dese ori, au repercusiuni grave asupra copiilor, formând sechele pe tot parcursul dezvoltării acestora. Astfel, sunt mândră că, în calitate de reprezentant al Instituției Naționale a Drepturilor Omului, am reușit să pledez în fața autorităților publice în favoarea implementării acestui instrument internațional din domeniul drepturilor omului.

Totodată, tind, pe final de mandat, să atrag atenția legiuitorului asupra necesității fortificării Instituției Ombudsmanului Copilului în calitate de Instituție Națională a Drepturilor Copilului, prin atribuirea unor prevederi mai concrete și mai largi în domeniul independenței financiare și funcționale. Astfel, instituirea unei entități separate a Avocatului Poporului pentru drepturile copilului/Ombudsman ca Instituție Națională pentru Drepturile Omului, frecvent discutată în societate, urmează a fi subiectul unor dezbateri publice. Conceptul respectiv este inspirat din practica partenerilor internaționali, dar și din analiza internă a activității Oficiului Avocatului Poporului.

În concluzie, doresc să mulțumesc echipei Oficiului Avocatului Poporului care mereu m-au sprijinit în activitatea mea de apărător al drepturilor copilului, partenerilor internaționali și naționali, care au facilitat promovarea drepturilor copilului și a interesului superior al copilului în Republica Moldova, autorităților guvernamentale, care au depus efort într-o implementare a Recomandărilor Ombudsmanului Copilului și, nu în ultimul rând, reprezentanților societății civile și mass-mediei.

Cu respect,
Maia BĂNĂRESCU
Avocat al Poporului pentru drepturile copilului

¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131326&lang=ro

Rezumatul Raportului privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova pentru anul 2022

CAPITOLUL I

DREPTURILE OMULUI

Perioada anului 2022 a fost una bulversată și controversată din perspectiva drepturilor omului. În acest an Republica Moldova tot mai puțin a resimțit efectele crizei pandemice provocate de virusul SARS-Cov-2, dar, pe de alta, la fel ca întreaga comunitate internațională a fost zguduită de un fenomen care într-o societate contemporană ar fi trebuit să fie doar un eveniment istoric – războiul Federației Ruse împotriva Ucrainei. Criza umanitară, venită să înlocuiască criza pandemică, a făcut ca autoritățile guvernamentale să se mai ciocnească cu o provocare destul de complicată, fiind astfel nevoiți să asigure respectarea drepturilor, nu doar pentru proprii lor cetățeni, dar și pentru un număr covârșitor de oameni, și anume pentru persoanele refugiate care au fugit din cauza conflictului armat din țara vecină și au încercat să-și găsească un alt adăpost pentru a supraviețui.

Avocatul Poporului constată că situația din domeniul respectării **dreptului la sănătate** nu a suferit modificări esențiale în perioada de raportare, chiar dacă efectele crizei pandemice COVID-19 nu mai sunt atât de accentuate precum erau la începutul acesteia. Ombudsmanul relevă faptul că sistemul medical s-a adaptat la efectele pandemiei și a început să utilizeze consecințele acesteia drept scuze pentru eșecurile înregistrate. Poziția Ombudsmanului la acest capitol este împărtășită și de către partenerii săi internaționali, precum este European Observatory (Observatorul European)², care în unul dintre studiile sale recente, publicat la 12 septembrie 2022, a efectuat un screening asupra sistemului de sănătate din Republica Moldova³, în care a concluzionat următoarele:

1. se atestă acțiuni ale statului de a contracara plățile informale, însă acestea continuă să persiste și să împiedice accesul oamenilor la serviciile de sănătate, în special de îngrijire spitalicească;
2. nivelul relativ scăzut al cheltuielilor publice pentru sănătate, ca pondere a PIB-ului, și rata ridicată a plăților neoficiale pentru serviciile de sănătate duc la imposibilitatea accesării serviciilor de către beneficiarii finali;
3. se atestă planuri de reorganizare a serviciilor spitalicești administrate de stat, dar în același timp se atestă și o creștere a numărului de spitale private în ultima perioadă;
4. se atestă un exod masiv al specialiștilor din domeniul medicinei, problemă care se agravează și din cauza dezechilibrul geografic în acoperirea serviciilor de sănătate;
5. se atestă scăderea constantă a ponderii persoanelor vaccinate, fapt care a apărut și s-a amplificat din cauza pandemiei COVID-19;
6. se constată consumul excesiv de alcool și tutun care afectează grav sistemul de sănătate și contribuie la creșterea mortalității premature pe segmentul bolilor netransmisibile.

Avocatul Poporului atrage atenția repetat și asupra respectării **dreptului la sănătate în instituțiile de detenție** indiferent de profilul lor. Deși problema respectivă a mai fost prezentată în fața autorităților competente și în cadrul rapoartelor precedente, avalanșa de cereri la acest capitol ne impune să reluăm subiectul dat. Astfel, se remarcă faptul că persoanele care sunt plasate în custodia statului

² <https://eurohealthobservatory.who.int/home>

³ <https://eurohealthobservatory.who.int/publications/i/health-systems-in-action-republic-of-moldova-2022>

(penitenciare, centre de plasament temporar) suferă de o prestație medicală limitată și, adesea, neprofesionistă.

Cu referire la asigurarea **dreptului la un proces echitabil**, Ombudsmanul relevă anumite schimbări sistemice efectuate de către autoritățile guvernamentale, cu toate acestea, însă, justiția rămâne a fi unul dintre cele mai criticate domenii de către societate. Astfel, populația în continuare percepe sistemul de justiție ca fiind unul corupt în care relațiile de amicitie sunt garantul soluționării anumitor situații problematice.

Avocatul Poporului apreciază adoptarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia⁴, însă, totodată, îndeamnă autoritățile să fortifice mecanismul de monitorizare și evaluare a implementării acțiunilor planificate, or, la etapa actuală există doar un singur Raport de monitorizare a implementării acestui mecanism.

De asemenea, Ombudsmanul apreciază modificările efectuate în Legea nr. 68/2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar și în Legea nr. 198/2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat, în sensul în care modificările acestor două legi contribuie la accesul la justiție al persoanelor social-vulnerabile și al persoanelor cu dizabilități.

Totodată, Avocatul Poporului recomandă remedierea situației cu privire la examinarea cererilor în baza prevederilor art. 473³ din Codul de procedură penală nr. 122/2003 și în contextul comunicării actelor procedurale către persoanele bănuite învinuite sau condamnate în cadrul procesului penal. În aceeași perioadă de raportare, Avocatul Poporului a atenționat asupra necesității consolidării mecanismului de asistență juridică garantată de stat în raport cu calitate nesatisfăcătoare a serviciilor juridice acordate de unii avocați numiți din oficiu.

În ceea ce privește asigurarea **dreptului la asistență și protecție socială**, Avocatul Poporului a remarcat, în perioada de raportare, condițiile ridicate de vulnerabilitate a populației din cauza crizelor energetice și umanitare care au avut loc pe parcursul anului. Avocatul Poporului a făcut referire și la faptul că atât respectarea demnității umane, cât și securitatea socială a ființelor umane este primordială în orice acțiuni ale actorilor statali față de populația țării și trebuie să fie bazată doar pe măsuri progresive, dar nicidecum pe cele regresive. Ideea a fost expusă în opinia la proiectul unui act normativ prin care se propunea atribuirea categoriei de vulnerabilitate scăzută locurilor de consum neînregistrate în Sistemul Informațional Vulnerabilitate Energetică, din moment ce acestora inițial li s-a atribuit categoria medie. Spre regret, autoritățile au rămas pasive față de recomandarea transmisă.

De asemenea, Ombudsmanul a relevat și situația nesatisfăcătoare a asistenței sociale a vârstnicilor și a persoanelor care sunt încadrate într-o formă de dizabilitate. Avocatul Poporului a opinat asupra necesității fortificării mecanismului de asistență socială prin diversificarea serviciilor de asistență, pornind de la necesitățile specifice fiecărei categorii de dizabilitate și de la majorarea prestațiilor sociale la nivel general pentru toate categoriile de persoane vulnerabile.

Avocatul Poporului a notat, de asemenea, că rămân îngrijorătoare alegațiile cetățenilor cu privire la nivelul scăzut al compensațiilor, mai ales în perioada rece a anului. Avocatul Poporului apreciază eforturile pozitive ale autorităților în vederea majorării veniturilor salariale în sectorul bugetar și indexarea pensiilor, dar, totuși, evidențiază faptul că, în contextul crizelor energetice și umanitare apărute în ultima perioadă care au avut ca rezultat creșterea sărăciei în rândul populației, acțiunile întreprinse sunt insuficiente și necesită fortificare.

Pe segmentul asigurării **dreptului la muncă și protecția muncii**, Ombudsmanul constată că acest drept nu a cunoscut modificări pozitive în raport cu perioadele precedente, motivația autorităților fiind bazată în mare parte pe crizele geopolitice și umanitare care au avut loc în perioada anului 2022. De asemenea, Ombudsmanul constată restanțe din partea autorităților naționale cu privire la implementarea recomandărilor din rapoartele precedente și solicită acestora să revină la implementarea recomandărilor respective.

⁴ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129241&lang=ro

Ombudsmanul consideră necesar ca autoritățile să reevalueze capacitățile Inspectoratului de Stat al Muncii, în sensul fortificării acestuia, și să asigure funcționarea eficientă a Inspectoratului, în special în raport cu controalele inopinate petrecute la sediile angajatorilor.

Totodată, Avocatul Poporului opinează și asupra dezvoltării mecanismului de angajare în câmpul muncii a persoanelor condamnate care ispășesc pedeapsa în instituțiile de detenție și a persoanelor care deja au fost eliberate din aceste instituții privative de libertate.

Domeniul de influență al art. 5 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, **dreptul la libertate și siguranță**, rămâne în continuare o provocare pentru autoritățile publice, în special pentru sistemul juridic. Este îngrijorător numărul în creștere a măsurilor privative de libertate aplicate de către magistrații naționali, neglijând, însă, măsurile de supraveghere alternative. De asemenea, condamnării se plâng în repetate rânduri de numărul mare de percheziții efectuate de Administrația Națională a Penitenciarelor și de comportamentul abuziv al funcționarilor în timpul acestor acțiuni.

Tot la capitolul libertate și siguranță este îngrijorătoare și situația spitalelor de psihiatrie care activează în regim special și în a căror incintă persoanele pot fi încarcerate. De aceea, Avocatul Poporului reamintește asupra faptului că persoanele respective, fiind persoane bolnave, trebuie să fie tratate ca oricare pacient, or, demnitatea și drepturile pacientului trebuie să fie respectate cu strictețe.

Asigurarea **la libertatea întrunirilor și libertatea de exprimare**, în perioada de raportare, a fost marcată prin acțiuni de protest din partea societății și a membrilor grupurilor politice, care, în anumite situații, au avut un comportament mult prea exagerat. De asemenea, Avocatul Poporului a catalogat drept excesive acțiunile de suspendare a licențelor de emisie pentru unele posturi de televiziune. Astfel, Ombudsmanul a notat că autoritățile trebuie să identifice mijloace eficiente, cu scopuri legitime, fără a aduce un prejudiciu cât de mic exercitării drepturilor fundamentale expuse mai sus. În același context, Avocatul Poporului, a condamnat atacurile asupra jurnaliștilor și a societății civile în raport cu exercitarea atribuțiilor lor funcționale.

Cu referire la **prevenirea violenței față de femei și a violenței domestice**, Avocatul Poporului salută ratificarea Convenției de la Istanbul și îndemnă autoritățile publice să-și concentreze eforturile în vederea asigurării compatibilității depline a cadrului normativ național cu standardele stabilite în prezentul instrument internațional. De asemenea, Ombudsmanul remarcă faptul că la nivel central nu există un mecanism de colectare a datelor dezagregate cu privire la violența împotriva femeilor și a violenței domestice.

În perioada de raportare, Avocatul Poporului a urmărit evoluția mecanismului de protecție a avertizorilor de integritate. Astfel, în realizarea atribuțiilor sale de protecție a **avertizorilor de integritate**, Avocatul Poporului:

1. recepționează și examinează solicitările de protecție a avertizorilor de integritate, precum și examinează sesizările din oficiu privind protecția avertizorilor care au făcut dezvăluiri publice, cu condiția exprimării consimțământului expres al acestora de a beneficia de protecția Avocatului Poporului;
2. contribuie la anularea măsurilor de răzbunare și la soluționarea pe cale amiabilă a conflictelor dintre avertizorii de integritate și entitățile publice sau private;
3. elaborează recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a avertizorilor de integritate;
4. asigură înaintarea acțiunilor în instanțele judecătorești și intervenirea în procesele de judecată, pentru a trage concluzii în vederea apărării drepturilor și libertăților avertizorilor de integritate. Totodată, Ombudsmanul conchide faptul că actualul mecanism nu este funcțional pe deplin, iar implementarea lui în practică încă este destul de lacunară.

Pe parcursul anului 2022, Avocatul Poporului a mai fost sesizat cu un șir de cereri ale **persoanelor în procesul de recrutare**. Astfel, acesta constată faptul că statul este încă destul de reticent la aplicarea serviciului de alternativă, iar obiecțiile de conștiință sunt priviți în continuare drept niște persoane care se eschivează de la serviciul militar în termen.

Respectarea drepturilor omului în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului rămâne a fi îngrijorătoare din perspectiva drepturilor omului. Avocatul Poporului solicită autorităților ca acestea să întreprindă măsuri proactive în vederea asigurării accesului Instituției Naționale a Drepturilor Omului – Oficiul Avocatului Poporului – în instituțiile de detenție din stânga Nistrului.

De asemenea, rămân a fi problematice domeniile privind libertatea de circulație, asigurarea cu pensii și prestații sociale, libertatea de exprimare și libertatea de conștiință și înrolarea forțată în rândurile armatei neconstituționale.

Capitolul II

DREPTURILE COPILULUI

În ceea ce privește respectarea drepturilor copilului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului salută eforturile autorităților guvernamentale de a se implica în promovarea acestora, dar, totodată, îndeamnă statul să consolideze eforturile în asigurarea interesului superior al copilului. Astfel, făcând referire la asigurarea **dreptului la cel mai înalt standard de sănătate a copilului**, Ombudsmanul Copilului consideră necesară suplینirea deficitului de personal în centrele comunitare de sănătate mintală, în special în cele din zonele rurale. De asemenea, acesta menționează că este important de a se fortifica mecanismul de intervenție prespitalicească pentru copii care suferă de dizabilități mintale.

Cu privire la asigurarea **drepturilor și libertăților civile**, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului anunța despre crearea Consiliului Consultativ al Copilului de pe lângă Ombudsmanul Copilului, care are drept scop consultarea și prezentarea opiniei copilului Ombudsmanului și autorităților publice. Totuși, Ombudsmanul Copilului remarcă faptul că opinia copilului în continuare nu este pe deplin ascultată, iar implicarea acestuia în procesul decizional nu este la nivelul corespunzător.

Educația copilului a reprezentat și în această perioadă de raportare un subiect de monitorizare pentru Avocatul Poporului pentru drepturile copilului. Astfel, Ombudsmanul Copilului atrage atenția autorităților publice asupra necesității fortificării mecanismelor de suport și asistență psihologică în școli, precum și asupra combaterii violenței și a bullying-ului, probleme des întâlnite în instituțiile de învățământ, care rămân în continuare în grija autorităților de resort.

De asemenea, este importat ca autoritățile din domeniul educației să revadă programele naționale de studii în care se discută despre drepturile omului și, în special despre drepturile copilului. Aceste programe urmează a fi axate mai mult pe interesul copilului și nu pe cel al adultului și a avea o abordare holistică.

Respectarea drepturilor copiilor în situație de stradă continuă să fie o problemă în anul 2022. Autoritățile publice așa și nu au reușit să creeze un mecanism viabil care să diminueze numărul copiilor în condiții de stradă. Astfel, Avocatul Poporului îndeamnă autoritățile publice să fortifice mecanismele intersectoriale prin care să diminueze numărul copiilor care sunt în stradă.

În aceeași perioadă de raportare, Ombudsmanul Copilului a analizat situația copiilor **în contact cu sistemul de justiție**. Deși datele statistice arată o ușoară descreștere a numărului copiilor aflați în contact cu legea, acesta oricum rămâne destul de alarmant. Ombudsmanul Copilului mereu a pledat pentru identificarea unor alternative în ceea ce privește încarcerarea copiilor delincvenți. Astfel, cadrul normativ național prevede soluții alternative încarcerării atât pentru faza de urmărire penală sau judecarea cauzei, cât și pentru faza de executare a pedepsei penale.

Pe parcursul anului 2022, Avocatul Poporului a pledat pentru remanierea mecanismului prevăzut de Legea nr. 299/2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant⁵. De asemenea, în acest an, Avocatul Poporului a acordat o atenție deosebită copiilor **care au fugit din Ucraina în urma conflictului armat** din țara respectivă. Rezultatele monitorizării au arătat că

5 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110737&lang=ro

majoritatea copiilor din familii refugiate au optat pentru învățământul online asigurat de către autoritățile ucrainene, accesând diverse dispozitive electronice. Întru facilitarea accesului la astfel de studii, centrele de cazare au fost asigurate cu rețele de acces la internet, cu suportul diferitor organizații necomerciale. Acest lucru a fost solicitat de unii manageri ai centrelor de refugiați sau de reprezentanții asistenței sociale, care au vociferat dorința copiilor refugiați sau a reprezentanților legali de a merge la școală. În condițiile în care, protecția temporară nu a fost activată, doar solicitanții minori de azil au exercitat dreptul deplin de încadrare în sistemul de învățământ moldovenesc ori au exercitat doar dreptul de a frecventa orele de învățământ, acest fapt, însă, nu a oferit garanțiile și finalitățile oferite de sistemul educațional de stat.

Un alt aspect problematic ce ține de domeniul respectării drepturilor copilului este **respectarea drepturilor copilului din stânga Nistrului**. Astfel, Ombudsmanul Copilului relevă faptul că problema asigurării cu sedii proprii a celor 8 instituții de învățământ cu predare în limba română din regiunea transnistreană, subordonate Ministerului Educației și Cercetării al Republicii Moldova, în conformitate cu standardele stabilite de legislația națională și internațională în domeniu, nu a fost soluționată. În anul 2021, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a propus autorităților statului crearea unui complex educațional multifuncțional care va asigura succesiunea nivelurilor și a ciclurilor din sistemul de învățământ, conform prevederilor Codului Educației al Republicii Moldova, și dreptul copilului de a practica activități recreative proprii vârstei sale, de a participa liber la viața culturală și artistică. Atât președinta Comisiei parlamentare cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media, cât și reprezentantul Ministerului Educației și Cercetării au susținut inițiativa Ombudsmanului Copilului, dar, spre regretul nostru și acelor din regiune, problema a rămas nesoluționată.

Capitolul III

PREVENIREA TORTURII

În anul 2022, au fost realizate, **72 de vizite** preventive în locurile privative de libertate⁶. Urmare a acestor vizite au fost elaborate **29 de rapoarte de vizită cu 570 de recomandări**⁷. Totodată, Oficiul Avocatului Poporului a intervenit în **7 cauze** de interes social sporit cu **7 rapoarte speciale**⁸, a elaborat **3 rapoarte tematice pe domenii actuale**⁹ și **15 rapoarte trimestriale tematice periodice** privind siguranța în locurile privative de libertate¹⁰. Per general, rata implementării recomandărilor pe termen mediu se menține la nivelul de 60%, iar pe termen lung (resurse și politici) în proporție de 10–15%. De asemenea, au avut loc **6 întruniri** cu reprezentanții ANP, CNA, MAp, MAI și CPDORI pe aspecte de promovare a recomandărilor AP și CpPT. Ingerințe în activitatea de monitorizare nu au fost înregistrate. Menționăm că vizite de suprapunere în cadrul mandatului de prevenire nu au fost înregistrate.

În perioada ianuarie–iunie a anului 2022, a fost desfășurată în premieră Campania națională „**Observ Carabinierul**”¹¹, iar în perioada 26–30 iunie 2022, a fost realizată ediția a IV-a a Campaniei Ombudsmanului „**EuNUaplic166/1-EuRespect Demnitatea UMANĂ**”¹².

6 51 de vizite (36 de vizite de monitorizare; 6 vizite de follow-up; 5 vizite de documentare; 1 vizită anunțată; 3 vizite de monitorizare a returnărilor forțate în premieră) realizate de Direcția prevenirea torturii a Oficiului Avocatului Poporului și 21 de vizite preventive și de monitorizare realizate de Consiliul pentru prevenirea torturii.

7 Consiliul pentru prevenirea torturii a elaborat și a remis autorităților 20 de rapoarte de vizită cu 400 de recomandări, iar Direcția prevenirea torturii a elaborat și a remis autorităților 9 rapoarte de vizită cu 170 de recomandări.

8 Raport special „Rele tratamente bazate pe discriminare într-o unitate militară. Cazul Pavlescu”; Raport special „Alegații de tortură la Inspectoratul de poliție Soroca. Cazul Guțu și Covalciuc”; Raport special „Autorizarea spitalizării forțate contrar dreptului la libertate și siguranța persoanei”; Raport special „Respectarea dreptului la viața profesională și a prezumției de nevinovăție la reținere. Cazul Voloc”; Raport special „Aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale de carabinieri”; Raport special „Deces dubios la izolatorul de detenție preventivă al DP Chișinău” și Raport special „Deces violent la Spitalul de psihiatrie Bălți” disponibile la <http://ombudsman.md/rapoarte/speciale/>

9 Raport tematic „Respectarea libertății de întrunire la evenimentele din 8 și 9 mai 2022”; Raport tematic „Accesul persoanelor străine prin intermediul Punctului de Trecere al Frontierei „Aeroportul Internațional Chișinău”” și Raport tematic „Respectarea garanțiilor fundamentale la reținere de către carabinieri”.

10 <http://ombudsman.md/activitate/prevenirea-torturii/prevenirea-torturii/>

11 <http://ombudsman.md/news/final-de-campanie-observ-carabinierul/>

12 <https://www.facebook.com/hashtag/eunuaplic1661eurespectdemnitateauman%C4%83>

DpT a organizat și a participat în cadrul a 3 conferințe naționale cu prezentări pe domeniu¹³ și a avut mai multe intervenții în mass-media.

În ceea ce privește activitatea de prevenire a torturii prin instruirea titularilor de obligații și a posesorilor de drepturi, angajații DpT au realizat **34 de activități de instruire** (în format online și în format fizic) pentru **657 de angajați** ai ANP, IGC, IGPF și MAI pe domeniul de responsabilitate¹⁴.

Activitățile de prevenire au fost susținute de organizațiile donatoare, precum: Consiliul Europei din Moldova – în cadrul proiectului „Consolidarea sistemului de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova”; Fundația Soros Moldova – în cadrul proiectului instituțional „Carabinierii pentru drepturile Omului”; Centrul Internațional pentru Dezvoltarea politicilor migraționale (ICMPD) – în cadrul proiectului instituțional „Capacity for a rights-based return system for Moldova”, și de reprezentanții organizațiilor societății civile AO „Centrul de Drept al Avocaților”, AO „Promo-LEX”, AO „IDOM” și AO „Homecare”.

Accesul Oficiului Avocatului Poporului în locurile privative de libertate din regiunea transnistreană a Republicii Moldova rămâne în continuare limitat. În premieră, reprezentanța Oficiului Avocatului Poporului din Varnița a realizat 2 vizite de documentare în 2 închisori din regiune pe două cazuri individuale¹⁵.

Capitolul IV

BENEFICIARII DE PROTECȚIE INTERNAȚIONALĂ

Conflictul armat declanșat de Federația Rusă în Ucraina a pus autoritățile naționale în situația de a acționa urgent în vederea asigurării unui management rapid pe segmentul de intrare-ieșire din Republica Moldova. Totodată, eforturile statului au trebuit să fie orientate spre asigurarea drepturilor persoanelor străine, venite din Ucraina, care caută un refugiu pe teritoriul țării noastre, aceste eforturi, în totalitatea lor, urmând să răspundă standardelor internaționale și regionale cu privire la situațiile de criză sau la alt pericol public, precum și priorităților și indicatorilor acestora.¹⁶ Potrivit datelor Inspectoratului General Pentru Migrație, în perioada 24 februarie – 13 decembrie 2022 au fost preluate **11532 de cereri de azil**.¹⁷

Un alt aspect la capitolul protecție internațională îl marchează mobilizarea parțială a rezerviștilor, mobilizare declarată de Federația Rusă începând cu 21 septembrie 2022, care a generat un aflus sporit al **cetățenilor ruși** în țările UE, aceasta din urmă, la rândul lor ei, aplicând mai multe restricții de călătorie în scopuri turistice și de agrement. Totodată, Ombudsmanul remarcă câteva cazuri care au demonstrat încălcarea drepturilor omului pe parcursului procesului de admitere a străinilor care necesită o formă de protecție pe teritoriul Republicii Moldova. În acest context, mai multe persoane au specificat cazuri de **reticență și de abuzuri** din partea poliției de frontieră drept răspuns la intenția de a solicita azil.

13 Conferința Ombudsmanului „Instituția carabinierilor între prezent și viitor” <http://ombudsman.md/news/premiera-conferinta-stiintifico-practica-a-ombudsmanului-instituția-carabinierilor-intre-prezent-si-viitor/>; Conferința națională „Asigurarea securității naționale și protecția drepturilor omului în condițiile societății democratice”, organizatori Institutul Național de Informații și Securitate Bogdan Întemeietorul, Oficiul Avocatului Poporului și Centrul pentru Studii de Securitate și Managementul Crizelor: https://sis.md/ro/content/dialog-privind-protect%C8%9Bia-drepturilor-omului-prin-prisma-asigur%C4%83rii-securit%C4%83%C8%9Bii-na%C8%9Bionale_precum și Conferința națională „Statul, securitate și drepturile omului în era digitală”, Universitatea de Stat din Moldova: <https://usm.md/?p=15846>

14 <http://ombudsman.md/activitate/prevenirea-torturii/prevenirea-torturii/>

15 <http://ombudsman.md/news/in-premiera-angajatii-oficiului-avocatului-poporului-au-efectuat-o-vizita-in-penitenciarul-subordonat-entitatilor-de-la-tiraspol/> <http://ombudsman.md/news/reprezentantul-oficiului-avocatului-poporului-a-vizitat-un-deținut-in-izolatorul-de-ancheta-din-penitenciarul-nr-3-%d1%83%d0%b8%d0%bd-3-din-mun-tiraspol/>

16 <https://emergency.unhcr.org/entry/81190/emergency-priorities-and-related-indicators> ;

17 <http://bma.gov.md/ro/content/%E2%80%9Eprimul-la-datorie%E2%80%9D-%E2%80%93-mai-prezint%C4%83-activitatea-%C3%A2nd-din-data-de-24-februarie-prin;>

În contextul procesului de monitorizare a respectării drepturilor persoanelor care beneficiază de protecție internațională, Avocatul Poporului a atras atenția asupra **condițiilor și a facilităților de plasament al persoanelor străine venite din Ucraina**. Rezultatele monitorizării indică asupra lipsei unor reglementări la nivel național cu privire la cazarea persoanelor străine aflate sub protecție temporară pe teritoriul Republicii Moldova, care ar trebui să stabilească standarde minime și proceduri de cazare, în acest sens, Ombudsmanul venind în raportul nr. 1 cu o recomandare.¹⁸

Preambul

Perioada anului 2022 a fost una bulversată și controversată din perspectiva drepturilor omului. Pe de o parte, Republica Moldova tot mai puțin a resimțit efectele crizei pandemice provocate de virusul SARS-COV-2, dar, pe de alta, la fel ca întreaga comunitate internațională a fost zguduită de un fenomen care într-o societate contemporană ar fi trebui să fie doar un eveniment istoriei – războiul Federației Ruse împotriva Ucrainei. Criza umanitară, venită să înlocuiască criza pandemică, a făcut ca autoritățile guvernamentale să se mai ciocnească cu o provocare destul de complicată, fiind nevoiți să asigure respectarea drepturilor, nu doar pentru proprii lor cetățeni, dar și pentru un număr covârșitor de oameni, și anume pentru persoanele refugiate care au fugit din cauza conflictului armat din țara vecină și au încercat să-și găsească un alt adăpost pentru a supraviețui.

Anul 2022 a fost unul de anvergură pentru Instituția Națională a Drepturilor Omului, Oficiul Avocatului Poporului, dar și primul an de mandat al noului Avocat al Poporului, domnul Cslav PANICO (ales la 3 februarie 2022 prin Hotărârea Parlamentului nr. 17/2022). Chiar de la începutul intrării sale în funcție, Ombudsmanul a avut stabilite anumite priorități și obiective, acestea au fost răsturnate de noile circumstanțe geopolitice, schimbându-se, totodată, și regulile jocului. Astfel, cumulând acțiunile planificate cu cele inopinate, care veneau din abundență, instituția Oficiul Avocatului Poporului împreună cu Avocatul Poporului a fost nevoită să ofere prioritate anumitor obiective în activitate și în procesul de elaborare a Raportului privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova pentru anul 2022. Respectiv, în realitățile menționate, Avocatul Poporului a fost nevoit să prevadă în noul Plan de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului acțiuni care urmează să înglobeze în sine abordările strategice dimpreună cu acțiunile țintite, bazate pe rezultate concrete, pe un termen scurt sau mediu. Noul Plan de Dezvoltare Strategică a fost unul din prioritățile Ombudsmanului și a întregului Oficiu pentru perioada de raportare și răspunde ultimilor tendințe în domeniul drepturilor omului.

În această perioadă a anului 2022, Instituția Națională a Drepturilor Omului a reușit să înceapă reparația sediului Oficiului Avocatului Poporului, instituției fiindu-i atribuit un sediu temporar care permite desfășurarea activității angajaților fără a prezenta pericol pentru viața și sănătatea acestora.

Procesul de monitorizare și raportare în domeniul drepturilor omului pentru anul 2022 a mai fost marcat și de faptul că Republica Moldova a obținut statutul de țară candidat pentru aderarea la Uniunea Europeană. Acest vot de încredere din partea partenerilor europeni urmează să fie valorificat la maxim de autoritățile guvernamentale, inclusiv prin îmbunătățirea domeniului în ceea ce privește drepturile omului. Astfel, primul pas pozitiv pe care Ombudsmanul îl apreciază în acest sens reprezintă adoptarea Legii nr. 315/2022 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”¹⁹. Ombudsmanul salută faptul că autoritățile guvernamentale responsabile de adoptarea prezentului act de politici au reușit să încadreze peste 80% din recomandările cu privire la drepturile omului transmise de Oficiul Avocatului Poporului.

¹⁸ Raportul nr.1 al Oficiului Avocatului Poporului, pct.16, pag.11;

¹⁹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134582&lang=ro

Totodată, în contextul procesului de raportare, Avocatul Poporului atrage atenția asupra faptului că Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova pentru anul 2022 nu presupune o dare de seamă cu privire la activitatea Oficiului Avocatului Poporului în fața legislatorului, ci, acesta în esența sa, presupune aprecierea oferită de Avocatul Poporului asupra faptului că autoritățile au reușit să-și îndeplinească mandatul pe segmentul respectării drepturilor omului. Poziția respectivă este împărtășită și de către organisme și tratatele internaționale, care coordonează activitatea Instituției Naționale a Drepturilor Omului.

Astfel, esența Raportului pentru perioada de raportare 2022 reprezintă o compilație dintre urgențe și planificări, prin care Avocatul Poporului vine în susținerea statului pentru a-l încuraja să înregistreze anumite progrese în domeniul drepturilor omului. Acest domeniu, observăm că, în ultima perioadă, capătă un interes tot mai aprofundat, mai ales din partea partenerilor internaționali, care doresc să se asigure că Republica Moldova nu va abandona calea consolidării statului de drept și va continua implementarea politicilor publice prin prisma abordării bazate pe drepturile omului.

Ombudsmanul remarcă faptul că în prezentul raport au fost reflectate doar unele dintre domeniile sensibile, însă acest lucru nu demonstrează lipsa de interes din partea Oficiului ca Instituție Națională a Drepturilor Omului, dar mai degrabă reprezintă o lipsă de progres a implementării din perspectiva actorilor guvernamentali. Astfel, Avocatul Poporului își reiterează recomandările propuse anterior în Rapoartele pentru perioadele precedente și îndeamnă statul să adopte o abordare holistică față de acestea. Revizuirea tuturor recomandărilor din partea Ombudsmanului de către stat este un exercițiu imperios pentru stat, și anume acum când anul 2023 și anii care urmează abundă în evaluări și raportări pe care autoritățile publice vor trebui să le susțină în fața mecanismelor ONU (Comitetele ONU), dar și în fața mecanismelor regionale.

Aderarea la tratatele internaționale va permite Republicii Moldova să se alinieze la standardele internaționale din domeniul drepturilor omului.

Sperăm că instituțiile publice vor adopta o atitudine corespunzătoare față de prezentul raport și vor reuși să afle cât mai multe lucruri importante de pe urma lecturării acestuia.

CAPITOLUL I

DREPTURILE OMULUI

1.1 Dreptul la cel mai înalt standard de sănătate

Prioritatea nr. 1 din Programul de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului 2023–2030: „Toate persoanele au acces la servicii de sănătate de calitate și sigure”

Organizația Mondială a Sănătății proclamă faptul că sănătatea nu este doar absența bolilor sau a infirmităților, ba mai mult, aceasta reprezintă o stare pe deplin favorabilă din punct de vedere fizic, mental și social, incluzând capacitatea de a duce o viață productivă sub aspectul social și economic. Respectiv, Avocatul Poporului a conturat, fiind preocupat de respectarea dreptului la sănătate în anul 2022, agenda Oficiului Avocatului Poporului în ceea ce privește asigurarea respectării dreptului la cel mai înalt standard de sănătate de către autoritățile publice. Ombudsmanul, la fel ca în perioadele precedente, îndeamnă actorii guvernamentale să fortifice alinierea practicilor naționale în domeniul sănătății la standardele organismelor internaționale existente.

Avocatul Poporului constată că situația din domeniul respectării dreptului la sănătate nu a suferit modificări esențiale în perioada de raportare, chiar dacă efectele crizei pandemice COVID-19 nu mai sunt atât de accentuate precum erau la începutul acesteia. Ombudsmanul relevă că sistemul medical s-a adaptat la efectele pandemiei și a început să utilizeze consecințele acesteia drept scuze pentru eșecurile înregistrate. Poziția Ombudsmanului la acest capitol este împărțită și de către partenerii săi internaționali, precum European Observatory (Observatorul European)²⁰, care în unul dintre studiile sale recente, publicat la 12 septembrie 2022, a efectuat un screening asupra sistemului de sănătate din Republica Moldova²¹, în care a concluzionat următoarele:

1. se atestă acțiunile statului de a contracara plățile informale, însă acestea continuă să persiste și să împiedice accesul oamenilor la serviciile de sănătate, în special de îngrijire spitalicească;
2. nivelul relativ scăzut a cheltuielilor publice pentru sănătate, ca pondere a PIB-ului, și rata ridicată a plăților neoficiale pentru serviciile de sănătate duc la imposibilitatea accesării serviciilor de către beneficiarii finali;
3. se atestă planuri de reorganizare a serviciilor spitalicești administrate de stat, dar în același timp se atestă și o creștere a numărului de spitale private în ultima perioadă;
4. se atestă un exod masiv al specialiștilor din domeniul medicinei, problemă care este agravată și prin dezechilibrul geografic în acoperirea serviciilor de sănătate;
5. se atestă scăderea constantă a ponderii persoanelor vaccinate, fapt care a apărut și s-a amplificat din cauza pandemiei COVID-19;
6. se constată consumul excesiv de alcool și tutun care afectează serios sistemul de sănătate și contribuie la creșterea mortalității premature pe segmentul bolilor netransmisibile.

De asemenea, Avocatul Poporului a analizat și s-a aliniat recomandărilor Organizației Mondiale a Sănătății care au fost transmise în baza Studiului privind „Finanțarea sistemului de sănătate primară”²², în care aceasta recomandă statului să fortifice sistemul primar de sănătate prin consolidarea finanțării și atragerea specialiștilor în domeniu.

În anul 2022, Avocatul Poporului a monitorizat tendințele legislative din domeniu, în care au fost înregistrate anumite progrese la nivel de legiferare printre care pot fi menționate: adoptarea Programului național de răspuns la tuberculoză pentru anii 2022–2025, precum și Planul de acțiuni pentru implementarea acestuia, prin care se propune reducerea incidenței tuberculozei cu 50% și a mortalității cu 75% comparativ cu anul 2015²³, (Avocatul Poporului nu a constatat rapoarte de progres

²⁰ <https://eurohealthobservatory.who.int/home>

²¹ <https://eurohealthobservatory.who.int/publications/i/health-systems-in-action-republic-of-moldova-2022>

²² <https://www.who.int/europe/publications/i/item/WHO-EURO-2022-6132-45897-66131>

²³ Hotărârea Guvernului nr. 107/2022 privind aprobarea Programului național de răspuns la tuberculoză pentru anii 2022–2025

a implementării programului respectiv și constată că este în imposibilitate de a efectua evaluarea eficacității acestuia), efectuarea modificărilor în Legea nr. 1593/2002 cu privire la mărimea, modul și termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală, care se referă la persoanele fizice care la începutul anului au achitat prima de asigurare în sumă fixă, iar, ulterior, s-au încadrat în câmpul muncii, precum și includerea pacienților cu tumori benigne în rândul beneficiarilor de intervenții de protezare sau implantare. Astfel, la etapa actuală asigurarea medicală obligatorie acoperă cheltuielile pentru exoprotezele și implanturile mamare necesare reabilitării persoanelor cu tumori benigne.²⁴

Reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului au participat la consultările publice pe platforma Comisiei protecție socială, sănătate și familie a unui proiect de lege privind sănătatea și bunăstarea mintală. Scopul proiectului este de a actualiza cadrul legislativ din domeniul sănătății mintale prin propunerea unei viziuni multisectorială și prin aducerea în concordanță cu prevederile internaționale legate de protecția drepturilor omului.²⁵ În acest context, Avocatul Poporului a solicitat ca prevederile proiectului să fie aduse în concordanță cu standardele din domeniul prevenirii rețelor tratamente, ale Convenției pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, ale Convenției pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, dar și din domeniul protecției copilului.

RECOMANDAREA 1.1.1: *Parlamentul să adopte o Strategie națională în domeniul sănătății.*

RECOMANDAREA 1.1.2: *Ministerul Sănătății să creeze mecanisme noi și să consolideze mecanismele existente de monitorizare a implementării programelor de politici naționale.*

RECOMANDAREA 1.1.3: *Ministerul Sănătății să revadă politica de încadrare în câmpul muncii a cadrelor medicale, astfel încât să reducă exodul cadrelor medicale din țară.*

RECOMANDAREA 1.1.4: *Ministerul Sănătății să consolideze eforturile în vederea adoptării programului național privind sănătatea mintală.*

În perioada de raportare, Avocatul Poporului a mai sesizat, în cadrul procesului de examinare a cererilor, un șir de neconcordanțe în ceea ce privește dreptul la sănătate. Astfel, una dintre problemele cele mai stringente reclamate în continuare de cetățeni rămâne a fi **accesibilitatea** și diversitatea **serviciilor medicale**. Persoanele se plâng din cauza timpului de așteptare exagerat pentru a ajunge la un specialist sau la o procedură medicală care urmează a fi efectuată în baza poliței de asigurare. Petenții indică faptul că deși sunt impuși de a sta la rând săptămâni, luni sau, uneori, și ani pentru a beneficia de anumite servicii medicale în baza poliței de asigurare, aceleași servicii sunt prestate tot în aceleași instituții medicale publice contra cost mai rapid, chiar și fără rând. Ombudsmanul a reiterat de mai mult ori poziția sa, făcând trimitere la standardele Organizației Mondiale a Sănătății și ale Comitetului ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități²⁶, și a relevat că serviciile de sănătate publică fac parte din categoria serviciilor obligatorii oferite de stat, iar oricare abatere nemotivată de la standardele prestabilite nu poate fi admisă. În concluzie, Ombudsmanul notează la acest aspect cazul cetățeanului care a fost nevoit să aștepte intervenția chirurgicală, de care avea nevoie, timp de 3 ani, ca, într-un final, aceasta să nu mai fie efectuată din motiv că instituția medicală de profil a fost închisă pentru reparații, fără ca gestionarii serviciilor medicale să redirecționeze beneficiarul către alte instituții.

Avocatul Poporului mai atrage atenția și asupra respectării **dreptului la sănătate în instituțiile de detenție**, indiferent de profilul lor. Deși problema respectivă a mai fost prezentată în fața autorităților competente și în cadrul rapoartelor precedente, avalanșa de cereri la acest capitol ne impune să reiterăm suplimentar subiectul dat. Astfel, se remarcă faptul că persoanele care sunt plasate în custodia statului (penitenciare, centre de plasament temporar) suferă de o prestație

²⁴ Legea nr. 171/2022 pentru modificarea articolului 20 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411/1995

²⁵ <https://www.parlament.md/Actualitate/Comunicatedepresa/tabid/90/ContentId/7899/language/en-US/Default.aspx>

²⁶ <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crpd>

medicală limitată și, adesea, neprofesionistă. Deținuții din penitenciare se plâng de faptul că nu au posibilitate de a-și trata afecțiunile stomatologice, fapt ce duce la crearea problemelor dentale. Totodată, se atestă faptul că persoanele care sunt încadrate în Centrele de plasament temporar pentru persoane cu dizabilități sunt expuse la afecțiuni severe, care excedă profilul centrelor, din cauza diagnosticării tardive și a lipsei acțiunilor de prevenire a bolilor efectuate de către angajații medicali. Avocatul Poporului notează la acest capitol faptul că plasarea persoanei într-o instituție de detenție nu poate servi drept temei pentru acordarea serviciilor medicale necorespunzătoare sau pentru limitarea acestor servicii.

Totodată, în cazul persoanelor condamnate care suferă de diferite afecțiuni mintale și se află la tratament staționar în IMSP SC Psihiatrie, s-au stabilit încălcări în partea ce ține de asistența socială prin prisma lipsei actelor de identitate, de insuficiența produselor de igienă personală, de lipsa planului individual de reabilitare psihologică, a planului de resocializare și pregătire a pacienților – condamnați – pentru externare și traiul în comunitate, de lipsa condițiilor adecvate deținerii pacienților de profil psihiatric. Astfel, în procesul de documentare a cazului, Avocatul Poporului a atras atenția atât conducerii IMSP SC Psihiatrie, cât și Ministerului Sănătății în privința constatărilor sale, recomandând identificarea soluțiilor care se impun.

RECOMANDAREA 1.1.5: *Ministerul Sănătății și Guvernul să identifice resursele necesare pentru efectuarea reparațiilor capitale în IMSP SC Psihiatrie, care au scop, pe de o parte, îmbunătățirea condițiilor de plasament pentru pacienți, iar, pe de altă parte, crearea satisfacției la locul de muncă personalului medical.*

Anul 2022 s-a mai evidențiat, la capitolul respectării dreptului la sănătate, și prin faptul că **o persoană a ajuns să fie mâncată de vie de viermi într-un tomberon, iar ambulanța a refuzat să-l preia timp de 2 săptămâni**. Cazul a avut loc în Cimișlia, iar din cauza intervenției tardive a echipajelor medicale, persoana a decedat, ulterior, în cadrul instituției medicale. Avocatul Poporului a solicitat concursul Procuraturii raionului Cimișlia, care abia după intervenția Procuraturii Generale a decis începerea urmăririi penale pe marginea cazului dat.

În final, Ombudsmanul reiterează unele aspecte care au mai fost reflectate cu diferite ocazii pe parcursul anilor. Respectiv, Avocatul Poporului notează faptul că până la etapa actuală legiuitorul național nu a reușit să adopte legea privind **malpraxisul în medicină**, fapt care nu permite responsabilizare lucrătorilor medicali și încalcă drepturile pacienților la accesul la servicii de sănătate de cea mai înaltă calitate. De asemenea, se evidențiază faptul că autoritățile naționale, în continuare, nu reușesc să efectueze o **repartizare geografică corespunzătoare a serviciilor medicale**. Astfel, până în prezent cele mai dotate centre medicale rămân a fi în capitală, iar pentru un spectru larg de maladii, pacientul este nevoit să parcurgă sute de kilometri pentru a ajunge să primească îngrijirile medicale.

RECOMANDAREA 1.1.6: *Parlamentul să adopte un Cod care va îngloba și standardiza cadrul normativ din domeniul sănătății.*

RECOMANDAREA 1.1.7: *Ministerul Sănătății să revadă repartizare geografică a centrelor medicale și a specialiștilor de profil, astfel încât, asistența medicală calificată să poată fi acordată cât mai aproape de domiciliul pacientului (în special al celor gravi bolnavi), serviciile medicale să fie mai aproape de pacienți.*

1.2. Dreptul la un proces echitabil

Prioritatea nr. 3 din Programul de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului 2023–2030: „Fiecare persoană care intră în contact cu sistemul de justiție beneficiază de acces efectiv la justiție și de un proces echitabil”

Ca și în anii precedenți, dreptul la un proces echitabil a rămas a fi un subiect controversat pentru societatea din Republica Moldova, iar pentru agenda Avocatului Poporului rămâne a fi unul dintre pilonii de bază în exercitarea mandatului său legislativ. Consacrat în cele mai importante acte internaționale și regionale din domeniul drepturilor omului, precum: Declarația Universală a Drepturilor Omului²⁷, Pactul cu privire la drepturile civile și politice²⁸, Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități²⁹ și Convenția Europeană a drepturilor omului³⁰, dreptul la un proces echitabil este transpus cu fidelitate și în cadrul juridic național, începând cu Constituția Republicii Moldova³¹, care, ulterior, își regăsește aplicabilitatea practică în cadrul normativ specializat din domeniu. Mai mult, respectarea dreptului la un proces echitabil capătă o nouă anvergură odată cu obținerea statutului de țară candidată la UE, iar cu această ocazie Comisia Europeană a transmis un set format din nouă recomandări, prima dintre ele indicând finalizarea pașilor esențiali ai reformei sistemului de justiție lansată recent în toate instituțiile din domeniul justiției și de urmărire penală, pentru a le asigura independența, integritatea, eficiența, responsabilitatea și transparența, inclusiv prin efectuarea eficientă a verificării activităților și a unei supravegheri democratice, în special prin ocuparea tuturor posturilor vacante ale Consiliului Superior al Magistraturii și ale organelor sale de specialitate.

Ab initio, Ombudsmanul, în contextul perioadei de raportare, susține, pe de o parte, inițiativele efectuate de autoritățile guvernamentale în ceea ce privește garantarea respectării *dreptului la un proces echitabil*, dar, pe de altă parte, se vede obligat de a constata situația nefavorabilă din domeniu. Astfel, atât analiza climatului social prin prisma opiniei publice, cât și studierea rapoartelor partenerilor internaționali ne impun a concluziona că problemele privind coruptibilitatea judecătorilor, executarea tardivă a hotărârilor, accesul limitat la actele judiciare și birocratizarea excesivă a sistemului judiciar rămân a fi perpetue în Republica Moldova. Mai mult, Ombudsmanul mai constată, pentru perioada de raportare, faptul că autoritățile guvernamentale au avut o atitudine necorespunzătoare și față de unele recomandări indicate în Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova pentru anul 2021.³² Astfel, aspecte, precum: **organizarea domeniului executorilor judecătorești** și sistematizarea **organizațională a acestuia, revizuirea cadrului legal privind procedura de executare și crearea unui mecanism de implementare a recomandărilor venite din partea organismelor internaționale** au rămas practic fără atenția responsabililor din sfera respectivă. În acest context, Ombudsmanul **propune revizuirea recomandărilor privind dreptul la un proces echitabil, adresate anterior**.

Avocatul Poporului, de asemenea, salută acțiunile pozitive ale Guvernului prin care s-a purces la implementarea Legii nr. 211/2021 pentru aprobarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia.³³ Totuși, se impune a se remarca faptul că, deși în partea introductivă a noi strategii se listează unele acțiuni care deja au fost implementate prin Legea nr. 231/2011 privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016³⁴, acestea rămân a fi încă în derulare sau restante pentru autoritățile raportoare. De asemenea, Ombudsmanul a analizat unicul raport

27 https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf

28 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115567&lang=ro

29 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117839&lang=ro

30 https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf

31 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro

32 http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/03/AP_raport_2021.pdf

33 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129241&lang=ro

34 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=50463&lang=ro

disponibil la momentul elaborării Raportului privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova pentru anul 2022, care includea monitorizarea gradului de realizare a măsurilor din Planul de acțiuni al Strategiei pentru asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025 (semestrul I, 2022)³⁵, și a conchis, cu regret, faptul că și la etapa actuală statul înregistrează anumite restanțe de implementare, inclusiv restanțe conexe respectării dreptului la un proces echitabil. Respectiv, aspectele ce țin de numirea și evaluarea judecătorilor, de mandatul Consiliului Superior al Magistraturii, de limitarea competențelor Procuraturii Anticorupție la investigarea cauzelor grave de corupție și restructurarea Centrului Național Anticorupție, de modificarea Legii nr. 113/2010 privind executorii judecătorești în vederea sporirii gradului de responsabilizare a executorului judecătoresc și fortificare a procedurii de control, de ajustarea legislației la prevederile Convenției de la Istanbul sunt doar câteva dintre aspectele de referință la care statul nu a reușit să facă față pe deplin în perioada anului 2022.

RECOMANDAREA 1.2.1: *Parlamentul și Guvernul să consolideze mecanismul de implementare și monitorizare a implementării Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025.*

Totodată, sub aspect legislativ, asigurarea dreptului la un proces echitabil, în perioada de raportare, s-a reflectat și în modificarea Legii nr. 68/2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar³⁶ prin completarea, datorită intervențiilor Ombudsmanului, a art. 75 cu alin. (5¹) care prevede următoarele: „Costurile expertizelor judiciare efectuate în scopul instituirii unei măsuri de ocrotire judiciară sunt suportate din bugetul de stat”. Astfel, această modificare are un impact pozitiv asupra persoanelor social-vulnerabile și vine să aplice o implementare corespunzătoare a prevederilor prestabilite de Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Consecutiv, Ombudsmanul a mai promovat și a susținut ideea autorităților publice de a modifica Legea nr. 198/2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat³⁷ în partea ce ține de extinderea listei beneficiarilor de asistență juridică garantată de stat, incluzând și persoanele cu dizabilitate severă și accentuată, indiferent de nivelul veniturilor acestora. Ombudsmanul apreciază modificările implementate și încurajează autoritățile responsabile să continue eforturile de mărire a plății beneficiarilor, care s-ar putea încadra sub auspiciile Legii nr. 198/2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat.

În raport cu asigurarea dreptului la un proces echitabil, Avocatul Poporului s-a expus și asupra asigurării rigorilor unui proces democratic și transparent odată cu demararea procedurii de evaluare externă „Pre-Vetting”. În acest sens, Ombudsmanul a solicitat opinia ODHIR/OSCE³⁸ privind analiza gradului de ajustare a Legii nr. 26/2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor³⁹ la standardele internaționale din domeniul drepturilor omului.⁴⁰ În urma interpelării, experții internaționali ODHIR/OSCE au transmis un set de recomandări, care au fost transmise factorilor de decizie, printre care: componența și competențele Comisiei independente de evaluare a integrității, dar și criteriile de evaluare; colectarea și confidențialitatea informației; probele, termenele, audierile și procesul decizional; caracterul public și contestarea deciziei Comisiei de evaluare.

De asemenea, sub aspect legislativ, Avocatul Poporului califică cu risc sporit pentru domeniul drepturilor omului și proiectul de lege privind implementarea măsurilor restrictive internaționale împotriva persoanelor implicate în fapte ce au atentat la drepturile fundamentale ale omului, la democrație și la statul de drept (Legea Magnitsky (Republica Moldova). În acest context, Ombudsmanul a transmis obiecțiile sale și a recomandat consultarea partenerilor internaționali din domeniu.

35 <https://www.justice.gov.md/ro/content/rapoarte-de-monitorizare-strategiei-0>

36 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132473&lang=ro#

37 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134250&lang=ro#

38 <https://www.osce.org/odihr>

39 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130320&lang=ro

40 http://ombudsman.md/news/recomandarile-osce_odihr-pentru-a-spori-calitatea-actului-legislativ-privind-selectia-candidatilor-pentru-functia-de-membru-in-organele-de-autoadministrare-ale-judecatorilor-si-procurorilor/

În concluzie, Avocatul Poporului consideră că asigurarea dreptului la un proces echitabil pe segmentului politicilor publice și legislație necesită fortificarea eforturilor persoanelor implicate în procesul de lege ferenda și recomandă:

RECOMANDAREA 1.2.2: *Parlamentul și Guvernul să consolideze mecanismul de consultări publice în raport cu sectorul asociativ național și cu partenerii internaționali pe domeniile conexe asigurării dreptului la un proces echitabil.*

Avocatul Poporului a mai sesizat un șir de lacune privind dreptul la un proces echitabil, venite în atenția Ombudsmanului prin mecanismul de examinare a cererilor instituite în cadrul Oficiului Avocatului Poporului. Respectiv, din cererile analizate, se constată cărețe privind examinarea plângerilor referitoare la condițiile de detenție care afectează grav drepturile condamnatului sau ale prevenitului și la sarcina probațiunii, mecanism stabilit de art. 473³ din Codul de procedură penală nr. 122/2003.⁴¹ În acest sens, persoanele condamnate sau prevenite indică tergiversarea exagerată a examinării cererilor, care excedă cu mult termenul legal de 3 luni stabilit de codul respectiv.

Situația descrisă a generat reacția Avocatului Poporului, care a solicitat concursul autorităților responsabile din domeniu, în special al Consiliului Superior al Magistraturii, care a emis o circulară adresată instanțelor de judecată privind necesitatea respectării termenului de 3 luni la examinarea cauzelor privind regimul compensatoriu de reducere a termenului de pedeapsă, conform prevederilor stabilite de art. 473³ din Codul de procedură penală nr. 122/2003.

De asemenea, Ombudsmanul, din cererile examinate, a mai sesizat lacune și privind informarea și comunicarea actelor judiciare în faza urmăririi penale, a celor care sunt la etapa examinării judecătorești sau chiar la etapa executării sentinței sau hotărârii judecătorești. Respectiv, persoanele afirmă că întâmpină reticente din partea organelor de urmărire penală, a colaboratorilor instanțelor de judecată sau a angajaților sistemului execuțional în privința comunicării și recepționării materialelor privind dosarele judiciare în care sunt implicați. Astfel, Avocatul Poporului a avut un șir de reacții privind problemele de comunicare invocate și a reiterat autorităților că, în conformitate cu standardele internaționale prestabilite, comunicarea și informarea despre mersul procesului sau al oricărui act procedural reprezintă o parte indisolubilă a respectării dreptului la un proces echitabil, iar neglijarea acestuia constituie o violare a standardelor prenotate supra.

La fel ca în anii precedenți, Avocatul Poporului atrage atenția asupra activității specialiștilor din domeniul justiției, și anume asupra avocaților care activează pe lângă Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat și asupra executorilor judecătorești, or, aceste două categorii de specialiști se întâlnesc cel mai des în activitatea cu persoanele vulnerabile. Respectiv, Ombudsmanul a fost sesizat în repetate rânduri asupra cazurilor în care avocații desemnați din partea Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat se prezintă fără a cunoaște materialele dosarului sau asupra situațiilor în care aceștia percep taxe ilegale de la persoanele pe care le reprezintă. Ombudsmanul condamnă cu vehemență practicile ilegale care duc la încălcarea drepturilor omului.

De asemenea, în perioada de raportare, s-au înregistrat plângeri și asupra activității executorilor judecătorești care admit abuzuri și ilegalități în procesul de executare.

RECOMANDAREA 1.2.3: *Uniunea Avocaților și Uniunea Executorilor Judecătorești să consolideze mecanismul de instruire, prin prisma abordării bazate pe drepturile omului, a viitorilor profesioniști și a celor care deja sunt încadrați în breaslă.*

Avocatul Poporului, totodată, remarcă și faptul că dreptul la un proces echitabil este un aspect sensibil pentru persoanele vulnerabile. Astfel, justiția încă este una destul de rigidă față de persoanele cu nevoi speciale sau față de persoanele care trăiesc la limita sărăciei. Această situație se va complica în viitor, odată cu adoptarea noilor modificări la Legea taxei de stat nr. 1216/1992, în care legiuitorul

41 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134475&lang=ro#

național dorește să taxeze mai multe acțiuni procedurale ale părților în cadrul procesului, inclusiv cererea de recuzare a judecătorului, sau să introducă taxa de timbru pentru procesele în contenciosul administrativ. Se specifică faptul că aceste modificări reprezintă un impediment în cadrul procesului echitabil, or, instituția recuzării reprezintă mecanismul de reacție al părții în proces la încălcările admise de judecători în cadrul procesului, și care, nicidecum, nu urmează a fi taxate. Totodată, taxa de timbru în cadrul procesului administrativ reprezintă o împovărare suplimentară a părții care și așa este în inferioritate în cadrul litigiului. Astfel, Avocatul Poporului a prezentat o analiză amplă a proiectului de lege ferenda propus⁴² și va urmări evoluțiile în baza acestuia.

RECOMANDAREA 1.2.4: *Parlamentul să examineze propunerile transmise de Avocatul Poporului asupra proiectului de lege care prevede modificarea Legii taxei de stat nr. 1216/1992 și să introducă modificările corespunzătoare abordării bazate pe drepturile omului.*

În ceea ce privește asigurarea dreptului la un proces echitabil, Avocatul Poporului mai prezintă forului legislativ și problemele ce țin de suspendarea proceselor judiciare din cauza unor condiții care nu sunt mereu clare și nu corespund cerințelor din domeniul drepturilor omului. Astfel, Ombudsmanul notează faptul că, prin Dispoziția nr. 5 din 2 martie 2022⁴³, Comisia pentru situații excepționale a Republicii Moldova a dispus suspendarea examinării cauzelor civile, cu excepția cauzelor expres stipulate în dispoziția menționată. În această situație, drept temei se menționează situația tensionată la nivel geopolitic generată de conflictul armat dintre Rusia și Ucraina și criza energetică cu care se confruntă țara noastră. În acest context, Ombudsmanul susține faptul că oricare limitări ale drepturilor omului, în special cele care prevăd dreptul de acces la un tribunal competent urmează a fi bine argumentate și trebuie să se limiteze la un spațiu temporal cât mai restrâns. De asemenea, Avocatul Poporului conchide că astfel de decizii ar urma să fie luate doar de către forul legislativ, fără conferirea atribuțiilor speciale, în acest sens, organismelor ad-hoc specializate.

Ombudsmanul concluzionează că dreptul la un proces echitabil rămâne a fi în continuare o problemă pentru autoritățile naționale. Această concluzie este demonstrată prin cauzele de condamnare a Republicii Moldova la CtEDO. Astfel, creșterea de la 630 la 642 a numărului de cereri depuse în fața CtEDO, pentru perioada anului 2021 și 2022, reprezintă în continuare o creștere a nemulțumirii la nivel național față de sistemul de justiție autohton.

1.3. Dreptul la asistență și protecție socială

Prioritatea nr. 4 din Programul de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului 2023–2030: „Persoanele în situații de risc și vulnerabilitate beneficiază de protecție, de asistență socială și de servicii sociale comunitare”

Dreptul la asistență și protecție socială este prevăzut și garantat prin prisma atât a actelor internaționale, cât și naționale. Astfel, art. 9 din Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale prevede: „Statele care sunt părți la prezentul pact recunosc dreptul pe care îl are orice persoană la securitatea socială, inclusiv la asigurările sociale”. Totodată, acest drept este menționat și în pct. 13–16 din Carta Socială Revizuită și în art. 26, 28 etc. din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități. În același timp, cadrul normativ național preia, în mare parte, prevederile cu referire la protecția socială și, astfel, putem conchide că legislația națională se racordează la prevederile internaționale.

⁴² <http://ombudsman.md/news/opinia-avocatului-poporului-la-proiectul-legii-taxei-de-stat-initiativa-legislativa-nr-484-din-27-12-2022/>

⁴³ https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/dispozitie_cse_nr_5_din_02.03.2022_corect_pct.11.pdf

Pe parcursul perioadei de raportare și în condițiile vulnerabilității energetice a populației Republicii Moldova, Ombudsmanul a venit cu recomandări de ordin legislativ pentru protejarea păturilor sociale defavorizate în procesul de înregistrare pe platforma www.compensatii.gov.md, de declarare a veniturilor, de interacțiune cu registratorii, de informare etc. Avocatul Poporului a făcut referire și la faptul că atât respectarea demnității umane, cât și securitatea socială a ființelor umane sunt primordiale în orice acțiune a actorilor statali față de populația țării și trebuie să fie bazate doar pe măsuri progresive și, nicidecum, regresive. Ideea a fost expusă în opinia la proiectul actului normativ prin care se propunea atribuirea categoriei de vulnerabilitate scăzută locurilor de consum neînregistrate în Sistemul Informațional Vulnerabilitate Energetică, cărora inițial li s-a atribuit categoria medie. Spre regret, autoritățile au rămas pasive față de recomandarea transmisă. Tot la acest subiect, Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova, prin dispozițiile sale, admitea unele derogări de la actele normative din sfera vulnerabilității energetice în detrimentul populației. Aici putem exemplifica imposibilitatea de a exclude membrii gospodăriei casnice declarați în cererea inițială, în cazul solicitării depunerii unei cereri repetate pentru anumite corectări. În acest sens, Avocatul Poporului consideră că asemenea abordare nu este holistică segmentului drepturilor omului și împovărează nejustificat situația persoanei în situație de criză.

De asemenea, în perioada de raportare, în ceea ce privește dreptul la asistență și protecție socială, Avocatul Poporului a propus includerea tuturor categoriilor de persoane cu dizabilități în lista beneficiarilor de ajutor social și/sau ajutor pentru perioada rece a anului. În acest context, s-a făcut referire la constatarea Curții Constituționale, care a susținut că art. 51¹ din Constituție consacră dreptul persoanelor cu dizabilități de a se bucura de o protecție specială, astfel statul trebuie să asigure realizarea unei politici de egalitate a șanselor, de prevenire și de tratament al dizabilității în vederea participării efective a persoanelor cu dizabilități la viața comunității. Prin urmare, această normă constituțională se referă la obligația statului de a asigura egalitatea de șanse persoanei cu dizabilități în raport cu restul comunității, fără a interzice ca, în cazul unor situații speciale, să fie instituite mijloace specifice de protecție pentru toate categoriile de persoane cu dizabilități.⁴⁴ Totodată, a fost sugerată ideea extinderii listei beneficiarilor de ajutor social și/sau ajutor pentru perioada rece a anului cu o categorie suplimentară, și anume cu persoane care urmează studiile la o formă de învățământ cu frecvență la o instituție de învățământ profesional tehnic sau superior, cu persoane care au un copil/copii la întreținere și se încadrează în noțiunea de familie, așa cum este definită în art. 3 din Legea nr. 133/2008 cu privire la ajutorul social.

Totodată, la capitolul sistemului public de pensii, Ombudsmanul a identificat mai multe omisiuni la nivelul legislației sau aplicării ei și a venit cu propuneri de perfecționare a acesteia, care să acopere lacunele depistate. Acestea se referă la lista locurilor de muncă în condiții deosebite, stagiul de cotizare în condiții deosebite de muncă, stagiul de cotizare al femeilor care au născut 5 și mai mulți copii, perioadele necontributive asimilate stagiului de cotizare; protecția socială a asiguraților, în cazul nedepunerii contribuțiilor de asigurări sociale de către angajator, coeficienții de valorizare utilizați pentru calcularea pensiei pentru limită de vârstă, stagiul de cotizare al persoanelor care îngrijesc un copil până la vârsta de 3 ani (altele decât părinții).⁴⁵

De asemenea, în procesul de documentare a mai multor cazuri, în baza unor bănuieli rezonabile privind serviciile sociale din cadrul APL-urilor care nu și-au îndeplinit obligația de a asigura cu servicii sociale specializate persoanele cu dizabilități severe, garantate de art. 47 din Constituție, neîndeplinirea obligației manifestându-se prin asistență insuficientă, ineficientă și prin tolerarea neglijenței nevoilor specifice ale acestei categorii de persoane, Avocatul Poporului s-a adresat APL-urilor din raza teritorială unde locuiesc persoanele respective, pentru a se identifica și asigura oportunitățile de încadrare în serviciul social „asistent personal”.

În acest sens, Ombudsmanul apreciază acțiunile întreprinse de către autorități, însă stabilește că aceste acțiuni nu sunt suficiente, iar prioritizarea familiilor cu 2 și mai multe persoane cu dizabilități severe este inacceptabilă în raport cu familiile unde este doar o persoană încadrată în grad sever de dizabilitate, inclusiv din considerentul că acest proces vine în contradicție cu prevederile art.

44 <https://www.constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=7&id=2026&t=/Media/Noutati/Drepturile-persoanelor-cu-dizabilitati-prin-prisma-jurisprudentei-constitucionale/>

45 <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-vine-cu-propunerea-de-imbunatatire-a-legislatiei-privind-asigurarea-securitatii-sociale-a-populatiei/>

4 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități. Astfel, din totalul informațiilor recepționate, Avocatul Poporului trage concluzia că statul nu a întreprins toate măsurile necesare garantării drepturilor tuturor persoanelor cu dizabilități, fapt pentru care atât Guvernului, cât și Parlamentului, inclusiv APL-urilor, se recomandă:

RECOMANDAREA 1.3.1: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale să elaboreze un studiu privind numărul persoanelor cu dizabilități severe, cu identificarea necesităților individuale ale acestora.*

RECOMANDAREA 1.3.2: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale să asigure o evidență și să revizuiască periodic listele persoanelor cu dizabilități.*

RECOMANDAREA 1.3.3: *Guvernul să identifice, să aprobe și să repartizeze APL-urilor resurse financiare necesare asigurării asistenței sociale tuturor persoanelor cu dizabilități severe. Aceste resurse trebuie să prevadă o posibilitate de a fi revizuite sau completate suplimentar, la necesitate.*

RECOMANDAREA 1.3.4: *Parlamentul să asigure ratificarea din art. 4 din Cartea Socială Revizuită.*

Pe final, Ombudsmanul notează că rămâne îngrijorat pentru alegațiile cetățenilor cu privire la nivelul scăzut al compensațiilor, mai ales în perioada rece a anului. Acesta apreciază eforturile pozitive ale autorităților în vederea majorării veniturilor salariale în sectorul bugetar și indexarea pensiilor, dar, totuși, evidențiază faptul că, în contextul crizelor energetice și umanitare apărute în ultima perioadă, cu un efect masiv de sărăcire a populație, acțiunile întreprinse sunt insuficiente și necesită fortificare.

1.4. Dreptul la muncă și protecția muncii

Prioritatea nr. 7 din Programul de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului 2023–2030: „Femeile și bărbații beneficiază de acces egal la muncă și tratament echitabil la locul de muncă”

Dreptul la muncă este prevăzut și garantat atât prin prisma actelor naționale, cât și a celor internaționale. Astfel, Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale prevede: „Statele care sunt părți la prezentul pact recunosc dreptul la muncă ce cuprinde dreptul pe care îl are orice persoană de a obține posibilitatea să-și câștige existența printr-o muncă aleasă sau acceptată liber și vor lua măsuri potrivite pentru garantarea acestui drept.”⁴⁶ Totodată, acest drept este menționat și în Carta Socială Revizuită⁴⁷, dar și în alte reglementări internaționale și regionale conexe. Astfel, cadrul normativ național a preluat, în mare parte, prevederile internaționale în domeniul muncii și la etapa actuală se poate evidenția o compatibilitate moderată a legislației naționale din domeniul muncii cu prevederile internaționale.

⁴⁶ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115566&lang=ro

⁴⁷ <https://rm.coe.int/168047e170>

În contextul respectării dreptului la muncă, Avocatul Poporului constată că situația nu a cunoscut modificări pozitive în raport cu perioadele precedente, motivația autorităților fiind bazată, în mare parte, pe crizele geopolitice și umanitare care au avut loc în perioada anului 2022. De asemenea, Ombudsmanul constată restanțe din partea autorităților naționale cu privire la implementarea recomandărilor din rapoartele precedente și solicită autorităților să revină la implementarea acestora.

Avocatul Poporului mai observă că, în perioada de referință, se atestă o scădere a ocupării forței de muncă. Astfel, conform statisticilor oficiale prezentate de Biroul Național de Statistică⁴⁸ se atestă că **forța de muncă (populația activă de 15 ani și peste)** a Republicii Moldova, care include populația ocupată și șomerii, a constituit 901,8 mii de persoane, fiind în descreștere cu 0,7% față de trimestrul III al anului 2021 (908,3 mii), ceea ce confirmă încă o dată exodul masiv al brațelor de muncă din Republica Moldova.

În perioada de referință, în ceea ce privește **compartimentul politicilor publice și al legislației** în domeniul dreptului la muncă, au fost adoptate un șir de modificări ale cadrului normativ privind restituirea cheltuielilor de instruire a angajaților structurilor de forță dacă aceștia aleg să muncească într-o altă autoritate a statului⁴⁹, fortificarea capacităților Inspectoratului de Stat al Muncii în combaterea muncii nedeclarate⁵⁰, oferirea femeilor a dreptului de a beneficia, în perioada concediului de maternitate, atât de salariu, cât și de indemnizația de maternitate, în cazul în care vor decide să muncească în această perioadă⁵¹, acordarea șomerilor a voucherelor pentru formare profesională⁵², unificarea salariului minim în toate instituțiile din țară⁵³, asigurarea echilibrului între muncă și viața de familie și mai multor opțiuni de implicare a taților în îngrijirea copilului⁵⁴, oferirea dreptului cetățenilor străini de a beneficia de ajutor de șomaj, cu condiția că aceștia au activat și au realizat un stagiu de cotizare de cel puțin 12 luni în ultimele 24 de luni calendaristice precedente înregistrării⁵⁵, instituirea măsurilor de stimulare a angajării persoanelor cu dizabilități în câmpul muncii.⁵⁶

Avocatul Poporului atrage o atenție sporită asupra modificărilor care au avut drept scop fortificare Inspectoratului de Stat al Muncii prin care i-au fost atribuite competențe de a efectua controale inopinate, acest fapt asigurând o protecție sigură din partea statului pentru angajați.

Totodată, Avocatul Poporului a venit cu propuneri de îmbunătățire a proiectului de modificare a legislației muncii, astfel încât să se asigure un echilibru între garanțiile și interesele în raporturile de muncă dintre angajați și angajatori și o protecție adecvată demnității, securității și stabilității angajaților.⁵⁷ Recomandările au vizat revizuirea noțiunilor de „funcție temporar vacantă”, „concedierea salariaților”, „restabilirea dreptului la muncă”, „răspunderea angajatorului pentru transferul sau eliberarea nelegitimă din serviciu”, „concediu de maternitate”.

De asemenea, Avocatul Poporului a recomandat examinarea oportunității de revizuire a art. 86 alin. (1) lit. (y¹) din Codul muncii nr. 154/2003. În adresările către Avocatul Poporului, petiționarii, deseori, invocă problema refuzului de încheiere a contractului individual de muncă pe o perioadă determinată de timp cu persoanele cu statut de pensionar pentru limită de vârstă, deși art. 55 alin. (l) lit. f) din Codul muncii nr. 154/2003 oferă această posibilitate. Astfel, angajatorul dispune de o marjă largă de discreție, uzând de prevederile menționate, și anume de a încheia sau nu contractul individual de muncă pe o perioadă determinată de timp cu persoanele care au statut de pensionar.

48 https://statistica.gov.md/ro/forta-de-munca-in-republica-moldova-ocuparea-si-somajul-9430_60130.html

49 <https://www.parlament.md/Actualitate/Comunicatedepresa/tabid/90/ContentId/8341/Page/3/language/ro-RO/Default.aspx>

50 Legea nr. 355/2022 pentru modificarea unor acte normative (combaterea muncii nedeclarate).

51 <https://multimedia.parlament.md/votat-in-lectura-finala-femeile-care-vor-lucra-in-perioada-concediului-de-maternitate-vor-putea-beneficia-de-salariu-si-de-indemnizatie/#:~:text=Chi%C8%99in%C4%83u%2C%2022%20decembrie%2022%20E2%80%93%20Deputa%C8%9Bii,s%C4%83%20munceasc%C4%83%20C3%AEn%20aceast%C4%83%20perioad%C4%83>

52 Lege nr. 274/2022 pentru modificarea Legii nr. 105/2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj.

53 Legea nr. 219/2022 pentru modificarea unor acte normative.

54 Legea nr. 195/2022 pentru modificarea unor acte normative.

55 Legea nr. 66/2022 pentru modificarea unor acte normative.

56 Legea nr. 4/2022 pentru modificarea unor acte normative.

57 Legea nr. 243/2022 pentru modificarea unor acte normative.

RECOMANDAREA 1.4.1: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale să consolideze capacitățile Inspectoratului de Stat al Muncii prin modificarea legii care prevede funcționarea acestuia.*

RECOMANDAREA 1.4.2: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale să adopte o strategie națională de ocupare a forței de muncă.*

Totodată, în contextul mecanismului de examinare a cererilor, Avocatul Poporului a sesizat problema cu privire la angajarea persoanelor care își ispășesc pedeapsa în instituțiile de detenție în urma unei sentințe sau a persoanelor prevenite, care se află în penitenciarele de tip izolator. Astfel, preveniții și deținuții se plâng pe situația prin care sunt privați nu doar de libertate, în baza unei sentințe, dar și de dreptul de a munci și, prin urmare, de a-și susține familiile împovărate.

În acest context, Ombudsmanul notează faptul că, deși statul și-a propus elaborarea de programe, planuri în vederea diminuării ratei scăzut de antrenare în muncă a persoanelor private de libertate, această problemă rămâne actuală din cauza lipsei oportunităților de angajare oferite de fiecare penitenciar în parte, remunerării financiare precare pentru muncile prestate, dar și a neglijenței factorilor de decizie. Ombudsmanul apreciază acțiunile întreprinse de către autorități, însă stabilește că aceste acțiuni nu sunt suficiente ori, pentru crearea locurilor de muncă, statul are politici de subvenționare a agenților economici. Avocatul Poporului menționează că o problemă similară ce ține de lipsa de locuri de muncă este întâmpinată și de către persoanele care deja au ispășit pedeapsa penală și deja nu se mai află în instituțiile private de libertate, dar din cauza stigmatizării sau a intoleranței sociale nu-și pot găsi un post de muncă. Astfel, Ombudsmanul *recomandă*:

RECOMANDAREA 1.4.3: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale în comun cu Ministerul Justiției să consolideze mecanismul de angajare a deținuților/preveniților în câmpul muncii.*

RECOMANDAREA 1.4.4: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale în comun cu Ministerul Justiției să consolideze mecanismul de angajare a foștilor deținuți în câmpul muncii.*

RECOMANDAREA 1.4.4: *Parlamentul să asigure ratificarea Convenției ONU cu privire la protecția drepturilor lucrătorilor migranți și a membrilor familiilor lor.*

1.5. Dreptul la siguranță și libertate

Prioritatea nr. 8 din Programul de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului 2023–2030: „Dreptul la libertate și siguranța persoanei este asigurat; tortura și relele tratamente sunt eradicate”

Libertatea individuală și siguranța persoanei este un principiu al statului de drept, care garantează tuturor persoanelor că percheziționarea, reținerea sau arestarea pot avea loc numai în cazurile prevăzute de lege și doar cu respectarea procedurii prevăzute de lege. Această garanție este strâns legată de dreptul persoanei la un proces echitabil. Totodată, Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale garantează libertatea și siguranța persoanei fizice. Totuși, fără a aduce atingere prezumției nevinovăției, Convenția recunoaște în același articol că libertatea nu este un drept absolut, recurgerea la privarea de libertate individuală este posibilă doar ca măsură extremă și în condiții strict definite. Astfel, statul nu are dreptul să prevadă motive, altele decât cele strict reglementate de Convenție pentru reținerea sau arestarea unei persoane.⁵⁸

⁵⁸ Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu asupra hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului versus Republica Moldova. Concluzii și recomandări, pag. 82.

Avocatul Poporului subliniază că în perioada de raportare, la fel ca în perioadele precedente, se atestă un număr ridicat al deciziilor judecătorilor de instrucție prin care în calitate de măsură preventivă în cadrul procesului penal se aplică arestarea preventivă. Totuși, și în anul 2022, Ombudsmanul notează că arestarea preventivă rămâne în continuare o preferință a procurorilor și judecătorilor, chiar dacă sistemul probațiunii a fost fortificat, iar măsurile alterative permit o asigurare efectivă a faptului că persoana nu se va eschiva de la urmărirea penală sau de la examinarea judecătorească.

Astfel, cu toate că se evidențiază o ușoară creștere a măsurilor alternative de evidență și de monitorizare, precum monitorizarea electronică⁵⁹, acestea nu reușesc să fie aplicate în toate cazurile corespunzător. Avocatul Poporului notează faptul că este necesar a se efectua o modificare sistemică în domeniul aplicării măsurilor preventive în scopul eradicării practicilor abuzive de aplicare a arestării preventive

Problema privind asigurarea libertății individuale și siguranța persoanei s-a constatat în cazul persoanelor din detenție unde au loc frecvent percheziții planificate și inopinate. Libertatea individuală și siguranța persoanei este garantată de prevederile art. 25 din Constituția Republicii Moldova, ale pct. 24, 75–76 etc. din Statutul executării pedepsei de către condamnați, ale art. 204, 221¹ din Codul de executare nr. 443/2004, ale art. 5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, ale art. 54 din Regulile penitenciare europene și de regulile 50–52 din Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (Regulile Nelson Mandela).

Astfel, într-unul dintre cazuri, percheziția într-un penitenciar a fost făcută cu participarea angajaților din Detașamentul cu Destinație Specială „Pantera”, iar un deținut a invocat că prezența acestora ar fi avut rol de intimidare. Examinând dosarul, Avocatul Poporului s-a adresat Administrației Naționale a Penitenciarelor, iar din materialele acumulate a tras concluzionat că atât în procesul percheziției, cât și după acesta au fost admise ingerințe asupra siguranței persoanei aflate în custodia statului, iar barierele puse în vederea oferirii informațiilor solicitate, în opinia Ombudsmanului, conduc, în mod inevitabil, la încălcarea dreptului la un proces echitabil.

RECOMANDAREA 1.5.1: *Ministerul Justiției să elaboreze un mecanism de informare și prezentare persoanei vizate (percheziționată) a copiei procesului-verbal întocmit în legătură cu efectuarea percheziției concrete și, după caz, acordarea accesului deținutului sau, după caz, reprezentantului acestuia la materialele ridicate în timpul controlului.*

RECOMANDAREA 1.5.2: *Ministerul Justiției să asigure o monitorizare permanentă în procesul de efectuare a percheziției asupra respectării onoarei și demnității persoanei private de libertate în privința căreia are loc controlul.*

Avocatul Poporului apreciază activitatea autorităților în combaterea criminalității din societate, inclusiv cu participarea și implicarea condamnaților, însă atrage atenția asupra poziției de subordonare și vulnerabilitate pe care o are un deținut în raport cu angajații penitenciarului și cu alte persoane implicate în efectuarea percheziției. Astfel, Avocatul Poporului consideră că administrației penitenciare îi revine obligația de a asigura siguranța și demnitatea umană în detenție, de a nu admite expunerea deținuților la tratamente de natură să-i lezeze onoarea și demnitatea personală, inclusiv în timpul perchezițiilor.

Totodată, Avocatul Poporului în perioada anului 2022, a mai fost alarmat și de situația spitalelor de psihiatrie din orașul Codru. Astfel, în una dintre vizitele de monitorizare, pacienții au reclamat faptul că au inhalat gaze lacrimogene și au fost bruscați de către colaboratorii din cadrul Brigăzii cu destinație specială „Fulger”. Minimum 5 pacienți aveau leziuni corporale vizibile, care se presupune că ar fi fost cauzate în ziua și în circumstanțele descrise de ei, ca urmare a intervenției colaboratorilor Fulger. La momentul vizitei, leziunile corporale depistate de către membrii comisiei nu fuseseră documentate de către medicii din cadrul instituției, conform Ordinului nr. 77 din 31 decembrie 2013 al Procuraturii Generale pentru aprobarea Regulamentului cu privire la procedura de identificare,

⁵⁹ <http://probatune.gov.md/persoane-monitorizate-electronic-2022>

Înregistrare și raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant. La acest capitol, Avocatul Poporului a solicitat informații adiționale (inclusiv de la Procuratură) pentru a stabili toate circumstanțele intervenției colaboratorilor din cadrul Brigăzii cu destinație specială „Fulger”.⁶⁰ În concluzie, Ombudsmanul constată faptul că siguranța pacienților din Spitalul de psihiatrie din orașul Codru este una redusă, iar în cadrul acestuia se admit comportamente față de pacienți care nu sunt conforme legislației

1.6. Libertatea de întrunire și libertatea de exprimare

Spectrul libertăților civile consacrate prin posibilitatea persoanei de a se întruni și de a se exprima liber reprezintă hârta de turnesol prin care o societate democratică veritabilă se va disocia de comunitatea care doar mimează admiterea valorilor democratice în orânduirea ei democratică. Fiind temelia oricărei societăți, libertatea de întrunire și de exprimare și-a regăsit amprenta în toate instrumentele internaționale, iar Comitetele ONU, instituite în baza Convențiilor de profil, oferă interpretare comprehensivă a implementării acestor prevederi, pornind de la mandatul fiecărei instituții și fiecărui tratat în parte.

Avocatul Poporului constată, pentru perioada de raportare, o ușoară ameliorare în raport cu respectarea libertăților menționate, or, aceasta se datorează, mai degrabă, excluderii parțiale a unor restricții impuse în trecut, în contextul crizei pandemice generate de COVID-19. Astfel, Ombudsmanul încurajează autoritățile publice să profite de contextul favorabil creat și să întreprindă măsuri pozitive în vederea consolidării standardelor din domeniul protecției libertății la întrunire și libertății de exprimare.

Respectiv, în **ceea ce privește dreptul la libertatea de exprimare**, Oficiul Avocatului Poporului notează faptul că la data de 16 decembrie 2022, în baza Dispoziției nr. 54 a Comisiei pentru Situații Excepționale, în special a pct. 9, Avocatul Poporului, Ceslav Panico, a inițiat un proces de documentare a argumentelor și necesităților care au stat la baza emiterii unei astfel de dispoziții și a expediat un demers către CSE și Consiliul Audiovizualului.⁶¹ Ombudsmanul consideră că prevederile pct. 9 din Dispoziția nr. 54 a CSE restrâng exercitarea drepturilor fundamentale la libertatea exprimării și al dreptului la proprietate, în contextul în care nu va fi demonstrat echilibrul sau proporționalitatea între restrângerea acestor drepturi și scopul urmărit. În opinia Ombudsmanului, norma respectivă ar putea institui o restrângere nejustificată a drepturilor fundamentale și ar putea să nu corespundă criteriilor prevăzute la art. 54 din Constituție.

Mai mult, Avocatul Poporului a considerat că, în cazul suspendării licenței de emisie pentru serviciile media audiovizuale, autoritățile trebuie să identifice mijloace eficiente cu scopuri legitime urmărite, fără a aduce un prejudiciu cât de mic exercitării drepturilor fundamentale expuse mai sus. Avocatul Poporului a recomandat autorităților să identifice alte măsuri alternative, mai puțin intruzive, care au o legătură rațională cu scopul legitim urmărit, în special cu asigurarea respectării standardelor în materia libertății de exprimare și dreptul la proprietate. Măsurile de suspendare trebuie să fie evaluate exclusiv de către instanța de judecată în cadrul respectării garanțiilor unui proces echitabil și în lumina testului de legalitate și legitimitate necesare într-o societate democratică.

În perioada de raportare, Ombudsmanul a prezentat o opinie la proiectul de lege nr. 123/2022 cu privire la combaterea fenomenului de răspândire a dezinformării.⁶² Acest proiect de lege a fost supus mai multor consultări publice. Proiectul avea drept scop revizuirea cadrului normativ pe dimensiunea protejării spațiului informațional public, ce constituie un obiectiv setat în Strategia securității informaționale a Republicii Moldova. Proiectul propune modificarea Legii nr. 753/1999

60 <http://ombudsman.md/news/comisia-speciala-din-cadrul-oficiului-avocatului-poporului-a-efectuat-o-vizita-de-documentare-la-spitalul-clinic-de-psihiatrie-din-orasul-codru-privind-incidentul-produs-in-ziua-de-27-octombrie-2022/?fbclid=IwAR0vleuBlolw-hVYts4E1eUF2n5Np0FBbUPkC0OFI4P3qNw6UMC2Mb8h8dQ>

61 <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-solicita-comisiei-situatii-excepționale-examinarea-oportunitatii-de-revizuire-sau-abrogare-a-deciziei-privind-suspendarea-licenței-de-emisie-a-unor-furnizori-de-servicii-media-dec/>

62 <https://multimedia.parlament.md/proiectul-de-lege-privind-masurile-de-contracurare-a-fenomenului-de-raspandire-a-dezinformarii-va-fi-supus-consultarilor-publice/>

privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova, a Legii nr. 64/2010 cu privire la libertatea de exprimare, a Codului penal nr. 985/2002, a Legii nr. 212/2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război, a Legii comunicațiilor electronice nr. 241/2007, a Codului contravențional nr. 218/2008 și a Codului serviciilor media audiovizuale nr. 174/2018. În acest context, Avocatul Poporului a recomandat Parlamentului de a lua în considerare recomandările participanților la dezbaterile publice în vederea îmbunătățirii proiectului de lege, astfel încât să fie asigurat un echilibru just între asigurarea securității informaționale a statului și respectarea dreptului de acces la informații și al libertății de a distribui informații, precum și al libertății de exprimare.

În rezultatul dezbaterilor și al consultărilor publice, pe marginea acestui proiect de lege, Parlamentul a adoptat Legea nr. 143/2022 pentru modificarea Codului serviciilor media audiovizuale nr. 241/2018, prin care s-a introdus mai multe prevederi, în special noțiunea de dezinformare și sancțiuni pentru nerespectarea acestui deziderat. La fel, Curtea Constituțională a verificat controlul constituționalității acestei legi, în special noțiunea de dezinformare.⁶³ Curtea a reținut că norma contestată este suficient de previzibilă, iar destinatarii legii (furnizorii și distribuitorii de servicii media, profesioniști în domeniu) pot deduce, în mod rezonabil, singuri sau prin intermediul unui specialist, ce reprezintă o informație falsă, în lumina scopului urmărit prin art. 1 din Codul serviciilor media audiovizuale nr. 241/2018, și au posibilitatea să-și adapteze conduita în mod corespunzător. De asemenea, ține de competența instanțelor de drept comun să stabilească, în fiecare caz particular cu care se confruntă, dacă un program sau o emisiune difuzată a dezinformat publicul, ținând cont, inclusiv de standardele stabilite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului privind diferența dintre afirmații de fapt și judecăți de valoare (*a se vedea Sekmadienis Ltd. v. Lituania, 30 ianuarie 2018; ATV Zrt v. Ungaria, 28 aprilie 2020; Milosavljević v. Serbia, 25 mai 2021; NIT S.R.L. v. Republica Moldova, 5 aprilie 2022, ș.a.*).

La 14 aprilie 2022, Parlamentul a adoptat Legea nr. 102/2022 privind modificarea unor acte normative care a introdus, printre altele, la art. 1 din Legea nr. 54/2003 privind contracararea activității extremiste și la art. 365⁵ din Codul contravențional nr. 218/2008 prevederi care se referă la interdicția răspândirii simbolurilor asociate și utilizate în acțiuni de agresiune militară, instituind, astfel, răspunderea contravențională pentru această încălcare.

Dat fiind că pe rol se afla o sesizare în privința controlului constituționalității acestor prevederi, Curtea Constituțională a solicitat de la Comisia de la Veneția emiterea unei opinii în legătură cu introducerea prevederilor respective.

În opinia sa, Comisia de la Veneția a reamintit că statele nu sunt împiedicate să adopte legi care să interzică sau chiar să incrimineze utilizarea unor simboluri. Totuși, pentru că o asemenea legislație interferează cu dreptul la libertatea de exprimare, protejat de art. 10 din Convenția europeană a drepturilor omului și de art. 32 din Constituția Republicii Moldova, aceasta trebuie să respecte cele trei condiții ale unor limitări legale, și anume exigența legalității (este prevăzută de lege), a legitimității (urmărește un scop legitim), a necesității și proporționalității (sunt necesară într-o societate democratică).

În opinia Comisiei de la Veneția, modificările introduse prin Legea nr. 102/2022 privind modificarea unor acte normative îndeplinesc, în principiu, aceste condiții. Potrivit autorilor legii, în contextul războiului din Ucraina, se atestă sporirea cazurilor de utilizare pe teritoriul Republicii Moldova a simbolurilor folosite în acest război, care susțin agresiunea, o justifică și o glorifică, fapt ce conduce la apariția unor tensiuni sociale și creează premise pentru provocarea urii interetnice. Comisia de la Veneția consideră că, în acest context precis, este plauzibil să se argumenteze în ce mod afișarea simbolurilor utilizate de forțele armate ruse în războiul actual ar putea produce un pericol real și imediat de dezordine și o amenințare la adresa securității naționale și a drepturilor altora cetățeni, inclusiv a persoanelor refugiate în urma războiului din Ucraina, și că există o nevoie socială imperioasă pentru a se impune interzicerea unei astfel de utilizări. De asemenea, Comisia de la Veneția este de părere că ar fi necesare niște clarificări juridice suplimentare, și anume: 1) introducerea unei precizări explicite a categoriei de simboluri „create prin stilizarea” altor simboluri interzise, precum

63 DCC nr. 173 din 13 decembrie 2022.

și a termenilor „propagandă sau glorificare”, în definiția activității extremiste, în conformitate cu art. 1 lit. b) din Legea nr. 54/2003 privind contracararea activității extremiste și 2) clarificarea sistemului dublu de sancționare a utilizării simbolurilor interzise și dispunerea oricăror posibile incertitudini cu privire la relația dintre simbolurile descrise în Codul penal, în Legea privind contracararea activității extremiste și în Codul contravențional. În același context, Avocatul Poporului mai este îngrijorat și de ultimele tendințe de intimidare a jurnaliștilor în cadrul instanțelor judecătorești. Ombudsmanul nu neagă rigorile procedurale instituite pentru buna desfășurare a proceselor de judecată, dar notează faptul că intimidarea jurnaliștilor în cadrul procesului judiciar este inadmisibilă. Acesta reamintește despre necesitatea asigurării unui echilibru just între libertatea de exprimare, libertatea întrunirii și respectarea ordinii publice. Dreptul la libertatea de exprimare și dreptul la libertatea întrunirilor sunt considerate unele de bază pentru o țară democratică. Or, nu poate exista o democrație acolo unde oamenii nu sunt liberi să se întrunească și să-și împărtășească ideile, să transmită mesaje puterii din stat și întregii societăți. Din acest considerent, întrunirile pașnice sunt o formă a democrației directe, un fel de a stabili comunicarea dintre Guvern și popor. Astfel, atunci când este încălcat acest drept, suferă democrația și suferă Guvernul, care este izolat de propriul popor. Pe această cale, Ombudsmanul evidențiază că în cadrul întrunirilor pașnice ale mass-mediei se creează un mediu prin care sunt abordate subiectele de interes public, iar reprezentanții media au dreptul de a colecta și de a difuza informații de interese public fără frică de a fi supuși unor represalii.⁶⁴

Avocatul Poporului își exprimă îngrijorarea față de intimidările și amenințările exercitate din partea unor manifestanți față de jurnaliști. În special, în atenția Ombudsmanului este situația jurnalistei de la postul unei televiziuni naționale care a fost amenințată cu omor prin intermediul unei rețele de socializare. Ombudsmanul notează că libertatea presei include, fără a se limita, pe lângă posibilitatea jurnaliștilor de a colecta și, totodată, de a transmite informații de interes public fără impunerea unei cenzuri, garanția de a nu fi supuși persecuțiilor în legătură cu informațiile respective. Altfel spus, jurnaliștii trebuie să fie protejați de oricare acte care, prin natura lor, atentează la viața acestora. Mai mult de atât, protecția jurnalistului trebuie să constituie una dintre preocupările esențiale ale statului, în virtutea calității lor de apărători ai drepturilor omului, de gardian public care asigură informarea corectă și obiectivă a populației și atrage atenția societății asupra abuzurilor și încălcărilor drepturilor omului.

În contextul **libertății la întrunire**, Avocatul Poporului a monitorizat respectarea dreptului la libertatea de întrunire și asociere, inclusiv în cadrul manifestațiilor publice care au avut loc în diferite regiuni ale Republicii Moldova. Astfel, Avocatul Poporului notează că la data de 13 octombrie 2022, Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova (CSE) a aprobat Dispoziția nr. 42 prin care a instituit anumite reguli în vederea asigurării ordinii publice și a accesului la libera circulație pe drumurile publice, prin căile de acces și evacuare către instituțiile publice în scopul garantării unei reacții prompte la situațiile ce necesită intervenții de urgență.⁶⁵ Ombudsmanul consideră că prevederile adoptate de CSE sunt nejustificate și chiar abuzive în măsura în care aceste nu sunt proporționale scopului legitim urmărit. În opinia acestuia, nu există o fundamentare a necesității acestei măsuri în forma în care a fost adoptată. La baza adoptării acestor restricții nu a fost identificată vreo analiză consolidată a autorităților publice. Instituțiile publice nu au adus dovezi că întrunirile pașnice din perioada stării de urgență ar fi condus la nerespectarea ordinii publice și a securității naționale.

În anul curent, în domeniul asigurării acestui drept fundamental, Avocatul Poporului a examinat un proiect de lege de modificare a Legii nr. 26/2008 privind întrunirile prezentat de Ministerul Afacerilor Interne. În acest sens, Ombudsmanul a prezentat standardele în materie și a formulat mai multe obiecții și recomandări în partea ce ține de formularea definițiilor, de principiile de bază, de locul desfășurării întrunirilor, de participanții la întrunire, de întrunirile interzise, de procedura de notificare, de declararea desfășurării întrunirilor simultane, de excepțiile de la procedura de

64 <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-condamna-atacurile-asupra-jurnalistilor-din-ultimele-saptamani-si-comportamentul-antisocial-al-unor-protestatari-in-cadrul-manifestatiilor-din-30-octombrie-2022/?fbclid=IwAR2B45j0UzoTp688-QMD9b1CqSFJ-2COgfn0YiuWaSq85bbGPw2400-y9CY>

65 <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-solicita-comisiei-pentru-situatii-excepționale-si-instituțiilor-abilitate-asigurarea-unui-echilibru-just-intre-dreptul-la-libertatea-intrunirilor-si-respectarea-ordinii-publice/>

notificare, de înregistrarea întrunirilor, de obligațiile organizatorului, de obligațiile participanților, de dispersarea forțată a întrunirilor, de sancționarea regulilor stabilite pentru desfășurarea întrunirilor. Cu toate acestea, proiectul de lege nu a fost propus mai departe spre aprobare.

RECOMANDAREA 1.6.1: *Ministerul Afacerilor Interne să ia în considerare standardele în domeniul libertății întrunirii, precum și propunerile participanților la consultările publice în vederea revizuirii proiectului de modificare a Legii nr. 26/2008 privind întrunirile, astfel încât să se asigure în mod eficient realizarea dreptului la libertatea întrunirilor.*

Ombudsmanul mai atrage atenția autorităților și asupra protecției drepturilor persoanelor LGBTQIA+, în special în situațiile în care aceste grupuri organizează activități sau întâlniri în masă. Astfel, se constată că la etapa actuală societatea rămâne a fi destul de reticentă la comunitățile minorităților sexuale și consideră că autoritățile urmează să abordeze o politică holistică, în scopul informării și acceptării reciproce între persoane, în calitate de participanți activi la viața socială a comunității.

Avocatul Poporului îndemnă autoritățile publice să se ralieze la standardele și practicile internaționale sub aspectul eliminării segregării și discriminării sociale, astfel încât comunitățile minoritare să se poată considera drept participanți activi ai societății în care trăiesc.

În acest context, Avocatul Poporului recomandă autorităților publice să consolideze eforturile în vederea diminuării stereotipurilor bazate pe gen și identitatea de gen.

1.7. Prevenirea violenței față de femei și a violenței domestice

Perioada anului 2022, a fost una destul de marcantă pentru domeniul drepturilor omului, fiind asigurată intrarea în forță a Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul). Astfel, Republica Moldova a reușit să asigure societatea internațională că, cel puțin, încearcă să depună eforturi în vederea diminuării fenomenului de violență împotriva femeilor și a violenței domestice. Totodată, fiind primul an de intrare în forță a acestui mecanism internațional, Republica Moldova urmează să fie supusă testului inițial de corespundere cu standardele stabilite de prezenta convenție. Ombudsmanul notează faptul că statul a reușit să transmită în termen, la data de 3 octombrie, raportul inițial al autorităților către Comitetul GREVIO⁶⁶.

Din analiza raportului prezentat, dar și a propriilor constatări, Avocatul Poporului relevă că situația privind violența împotriva femeilor și violența domestică este destul de precară. Respectiv, încă din 2019⁶⁷, au fost elaborate propuneri legislative pentru a asigura conformitatea deplină a legislației cu prevederile Convenției de la Istanbul și pentru a spori eficiența răspunsului comunitar și instituțional la violența împotriva femeilor. Cu toate acestea, anumite interpretări preconcepute și reprezentarea greșită a prevederilor Convenției de la Istanbul i-a condus pe unii să o perceapă eronat drept un atac asupra valorilor familiei.

Obiectivul convenției nu este de a reglementa viața de familie și/sau structurile familiale, astfel, ea nu prevede o definiție a „familiei” și nici nu promovează un anumit tip de mediu familial. Această convenție solicită guvernelor să asigure securitatea victimelor care sunt în pericol în familia lor, fiind amenințate de membrii acesteia. Astfel, deși Republica Moldova a înregistrat progrese în domeniul adoptării unui cadru legal și a mai multor documente strategice naționale privind prevenirea și combaterea violenței domestice și a violenței împotriva femeilor, acestea sunt încă insuficiente pentru a garanta o protecție corespunzătoare femeilor victime ale violenței.

Ombudsmanul salută inițiativa pozitivă a statului de a prezenta informația din raport pe cât se poate de reală, astfel încât recomandările care vor fi transmise de experții mecanismului de evaluare să fie cât mai apropiate de realitățile Republicii Moldova. Totodată, Avocatul Poporului ține să

66 <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/moldova>

67 <https://rm.coe.int/prems-138920-rom-2573-procesul-de-ratificare-couv-texte-a4-web/1680a06544>

puncteze faptul că până la etapa actuală **nu există un mecanism central de colectare a datelor dezagregate cu privire la violența împotriva femeilor și a violenței domestice**, datele fiind în mare parte colectate de Inspectoratul General de Poliție care prezintă statistica doar din perspectiva segmentului infracțional sau contravențional.

De asemenea, se evidențiază faptul că mecanismul existent nu corespunde tuturor cerințelor de protecție a drepturilor omului, or, legiuitorul așa și nu a reglementat până la urmă situația agresorului, care în baza unei decizii judecătorești, este scos de la domiciliul în care se afla victima. Respectiv, problema se pune în cazurile în care agresorul și victima fiind în relații familiale împart același domiciliu, iar în urma aplicării mecanismului de protecție a victimei, agresorul este obligat să părăsească domiciliul. Astfel, Avocatul Poporului, deși acceptă procedura instituită și mecanismul elaborat în vederea protecției victimei în cazul violenței domestice, totuși, susține că nu pot fi neglijate nici drepturile agresorului, limitându-l la un loc de trai decent. Ombudsmanul conchide că în cazurile agresorilor evacuați din domiciliu și care nu au alt adăpost statul urmează să întreprindă măsuri pentru cazarea acestor persoane. De aceea, Ombudsmanul propune diversificare Centrelor de dirijare comportamentală pentru agresorii domestici în care să se includă și serviciile de cazare, pentru cei care nu au alt loc de trai, dar au fost evacuați în baza deciziei judiciare.

Ombudsmanul încurajează și recomandă statului să fortifice parteneriatele de colaborare cu societatea civilă pe segmentul prevenirii și combaterii flagelului de violență împotriva femeilor. Ombudsmanul reamintește autorităților publice despre faptul că similar Convenției de la Istanbul, Comitetul ONU pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor atrage atenția actorilor publici asupra faptului că parteneriatul civil este unul dintre cele mai bune oportunități pentru stat de a înregistra progrese în eradicare violenței.

RECOMANDAREA 1.7.1: *Parlamentul și Guvernul să consolideze eforturile și să asigure compatibilitatea legislației naționale cu standardele prestabilite în Convenției de la Istanbul. În acest context, notăm faptul că majoritatea inițiativelor de legi ferende, la etapa actuală, există sau sunt în fază de proiect, sau încă nu au trecut procesul de consultări publice.*

Totodată, deși mai în detaliu urmează să ne referim asupra acestui subiect în capitolul cu privire la protecția persoanelor beneficiare de protecție internațională, Ombudsmanul recomandă:

RECOMANDAREA 1.7.2: *Parlamentul și Guvernul să ajusteze cadrul legal și procedural cu privire la combaterea violenței bazate pe gen în contextul conflictului armat din Ucraina și în contextul Convenției de la Istanbul.*

1.8. Drepturile avertizorilor de integritate

În realizarea atribuțiilor sale de protecție a avertizorilor de integritate, Avocatul Poporului:

1. recepționează și examinează solicitările de protecție a avertizorilor de integritate, precum și examinează sesizările din oficiu privind protecția avertizorilor care au făcut dezvăluiri publice, cu condiția exprimării consimțământului expres al acestora de a beneficia de protecția Avocatului Poporului;
2. contribuie la anularea măsurilor de răzbunare și la soluționarea pe cale amiabilă a conflictelor dintre avertizorii de integritate și entitățile publice sau private;
3. elaborează recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a avertizorilor de integritate;

4. asigură înaintarea acțiunilor în instanțele judecătorești și intervenirea în procese pentru a depune concluzii în vederea apărării drepturilor și libertăților avertizorilor de integritate.

Întrucât instituția avertizorilor de integritate este nouă pentru sistemul de drept din Republica Moldova, Avocatul Poporului a concluzionat că atât autoritățile publice, cât și cele private nu au experiența de punere în aplicare efectivă a Legii 122/2018. Mai mult decât atât, conceptul de avertizor de integritate nu este cunoscut pentru publicul larg din Republica Moldova, iar potențialii avertizori de integritate încă nu cunosc foarte bine garanțiile de protecție, dar și posibilitatea utilizării acestui instrument.

Chiar și în pofida acestor circumstanțe, Ombudsmanul afirmă, cu certitudine, că avertizorii de integritate sunt una dintre cele mai bune surse pentru deconspirarea unor practici ilegale și lipsite de etică la nivelul entităților (publice sau private). Aceștia cunosc cel mai bine încălcările și pot să le raporteze „direct de la sursă”, având un rol esențial în lupta cu corupția. Totuși, ținând cont de faptul că dezvăluirile pe care le fac avertizorii de integritate le pot afecta semnificativ viața profesională, ba chiar mai mult aceste dezvăluiri pot avea repercusiuni asupra securității lor personale, este foarte important ca avertizorii să fie încurajați, informați, dar și protejați pe parcursul întregului proces. E nevoie să le fie oferite informații accesibile privind procedurile aplicate, garanțiile de care pot beneficia, dar și asistență din partea actorilor sectorului public și ai societății civile, inclusiv ai mass-mediei.

Cazuistica. La începutul anului 2022, Avocatul Poporului deținea în proces de investigare 7 cazuri din perioada anterioară, astfel, în cele ce urmează vom prezenta succint doar câteva dintre ele.

Într-unul dintre cazuri instanța de judecată nu a dat apreciere concluziilor Avocatului Poporului și nu a examinat cazul prin prisma mecanismului avertizorului de integritate, atât prima instanță, cât și Curtea de Apel, limitându-se la un litigiu de muncă. Curtea Supremă de Justiție a respins cererea de anulare a sancțiunii disciplinare și de repunere a avertizorului în funcția deținută, astfel, în premieră un avertizor de integritate a fost repus în funcție datorită implicării Avocatului Poporului.

În 3 dintre cazuri, avertizorii de integritate au contestat mai multe acțiuni de răzbunare în instanța de judecată de contencios administrativ, care au fost admise parțial, judecătorii limitându-se la examinarea cazurilor ca simple litigii de muncă fără a da o apreciere mecanismului avertizorilor de integritate și operând doar cu unele constatări ale Ombudsmanului.

Pornind de la cele relatate, Ombudsmanul își menține **recomandările** anterioare de familiarizare a întregii societăți cu mecanismul avertizorilor de integritate, cu noțiunile de bază în ceea ce privește avertizorii de integritate: subiecți, drepturi, obligații și măsurile de protecție; de a contribui la formarea de comportamente și atitudini profesionale integre ale participanților; de a identifica rolul angajaților și angajatorilor în dezvăluirea practicilor ilegale; de a inspira participanții să preia mijloacele și instrumentele oferite de instituția avertizorilor de integritate pentru promovarea comportamentelor integre și demonstrarea intoleranței față de orice practici ilegale.

1.9. Drepturile persoanelor în procesul de recrutare

În perioada anul 2022, Avocatul Poporului a recepționat mai multe plângeri cu privire la respectarea drepturilor persoanelor care urmează a fi încadrate în serviciul militar obligator. Avocatul Poporului reține rolul esențial pe care îl au autoritățile statului în protecția drepturilor și libertăților omului, în special în momentul interacțiunii dintre instituțiile publice și populație. Așadar, statul, prin intermediul autorităților, urmează să se asigure că există condițiile prielnice pentru ca fiecare persoană să-și exercite în mod liber drepturile pe care le are și, în același timp, statul trebuie să ia măsuri care să preîntâmpine, iar, după caz, să contracareze orice comportament care vine să lezeze drepturile omului.

Avocatul Poporului reține că formele, condițiile și modul de pregătire a persoanelor pentru efectuarea serviciului militar sunt prevăzute expres în Legea nr. 1245/2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei. Potrivit art. 6 alin. (1) și alin. (2) din legea prenotată, pentru organizarea

recrutării cetățenilor și încorporării lor în serviciul militar și în cel civil, în unitățile administrativ-teritoriale de nivelul al doilea și în unitățile teritoriale autonome cu statut special se instituie comisii teritoriale de recrutare și încorporare în serviciul militar și în cel civil. În scopul coordonării activității comisiilor de recrutare-încorporare se creează Comisia de Stat pentru Încorporare. Subsecvent, prin Regulamentul cu privire la încorporarea cetățenilor în serviciu militar în termen sau în cel cu termen redus, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 864/2005, au fost instituite condițiile de recrutare pentru îndeplinirea serviciului militar.

Avocatul Poporului notează că personalul implicat în procesul de recrutare-încorporare, trebuie să abordeze orice măsură întreprinsă prin prisma respectării dreptului la demnitate umană a recrutului, să nu inițieze, să nu susțină comportamente de natură să înfrângă rezistența civică normală a persoanei prin crearea față de aceasta din urmă a unei stări de frică, cum ar fi amenințarea cu aplicarea violenței sau a altor pedepse în scopul constrângerii recrutului să se supună indicațiilor. În opinia Ombudsmanului, poziția pe care o are comisia de recrutare-încorporare în raport cu recrutul îi permite acesteia să efectueze orice acțiuni și să realizeze orice alte măsuri necesare pentru garantarea respectării drepturilor omului în procesul de recrutare și încorporare.

De asemenea, Ombudsmanul accentuează regula generală de interpretare a normelor juridice potrivit căreia o normă trebuie interpretată în sensul în care permite aplicarea ei, și nu în sensul în care exclude aplicarea ei (*actus interpretandus est potius ut valea quam ut pereat*). O asemenea abordare este conformă cu Hotărârea Curții Constituționale nr. 21 din 2015.⁶⁸ În acest sens, Avocatul Poporului atrage atenția personalului cu atribuții în domeniul recrutării-încorporării să facă uz de regula de interpretare sus-indicată. Respectiv, odată ce persoana are dreptul la înlocuirea serviciului militar în termen cu serviciul civil, trebuie să se verifice dacă recrutul îndeplinește condițiile legale pentru a exercita acest drept, fără a se porni de la ideea că recrutul este apt pentru satisfacerea serviciului militar în termen. Cu alte cuvinte, comisia de recrutare-încorporare trebuie să verifice, cu prioritate, temeiurile care permit efectuarea serviciului civil din motive de convingeri religioase și, apoi, dacă nu se confirmă situația, se va examina circumstanțele încorporării în serviciul militar în termen.

RECOMANDAREA 1.9.1: *Ministerul Apărării să reevalueze mecanismul de înrolare a persoanelor în corpul forțelor armate pornind primordial de la specificațiile pe care le expun candidații cu privire la obiecțiile de conștiință sau de la alte circumstanțe întemeiate.*

1.10. Respectarea drepturilor și libertăților omului în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și municipiul Bender (Transnistria)

În exercitarea funcțiilor sale de bază, precum monitorizarea, documentarea, raportarea, sensibilizarea cu privire la drepturile omului pe teritoriile aflate în afara controlului guvernamental, Avocatul Poporului, fiind independent de guvern, aplică o varietate de abordări, luând în calcul aspectele ce țin de siguranță și securitate, acces și prioritățile strategice.

Respectarea drepturilor cetățenilor Republicii Moldova din localitățile din stânga Nistrului, în perioada de raportare, nu a simțit modificări pozitive. Situația respectivă se datorează, pe deoparte, situației generate de conflictului armat dintre Rusia și Ucraina și, pe de altă parte, de reticența autorităților de facto din regiune. Astfel, deși, în perioada anului 2022, au fost organizate mai mult ședințe ale grupurilor sectoriale, totuși, nu s-a reușit convocarea niciuneia pe domeniul drepturilor omului. Astfel, Ombudsmanul notează că neglijarea segmentului subiectelor din domeniul drepturilor omului reprezintă o stagnare a procesului de reunificare. Avocatul Poporului, de asemenea, încurajează statul să includă instituția Ombudsmanului și în grupurile sectoriale altele decât cele conexe drepturilor omului, făcând în acest sens mai multe solicitări în scris.

68 <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=550&l=ro>

Îngrijorarea majoră a Avocatului Poporului privind respectarea drepturilor omului în regiunea transnistreană rămâne a fi respectarea drepturilor persoanelor aflate în detenție. Ombudsmanul notează că, deși, în perioada anului 2022, reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului au reușit să obțină acces în două penitenciare ale autorităților neconstituționale totuși, per general, autoritățile de facto din regiune blochează în continuare accesul în instituțiile de detenție. De asemenea, la acest capitol Ombudsmanul denotă că Guvernul Republicii Moldova nu a realizat recomandările din cadrul Evaluării Periodice Universale (EPU) cu privire la consolidarea capacităților instituției Avocatului Poporului în vederea monitorizării și protecției drepturilor omului în regiunea transnistreană.

RECOMANDAREA 1.10.1: *Parlamentul Republicii Moldova să întreprindă măsuri holistice drepturilor omului, astfel încât Instituția Națională a Drepturilor Omului din Republica Moldova, Oficiul Avocatului Poporului, să poată necondiționat monitoriza toate instituțiile private de libertate din stânga Nistrului.*

Asigurarea Ombudsmanului cu acces în instituțiile de detenție pe teritoriile efectiv necontrolate reprezintă o raliere la standardele internaționale din domeniul drepturilor omului și din domeniul Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului

În perioada anului 2022, o înrăutățire semnificativă în regiunea transnistreană s-a specificat în domeniul **libertății de circulație**. Astfel, odată cu declanșarea conflictului dintre Rusia și Ucraina, autoritățile autoproclamatei formațiuni au înăsprit măsurile de securitate, îngreunând, astfel, libertatea circulație prin regiune. Măsurile autorităților de la Tiraspol s-au manifestat prin instalarea posturilor de securitate suplimentare în punctele de acces și prin instituirea punctelor de control suplimentare în interiorul regiunii. Astfel, din adresările recepționate de Avocatul Poporului, persoanele întâlnesc impedimente sau chiar sunt persecutate atunci când încearcă să părăsească teritoriul regiunii.

De asemenea, Avocatul Poporului a abordat, pe parcursul anului 2022, și **problema pensiilor și prestațiilor sociale** în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și municipiul Bender, reflectată, de asemenea, și în Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova pentru anul 2020⁶⁹ și în Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova pentru anul 2021.⁷⁰ Respectiv, nerealizarea dreptului la asistență și

protecție socială rămâne a fi generată, în mare parte, atât de lipsa autorităților publice locale legale în raioanele de est ale țării⁷¹, cât de lipsa unui mecanism integrat de pensii, care să abordeze și problemele asigurării cu pensie pentru cetățenii din stânga Nistrului.

Asigurarea pensiilor și a prestațiilor sociale în stânga Nistrului reprezintă o latură a securității sociale în materie de drept, evidențiată de Ombudsman și în rapoartele anterioare, pentru care a fost recomandată identificarea resurselor financiare și inițierea procesului de modificare a Legii nr. 156/1998 privind sistemul public de pensii, astfel încât perioadele în care persoanele care au activat în entitățile economice din stânga Nistrului, subordonate autorităților constituționale, să fie incluse în stagiul de cotizare la calcularea și stabilirea pensiei.

Cu regret, însă, starea lucrurilor nu a înregistrat îmbunătățiri, de aceea Ombudsmanul a considerat, în continuare, că este necesar examinarea oportunității de a introduce municipiul Bender în lista localităților care cad sub incidența Legii nr. 1591/2002 privind protecția socială suplimentară a unor beneficiari de pensii și a unor categorii de populație.

Libertatea de exprimare și libertatea de conștiință, de asemenea, au fost compartimente stringente în agenda Ombudsmanului pe segmentul transnistrean. Astfel, Ombudsmanul și-a arătat, în repetate

69 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/04/RAPORT2020romana.pdf>, Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2020, pag 40.

70 http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/03/AP_raport_2021.pdf, Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2021, pag 34.

71 Legea nr. 173/2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria).

rânduri, îngrijorarea sub aspect limitărilor care au fost introduse în așa-zisa legislație nistreană prin contracararea oricăror acțiuni, care pot crea dubii de extremism. Mai mult, Ombudsmanul a criticat repetat adoptarea de către autoritățile autoprocimate a „legii Gurețkii”⁷², care împiedică cetățenii din stânga Nistrului să se adreseze autorităților constituționale. În acest context, Avocatul Poporului a solicitat concursul partenerilor internaționali și naționali pentru a influența stoparea efectelor legii menționate. Totuși, până la etapa actuală, în acest sens nu au fost obținute rezultate vizibile.

Sub aspectul libertății de conștiință și de religie, Ombudsmanul notează o înrăutățire a situației pe segmentul înrolării forțate în serviciul militar a persoanelor care sunt **obiectori de conștiință**. Totuși, deși în Raportul Hammarberg din 2013⁷³ se indică o ameliorare a acestui domeniu datorită reglementării conceptului de serviciu de alternativă, realitatea arată că în majoritatea cazurilor aceasta este aceeași satisfacere a serviciului militar. Unul dintre impedimentele majore ale funcționării acestei legi este că persoanele desfășoară serviciul de alternativă tot în cadrul unităților militare.

De asemenea, în continuarea problematicii înrolării forțate, Avocatul Poporului constată că entitățile de la Tiraspol continuă să încorporeze forțat tineri pentru serviciul în termen în așa-numitele „forțe armate transnistrene”. Acest fapt este cu mult mai grav în contextul în care sunt practic ignorate de către autoritățile constituționale constatările și recomandările Ombudsmanului din rapoartele sale anuale.

Entitățile secesioniste continuă să identifice și să încorporeze forțat tinerii care au satisfăcut serviciul militar în termen în Forțele Armate ale Republicii Moldova, trecuți în rezervă înainte de 12 luni calendaristice și tinerii care au îndeplinit, în conformitate cu art. 4 și art. 5 din Legea nr. 1245/2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei, serviciul militar cu termen redus, studenții instituțiilor de învățământ din domeniul militar, tinerii care au trecut pregătirea preliminară și instruirea la catedre militare, cetățenii pregătiți în cadrul formațiunilor de protecție civilă și al formațiunilor sanitare voluntare ale Crucii Roșii, persoanele care au trecut pregătirea în cadrul centrelor de instruire a rezervei Forțelor Armate și sunt scutiți de serviciul militar în termen potrivit art. 32 alin. (1) pct. b) din Legea nr.1245/2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei.

În toate cazurile când tinerii recrutați refuză să satisfacă serviciul militar în „forțele armate transnistrene”, comisariatul militar teritorial sesizează comitetul de anchetă de la Tiraspol, pentru a porni urmărirea penală și atragerea la răspundere penală în baza art. 325 din Cod penal al Republicii Moldovenești Nistrene.

În opinia Avocatului Poporului, pentru a preveni încorporarea forțată a tinerilor în „forțele armate transnistrene”, urmează de exclus mențiuni/înscrisuri în livretele militare eliberate de Centrele Militare Teritoriale ale Ministerului Apărării al Republicii Moldova, care permit identificarea de către autoritățile de facto din stânga Nistrului a tinerilor care au satisfăcut serviciul militar cu termen redus, studenților instituțiilor de învățământ din domeniul militar, tinerilor care au trecut pregătirea preliminară și instruirea la catedre militare, cetățenilor pregătiți în cadrul formațiunilor de protecție civilă și al formațiunilor sanitare voluntare ale Crucii Roșii și a persoanelor care au trecut pregătirea în cadrul centrelor de instruire ale rezervei Forțelor Armate.

În același timp, este necesară adoptarea unor măsuri de protecție pentru tinerii care se eschivează de evidența și încorporarea forțată în „forțele armate transnistrene” și nu se mai pot întoarce în regiunea controlată de autoritățile de facto de la Tiraspol.

Totodată, în perioada anului 2022, remarcat s-a făcut cazul lui Victor Pleșcanov, *locuitorul orașului Tiraspol ce a instalat drapelul ucrainean în luna martie, care a fost condamnat pe 26 septembrie la 3 ani și 2 luni de privațiune de libertate. Sentința ilegală a fost pronunțată de așa-numita „judecătoria a orașului Tiraspol” pentru „incitare la extremism”. Acesta este un activist civic din regiunea transnistreană, iar, odată cu invazia Rusiei în Ucraina din 24 februarie 2022, a criticat abuzurile comise de armata rusă, inclusiv ilegalitatea dislocării acesteia în regiunea transnistreană.*

72 <https://moldova.europalibera.org/a/la-tiraspol-drepturile-omului-sunt-la-discre%C8%9Bia-autorit%C4%83%C8%9Bilor-nerecunoscute/31717065.html>

73 <https://anticoruptie.md/media/transnistria/linkul%204.pdf>

La 29 decembrie 2022, Avocatul Poporului s-a adresat ambasadelor țărilor partenere de dezvoltare cu un demers prin care a solicitat să intervină prompt și eficient pentru eliberarea cetățeanului Victor Pleșcanov, condamnat ilegal de entitățile secesioniste la 3 ani și 2 luni pentru „incitarea la extremism”, după postarea pe rețelele de socializare a criticilor în adresa armatei ruse, administrației de facto de la Tiraspol și după instalarea drapelului Ucrainei la balconul apartamentului său.

La 20 septembrie 2022 și 23 septembrie 2022, pentru prima dată, reprezentantul Oficiului Avocatului Poporului a avut acces în locurile de detenție din regiunea transnistreană, chiar dacă accesul a fost unul limitat, iar întrevederile cu doi deținuți nu au fost confidențiale, aceste vizite reprezintă o evoluție în procesul de monitorizare a situației deținuților în regiunea transnistreană.

Vizita reprezentantului Oficiului Avocatului Poporului în locurile de detenție din regiunea transnistreană este un aspect pozitiv înregistrat în 2022, însă acesta trebuie susținut, dezvoltat și încurajat de către autoritățile constituționale centrale.

Oficiul Avocatului Poporului va continua să ducă discuții directe cu împuternicitul pentru drepturile omului de la Tiraspol, dar și în cadrul grupului de lucru pentru drepturile omului din care face parte și Avocatul Poporului pentru a contribui la asigurarea dreptului la libertate și siguranța omului în teritoriul aflat în afara unui control efectiv din partea statului.

În contextul specificărilor enunțate supra, Avocatul Poporului prezintă următoarele recomandări în contextul regiunii transnistrene:

RECOMANDAREA 1.10.2: *Guvernului să includă, în calitate de observatori sau experți ai angajaților Oficiului Avocatului Poporului în Comisia Unificată de Control, și grupurile de lucru sectoriale pentru promovarea măsurilor de întărire a încrederii și a securității în contextul procesului de reglementare transnistreană, care în mare măsură se intersectează cu mai multe domenii ale vieții umane în regiune și reprezintă un mecanism de promovare și protecție nejudiciară a drepturilor și libertăților omului în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și municipiul Bender.*

RECOMANDAREA 1.10.3: *Parlamentul și Guvernul să elaboreze un mecanism care să asigure protecția drepturilor și libertăților fundamentale consacrate în Constituție, orientate spre crearea mecanismelor instituționale de asigurare a respectării drepturilor omului în regiunea transnistreană.*

RECOMANDAREA 1.10.4: *Guvernul să întreprindă măsuri îndreptate spre intensificarea dialogului în domeniul drepturilor omului la nivel de experți pentru problemele drepturilor omului în localitățile din stânga Nistrului.*

Avocatul Poporului reiterează importanța implementării recomandărilor internaționale privind protecția drepturilor omului care se referă la regiunea din stânga Nistrului și municipiul Bender.

CAPITOLUL II

DREPTURILE COPILULUI

2.1. Dreptul la cea mai bună stare de sănătate posibilă

Prioritatea 1 din Programul de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului 2023 – 2030: „Toate persoanele au acces la servicii de sănătate de calitate și sigure”

„Statele părți recunosc dreptul copilului de a se bucura de cea mai bună stare de sănătate posibilă și de a beneficia de servicii medicale, de tratament și de recuperare. Statele părți se vor strădui să asigure ca nici un copil să nu fie lipsit de dreptul de a avea acces la aceste servicii de ocrotire a sănătății⁷⁶.” Avocatului Poporului pentru drepturile copilului pledează pentru garantarea dreptului la sănătate pentru toți copiii în modul în care fiecare copil trebuie să aibă acces la serviciile de sănătate *de care are nevoie, când și unde are nevoie de ele*, fără a suferi din cauza unor impedimente de ordin financiar sau de altă natură.

În perioada anului 2022, Avocatul Poporului a monitorizat respectarea dreptului la cel mai înalt standard de sănătate, pe segmentul sănătății mintale a copilului. Astfel, sănătatea mintală a copiilor și a tinerilor continuă să fie o provocare, mai ales în contextul în care cadrul normativ ce reglementează domeniul sănătății mintale nu a fost actualizat, iar nivelul de acceptare în societate este redus. Percepțiile oamenilor despre persoanele cu dizabilități mintale și intelectuale sunt dominate în mod categoric de atribute negative: „bolnav psihic/probleme mintale” (40% din populația generală), „nenorociți” (18%), „retard” (8%) etc., afirmând că societatea noastră nu este încă pregătită pentru integrarea persoanelor cu dizabilități mintale și intelectuale.⁷⁷

În anul 2021, au fost recunoscuți cu dizabilitate primară (caz nou) 1,5 mii copii în vârstă de 0-17 ani, 60,0 % din aceștia fiind din mediul rural. Fiecare al patrulea copil diagnosticat avea vârsta de 0-2 ani, iar fiecare al treilea avea vârsta cuprinsă între 3-6 ani. Cauzele predominante ale dizabilității primare rămân a fi tulburările mintale și de comportament (31,3%), malformațiile congenitale, deformațiile și anomaliile cromozomiale (21,9%) și bolile sistemului nervos (13,1%).

În Raportul „*World mental health report: transforming mental health for all*” experții au ajuns la concluzia că, milioane de persoane în lume suferă în singurătate, le sunt violate drepturile și sunt negativ afectate în viața de zi cu zi”. Totodată, se estimează că, aproximativ 8% din copii mici (vârsta 5–9 ani) și 14% adolescenți (vârsta 10–19 ani) trăiesc cu o maladie mintală, iar jumătate din maladiile mintale la adulți se dezvoltă de la vârsta de 14 ani, pe când ¾ apar până la vârsta de 24 ani.⁷⁸

De menționat, la nivel național, în cadrul asistenței medicale primare sunt instituite Centre Comunitare de Sănătate Mintală (CCSM). Sistemul sănătății dispune de o rețea de 40 centre din anul 2017⁷⁹. Centrele comunitare se regăsesc ca o verigă dintre spitalele de psihiatrie și alte servicii comunitare. Centrele comunitare sunt fondate în cadrul instituțiilor de asistență medicală primară de nivel raional și municipal. Toate centrele sunt contractate de către Compania Națională de Asigurări în Medicină (CNAM) prin formula de buget global. Centrele comunitare dispun de o metodologie și standarde de calitate pentru serviciile acordate. La baza metodologiei este utilizat managementul de caz și acordarea serviciilor de asistență medicală consultativă, servicii de tratament și reabilitare psihosocială, suport și incluziune socială. Activitatea centrelor comunitare se bazează pe echipa multidisciplinară de specialiști. Echipa terapeutică multidisciplinară este compusă din medici psihiatri, psihoterapeuți, psihologi, asistenți sociali, asistenți medicali de psihiatrie și alte categorii de personal, în funcție de activitățile desfășurate și de specificul sectorului deservit.

⁷⁶ Articolul 24 din Convenția ONU privind drepturile copilului

⁷⁷ Studiu privind percepțiile și atitudinile față de egalitate, elaborat în cadrul proiectului național cofinanțat de Uniunea Europeană și Consiliul European, Chișinău, 2021, disponibil pe https://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/studiu-privind-perceptiile-si-atitudinile-fata-de-egalitate_study-on-perceptions-and-attitudes-towards-equality.pdf

⁷⁸ [Raport-tematic-Respectarea-drepturilor-copilului-cu-tulburari-mintale.docx \(live.com\)](#)

⁷⁹ [World mental health report: Transforming mental health for all - World | ReliefWeb](#)

Deficitul de medici din cadrul serviciilor comunitare se referă mai cu seamă la psihiatri pentru copii. La nivel de țară, sunt ocupate 15,5 salarii de psihiatri pentru copii. În 12 raioane lipsesc, în general, acești specialiști, iar în 4 raioane activează doar pe 0,25 salariu. Aceasta în condițiile în care, Programul național privind sănătatea mintală pe anii 2017-2021 și Planul de acțiuni pentru implementarea acestuia⁸⁰, prevedea „organizarea rețelei de servicii de sănătate mintală conform necesităților persoanelor cu tulburări psihice și asigurarea accesibilității la servicii sigure, calitative de sănătate mintală pentru adulți și copii pe tot parcursul vieții, la toate nivelurile de asistență medicală” și „Crearea serviciilor specializate regionale pentru copii cu probleme de sănătate mintală: centre de intervenție timpurie și centre specializate de tratament pentru copii cu tulburări de spectru autist”.

În acest context Ombudsmanul Copilului Recomandă:

RECOMANDAREA 2.1.1: *Ministerul Sănătății va suplini deficitul de personal în Centrele Comunitare de sănătate mintală în special în mediul rural;*

RECOMANDAREA 2.1.2: *Ministerul Sănătății va asigura crearea și funcționarea serviciilor sigure, calitative de sănătate mintală pentru adulți și copii pe tot parcursul vieții.*

Ombudsmanul Copilului a examinat cauze de internare ilegală a copiilor în instituțiile de psihiatrie fără respectarea procedurii legale. Astfel, în cazul copilului F dintr-o comunitate rurală, eșecul autorităților publice locale, care prin lege este autoritate tutelară, în managementul situației copilului dintr-o familie social-vulnerabilă, a dus la instituționalizarea copilului într-o instituție medicală de profil psihiatric, doar din cauza lipsei unei soluții facile în detrimentul voinței și interesului superior al copilului.

Lipsa de coordonare și implicare, iar în anumite cazuri nepăsarea elementară manifestată de către reprezentanți ai serviciilor de protecție socială, asistență medicală, autorități publice locale, organe de protecție a normelor de drept, etc. determină realizarea defectuoasă a acestor drepturi.

Un alt exemplu în susținerea tezei expusă supra, este cazul A, în vârstă de 12 ani, rezidentă a Centrului de plasament pentru copii separați de părinți "N". Pe parcursul anului 2022, minora a fost internată pentru tratament psihiatric în Spitalul Clinic de Psihiatrie de două ori: la data de 08.07.2022 și la data de 27.09.2022. De fiecare dată, copilul a fost nevoit să rămână în instituția medicală de la 16 la 20 zile, cu depășire de termen, după ce cura de tratament medicamentos se finisa. Aceasta, deoarece persoanele responsabile de la Centrul de plasament pentru copii separați de părinți, ezitau să preia copilul din instituția medicală, invocând diverse motive (formale în opinia Ombudsmanului Copilului).

În contextul spețelor examinate Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Recomandă:

RECOMANDAREA 2.1.1: *Guvernul va fortifica mecanismul intersectorial de intervenție prespitalicească, în cazul copiilor cu dizabilități mentale;*

RECOMANDAREA 2.1.3: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale va asigura crearea serviciilor sociale pentru copii care suferă de dizabilități mintale;*

Ombudsmanul Copilului notează faptul că evaluarea instituțiilor spitalicești de profil psihiatric, și anume în secțiile de psihiatrie pentru copii condițiile de oferire a unor servicii medicale specifice nevoilor nu sunt asigurate pe deplin. La ora actuală nu există standarde minime de calitate pentru serviciile medicale de staționar de profil psihiatric pentru copii, adaptate la necesitățile lor. Condițiile de sejur sunt precare fără a respecta normele pentru asigurarea intimității. În cadrul secțiilor există

80 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=100948&lang=ro

saloane de supraveghere cu mai multe paturi, în care se pot deține atât fete, cât și băieți. Secțiile nu sunt separate pe criterii de vârstă sau gen, ceea ce încalcă dreptul la intimitate. În secțiile de copii se dețin persoane aflate la tratament prin constrângere cu caracter medical, care nu au vârsta de 18 ani și au săvârșit infracțiuni grave. Totodată, au fost identificate în salon persoane de același gen.

Cu referire la compartimentele respectării dreptului la sănătate pe segmentul copiilor cu boli rare, copiilor aflați incluși în servicii paliative, copii care suferă de dizabilități din spectrul senzorial, copii care suferă de autism și copii născuți prematur Avocatul Poporului reiterează Recomandările transmise prin Rapoartele tematice și Rapoartele anuale anterioare⁸¹.

Totodată, în contextul monitorizării generale a dreptului la sănătatea a copilului Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Recomandă:

RECOMANDAREA 2.1.4: *Capacitarea APL cu resurse financiare, umane și mecanisme eficiente de protecție a drepturilor copiilor cu boli mintale și familiilor lor la nivel local;*

RECOMANDAREA 2.2.4: *Consolidarea capacităților sistemului medical primar privind screening-ul și acordarea asistenței medicale primare familiilor cu copil bolnav psihic, mai ales în zone cu acces dificil către serviciile medicale.*

2.2. Asigurarea drepturilor și libertăților civile

Prioritatea nr. 9 din Programul de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului 2023–2030: „Toți copiii se bucură de drepturile protejate de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului”

Prioritatea nr. 9 din Programul de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului 2023–2030: „Toți copiii se bucură de drepturile protejate de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului”

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului reglementează în art. 12–15, pe de o parte, dreptul la exprimarea liberă și deplină a opiniei, libertatea de expresie, de gândire, conștiință și religie, precum și de asociere, iar, pe de altă parte, responsabilitatea deținătorilor de obligații de a asigura exercitarea acestor drepturi, cu garantarea nemijlocită a respectării interesului superior al copilului. Astfel, statul are obligația de a asigura, prin toate măsurile posibile, că nici un copil nu va fi marginalizat în realizarea acestor libertăți fundamentale. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului remarcă faptul că statul, în perioada de raportare, nu a întreprins acțiuni semnificative în vederea implementării drepturilor și libertăților civile ale copiilor. De asemenea, Ombudsmanul Copilului specifică și faptul că, deși suntem la ciclul VI–VII de raportare în fața Comitetului ONU pentru drepturile copilului, autoritățile nu au reușit să implementeze definitiv recomandările Comitetului din runda precedentă de raportare⁸².

Racordându-se la prevederile Comentariului General nr. 2/2002⁸³ al Comitetului ONU pentru drepturile copilului cu privire la rolul instituțiilor naționale independente pentru drepturile omului în promovarea și protecția drepturilor copilului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a creat unul dintre cele mai semnificative instrumente de consultare a opiniei copilului, Consiliul Consultativ al Copiilor pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului⁸⁴.

81 <https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/11/Raport-Orhei-H%C3%AEnce%C8%99ti-final-.pdf>

<https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/11/Raport-privind-implementarea-recomand%C4%83rilor-autism.pdf>

82 <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G17/324/41/PDF/G1732441.pdf?OpenElement>

83 https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FGC%2F2002%2F2&Lang=en

84 <http://ombudsman.md/news/ombudsmanul-copilului-va-fi-consultat-in-activitatea-sa-de-consiliul-consultativ-pe-langa-avocatul-poporului-pentru-drepturile-copilului/>

Scopul Consiliului este de a oferi posibilitate fiecărui copil, după capacități, să-și poată exprima opinia într-o formă care îi este accesibilă/potrivită lui, de a face auzită opinia copiilor ca membri activi ai societății despre toate temele/problemele care le afectează viața, de a facilita accesul copiilor la informații care promovează sănătatea și bunăstarea socială, spirituală, morală, emoțională și fizică, de a îndruma Avocatul Poporului pentru drepturile copilului să stabilească prioritățile în activitatea sa și de a-l consulta în identificarea tematicilor, subiectelor și problemelor în domeniul drepturilor copilului care urmează a fi reflectate în rapoartele tematice/speciale/anuale.

Din activitatea Consiliului Consultativ al Copiilor pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, copii au constatat faptul că exprimarea liberă a opiniei, libertatea de conștiință, gândire, expresie, religie, precum și libertatea de asociere, reprezintă o piatră de temelie în respectarea drepturilor civile ale copiilor. Cu toate acestea, copiii au identificat unele probleme la acest capitol, afirmând că sunt nevoiți să ascundă sau să mintă cu privire la ocupațiile și interesele lor reale atunci când, de exemplu, părinții decid în locul lor ce hobby-uri trebuie să aibă aceștia, inclusiv când reprezentanții autorităților publice i-au decizii în locul lor. Copiii întâmpină probleme atunci când în incinta instituțiilor de învățământ pe care le frecventează se organizează diverse evenimente, fără a fi consultată opinia lor și fără coordonarea cu aceștia, unii fiind, ulterior, obligați să participe la astfel de activități, iar alții sunt marginalizați nefiind implicați și rămânând în afara procesului. Totodată, copiii întâmpină probleme și atunci când opinia lor nu este consultată în vederea luării unor decizii la nivel de organizare a procesului de învățământ și de desfășurare a acestuia.

De asemenea, din cadrul ședințelor de lucru ale Consiliului Consultativ al Copiilor au fost depistate unele domenii problematice, precum: lipsa mecanismului viabil de consultare a opiniei copilului în școli, activitățile curriculare și extra curriculare nu sunt consultate cu copiii, neglijarea spațiului privat sau a lucrurilor personale, precum camere personale sau telefoane etc.

În contextul celor specificate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului recomandă::

RECOMANDAREA 2.2.1: *Guvernul să consolideze mecanismele cu privire la consultarea opiniei copilului în toate domeniile care îl vizează.*

RECOMANDAREA 2.2.2: *Ministerul Educației și Cercetării să consolideze mecanismele de consultare a copiilor în cadrul procesului educațional.*

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, în perioada de raportare, a mai constatat că problema implicării copiilor în procesul decizional la nivelul instituțiilor în care își realizează activitățile este destul de redus. Astfel, din comunicarea cu copiii, Ombudsmanul Copilului denotă că consiliile consultative create în instituțiile de învățământ, adesea, au un caracter formal și aceștia nu sunt implicați în influențarea procesului decizional. În acest sens, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului recomandă:

RECOMANDAREA 2.2.3: *Ministerul Educației și Cercetării să fortifice mecanismul de implicare a copiilor în procesul decizional.*

Un alt exercițiu de implicare a copiilor în procesul de consultare a opiniei a fost realizat prin intermediul tradiționalului Forum Național al Copiilor din 19 noiembrie 2022, cu tematica „Respectarea drepturilor copiilor în și la educație”.⁸⁵ Forumul Național reprezintă unul dintre cele mai elocvente exemple de consultare a opiniei copilului și implicarea acestuia în procesul decizional. În cadrul Forumului, copii au abordat cele mai stringente probleme din domeniul educației, precum: lipsa educației sexuale, implicarea redusă a copiilor în procesul decizional și educația incluzivă neprietenoasă necesităților specifice ale acestor copii. Astfel, Ombudsmanul recomandă:

RECOMANDAREA 2.2.4: *Ministerul Educației și Cercetării să includă în programul național de învățământ obligatoriu programul curricular cu privire la drepturile copilului și educația sexuală.*

RECOMANDAREA 2.2.5.: *Ministerul Educației și Cercetării să consolideze mecanismul de incluziune educațională a copiilor cu dizabilități și, în special a celor cu dizabilități din spectrul mintal.*

În concluzie, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului apreciază eforturile statului cu privire la respectarea principiului ascultării opiniei copilului, astfel, îndeplinind una dintre recomandările din Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova pentru anul 2021, în special prin ratificarea Protocolului facultativ la Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului privind procedura de comunicare.

2.3. Dreptul copilului la educație

Prioritatea nr. 2 din Programul de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului 2023–2030: „Sistemul educațional asigură oportunități egale, promovează coeziunea socială și drepturile omului

Parlamentul Republicii Moldova a ratificat la 12 decembrie 1990, Convenția cu privire la drepturile copilului și s-a angajat, astfel, să facă aceste drepturi cunoscute tuturor adulților și copiilor.

Articolul 29 din Convenția cu privire la drepturile copilului prevede că educația trebuie să fie direcționată, printre altele, în scopul: a) dezvoltării respectului pentru drepturile omului și pentru libertățile fundamentale, precum și pentru principiile consacrate în Carta Națiunilor Unite; b) pregătirii copilului pentru o viață responsabilă într-o societate liberă, în spiritul înțelegerii, păcii, toleranței, egalității între sexe și prieteniei între toate popoarele, grupurile etnice și religioase.

Prin urmare, aceste prevederi dezvoltă sensul Convenției cu privire la drepturile copilului referitor la relația stat-copil, la cooperarea copilului la construirea unei comunități sociale axată pe respectul reciproc între ființele umane, pe coexistența pașnică și pe egalitatea în drepturi.

Faptul că Republica Moldova a ratificat Convenția cu privire la drepturile copilului înseamnă că statul recunoaște copiii ca titulari de drepturi și își asumă o multitudine de obligații față de copii, pe care trebuie să le aibă structurile/instituțiile statului, dar nu copii care sunt văzuți ca titulari de obligații. Drepturile sunt funcționale atunci când funcționează relația dintre titularul de obligații și titularul de drepturi. Pentru ca această relație să funcționeze, acei care au obligații trebuie să fie capabili să-și îndeplinească obligațiile, iar acei care au drepturi trebuie să fie împuterniciți să ceară respectarea drepturilor lor.⁸⁶

⁸⁵ <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-pentru-drepturile-copilului-a-organizat-cea-de-a-6-a-editie-a-forumului-national-al-copiilor/>

⁸⁶ Curriculum la disciplina Educație pentru Drepturile Omului (EDO) https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_optional_educatie_pentru_drepturile_omului_cl_i-iv.pdf

De altfel, gradul de respectare a drepturilor omului, în opinia Ombudsmanului Copilului, depinde în egală măsură de doi factori obiectivi:

- a) gradul de respectare de către titularii de responsabilități a obligațiilor lor pozitive și negative în ceea ce privește respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;
- b) cunoașterea de către titularii de drepturi a drepturilor și libertăților lor fundamentale.

Ceea ce unește și susține raportul între titularul de responsabilități și titularul de drepturi este responsabilitatea statului atât de a garanta/asigura drepturile, cât și de a cunoaște drepturile.

Educația pentru drepturile omului este o soluție pentru al 2-lea factor, care contribuie la formarea competențelor civice ce țin de exercitarea drepturilor și responsabilităților omului – fundament al vieții într-o societate democratică. Educația pentru drepturile omului se referă la educație, formare, creștere a gradului de conștientizare, informare, practici și activități care au ca scop, prin formarea la elevi a cunoștințelor, capacităților, atitudinilor și comportamentelor, să îi pregătească și să îi încurajeze să contribuie la construirea și apărarea unei culturi universale a drepturilor omului în societate, în vederea promovării și protejării drepturilor omului și libertăților fundamentale.

Educația pentru drepturile omului este definită ca un proces de învățare care are ca scop:

- să promoveze înțelegerea propriilor drepturi și a responsabilităților aferente;
- să dezvolte atitudinea de respect și apreciere a unicității fiecărui individ;
- să formeze competențe care le vor permite copiilor să acționeze pentru promovarea și apărarea drepturilor omului.⁸⁷

Astfel, ca și în perioadele precedente, educația drepturilor copilului a constituit o prioritate în timpul mandatului Ombudsmanului Copilului. Pe parcursul anului 2022, subiectul educației, copilului, a fost discutată activ în cadrul Consiliului Consultativ al Copiilor, iar în urma acestor ședințe copii au înaintat un set de recomandări autorităților publice:

RECOMANDAREA 2.3.1: Psihologii școlari și profesorii să desfășoare ore informative în școli, începând cu elevii claselor primare și cu părinții, privind discriminarea și unde se pot adresa elevii pentru suport.

RECOMANDAREA 2.3.2: *Profesorii să organizeze diferite activități interactive (jocuri, dezbateri), care ar stimula munca în echipă dintre elevii din aceeași clasă sau din clase diferite.*

RECOMANDAREA 2.3.3: *Profesorii, la disciplina „Educația pentru societate”, să organizeze diferite jocuri/activități care ar ajuta copiii să înțeleagă în mod practic tema nediscriminării.*

RECOMANDAREA 2.3.4: *Profesorii să-i încurajeze pe elevii activi și pe cei mai puțini activi sau cu reușita școlară mai mare sau mai mică să participe la Consiliul elevilor sau în alte grupuri de inițiativă.*

RECOMANDAREA 2.3.5: *În școală, într-un spațiu de încredere, să fie plasată o boxă pentru colectarea scrisorilor anonime privind situațiile de discriminare, iar profesorii și administrația să le analizeze săptămânal.*

RECOMANDAREA 2.3.6: *Să se organizeze ore informative pentru profesori privind discriminarea.*

⁸⁷ Curriculum la disciplina Educație pentru Drepturile Omului (EDO) https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_optional_educatie_pentru_drepturile_omului_cl_i-iv.pdf

Urmare a provocărilor survenite în urma virusului pandemic SARS-CoV-2, sistemul educației nu a reușit să facă față problemelor survenite și chiar în situația în care restricțiile pandemice au fost scoase parțial, autoritățile continuă să folosească efectele acestora drept o scuză pentru implementarea parțială a recomandărilor din domeniul drepturilor copilului pe segmentul dreptului la educație. Respectiv, problemele înrădăcinate deja în sistemul educațional, precum: discriminarea, bullying-ul, condiții de sanitație și alimentare, asigurarea copiilor din grupurile vulnerabile cu echipamentul școlar necesar etc. rămân a fi perpetue în sistemul național de educație. În acest context, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului recomandă:

RECOMANDAREA 2.3.7: *Ministerul Educației și Cercetării să consolideze sistemul educațional, astfel încât să aibă o abordare holistică în ceea ce privește copiii defavorizați, în condițiile de criză sau în pericol public.*

Totodată, Avocatul Poporului a atras atenția și asupra mediului favorabil și sigur al copilului în procesul educațional. Pe parcursul anului 2022, în cadrul vizitelor efectuate în instituțiile de educație, au fost sesizate eventuale riscuri la care pot fi expuși copii. În sensul dat, observațiile constau în aceea că, copiii nu sunt informați cu privire la securitatea vieții și sănătății lor în cadrul lecțiilor de educație fizică și activităților extrașcolare. Astfel, este de evidențiat și cazul publicat în mass-media⁸⁸, potrivit căruia la Colegiul de Ecologie din sectorul Botanica, mun. Chișinău, în timpul orei de sport, a decedat o elevă.

În acest context, pornind de la obligația autorităților de a asigura în mod eficient dreptul copiilor la educație într-un mediu favorabil și sigur⁸⁹, Ombudsmanul Copilului recomandă:

RECOMANDAREA 2.3.8: *Ministerul Educației și Cercetării să elaboreze un mecanism holistic de protecție a vieții și sănătății copilului în cadrul orelor academice.*

RECOMANDAREA 2.3.9.: *Ministerul Educației și Cercetării să adopte mecanisme de monitorizare a sănătății copiilor încadrați în procesul educațional, prin examinarea medicală periodică a elevilor.*

Violența în mediul educațional rămâne, de asemenea, o problemă majoră în Republica Moldova. Violența în mediul școlar nu este un fenomen nou, dar, în trecut, ea s-a manifestat, mai degrabă, în spațiul relativ autonom al școlii. Actualmente, mediul școlar a căpătat permeabilitate crescută, la fel și transparență instituțională, asimilând tensiunile și dificultățile cu care se confruntă societatea. În contextul cultural și politic al Republicii Moldova, dar și al celui european, se acceptă și se promovează ideea că școala trebuie să fie un spațiu privilegiat, al securității, liber de conflicte și de manifestări ale violenței societale.

Ombudsmanul Copilului salută modificările introduse prin Legea nr. 36/2022 pentru modificarea Codului educației nr. 152/2014, prin care a fost modificată noțiunea „alternative educaționale” cu noțiunea de „bullying”, definită ca o formă de agresivitate care se manifestă în mod intenționat, repetat și prin dezechilibru de putere în relațiile dintre copii, elevi sau studenți și care se referă la acele comportamente prin care un copil, un elev, un student ori un grup rănește, dăunează, provoacă suferință, neputință sau aduce prejudicii demnității umane. Acest tip de agresivitate se desfășoară, în principal, în instituțiile de învățământ și în spațiile destinate educației și formării profesionale.”⁹⁰

88 <https://echipa.md/2022/04/12/tragedie-la-colegiul-de-ecologie-din-chisinau-o-adolescenta-a-murit-subit-in-timpul-orei-de-sport/>

89 Ordinul nr. 613/1441 din 27.05.2013 „Cu privire la Serviciile de sănătate din instituțiile de învățământ preuniversitar”, pag. 20.

90 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130322&lang=ro

La fel, rămâne alarmant și faptul că violența școlară se înrădăcinează în continuare și capătă caracteristicile unui fenomen din cauza numărului mare de adresări către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului. Se constată că există *suficiente temeuri ca fenomenul violenței în instituțiile școlare să fie cercetat într-un exercițiu multidisciplinar cu implicarea pedagogilor, psihologilor, sociologilor, dar și a specialiștilor în domeniul justiției juvenile. Cercetarea ar trebui să vină cu clarificări asupra caracterului, motivelor și cauzelor violenței și abuzului în școli, cu explicații asupra diferențelor suficient de semnificative în manifestarea fenomenului, să propună modele de conlucrare a tuturor actorilor din domeniul educației, justiției și administrării publice în vederea prevenirii și eradicării fenomenului.* Astfel, se recomandă:

RECOMANDAREA 2.3.10: *Ministerul Educației și Cercetării să fortifice mecanismele de documentare, raportare și intervenire în cazurile de abuz și violență împotriva copiilor sau manifestate de copii.*

RECOMANDAREA 2.3.11: *Ministerul Educației și Cercetării să fortifice mecanismele de informare a profesioniștilor și a copiilor în domeniul combaterii cazurilor de abuz și violență împotriva copiilor.*

RECOMANDAREA 2.3.12: *Guvernul să fortifice mecanismul de cooperare intersectorială în domeniul prevenirii cazurilor de abuz și violență școlară, astfel încât intervenția deținătorilor de obligații să fie cât mai eficientă în asigurarea protecției necesare copiilor.*

RECOMANDAREA 2.3.13: *Ministerul Educației și Cercetării să fortifice mecanismele de comunicare directă a copiilor în cazurile de abuz și violență.*

Pe parcursul anului 2022, Avocatul Poporului a continuat monitorizarea respectării dreptului la educație a copiilor cu nevoi speciale. Respectiv, Ombudsmanul concluzionează că, deși a fost înregistrate anumite progrese, situația, per ansamblu, continuă să înregistreze mai multe probleme de discriminare a copiilor cu dizabilități în sistemul educațional, și anume lipsa sau insuficiența cadrelor didactice de sprijin și a unor specialiști (psihologi, psihopedagogi, logopezi), prezența unor bariere atitudinale ale cadrelor didactice în procesul de integrare a copiilor cu nevoi educaționale speciale, alocarea neeficientă a resurselor financiare destinate educației incluzive, nevoia de informare continuă a cadrelor didactice cu privire la modul de interacțiune cu copiii cu dizabilități, în special cu cei cu sindromul Down și deficiențe mintale.⁹¹ Aceste tendințe se confirmă și prin raportul anual al Consiliului pentru prevenirea discriminării și asigurarea egalității pentru anul 2021⁹², care a constatat că una dintre lacunele majore rămâne inaccesibilitatea infrastructurii și a informației pentru persoanele cu dizabilități. În domeniul educației, problemele care îngreunează incluziunea copiilor cu dizabilități țin de neconformitatea metodologiilor privind măsurile de acomodare rezonabilă a necesităților elevilor cu dizabilități, insuficiența cadrelor didactice care cunosc limbajul mimico-gestual, obstrucționarea accesului la învățământul superior a persoanelor cu dizabilități auditive. În acest context, se recomandă:

RECOMANDAREA 2.3.14: *Ministerul Educației și Cercetării să efectueze alocarea eficientă a resurselor financiare destinate educației incluzive.*

RECOMANDAREA 2.3.15: *Ministerul Educației și Cercetării să asigure informarea continuă a cadrelor didactice cu privire la modul de interacțiune cu copiii cu dizabilități, în special cu cei cu sindromul Down și deficiențe mintale.*

91 Echilibrul dintre muncă și viața de familie: necesități ale părinților și rolul politicilor sociale / Inga Chistruga-Sînchevici; redactor științific: Olga Gagauz; Institutul Național de Cercetări Economice, Centrul Cercetări Demografice. – Chișinău: INCE, 2021.

92 Disponibil online : https://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/CPEDA_E_raport_-2021-final_site-1.pdf

RECOMANDAREA 2.3.16: *Ministerul Educației și Cercetării să asigure accesibilitatea infrastructurii și a informației pentru persoanele cu dizabilități.*

RECOMANDAREA 2.3.17: *Ministerul Educației și Cercetării să asigure echipamentul necesar pentru copii care suferă de dizabilități de auz și vâz.*

RECOMANDAREA 2.3.18: *Ministerul Educației și Cercetării să revizuiască norma didactică a cadrului didactic de sprijin prin micșorarea numărului de copii cu nevoi speciale.*

Rămâne un aspect problematic în ceea ce privește dreptul la educație a copilului și asigurarea aspectelor ce țin de calitatea alimentației și asistența medicală în școli. Astfel, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului denotă, din monitorizările efectuate și din cererile venite, faptul că sistemul educațional înregistrează carențe la aspectul alimentarea copiilor și asigurarea copiilor cu asistența medicală necesară. Copii afirmă faptul că alimentele, adesea, nu sunt calitative, iar produsele alimentare fabricate nu sunt gustoase, din care cauză copii preferă să procure alimente din unitățile alimentare amplasate în preajma instituțiilor de învățământ sau să aducă mâncare de acasă. De asemenea, din meniul copiilor lipsesc fructele și legumele. Cu referire la accesul la servicii medicale în instituțiile de învățământ, copii remarcă faptul că personalul medical, adesea, nu este prezent (fiind angajat pe o normă parțială de 0,5–0,25), cabinetele medicale nu sunt dotate cu medicamente de prim-ajutor, și, deseori, nu pot fi accesate serviciile punctelor medicale din cadrul instituției de învățământ.

În acest context, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului recomandă:

RECOMANDAREA 2.3.19: *Ministerul Educației și Cercetării să revizuiască bugetele instituțiilor de învățământ, astfel încât să fie alocate mijloace financiare suficiente în vederea angajării și instruirii personalului medical, care să garanteze acces la un serviciu medical de calitate.*

2.4. Respectarea drepturilor copiilor în situație de stradă

Fenomenul copiilor în situație de stradă este unul prezent în Republica Moldova. Această constatare dură este poate una dintre cele mai triste exerciții analitice, fiind derivată din atribuțiile Avocatului Poporului pentru drepturile copilului. Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului prin Comentariul General nr. 21/2017 cu privire la copiii în situații de stradă, definește acești copii ca fiind: a) *copii care depind de străzi pentru a trăi și/sau a lucra, fie de sine stătător, fie cu colegii sau cu familia și b) o populație mai largă de copii care au format legături puternice cu spațiile publice și pentru care strada joacă un rol vital în viața și identitățile lor de zi cu zi.*⁹³

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, pe parcursul mandatului de 7 ani, a monitorizat respectarea drepturilor copiilor în situație de stradă, fiind una dintre prioritățile sale. În rezultatul monitorizării, Ombudsmanul constată încălcarea plenară a tuturor drepturilor prevăzute de Convenția ONU pentru drepturile copilului și eșecul autorităților statului de a interveni cu mecanisme eficiente pentru remedierea situației.

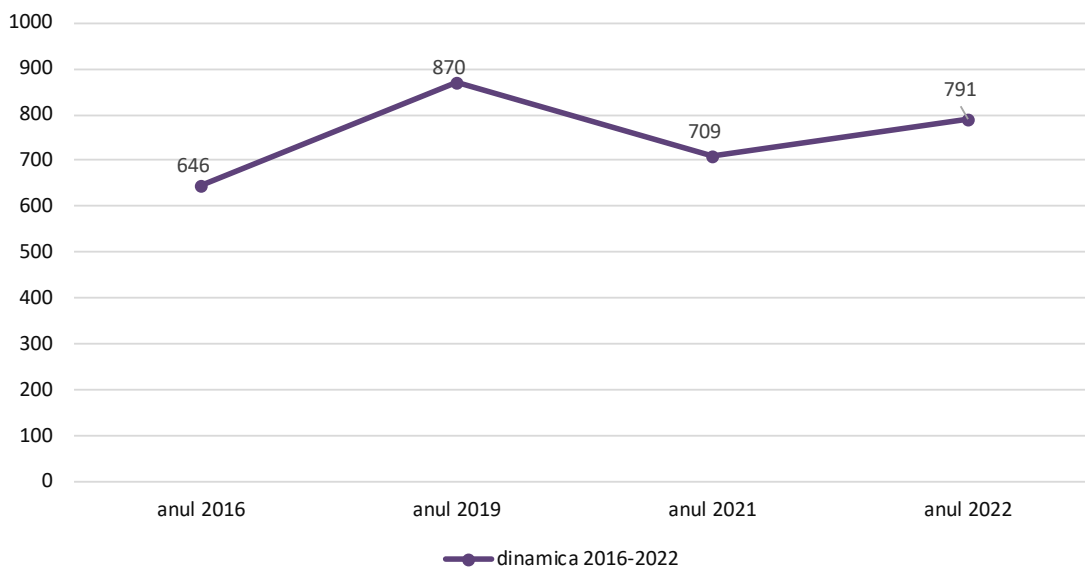
Intervențiile Avocatului Poporului pentru drepturile copilului au fost continue și substanțiale, au fost realizate prin analize și monitorizări, prin elaborare de rapoarte tematice, prin instruiri a titularilor de obligații, prin ședințe cu factorii de decizie și reprezentare în instanța de judecată. De asemenea, acest subiect a fost adus în agenda autorităților publice de toate nivelurile, inclusiv a forului legislativ pentru a fi supus controlului parlamentar.⁹⁴ Totuși, cu regret, acțiunile întreprinse de autoritățile

⁹³ Comentariul general nr. 21/2017 privind copiii în situații de stradă, pag. 3 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/Nr-21-.pdf>.

⁹⁴ <https://ombudsman.md/news/subiectul-copiilor-in-situatie-de-strada-readus-in-discutie-de-avocatul-poporului-pentru-drepturile-copilului-in-cadrul-comisiei-parlamentare-drepturile-omului-si-relatii-interetnice/>

publice responsabile nu au fost pe măsură să îmbunătățească sistemul de protecție a drepturilor copiilor care duc un mod de viață stradal și acest subiect rămâne a fi un domeniu restant pentru autoritățile statului, ca titulari de obligații.

Figura 1.5. Expresia grafică a fluctuației indicatorilor cantitativi

Datele furnizate și prelucrate permit a observa un spectru mai larg de indicatori, în mod special, permite Ombudsmanului Copilului a face următoarele concluzii:

1. Numărul copiilor în stradă înregistrat în anul 2022, a fost cu 145 mai mult decât în anul 2016.
2. Cei mai mulți copii plecați în stradă au vârsta cuprinsă între 14 și 15 ani.
3. Cei mai mulți copii au plecat în stradă din localități rurale.
4. Cei mai mulți dintre copiii străzii sunt fete.

Figura 2.5. Date dezagregate privind copiii străzii în dinamică pentru anii 2016–2022

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Numărul copiilor care au fugit de la domiciliu sau din alte forme de protecție	646	640	671	870	835	709	791
Vârsta sub 13 ani	211	176	152	221	246	188	204
Vârsta de 14-15 ani	276	310	313	465	393	348	289
Vârsta de 16-17 ani	159	154	206	184	196	158	298
Mediul rural		359	398	380	481	345	591
Mediul urban		281	273	490	354	364	757
Fete		361	372	499	494	420	420
Băieți		279	299	371	341	289	371
Copii depistați	641	635	663	861	829	698	773

Ombudsmanul Copilului a pledat constant pentru fortificarea instituției *specialistului pentru protecția drepturilor copilului*, prevăzută pentru autoritățile publice de nivelul întâi.⁹⁵ Angajarea în statele de funcții ale primăriilor a unor specialiști pregătiți în domeniul protecției drepturilor copilului ar permite asigurarea interacționării mai eficiente a copiilor străzii cu autoritățile, iar cazurile concrete vor fi mai eficient gestionate. Cert este că cifrele indicate supra pot fi influențate calitativ prin capacitatea resurselor umane și administrative ale autorităților publice ca primă și cea mai importantă verigă în lanțul autorităților responsabile de gestionarea fiecărui caz în parte de prezență a copiilor în stradă.

Așa cum e lesne de observat, *mediul familial nefavorabil* constituie una dintre cauzele principale ce determină plecarea copilului în stradă. Violența fizică, emoțională, iar în unele cazuri și cea sexuală constituie elementele caracteristice ale mediului familial care a devenit la un anumit moment un loc nesigur și nedorit pentru copil. Acolo unde nu sunt acoperite nevoile firești (naturale), copiii caută un alt refugiu unde să se simtă în siguranță sau să își îndeplinească necesitatea de a fi iubiți, protejați, înțeleși și empatizați. Astfel, copiii pleacă acolo unde nevoile lor vor fi satisfăcute sau pentru a întreține acele relații, mai ales la vârsta pubertății, care se nasc din necesitatea comunicării cu alți copii.

Consumul de alcool de către membrii familiei afectează în mod diferit copiii. În unele cazuri acesta le oferă un model negativ de viață în cadrul familiei, în alte cazuri copiii sunt abandonați de către părinții alcoolici, viața lor de mai departe trăind-o în cadrul unor centre de protecție sau, mai grav, în stradă. Consumul de alcool ocazional sau, mai rău, cel excesiv, poate avea consecințe grave pe termen scurt și lung asupra minorilor. Mai mult, diverse studii au arătat că, în cazul minorilor, consumul de alcool, chiar și în cantități mici, crește riscul de dependență. Dacă vârsta de consum inițial a fost înregistrată începând cu 14 ani, riscul să se dezvolte o dependență de alcool este de 4-5 ori mai mare decât dacă vârsta de consum inițial începe la 19 ani.⁹⁶ Scenariul vieții unui copil dependent de alcool este cu adevărat dezastruos.

Actorii din domeniul protecției drepturilor copilului descriu comportamentul pe care îl au copiii în situație de stradă astfel: manifestă comportament violent în grup; manipulează prin comportament și prin istoriile pe care le povestesc despre ei; ignoră normele morale de comportament din neștiință sau cu bună știință; șantajează și manifestă comportament delinquent; mint. Or, acest comportament îl adoptă pentru a supraviețui în mediul ostil din stradă, creat de alți copii în situație de stradă, de persoanele fără adăpost, de maturii din comunitate, de reprezentanții poliției ș.a. Specialiștii care oferă suport trebuie să încerce să atenueze aceste tipuri de comportament, lucru dificil de realizat.

Strada este mediul în care nici un copil nu ar trebui să trăiască, este mediul care educă negativ copiii, normele și valorile însușite de ei acolo sunt cele contrare normelor și valorilor generale acceptate în societate. Specialiștii din domeniul protecției dreptului copilului trebuie să aibă ca obiectiv principal monitorizarea noilor cazuri ale copiilor în situație de risc, a copiilor în situație de stradă apărute în vizor. Părinții care se fac vinovați prin comportamentul lor violent, prin neglijare, prin necunoaștere, prin boală etc., în funcție de caz, urmează a fi instruiți, susținuți, sancționați, ca într-un final să avem copii ale căror drepturi la viață, la sănătate, la educație să fie respectate în familie.

În concluzie, se atestă faptul că spectrul de deficiențe rămâne a fi foarte larg. Lipsa resurselor financiare și umane se resimte practic la toate etapele de planificare și, mai ales, la etapa implementării măsurilor de redresare a situației. În așa fel, monitorizarea gradului de implementare a politicilor de stat în domeniul protecției copiilor aflați în situație de stradă rămâne una dintre activitățile prioritare pentru Ombudsmanul Copilului.

95 *specialist în protecția drepturilor copilului – persoană angajată în cadrul primăriei (cu sau fără statut de funcționar public), cu studii în domeniul asistenței sociale, al pedagogiei, al psihologiei, al dreptului, al administrației publice sau în alte domenii umanitare conexe, care este deținătoare a diplomei de licență sau de masterat și care realizează activități de suport pentru exercitarea atribuțiilor autorității tutelare locale în domeniul protecției drepturilor copilului.*

96 Consumă responsabil: <https://www.consuma-responsabil.ro/alcoolul-si-minorii/>

În contextul celor expuse, Avocatul Poporului recomandă:

RECOMANDAREA 2.4.1: *Guvernul să asigure un caracter sistemic și planificat procesului de instruire pentru specialiștii care activează în diferite centre ce oferă sprijin copiilor în situație de stradă și copiilor în situație de risc. Pregătirea specialiștilor nu este totdeauna una care să le permită să facă față provocărilor în aceste situații.*

RECOMANDAREA 2.4.2: *Ministerul Educației și Cercetării să asigure instruirea cadrelor didactice cu privire la modalitatea de comunicare cu copiii în situație de risc și cu copiii în situație de stradă. Accentul să fie pus pe conștientizarea faptului că acești copii, în viitor, vor oferi confortul sau disconfortul traiului în comunitățile din care fac parte.*

RECOMANDAREA 2.4.3: *Autoritățile publice locale să asigure angajarea în statele de funcții ale primăriilor a unor specialiști pregătiți în domeniul protecției drepturilor copilului pentru a sporii eficiența interacționării copiilor străzii cu autoritățile.*

RECOMANDAREA 2.4.4: *Guvernul să asigure colaborarea intersectorială strânsă în care toți actorii implicați (asistentul social, pedagogul, psihologul, polițistul) să realizeze sarcina ce ține de specificul domeniului său, astfel încât să fie obținute rezultate reale și pozitive în prevenire sau ajutorarea copiilor în situație de stradă. Intervențiile privind copiii trebuie să fie organizate, astfel încât să se acționeze imediat, exact și raportat la nevoile copilului. Specialistul care a identificat cazul să fie instruit cum exact să urmărească dacă copilul nu a rămas în aceeași situație dificilă.*

2.5. Copii în contact cu sistemul de justiție

Asigurarea protecției copiilor împotriva violenței, neglijării și exploatarei reprezintă o provocare pentru Republica Moldova. Chiar dacă **în ultimii ani întregul sistem de drept din Republica Moldova a luat măsuri importante pentru a îmbunătăți reacția statului la actele de violență față de copii**, violența și abuzul asupra copilului rămâne a fi un fenomen răspândit în Republica Moldova. Spre regret, în societatea noastră violența încă este percepută, uneori, ca o „normalitate”, „metodă” de sancționare și disciplinare, inclusiv ca o practică de educare a copiilor fără a se conștientiza consecințele acestor comportamente. Prevalența abuzului și violenței față de copii este alimentată de normele și atitudinile sociale.

Deși statisticile oficiale arată că, în comparație cu anul 2020, au fost înregistrați cu 9,6% mai puțini copii supuși violenței și cu 21,9% mai puțini copii neglijăți⁹⁷, aceasta rămânând o problemă pentru Republica Moldova. Specialiștii în domeniu au indicat că aceste date se referă doar la cazurile raportate, în realitate numărul cazurilor de violență față de copii este mult mai mare, dar nu sunt înregistrate din cauza necunoașterii procedurilor, dar și din cauza miturilor existente în societate cu referire la violență. S-a mai specificat că divergențele între datele statistice sunt determinate de faptul că fiecare instituție de drept are o metodologie specifică de înregistrare și evidență a cazurilor de violență față de copii, ceea ce creează impedimente în prezentarea unui tablou unic și în realizarea unei comparații obiective a datelor naționale cu situația din alte state. Chiar dacă autoritățile și-au asumat angajamentul creării unui sistem informațional unic de colectare a datelor, la etapa realizării studiului această acțiune este restantă.

97 https://statistica.gov.md/ro/situatia-copiilor-in-republica-moldova-in-anul-2021-9696_59431.html

În cadrul Studiului „Analiza sistemului de protecție a copilului”, realizat în anul 2022, sub egida Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, participanții care au oferit comentarii în cadrul interviurilor aprofundate au menționat că răspunsul statului la cazurile de violență față de copii este deficitar din cauza colaborării ineficiente între autoritățile tutelare, dar și reprezentanții organelor de urmărire penală sau de constatare. Astfel, un respondent a enunțat că unele servicii de îngrijire nu se consideră parte a mecanismului de cooperare intersectorială prevăzut de Hotărârea Guvernului nr. 270/2014, specialiștii din sistemul de urmărire penală invocă probleme de protecție a datelor în contextul raportării acestora către autoritatea tutelară care se face responsabilă de asistența copiilor etc.

Mai multe cercetări realizate în domeniul justiției juvenile au atribuit, în mod sistemic, manifestarea comportamentului delincent al copiilor la experiențele lor de violență, abuz și neglijare în familie. Constatările cercetărilor realizate până la momentul dat sugerează că **grija (părintească) neadecvată este un generator fundamental și des întâlnit al comportamentului antisocial sau delincent al copilului**. Vasta majoritate a copiilor intervievați în cadrul cercetării au menționat că au trecut prin diverse forme de grijă neadecvată, iar în unele cazuri, chiar neglijare, ceea ce a contribuit la comportamentul lor delincent. Lipsa grijei părintești sau grija neadecvată poate avea un impact negativ asupra dezvoltării fizice, mintale și emoționale a copilului. Studiile au menționat că, copiii care au trecut prin experiențe de neglijare sunt mai predispuși la probleme de comportament, care ar putea duce la activitate antisocială sau chiar infracțională. Grija părintească neadecvată și lipsa atenției suficiente pare a fi o problemă acută atunci când părinții nu sunt capabili sau nu doresc să ofere suficient timp sau să depună efort în educarea copiilor, sau să se comporte adecvat cu aceștia.⁹⁸

Republica Moldova a aderat la o serie de standarde internaționale referitoare la protecția împotriva reținerii și tratamentelor, inclusiv la Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, care determină o stare de lucruri pe care Republica Moldova s-a angajat să o asigure odată cu ratificarea Convenției privind drepturile copilului la 12 decembrie 1990. Observațiile Ombudsmanului Copilului asupra respectării drepturilor deținuților și, în special a deținuților minori, dezvoltă o serie de deficiențe ale sistemului execuțional penal, care deviază în mod explicit de la standardele internaționale.

Privarea de libertate constituie în sine una dintre cele mai crude ingerințe în drepturile inerente ființei umane și este posibilă doar în circumstanțe prevăzute de lege și reglementate în cel mai previzibil și explicit mod. Privarea de libertate, de fiecare dată, presupune un raport echilibrat între *competențele autorităților și drepturile și libertățile individului*. Cu cât mai des este dezechilibrat raportul între aceste componente, cu atât individul este mai vulnerabil. De aceea, privarea de libertate a unui copil *trebuie să fie conformă cu legea și folosită numai ca măsură extremă și pentru cea mai scurtă perioadă de timp posibilă*.⁹⁹ Atunci când se decide că privarea de libertate a unui minor este absolut necesară, aceasta trebuie să urmărească scopul de reeducare și reintegrare în societate.

Prin urmare, dacă toate persoanele private de libertate sunt vulnerabile prin faptul dependenței lor de forța coercitivă a statului, atunci *copiii* constituie unul dintre cele mai vulnerabile grupuri de deținuți, din cauza vârstei, gradului de maturitate și a efectelor dăunătoare pe termen lung ale detenției asupra bunăstării și dezvoltării lor. Copiii au o dezvoltare fizică și emoțională diferită de adulți. Aceștia au nevoi specifice și necesită o protecție specială. În aceste condiții, chiar dacă minorul a ajuns să fie deținut în penitenciare *este necesar de a se întreprinde toate măsurile pentru a minimaliza elementele de constrângere/limitare a vieții și de a se diversifica maximal posibilitățile de instruire și dezvoltare a personalității*.¹⁰⁰

98 UNICEF, 2015, Raport privind evaluarea necesităților pentru serviciile primare, secundare și terțiare de prevenire pentru copiii aflați în conflict cu legea în Republica Moldova.

99 Art. 37 din Convenția ONU privind drepturile copilului

100 Эндрию Койл, «Подход к управлению тюрьмой с позиций прав человека», стр.126

În conformitate cu datele statistice ale Administrației Naționale a Penitenciarelor, accesibile pe platformele informaționale oficiale¹⁰¹, este posibil de urmărit indicatorii cantitativi ai minorilor aflați în custodia statului. (Figura 2.6)

Figura 2.6. Date dezagregate privind numărul copiilor aflați în detenție în perioada anilor 2016–2022

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Total	63	63	71	63	56	64	48
În arest preventiv (la finele perioadei de raportare)	26	29	25	14	16	20	13
Condamnați la închisoare (în dinamică pe parcursul perioadei de raportare)	37	34	46	49	40	44	35
Băieți	61	62	67	60	54	64	47
Fete	2	1	4	3	2	0	1

La finele perioadei de raportare, 1 ianuarie 2022 – 1 ianuarie 2023, se observă o reducere, în raport cu ultimii 6 ani, a numărului de minori aflați în locurile de detenție.

Ombudsmanul Copilului își exprimă speranța că starea de lucruri este expresia politicilor penale și a schimbului de atitudine din partea organelor de drept, or, detenția răspunde rareori necesităților specifice ale copiilor la nivel de grup sau la nivel individual, inclusiv necesității de educație adecvată, de contact cu familia și comunitatea, de a practica sportul, de recreere ș.a. Dimpotrivă, aceasta agravează, adesea, vulnerabilitatea lor, expunându-i mai multor forme și situații de risc, cum ar fi discriminarea, abuzul, violența, condițiile de viață precare, îngrijirea medicală și nutriția inadecvată.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a pledat pentru alternativele încarcerării copiilor delicvenți. Astfel, cadrul normativ național prevede soluții alternative încarcerării atât pentru faza de urmărire penală sau judecarea cauzei, cât și pentru faza de executare a pedepsei penale.

Privarea de libertate înseamnă lipsa de drepturi, lipsa libertății de a alege, de a acționa, de a dispune și de a iubi. Într-un final, copiii privați de libertate sunt lipsiți de copilărie.¹⁰²

În acest sens, arestarea la domiciliu¹⁰³, liberarea provizorie pe cauțiune¹⁰⁴ și liberarea provizorie a persoanei sub control judiciar¹⁰⁵ pot fi aplicate de către instanță ca alternativă a arestării preventive, în baza demersului organului de urmărire penală sau la cererea părții apărării. În cazul soluționării chiestunii privind arestarea minorului, legiutorul a avansat prin caracterul imperativ al normelor sale și, pe lângă prevederile generale, valabile în egală măsură, a introdus și obligația instanței de a se pronunța asupra posibilității transmiterii minorului sub supraveghere, conform dispozițiilor art. 477 alin. (1) și art. 184 din Codul de procedură penală nr. 122/2003.¹⁰⁶

La momentul realizării raportului au fost consultate surse publice în domeniul statisticii judiciare, disponibile pe portalul informațional electronic al Agenției de Administrare a Instanțelor Judecătorești.¹⁰⁷ Fișierul Raportului privind examinarea demersurilor despre eliberarea mandatului

101 <https://www.anp.gov.md/index.php/rapoarte-de-bilant-semestriale-anuale>

102 «Глобальное исследование по вопросу о положении детей, лишенных свободы». Манфред Новак.

103 Art. 188 Cod de procedură penală nr. 122/2002.

104 Art. 190 Cod de procedură penală nr. 122/2002.

105 Art. 191 Cod de procedură penală nr. 122/2002.

106 Art. 184 alin. (1) din Codul de procedura penală nr. 122/2003 – transmiterea sub supraveghere a minorului constă în asumarea în scris a obligației de către unul dintre părinți, tutore, curator sau de către o altă persoană demnă de încredere, precum și de către conducătorul instituției de învățământ speciale unde învață minorul, de a asigura prezentarea acestuia, când va fi citat, la organul de urmărire penală sau la instanță, precum și de a contracara acțiunile prevăzute la art. 176 alin. (1).

107 Disponibil la: <http://aaij.justice.md/ro/report-type/rapoarte-statistice?page=2>

de arestare și a altor măsuri alternative (art. 182, 191, 192 din Codul de procedură penală nr. 122/2003) reflectă o stare a lucrurilor generală referitoare la numărul de demersuri de aplicare/prelungire a arestului și a arestului la domiciliu, însă nu oferă date despre numărul de hotărâri judecătorești privind transmiterea minorilor sub supraveghere, adoptate la faza examinării demersului privind aplicarea măsurii preventive în privința minorilor. Într-un context larg al discuțiilor purtate pe marginea subiectului frecvenței aplicării măsurii preventive, a arestului, dar și pornind de la caracterul imperativ al normei prevăzute la art. 477 alin. (1) și art. 184 din Codul de procedură penală nr. 122/2003, o detalizare a evidențelor statistice, în opinia Ombudsmanului Copilului, ar fi utilă și necesară.¹⁰⁸

Chestiunea pedepselor alternative, în general, merită o abordare profundă, or, încarcerarea nu tot timpul este soluția potrivită ca răspuns pentru ilegalitatea comisă. Dimpotrivă, în condițiile unor iregularități sistemice, în sectorul execuțional, determinate de factori obiectivi, precum subfinanțarea și/sau lipsa de personal calificat și/sau suprapopularea și/sau ierarhizarea populației penitenciare, încarcerarea pe perioade lungi poate deveni un temei de încetinire a procesului de reeducare sau chiar de înlăturare totală a acestui scop.

Pe parcursul anului 2022, Avocatul Poporului a pledat pentru remanierea mecanismului prestabilit de Legea nr. 299/2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant.¹⁰⁹ La data de 30 noiembrie 2018, Parlamentul a adoptat Legea nr. 299/2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant. Adoptarea acesteia reprezintă, de altfel, finalitatea unui parcurs dificil, în care s-au purtat discuții în contradictoriu privind perspectivele eventualelor servicii noi în schimbul practicilor învechite de lucru cu următoarele categorii de subiecți:

- a) copiii care au săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, dar care nu sunt pasibili de răspundere penală;
- b) copiii care au săvârșit o faptă prevăzută de legea contravențională, dar care nu sunt pasibili de răspundere contravențională.

În conformitate cu prevederile art. 5 din Legea nr. 299/2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant, măsurile destinate copiilor cu comportament deviant, precum:

- a) supravegherea specializată;
- b) plasamentul în serviciul de tutelă/curatelă sau în serviciul de tip familial;
- c) plasamentul în serviciul de tip rezidențial;
- d) plasamentul în serviciul de tip rezidențial cu specializare înaltă se dispun și se realizează în conformitate cu mecanismul intersectorial de cooperare, aprobat de către Guvern.

Ombudsmanul Copilului își exprimă profunda dezamăgire privind Legea nr. 299/2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant, care, ca finalitate a unui proces complex și complicat de dezbateri și consultări, rămâne a fi nefuncțională din cauză că, la nivel guvernamental, nu s-au găsit soluții referitoare la mecanismul intersectorial de cooperare, care, în esență, este cheia succesului inițiativei legislative.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului apreciază decizia Ministerului Justiției și a Administrației Naționale a Penitenciarelor de a începe din luna martie 2023 transferul copiilor preveniți din Penitenciarul nr. 13 în Centrul de detenție pentru minori și tineri Goian. Astfel, prin plasarea copiilor preveniți în Centru de detenție pentru minori și tineri Goian, Republica Moldova va realiza dezideratul că nici un copil nu poate fi deținut în condiții inumane și degradante, condiții specifice sistemului penitenciar național.

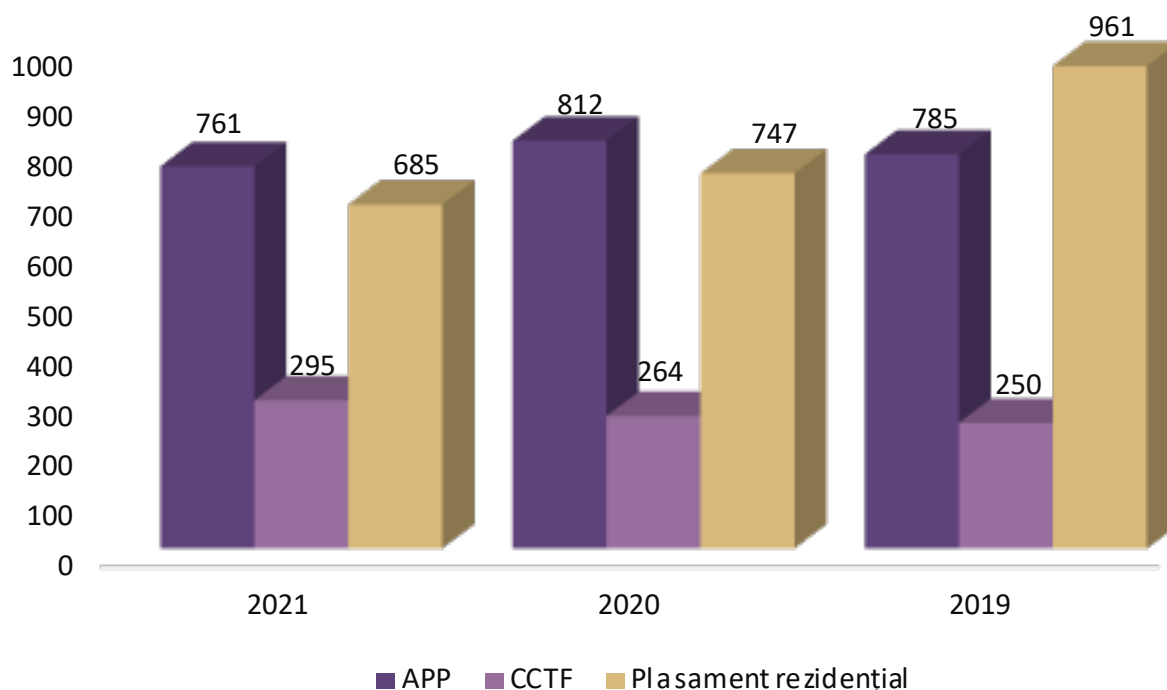
De asemenea, va fi realizată una dintre prioritățile mandatului Ombudsmanului Copilului, pentru care, în comun cu autoritățile publice responsabile, s-au depus eforturi deosebite.¹¹⁰

108 Raport tematic privind evaluarea respectării drepturilor copilului aflat în custodia statului în legătură cu urmărirea penală sau cu executarea pedepsei. <http://ombudsman.md/news/prezentarea-publica-a-raportului-tematic-evaluarea-respectarii-drepturilor-copiiilor-aflati-in-custodia-statului-in-legatura-cu-urmarirea-penala-sau-executarea-pedepsei/>

109 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110737&lang=ro

110 <https://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-pentru-drepturile-copilului-insista-asupra-necesitatii-respectarii-drepturilor-si-libertatilor-fundamentale-ale-minorilor-si-tinerilor-preveniti/>

Figura 3.6. Numărul copiilor plasați în sistemul rezidențial și serviciile de tip familial

Cu toate acestea, insuficiența serviciilor la nivel local și lipsa programelor de formare profesională a prestatorilor de servicii destinate copiilor cu comportament deviant duc la încurajarea măsurilor de plasament a acestor copii în servicii de tip rezidențial și, în consecință, sporesc riscul de compromitere a reformei sistemului de îngrijire: pe de o parte, autoritățile întreprind măsuri de dezinstituționalizare a copiilor din sistemul rezidențial care nu au comportamente deviante, iar, pe de altă parte, dacă instituțiile incluse în procesul de dezinstituționalizare nu au moratoriu la intrări noi, vor accepta copii cu comportament deviant.

Lipsa de implicare în perioada adoptării Legii nr. 299/2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant produce efecte în lanț, unul dintre acestea fiind faptul că serviciile de alternativă nu sunt întotdeauna accesibile copiilor cu comportament deviant, iar asistenții parentali profesioniști și părinții educatori nu sunt pregătiți să primească în plasament acești copii, mai ales că la nivel comunitar nu există programe de reducere a comportamentului deviant.¹¹¹ În acest context, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului recomandă:

RECOMANDAREA 2.5.1: *Guvernul să intensifice colaborarea pe domenii, precum: violența, abuzul și neglijarea în familie, care constituie indicatorii ce trebuie urmăriți cu cea mai mare atenție prin mecanisme multidisciplinare ale statului și factorii declanșatori ai comportamentului antisocial al minorilor delicvenți.*

RECOMANDAREA 2.5.2: *Ministerul Justiției să organizeze sistemul execuțional, ca să excludă orice risc de a supune deținuții rețelilor tratamente. Completarea statelor de funcții, instruirea și motivarea personalului trebuie să devină prioritate iminentă. Sistemul execuțional trebuie să instituie un mecanism de evidență a recomandărilor înaintate de către Consiliul pentru prevenirea torturii și măsuri pentru înlăturarea neajunsurilor depistate.*

111 Studiu „Analiza sistemului de protecție a copilului”.

RECOMANDAREA 2.5.3: *La examinarea cauzelor penale privind infracțiunile comise de către minori, în mod special minori aflați în custodia statului, instanțele judecătorești, procurorii, avocații, precum și alți participanți la proces să planifice activitățile în strictă conformitate cu normele de procedură penală și să se conducă de principiile continuității și celerității procesului.*

RECOMANDAREA 2.5.4: *Guvernul să prioritizeze elaborarea mecanismului intersectorial de cooperare în vederea punerii în aplicare a Legii nr. 299/2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant.*

RECOMANDAREA 2.5.5: *Autoritățile judiciare să se implice în procesul de elaborare/revizuire și implementare a politicilor privind folosirea sancțiunilor și a măsurilor comunitare și să se informeze în legătură cu rezultatele lor, în vederea asigurării unei înțelegeri larg răspândite în comunitatea judiciară a naturii lor.*

2.6. Dreptul copilului la nume și cetățenie

Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, la art. 7 reglementează dreptul copilului la nume și cetățenie în sens mai larg, și anume în cel în care abordează atât aspecte juridice și sociale legate de momentul nașterii copilului, cât și chestiuni legate de dreptul fiecărui copil de a-și cunoaște părinții și a fi îngrijit de aceștia.¹¹² Mai mult, potrivit acestui standard internațional, statele sunt obligate să se abțină de la oricare imixtiune (cu excepția în care situația o cere în interesul superior al copilului), care ar împiedica copilul să-și păstreze numele, cetățenia și relațiile familiale.¹¹³

Declarația universală a drepturilor omului¹¹⁴, la art. 15, prevede că orice persoană are dreptul la cetățenie. Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa sau de dreptul de a-și schimba cetățenia.

Consiliul Europei, la 6 noiembrie 1997, a adoptat Convenția europeană cu privire la cetățenie¹¹⁵ care stabilește principiile și regulile în materie de cetățenie a persoanelor fizice, precum și regulile ce determină obligațiunile militare în caz de pluralitate de cetățenii, drept intern al statelor părți la care persoanele trebuie să se conformeze. În sensul acestei Convenții, „cetățenia” înseamnă legătura juridică dintre o persoană și un stat fără să indice asupra originii etnice a acesteia.

În capitolul III al Convenției sunt stabilite regulile cu privire la cetățenie care urmează a fi respectate de statele părți. Astfel, fiecare stat va stipula în legislația sa internă dobândirea cetățeniei sale *ex lege* de către:

- a) copiii, al căror unul dintre părinți la momentul nașterii acestora are cetățenia acestui stat parte, ținându-se cont, totodată, de orice excepție prevăzută în legislația sa internă cu privire la cazurile copiilor născuți peste hotare, în raport cu copiii, drepturile părintești asupra cărora sunt stabilite în baza recunoașterii, hotărârii judecătorești sau în baza unor proceduri analoage. Fiecare stat parte poate prevedea ca orice copil să dobândească cetățenia acestuia în conformitate cu procedurile stabilite în legislația internă;
- b) copiii găsiți pe teritoriul său, ai căror părinți nu sunt cunoscuți și care, în caz contrar, ar fi fost recunoscuți apatrizi.

¹¹² Copilul este înregistrat imediat după nașterea sa și are de la această dată dreptul la nume, dreptul de a dobândi o cetățenie și, în măsura posibilității, dreptul de a-și cunoaște părinții și a fi crescut de aceștia.

¹¹³ Articolul 8 din Convenția cu privire la drepturile Copilului.

¹¹⁴ Declarația universală a drepturilor omului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948,

¹¹⁵ Convenția europeană cu privire la cetățenie, în vigoare pentru Republica Moldova din 01 martie 2000.

Legea nr. 338/1994 privind drepturile copilului¹¹⁶, la art. 5, consfințește dreptul copilului la un nume și cetățenie. Astfel, din momentul nașterii, copilul are dreptul la un nume și este înregistrat conform prevederilor Codului familiei nr. 1163/1997.

Potrivit art. 55 din Codul familiei nr. 1163/1997, copilul are dreptul la un nume de familie și la prenume. În conformitate cu aceste prevederi, copilul dobândește numele de familie al părinților săi. În cazul în care părinții poartă nume de familie diferite, copilul va lua numele de familie al tatălui sau al mamei, în baza unui acord comun al părinților. Numele simplu al copilului este atribuit de părinți. Schimbarea numelui de familie sau al prenumelui se face cu concursul autorității tutelare, iar dacă copilul a atins vârsta de 10 ani, în mod obligatoriu, procedura se realizează cu acordul copilului.

Potrivit Codului civil al Republicii Moldova, orice persoană fizică are dreptul la numele stabilit sau dobândit potrivit legii. Numele de familie se dobândește prin efectul filiației și se modifică prin efectul schimbării stării civile. Prenumele se stabilește la data înregistrării nașterii, în baza declarației de naștere.¹¹⁷ Numele unei persoane nu este altceva decât un atribut de identificare a acesteia și se datorează faptului că personalitatea acesteia trebuie să apară distinct în relațiile interumane față de personalitatea altuia. Numele este un drept subiectiv nepatrimonial, iar conținutul acestui drept cuprinde prerogativele titularului de a purta și folosi numele.

Înregistrarea nașterii copiilor se realizează conform prevederilor Legii nr. 100/2001 privind actele de stare civilă. Obligația de a declara nașterea copilului, în mod prioritar, le revine părinților. Legea specială care stabilește cadrul juridic al raporturilor legate de cetățenia Republicii Moldova este Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024/2000 în a cărei bază a fost aprobat Regulamentul cu privire la procedura dobândirii și pierderii cetățeniei Republicii Moldova.¹¹⁸

Deși Curtea Constituțională s-a expus asupra constituționalității textului legii, ulterior, propunerea de modificare a art. 11 din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr.1024/2000 a fost preluată de un deputat din legislativul țării. Inițiativa legislativă respectivă a fost adoptată în prima lectură la ședința plenară din 29 decembrie 2022. Acest proiect va garanta dreptul oricărui copil, născut pe teritoriul Republicii Moldova, la cetățenia statului nostru și va contribui la reducerea cazurilor de apatridie.¹¹⁹

Din analiza efectuată în anul 2022, Avocatul Poporului relevă că situația practică cu privire la garantarea dreptului la nume și cetățenie prezintă în continuare divergențe de implementare, fapt constatat prin numărul mare de copii care nu au acte de identitate. În acest sens, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a fost sesizat de către tutorele copilului X privind încălcarea dreptului la nume și a dreptului la educație, solicitând intervenția Ombudsmanului Copilului în rectificarea certificatului de studii conform cu actul de identitate. În adresare se menționa că petiționara a fost numită tutore a copilului X, cetățean al Federației Ruse, care a rămas fără ocrotire părintească în urma decesului mamei sale. Ulterior, prin decizia Biroului Migrație și Azil copilului i-a fost acordat dreptul de ședere provizorie pentru reîntregirea familiei. La finalizarea treptei gimnaziale, certificatul de studii al copilului conținea erori esențiale, și anume reprezentanții instituției de învățământ au indicat greșit în certificatul de studii numele și prenumele copilului, care erau diferite din cele din certificatul de naștere și din pașaportul emis de către autoritățile din Federația Rusă, precum și din permisul de ședere eliberat copilului de către Biroul Migrație și Azil. Necoresponderea dintre actul de studii și actele de identitate ale copilului confirma faptul că nu este vorba de una și aceeași persoană, fapt ce va crea, ulterior, impedimente pentru a fi admisă la susținerea examenelor pentru treapta liceală, pentru continuarea studiilor sau angajarea în câmpul muncii. În urma adresărilor nemijlocite a copilului și a tutorelui către instituția de învățământ vizată și către Direcția de învățământ raională de a corecta erorile admise, solicitările au fost ignorate și chiar aduse învinuirii că le creează probleme nejustificate.

În vederea soluționării cazului dat și restabilirii drepturilor minorului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, în contextul atribuțiilor de care dispune, a solicitat concursul Ministerului Educației și Cercetării al Republicii Moldova în vederea acordării de suport și asistență metodologică

116 Legea nr. 338/1994 privind drepturile copilului.

117 Articolul 36 din Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107/2002.

118 Hotărârea Guvernului nr. 1144/2018.

119 <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6062/language/ro-RO/Default.aspx>

În soluționarea situației de dificultate creată, dar și pentru a analiza problema sistemică. Este de menționat că doar urmare a intervenției Ombudsmanului Copilului a fost posibilă restabilirea în drepturi a copilului.

În contextul celor relatate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului recomandă:

RECOMANDAREA 2.6.1: *Guvernul să asigure o cooperare intersectorială constructivă pentru identificarea copiilor nedocumentați și să depună efort conjugat pentru repunerea acestora în drepturi.*

RECOMANDAREA 2.6.2: *Autoritățile să organizeze și să desfășoare campanii de informare și suport pentru părinți cu distribuirea de informații privitor la procedura documentării copiilor, dar și la riscurile la care poate fi expus copilul în cazul în care nu are perfectate actele de identitate.*

2.7. Protecția copiilor beneficiari de protecție internațională (copii refugiați)

Prevederile Convenției din 1951 și a Protocolului din 1967 privind statutul refugiaților stabilesc standarde care se aplică copiilor în aceleași condiții ca și adulților. Nici o distincție nu se va face între copii și adulți în exercitarea drepturilor la protecție socială și drepturi legale.¹²⁰ Convenția privind drepturile copilului este importantă pentru copiii refugiați, deoarece stabilește standarde comprehensive. Toate aspectele vitale ale copilului sunt acoperite, începând de la sănătate, educație și protecție socială.

Se va acorda o protecție specială copiilor care sunt refugiați ori caută să obțină statutul de refugiat sau care sunt considerați refugiați în virtutea regulilor și procedurilor de drept internațional sau național aplicabile, fie că sunt singuri sau însoțiți de mamă și tată ori de orice altă persoană. Aceștia vor beneficia de protecție și asistență umanitară corespunzătoare pentru a le permite să se bucure de drepturile recunoscute de tratatele internaționale.¹²¹

Rezultatele monitorizării au arătat că majoritatea copiilor din familiile refugiate au optat pentru accesarea prin intermediul dispozitivelor electronice a orelor de învățământ online, asigurate de către autoritățile ucrainene. Întru facilitarea accesului la astfel de studii, în centrele de cazare au fost asigurate rețelele de acces la internet, inclusiv cu suportul diferitor organizații necomerciale. Totuși, unii manageri ai centrelor sau unii reprezentanți ai asistenței sociale au menționat și dorința unor copii refugiați sau a reprezentanților legali ai acestora de a merge la școală. În condițiile în care protecția temporară nu a fost activată, doar solicitanții minori de azil au exercitat dreptul deplin de încadrare în sistemul de învățământ moldovenesc ori dreptul de a frecventa orele de învățământ, nu oferă garanțiile și finalitățile oferite de sistemul educațional de stat. Majoritatea copiilor refugiați, indiferent de statut, au ales să facă studii în școlile din țară cu predare în limba rusă sau română. Un subiect aparte îl constituie accesul limitat la educație al copiilor refugiați care vin din grupuri marginalizate, cum ar fi cei cu dizabilități sau de etnie romă, ultimilor fiindu-le îngăduit accesul la educație, dat fiind și refuzul reprezentanții lor legali de a frecventa orele de studii.

Subsidiar, procesul de monitorizare a scos în evidență unele bariere cu care s-au confruntat atât autoritățile naționale, cât și înșiși copiii în asigurarea și realizarea dreptului la educație. Bariera lingvistică este unul dintre factorii pentru care copiii refugiați au optat pentru studiile online, în pofida dorinței lor de a interacționa cu alți copii. Diferența disciplinelor predate în școlile din țară și cele din Ucraina, precum și recunoașterea perioadelor de studii, recunoașterea și echivalarea actelor de studii, migrarea familiilor de refugiați în diferite localități ale țării sau părăsirea țării după o anumită perioadă de timp au constituit aspecte cu care s-au confruntat autoritățile publice naționale, în contextul asigurării dreptului la educație pentru copiii refugiați.

¹²⁰ Convenția privind protecția drepturilor copilului.

¹²¹ Art. 22 din Convenția privind protecția drepturilor copilului.

Concluzionând supra, se constată că școlarizarea copiilor refugiați este disponibilă doar pentru copiii ai căror reprezentanți legali sau părinți au obținut statut legal de solicitant de azil pe teritoriul țării. Astfel, se recomandă autorităților naționale asigurarea accesului la educație pentru copiii refugiați din Ucraina, în contextul garanțiilor și finalităților educaționale, conform Codului educației Republicii Moldova.

În desfășurarea tuturor acțiunilor privind drepturile copilul trebuie să se ia în considerație și ansamblul intereselor superioare ale acestuia. Dreptul copiilor și al părinților de a părăsi orice țară și de a intra în propria țară pentru a se reuni sau pentru a menține relația copil-părinte¹²² trebuie să fie asigurate de către stat prin măsuri pozitive.

Începând cu 24 februarie 2022, traversarea frontierei de stat pe sensul de intrare în Republica Moldova de pe teritoriul Ucrainei a fost autorizată prin punctele de trecere a frontierei. Astfel, pentru minori s-a solicitat certificatul de naștere, actul de identitate național (buletinul/card de identitate), pașaportul¹²³, ulterior, intrarea minorilor în țară fiind permisă, inclusiv în baza certificatului medical ce atestă nașterea copilului.¹²⁴ Prin Dispoziția CSE nr. 14 din 14 aprilie 2022 (anexa nr. 3), în scopul asigurării protecției copiilor străini din Ucraina, a fost aprobat Regulamentul privind instituirea mecanismului intersectorial de cooperare pentru identificarea, asistența și monitorizarea copiilor în situație de risc, veniți de pe teritoriul Ucrainei în perioada declarării stării de război (în continuare – *Regulament*). Mecanismul a fost aprobat în vederea prevenirii oricăror riscuri de abuz și trafic, nefiind aplicabil copilului cu capacitatea deplină de exercițiu¹²⁵ – copil care a dobândit prin căsătorie capacitate deplină de exercițiu sau a împlinit vârsta de 16 ani și căruia i s-a atribuit capacitate deplină de exercițiu în baza hotărârii autorității tutelare sau a hotărârii instanței de judecată.¹²⁶ La trecerea frontierei pe direcția de intrare în Republica Moldova, statul a indicat că poliția de frontieră va asigura identificarea copiilor în situație de risc în baza anumitor criterii: *copilul este neînsoțit, copilul este însoțit de un reprezentant neautorizat, copilul este însoțit de un reprezentant legal, dar există dubii privind identitatea copilului sau a reprezentantului legal, copilul declară că este în pericol iminent sau există informații/presupuneri că acesta s-ar afla în pericol iminent, copilul se prezintă fără acte de identitate, cu actele de identitate expirate, deteriorate sau în copie*. În acest context, în cazul în care copiii nu întrunesc condițiile Regulamentului, poliția de frontieră nu va autoriza ieșirea acestora din Republica Moldova.¹²⁷ Prin Ordinul MMPSF nr. 36 din 5 mai 2022 a fost aprobat modelul actului de evaluare rapidă a interesului superior al copilului aflat în situație de risc, venit de pe teritoriul Ucrainei în perioada declarării stării de război în Ucraina.¹²⁸

Potrivit legislației ucrainene, copiii în vârstă de 16 ani pot călători neînsoțiți pe teritoriul altor state. În pofida existenței acestui drept, precum și în pofida stabilirii anumitor criterii legale, în cadrul procesului de monitorizare s-a observat faptul că mecanismul intersectorial de protecție era aplicat tuturor copiilor care intenționau să tranziteze teritoriul Republicii Moldova, chiar și celor care aveau actele de identitate valabile și nu întruneau nici unul dintre criteriile de risc. În consecință, aplicabilitatea mecanismului de protecție a generat impedimente în exercitarea liberei circulații pentru copiii refugiați care nu întruneau criteriile de risc, aceștia fiind puși în situația de a prezenta procuri sau alte documente ce ar confirma scopul și destinația finală la care trebuie să se ajungă, acest proces necesitând perioade de timp îndelungate. Subsecvent, condiționarea procedurii de ieșire din țară, în unele cazuri, a depășit marja pozitivă a protecției, creând involuntar o ingerință a statului în exercitarea dreptului la libera circulație a minorilor în vârstă de 16-17 ani. Or, în obligația statului rămân a fi prioritare garanțiile de securitate și siguranță în transportarea minorilor în procesul de tranzitare a teritoriului Republicii Moldova, precum și facilitarea acestui proces, în vederea evitării oricăror impedimente ce ar afecta procesul de reunificare a familiei.

122 Art. 10 din Convenția privind protecția copilului.

123 Dispoziția CSE nr. 1 din 24 februarie 2022.

124 Dispoziția CSE nr. 3 din 27.02.2022.

125 Punctul 3 din anexa 3 la Regulamentul privind instituirea mecanismului intersectorial de cooperare pentru identificarea, asistența și monitorizarea copiilor în situație de risc, veniți de pe teritoriul Ucrainei în perioada declarării stării de război în Ucraina.

126 Punctul 4.2 din anexa 3 la Regulamentul privind instituirea mecanismului intersectorial de cooperare pentru identificarea, asistența și monitorizarea copiilor în situație de risc, veniți de pe teritoriul Ucrainei în perioada declarării stării de război în Ucraina.

127 Punctul 13 din anexa 3 la Regulamentul privind instituirea mecanismului intersectorial de cooperare pentru identificarea, asistența și monitorizarea copiilor în situație de risc, veniți de pe teritoriul Ucrainei în perioada declarării stării de război în Ucraina.

128 https://social.gov.md/wp-content/uploads/2022/05/Ordin-nr-36_05.05.2022_Modelul-actului-de-evaluare-rapida.pdf

Statul urmează să asigure îngrijirea adecvată atunci când părinții sau alte persoane responsabile nu reușesc să o facă.¹²⁹ Statele membre vor adopta cât mai curând posibil măsuri pentru a asigura reprezentarea necesară a minorilor neînsoțiți, care beneficiază de protecție temporară prin tutore legal, sau, atunci când va fi necesar, reprezentarea de către o organizație însărcinată cu asistența și bunăstarea minorilor. În perioada protecției temporare, statele membre dispun ca minorul să fie plasat cu rude adulte, cu o familie gazdă în centre de primire cu facilități speciale pentru minori sau alte forme de cazare potrivite pentru minori, cu persoana care se ocupă de copil la momentul deplasării. Statele membre adoptă măsurile necesare pentru a face posibil acest plasament.¹³⁰ La fel, în baza principiului nici o distincție nu trebuie făcută între adulți și copii, accesul la cazare corespunzătoare, sprijinul necesar pentru îngrijirea medicală și protecție împotriva oricăror forme de abuz și violență trebuie să fie asigurate de către stat copiilor refugiați.

În perioada excepțională, întru asigurarea cazării, s-a permis plasarea persoanelor străine refugiate din Ucraina în centrele de plasament din subordinea Ministerului Muncii și Protecție Socială, în baza evaluării necesităților efectuate de asistenții sociali, conform standardelor elaborate de Agenția Națională de Asistență Socială.¹³¹ Minorii sunt cazați în centre cu părinții lor sau cu un membru adult al familiei, stabiliți ca fiind responsabili pentru aceștia prin lege.¹³² Cazarea minorului neînsoțit se efectuează de autoritatea tutelară de la locul aflării acestuia, aplicându-i-se măsura de protecție a copilului separat de părinți, aprobată prin Legea nr. 140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.¹³³

Deși, în timpul monitorizărilor în cadrul centrelor de plasament temporar, per general, s-a evidențiat o atitudine prietenoasă față de familiile cu copii și tineri, fiind asigurat un minim necesar, totuși, au fost identificate și situații, în unele centre, în care siguranța acestora a fost afectată de anumiți factori. Astfel, au fost identificate cazuri în care persoanele refugiate erau cazate cu minori, însă fără a deține documente de reprezentare legală a acestora, fapt pentru care a fost solicitat concursul autorității tutelare. De asemenea, a fost identificată o situație în care mama refugiată, care avea la întreținere cinci copii, a dat acordul pentru cazarea unuia dintre minori în centrul de plasament în pofida faptului că locuința separată, oferită de către APL, era prea mică pentru a caza toată familia. Protecția copiilor în cadrul centrelor de plasament, neaprobată de ANAS, la fel a constituit un subiect al procesului de monitorizare. Astfel, au fost raportate cazuri de violență admise din partea administratorilor centrelor. De asemenea, au fost raportate cazuri de excludere din plasament, de către unii manageri ai centrelor, pe timp de iarnă și în perioada nocturnă, a unor mame refugiate cu copii. Deși autoritățile naționale au fost sesizate în vederea redresării unor astfel de situații, intervenția acestora a fost una tergiversată sau formală. În consecință, s-a constatat o inaplicabilitate conformă a mecanismelor de protecție necesară copiilor refugiați, aceasta având loc din cauza insuficienței personalului calificat din cadrul centrelor de plasament și a cooperării cu autoritatea tutelară, iar, pe de altă parte, din cauza animozității unor manageri manifestată față de beneficiarii plasamentului temporar. În consecință, se face necesar, ca statul să întreprindă măsuri pozitive în vederea diminuării unor astfel de situații. Astfel, se recomandă:

RECOMANDAREA 2.7.1: Guvernul să asigure incluziunea socială deplină a copiilor beneficiari ai protecției internaționale, în conformitate cu prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului.

RECOMANDAREA 2.7.2: Guvernul să întreprindă toate acțiunile posibile în vederea asigurării reîntregirii familiilor copiilor neînsoțiți.

129 Art. 3 din Convenția privind protecția copilului.

130 Convenția privind protecția Drepturilor Copilului.

131 Punctul 20 din Dispoziția CSE nr.1 din 24 februarie 2022.

132 Punctul 18 din Regulamentul privind organizarea și funcționarea Centrului de plasament temporar pentru refugiați, aprobat prin Ordinul nr. 21 din 26.02.2022.

133 Punctul 10 din Regulamentul privind organizarea și funcționarea Centrului de plasament temporar pentru refugiați, aprobat prin Ordinul nr.21 din 26.02.2022.

2.8. Respectarea drepturilor copilului în regiunea Transnistreană

Problema asigurării cu sedii proprii a celor 8 instituții de învățământ cu predare în limba română din regiunea transnistreană, subordonate Ministerului Educației și Cercetării al Republicii Moldova, în conformitate cu standardele stabilite de legislația națională și internațională în domeniu, nu a fost soluționată. Entitățile secesioniste obligă elevii acestor școli să se prezinte la centrele militare ilegale pentru a fi luați la evidență.

Dintre cele 8 instituții de învățământ cu predare în limba română, 5 sunt nevoite să închirieze spații de la așa-zisele structuri locale din regiune, iar 2 dintre instituții își desfășoară temporar activitatea într-o localitate altă decât cea de trai a elevilor și a cadrelor didactice.

Deși prin Decizia protocolară din 25 noiembrie 2017 privind funcționarea școlilor moldovenești cu predare în grafia latină s-au agreat mai multe angajamente, unele dintre acestea fiind puse în aplicare, chestiunea asigurării cu clădiri adecvate pentru instituțiile de învățământ și cea a dării în folosință a terenurilor aferente acelor clădiri (pct. 4 și 7 din Decizia protocolară) rămâne în afara dinamicii.

Rămâne nesoluționată și problema ce ține de lipsa instituțiilor de învățământ de nivelul 0 în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și municipiul Bender, iar copiii se confruntă cu dificultăți la însușirea materiei școlare după frecventarea instituțiilor de învățământ de nivelul 0 transnistrene, deoarece procesul educațional nu corespunde actelor normative naționale din domeniu, acesta fiind asigurat, în mare parte, în limba rusă și foarte rar în limba „moldovenească”, pe baza alfabetului rusesc.

În anul 2021, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a propus autorităților statului crearea unui complex educațional multifuncțional, care va asigura succesiunea nivelurilor și ciclurilor din sistemul de învățământ conform prevederilor Codului educației al Republicii Moldova, precum și dreptul copilului de a practica activități recreative proprii vârstei sale și de a participa liber la viața culturală și artistică.

Atât președinta Comisiei parlamentare cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media, cât și reprezentantul Ministerului Educației și Cercetării au susținut inițiativa Ombudsmanului Copilului.

Cu regret, propunerea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului a rămas doar la nivel de discuții, iar copiii din regiune continue să frecventeze instituțiile de învățământ de nivelul 0 transnistrene, în care procesul educațional nu corespunde actelor normative naționale din domeniu, acesta fiind asigurat, în mare parte, în limba rusă și, foarte rar, în limba „moldovenească”, în baza alfabetului rusesc.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului recomandă autorităților să utilizeze în continuare toate mecanismele disponibile pentru realizarea prevederilor din Decizia protocolară din 25 noiembrie 2017 privind funcționarea școlilor moldovenești cu predare în grafia latină.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reiterează recomandările din rapoartele anterioare cu privire la regiunea transnistreană.

CAPITOLUL III

PREVENIREA TORTURII

Prioritatea nr. 8 din Programul de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului 2023–2030: „Dreptul la libertate și siguranța persoanei este asigurat; tortura și relele tratamente sunt eradicate”

La 4 iulie 2022, Consiliul ONU pentru drepturile omului a adoptat Raportul Evaluării Periodice Universale în privința Republicii Moldova.¹³⁴ Raportul conține 20 de recomandări cu caracter general în domeniul prevenirii și interzicerii torturii și asigurării condițiilor demne de detenție. Toate recomandările respective au fost acceptate de Republica Moldova.¹³⁵

Anul curent, CtEDO a pronunțat 7 hotărâri relevante împotriva Republicii Moldova, precum: Cauza COSOVAN [utilizarea nejustificată a arestului și calitatea asistenței medicale din penitenciare]¹³⁶, Cauza CREȚU [rele tratamente în timpul arestării la poliție, 2009]¹³⁷, Cauza MĂTĂȘARU [rele tratamente în timpul arestării la poliție]¹³⁸, Cauza CANUDA [rele tratamente aplicate de ofițerii de poliție la reținere]¹³⁹, Cauza POVESTCA [asistență medicală insuficientă în detenție]¹⁴⁰, Cauza STRĂISTEANU și AGACHI [rele tratamente în detenție]¹⁴¹ și Cauza G.M și alții [avortul forțat și contracepția forțată în internatul psihoneurologic]¹⁴².

În perioada 5–13 decembrie 2022, CPT a realizat o vizită ad-hoc în Republica Moldova. CPT-ul a vizitat 3 instituții penitenciare (P4, P13 și P18), dispunând autorităților cca 5 măsuri urgente de îndeplinit (în vizita precedentă din 2020 au fost dispuse doar 3 măsuri urgente). Raportul CPT va fi remis Guvernului în iunie-iulie 2023.¹⁴³

3.1. Rezumatul activităților de prevenire a torturii

În 2022, au fost realizate **72 de vizite** preventive în locurile privative de libertate.¹⁴⁴ Urmare a acestor vizite au fost elaborate **29 de rapoarte de vizită cu 570 de recomandări**.¹⁴⁵ Totodată, Oficiul Avocatului Poporului a intervenit în **7 cauze** de interes social sporit cu **7 rapoarte speciale**¹⁴⁶, a elaborat **3 rapoarte tematice pe domenii actuale**¹⁴⁷ și **15 rapoarte trimestriale tematice periodice** privind siguranța în locurile privative de libertate.¹⁴⁸ Per general, rata implementării recomandărilor pe termen mediu se menține la nivelul de 60%, iar pe termen lung (*resurse și politici*) în proporție de 10–15%. De asemenea, au avut loc **6 întruniri** cu reprezentanții ANP, CNA, MAP, MAI și CPDORI care au avut ca tematică promovarea recomandărilor AP și CpPT. Ingerințe în activitatea de monitorizare nu au fost înregistrate. La fel, menționăm că nu au fost înregistrate vizite de suprapunere în cadrul mandatului de prevenire.

134 <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/md-index?fbclid=IwAR3PJzvDwmhRrumwAMesCwbNvqiUcJzr32oSiKGyumNA-kwI92ekpAff3GM>

135 <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G21/341/45/PDF/G2134145.pdf?OpenElement>

136 <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-216352%22%5D%7D>

<https://promolex.md/21978-ctedo-confrima-existenta-problemelorsistemic-grave-din-justitia-penala/?fbclid=IwAR0oKyLJMK6FpPqIDRsL6gO1-l4vKP9mHI2VGAYeKms2NQjH0x7tz7VTh1c&lang=ro>

137 <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-215337%22%5D%7D>

138 *Ibidem*.

139 *Ibidem*.

140 *Ibidem*.

141 *Ibidem*.

142 <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%5D%7B%22itemid%22:%5B%22001-220954%22%5D%7D%7D>

143 <https://www.coe.int/ro/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-cpt-carries-out-a-visit-to-moldova>

144 51 de vizite (36 de vizite de monitorizare; 6 vizite de follow-up; 5 vizite de documentare; 1 vizită anunțată; 3 vizite de monitorizare a returnărilor forțate în premieră) realizate de Direcția prevenirea torturii a Oficiului Avocatului poporului și 21 de vizite preventive și de monitorizare, realizate de Consiliul pentru prevenirea torturii.

145 Consiliul pentru prevenirea torturii a elaborat și remis autorităților 20 de rapoarte de vizită cu 400 de recomandări, iar Direcția prevenirea torturii a elaborat și remis autorităților 9 rapoarte de vizită cu 170 de recomandări.

146 Raport special „Rele tratamente bazate pe discriminare într-o unitate militară. Cazul Pavlescu”; Raport special „Alegații de tortură la Inspectoratul de poliție Soroca. Cazul Guțu și Covalciuc”; Raport special „Autorizarea spitalizării forțate contrar dreptului la libertate și siguranța persoanei”; Raport special „Respectarea dreptului la viața profesională și a prezumției de nevinovăție la reținere. Cazul Voloc”; Raport special „Aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale de carabinieri”; Raport special „Deces dubios la izolatorul de detenție preventivă al DP Chișinău” și Raport special „Deces violent la Spitalul de psihiatrie Bălți” disponibile la <http://ombudsman.md/rapoarte/speciale/>.

147 Raport tematic „Respectarea libertății de întrunire la evenimentele din 8-9 mai 2022”; Raport tematic „Accesul persoanelor străine prin intermediul Punctului de Trecere al Frontierei „Aeroportul Internațional Chișinău” și Raport tematic „Respectarea garanțiilor fundamentale la reținere de către carabinieri”.

148 <http://ombudsman.md/activitate/prevenirea-torturii/prevenirea-torturii/>

În perioada ianuarie–iunie 2022, a fost desfășurată în premieră Campania națională „**ObservCarabinierul**”¹⁴⁹. Astfel, în zilele 26–30 iunie 2022, a fost realizată ediția a IV-a Campaniei Ombudsmanului „**EuNUaplic166/1-EuRespect Demnitatea UMANĂ**”¹⁵⁰. DpT a organizat și a participat în cadrul a 3 conferințe naționale cu prezentări pe domeniu¹⁵¹ și a avut mai multe intervenții în mass-media.

În ceea ce privește activitatea de prevenire a torturii prin instruirea titularilor de obligații și a posesorilor de drepturi, angajații DpT au realizat **34 de activități de instruire** (în format online și în format fizic) pentru **657 de angajați** ai ANP, IGC, IGPF și MAI pe domeniul de responsabilitate¹⁵².

Activitățile de prevenire au fost susținute de organizațiile donatoare, precum: Consiliul Europei din Moldova – în cadrul proiectului „Consolidarea sistemului de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova”; Fundația Soros Moldova – în cadrul proiectului instituțional „Carabinierii pentru drepturile Omului”; Centrul Internațional pentru Dezvoltarea politicilor migraționale (ICMPD) – în cadrul proiectului instituțional „Capacity for a rights-based return system for Moldova”, și de reprezentanții organizațiilor societății civile AO „Centrul de Drept al Avocaților”, AO „Promo-LEX”, AO „IDOM” și AO „Homecare”.

Accesul Oficiului Avocatului Poporului în locurile privative de libertate din regiunea transnistreană a Republicii Moldova rămâne în continuare limitat. În premieră, reprezentanța Oficiului Avocatului Poporului din Varnița a realizat 2 vizite de documentare în 2 închisori din regiune pe două cazuri individuale¹⁵³.

3.2. Interzicerea torturii

Cadru legal regulatoriu privind combaterea și prevenirea torturii.

Art. 24 al Constituției Republicii Moldova garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică, precum și prevede că nimeni nu va fi supus la acte de tortură, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante¹⁵⁴.

Tortura este incriminată conform art.166¹ alin. (3) din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985/2002¹⁵⁵. Definiția acesteia a fost transpusă exact din prevederile art.1 al Convenției ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante¹⁵⁶. Sancțiunea art. 166¹ alin. (1) din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985/2002 prevede aplicarea pedepsei pentru „cauzarea intenționată a unei dureri sau suferințe fizice ori psihice, care reprezintă tratament inuman ori degradant”. De asemenea, legislația penală conține anumite garanții antitortură, precum:

- a) legea penală nu urmărește scopul de a cauza suferințe sau de a leza demnitatea omului. Nimeni nu poate fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante [art. 4 alin. (2)];
- b) interzicerea extrădării dacă există riscul supunerii în țara de origine la tortură [art. 13 alin. (2)];

149 <http://ombudsman.md/news/final-de-campanie-observ-carabinierul/>

150 <https://www.facebook.com/hashtag/eunuaplic1661eurespectdemnitateauman%C4%83>

151 Conferința Ombudsmanului „Instituția carabinierilor între prezent și viitor” <http://ombudsman.md/news/premiera-conferinta-stiintifico-practica-a-ombudsmanului-instituția-carabinierilor-intre-prezent-si-viitor/>; Conferința națională „Asigurarea securității naționale și protecția drepturilor omului în condițiile societății democratice”, organizatori Institutul Național de Informații și Securitate Bogdan Întemeietorul, Oficiul Avocatului Poporului și Centrul pentru Studii de Securitate și Managementul Crizelor: <https://sis.md/ro/content/dialog-privind-protoc%C8%9Bia-drepturilor-omului-prin-prisma-asigur%C4%83rii-securit%C4%83%C8%9Bii-na%C8%9Bionale> și Conferința națională „Statul, securitate și Drepturile Omului în era digitală”, Universitatea de Stat din Moldova: <https://usm.md/?p=15846>

152 <http://ombudsman.md/activitate/prevenirea-torturii/prevenirea-torturii/>

153 <http://ombudsman.md/news/in-premiera-angajati-oficiului-avocatului-poporului-au-efectuat-o-vizita-in-penitenciarul-subordonat-entitatilor-de-la-tiraspol/>

<http://ombudsman.md/news/reprezentantul-oficiului-avocatului-poporului-a-vizitat-un-detinut-in-izolatorul-de-ancheta-din-penitenciarul-nr-3-%d1%83%d0%b8%d0%bd-3-din-mun-tiraspol/>

154 Articolul 24 din Constituția Republicii Moldova

155 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133090&lang=ro#

156 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115576&lang=ro

- c) neaplicarea prescripției în cazurile de tortură [art. 60 alin. (8)];
- d) neaplicarea pedepsei mai blânde [art. 79 alin. (4)];
- e) neaplicarea condamnării cu suspendarea parțială a executării pedepsei cu închisoare [art. 90¹ alin. (4)];
- f) neaplicarea amnistiei [art. 107, alin. (3)];
- g) interdicția torturii pe timp de război [art. 135¹ alin. (1) lit. d), art. 137 alin. (3) lit. b)].

Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218/2008 la art. 5 alin. (3) prevede interzicerea torturii și la art. 439⁵ – interzicerea extrădării contravenientului dacă există riscul supunerii acestuia la acte de rele tratamente în țara de origine.¹⁵⁷

Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122/2003 prevede anumite reglementări în domeniu. Astfel, art.10 alin. (3) și (3¹) prevăd sarcina probațiunii și interzicerea torturii în procesul penal; art. 11 – internarea forțată a persoanei într-o instituție medicală se permite numai în baza unei hotărâri judecătorești motivat; art. 58, art. 60 alin. (4) și (5¹) – drepturile victimei torturii și părții vătămate; art. 143 alin. (3¹) – obligativitatea realizării expertizei; art. 147 – expertiza complexă; art. 262 – obligația de a remite imediat informații despre tortură procurorului; art. 270 alin. (5) – competența procurorului de a investiga tortura și art. 546 alin. (6) lit. c) – refuzul extrădării¹⁵⁸.

Codul de executare a Republicii Moldova nr. 443/2004 la art. 167¹ interzice supunerea la tortură, tratamente cu cruzime, inumane sau degradante ori la alte rele tratamente, la art. 169 se garantează condamnatului dreptul de a nu fi supus torturii și la art. 232, alin. (7) se prevede angajamentul de asigurare a informării rudelor despre faptul că condamnatul a fost supus la tortură.¹⁵⁹

Legislația specială cu privire la poliție, carabinieri și sistemul penitenciar interzice angajaților de a aplica și tolera tortura. Alte norme speciale reprezentative pentru structurile de forță (SIS, SV, PF, SPPS, etc) nu prevăd angajamente de neadmitere a torturii.

Temeiurile, condițiile și limitele aplicării forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc de către subiecții speciali sunt reglementate de Legea nr. 218/2012 privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc¹⁶⁰. Mecanismul de intervenție profesională în exercițiul funcției este prevăzut de Ghidul privind intervenția profesională în exercițiul funcției¹⁶¹, iar procedura de identificare, înregistrare și raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant este menționată în Ordinul comun nr. 77/2013 al Procuraturii Generale¹⁶², în art. 4 din Legea nr. 218/2012 privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc, în art. 232 din Codul de executare nr. 443/2004 și în pct. 515 din Statutul de executare a pedepsei pentru condamnați¹⁶³.

Responsabilă de **combaterea torturii** este Procuratura. Doar procurorul este competent să exercite urmărirea penală pe faptele de tortură, conform art. 270 alin. (5) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122/2003. În cazul în care din cuprinsul actului de sesizare sau de constatare rezultă bănuirea de săvârșire a unei infracțiuni prevăzute la art. 166¹ din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985/2002, procurorul urmează să decidă asupra acesteia corespunzător, într-un termen ce nu va depăși 15 zile, conform art. 274 ali. (3¹) al aceluiași cod. În fiecare oficiu al procuraturii există de la 1 la 3 procurori desemnați cu atribuții pe domeniu. La nivel central, Secția „Combaterea Torturii” a Procuraturii pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale este responsabilă de totalizarea acestui proces¹⁶⁴.

157 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125094&lang=ro

158 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133060&lang=ro#

159 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132859&lang=ro#

160 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132062&lang=ro#

161 https://politia.md/sites/default/files/ghid_privind_interventia_profesionala_in_exercitiul_funcției.pdf

162 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=44302&lang=ro

163 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110142&lang=ro#

164 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133648&lang=ro

Aspecte lacunare în legislația națională privind prevenirea și combaterea torturii

Sanctiunea la art. 166¹ alin. (1) din Cod penal prevede pedeapsă pentru „cauzarea intenționată a unei dureri sau suferințe fizice ori psihice, care reprezintă tratament inuman ori degradant”. De altfel, legiuitorul (i) nu definește noțiunea de „tratament inuman” și „tratament degradant” și (ii) condamnă faptele respective admise doar cu intenție. Din alt punct de vedere, orice formă de comportament inuman și degradant este interzisă, acestea pot avea loc atât din intenție, cât și din imprudență (cu sau fără scop premeditat). Standardele internaționale ne ghidează să ne axăm pe „omul ca atare” și mai puțin pe latura subiectivă a componentei de infracțiune. Statul are obligațiunea să asigure integritatea persoanei luate în custodie. De aici, apare necesitatea ca legiuitorul să definească ambele noțiuni, pentru a elimina spațiile de interpretări în defavoarea victimei torturii. Unii practicieni sunt totuși de părerea că nu este necesară intervenția legiuitorului în definirea ambelor noțiuni, or, rolul diriguitor aparține procurorului și instanțelor de judecată în procesul penal, care au disponibilitatea să aplice jurisprudența Curții Europene.

Legislația procesual penală impune o expertiză psihologică a victimei torturii, care de fapt se realizează peste o durată mare de timp de la actul propriu-zis și nu produce efecte. Victimele torturii deținute în sistemul privativ nu pot beneficia de vreo formă de protecție eficientă împotriva abuzurilor în lipsa unor asemenea instrumente. La fel, acestea nu pot beneficia de reabilitare, pentru că încă nu este instituționalizat acest proces.

Legislația specială a organelor de forță prevede parțial angajamentul de a nu aplica tortura, însă în același timp protejează tortionarii de sancțiunea penală. În general, cadrul normativ, pe alocuri învechit, urmează a fi reajustat și conformat la standardele internaționale în vederea asigurării unei protecții mai bune împotriva abuzurilor, dar și o claritate privind răspunderea pentru aceste fapte.

Art. 11 din Codul de procedură penală prevede că internarea forțată a persoanei într-o instituție medicală se permite numai în baza unei hotărâri judecătorești motivate. Potrivit art. 490 din Codul de procedură penală internarea într-o instituție psihiatrică se efectuează asupra preveniților sau bănușilor, învinușilor la constatarea faptului de îmbolnăvire, prin demersul procurorului către judecătorul de instrucție, care adoptă o încheiere în acest sens. Instanța de judecată verifică periodic, dar nu mai rar de o dată la șase luni, necesitatea continuării aplicării măsurilor de constrângere cu caracter medical. Cu referire la adoptarea măsurilor de asigurare a protecției împotriva torturii, a spitalizării forțate și a medicației în instituțiile psihiatrice, Guvernul nu a întreprins măsurile de rigoare. Atât Legea nr. 1402/1997 privind sănătatea mentală¹⁶⁵, cât și Codul de procedură penală nu au fost modificate la capitolul asigurarea drepturilor împotriva internării forțate.

Odată cu modificarea Legii nr. 3/2016 cu privire la procuratură, competențele de combatere a torturii ale procurorilor au fost reduse substanțial (exclusă componenta de verificare a legalității). La fel, prin includerea Secției antitortură în PCCOCS, aceasta și-a redus eficiența la capitolul identificarea și lupta împotriva torturii¹⁶⁶. Legiuitorul/PG urmează să instituționalizeze SCP într-o procuratură specializată pe combaterea torturii. Rata cauzelor penale inițiate cu privire la acuzațiile de tortură, tratament inuman și degradant este relativ scăzută în comparație cu numărul de plângeri înregistrate¹⁶⁷. Procurorii antitortură sunt implicați în conducerea și exercitarea altor cauze penale, deși aceștia urmau să se ocupe strict de prevederile art. 166/1 din Codul penal. Efectele acestor modificări instituționale sunt resimțite¹⁶⁸. Impunitatea crește.

Legea nr. 218/2012 privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc nu poate fi aplicată în locurile închise din sistemul carceral și nu oferă soluții în acest sens. Acest act normativ este util doar în spațiile deschise și poate fi aplicat în mare parte doar de organele de poliție. Opinăm că Legea nr. 218/2012 trebuie revizuită, completată cu alte criterii permissive de aplicare a forței fizice și a mijloacelor speciale, la fel și lista mijloacelor speciale necesită a fi revăzută. Astfel, urmează a fi incluse prevederi specifice pentru: sistemul penitenciar (aplicarea mijloacelor

165 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131976&lang=ro#

166 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/10/raportUPR2021.pdf>

167 <http://procuratura.md/md/d2004/>

168 <https://promolex.md/23000-raport-evaluarea-mecanismului-de-prevenire-si-combatere-a-relelor-tratamente-in-sistemul-penitenciar-din-republica-moldova/?lang=ru>

speciale în spațiile închise), instituția carabinierilor, armata națională, serviciul vamal, serviciul de informații și securitate, poliția de frontieră etc. La fel, legiuitorul urmează să decidă asupra includerii în calitatea lor de subiecți ai Legii, angajații instituțiilor psihiatrice și rezidențiale, care, la fel recurg la aplicarea măsurilor de conțenționare în lipsa unor instrumente legale.

Alte criterii ce urmează a fi incluse în Legea nr. 218/2012 ar fi: perfecționarea mecanismului de înregistrare, raportare și informare despre uzul de forță și mijloace; evidențierea rolului personalului medical din locurile privative, precum și a celui civil la raportarea și înregistrarea leziunilor sau altor alegații; stabilirea unor criterii clare cu privire la aplicarea armei de foc de angajații în lege; descrierea principiilor de respectare a drepturilor omului la aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale. Or, un cadru legal neconturat trezește îngrijorări la aspectele ce țin de prevenirea încălcării drepturilor omului.

În 2022 nu au fost efectuate modificări ale cadrului regulatoriu sus-menționat.

Impunitatea pentru actele de tortură

Un studiu realizat de CRJM, urmare a cercetării a 71 de hotărâri irevocabile ale Curții Supreme de Justiție (CSL) emise în perioada iulie 2013 – februarie 2022, cu referire la faptele comise în perioada 2006–2018 arată că: 75% din hotărârile judecătorești analizate se referă la acuzații aduse polițiștilor; 8% – angajaților din domeniul educației și 6% – reprezentanților serviciilor de pază particulară.

Din 102 persoane acuzate 73 s-au ales cu sentințe de condamnare. Alte 17 persoane au fost achitate, iar în privința a 12 persoane procesul penal a fost încetat pe motive de procedură (cum ar fi: expirarea termenului de prescripție sau reluarea cu încălcări a urmăririi penale). Cu pedeapsa închisorii au fost sancționate 71 persoane. Cu toate acestea, doar 20 de persoane au ajuns în penitenciar.

Rata de achitare în cauzele menționate este de cinci ori mai mare decât media achitărilor din sistemul judecătoresc (circa 3%). În judecătorii, rata de achitare constituie 38%, fiind de 13 ori mai mare decât rata medie de achitare pe țară. În alte 12% din cazuri, procesele au fost încetate. Doar 50% din cei acuzați au fost condamnați de judecătorii din prima instanță. Soluția primei instanțe a fost casată în Curțile de apel în 59% din cazuri.

Datele evocă faptul, că procurorii au șanse de izbândă mai mari în instanța de apel, unde rata de achitare scade de trei ori, până la 13%, iar rata de încetări scade până la 5%. La CSJ statistica cu privire la condamnări este similară celei din Curțile de apel¹⁶⁹. Practica judecătorească nu este pe deplin uniformă. Fiecare a doua hotărâre a primei instanțe este anulată de Curțile de apel și, respectiv, ulterior de CSJ. Durata medie de judecare a unei cauze de tortură și rele tratamente este de 6 ani (cea mai mică de 1 an și cea mai mare de 11 ani).

În 2022, Procuratura Generală a înregistrat și a examinat 485 sesizări privind alegații de rele tratamente. Urmărirea penală a fost dispusă doar în 69 de cazuri, dintre care 8 cauze vizează acte de rele tratamente, admise în privința minorilor. În restul 404 cazuri a fost refuz în pornirea urmăririi penale. În peste 83% din alegațiile privind acte de tortură/rele tratamente, procurorul a constatat că faptele nu constituie infracțiune și deci persoanele pretins vinovate au rămas nepedepsite.

La fel, PG a instrumentat și a exercitat urmărirea penală în 156 de cauze penale privind fapte de rele tratamente, dintre care 87 rămase în procedură din 2021. Din aceste cauze penale, urmărirea penală a fost finalizată în doar 43 cauze (ceea ce constituie mai puțin de 28%). Cu toate acestea, din 43 cauze penale finisate, doar 15 au fost expediate în instanțele de judecată pentru examinare, iar în 24 de cazuri, urmărirea penală a fost încetată sau clasată.

Observăm că în cauzele de tortură/rele tratamente se atestă un indice scăzut de inițiere a urmăririi penale față de persoanele ce tolerează sau aplică astfel de acte. Raportat la numărul de sesizări

169 <https://crjm.org/judecarea-si-sanctionarea-torturii-si-a-relelor-tratamente-analiza-practicii-judecatoresti/>

înregistrate în perioada anului 2022, cele 15 cauze penale expediate în instanța de judecată pentru examinare în fond ar constitui doar 3,09%, ceea ce scoate în evidență impunitatea în acest domeniu, mai ales luând în considerație rata ridicată de achitare a tortionarilor de către instanțele de judecată¹⁷⁰.

3.3 Situația persoanelor deținute în instituțiile penitenciare

Constatări generale

Lista constatărilor și problemelor invocate în rapoartele anuale, de vizită și tematice ale Avocatului Poporului și Consiliului pentru prevenirea torturii rămân în continuare valabile¹⁷¹. Cumulul de dificultăți nesoluționate în timp s-au expus tranșant în sistemul penitenciar. Unele aspecte reiterate în observațiile instituțiilor internaționale¹⁷² și naționale nu pot fi realizate doar de sistemul penitenciar. Acestea urmează a fi remediate per ansamblu în cazul unei voințe politice prompte, clare, dar și transparente și responsabile.

Influența subculturii criminale, nesiguranța deținuților și angajaților, supraaglomerarea spațiilor, condiții improprii de detenție, lipsa îngrijirilor medicale efective și a domeniului ocupațional sunt printre cele mai sesizate probleme din sistemul penitenciar. În același timp, deținuții din grupurile vulnerabile în continuare sunt supuși actelor de maltratare, hărțuire și intimidare, în special din partea altor deținuți. Suplimentar, completăm cu criza acută de personal profesionist, educativ și specializat în detenție. Rata de acte de violență între deținuți, lezarea integrității și refuzul de hrană în semn de protest este în creștere¹⁷³¹⁷⁴. Însă pârghiile existente de remediere a situației fie sunt ineficiente, fie sunt aplicate disproporționat și în exces.

Mecanismul compensatoriu și cel de liberare prin amnistiere par a fi inoperante scopului urmărit și practic irealizabile pentru categoria deținuților pe viață¹⁷⁵. Măsurile non-privative de libertate în continuare sunt aplicate rar. Obiectivele globale de renovare a infrastructurii penitenciare au intrat într-o perioadă de stagnare (în special, construcția noului penitenciar și finalizarea casei de arest etc)¹⁷⁶. Astfel, Moldova riscă să fie condamnată în continuare pentru inacțiuni la forumurile internaționale.

Potrivit Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2021–2022, executivul și-a asumat la acțiunea „Îmbunătățirea condițiilor de detenție” doar aprobarea unei HG privind unitatea de implementare a proiectului construcției noului penitenciar¹⁷⁷. La 9 februarie 2022, prin Ordinul MJ nr. 36 a fost aprobat Regulamentul privind ocuparea funcțiilor vacante în cadrul Unității de Implementare a proiectului de construcție a penitenciarului din Chișinău¹⁷⁸.

Printre alte angajamente asumate de Ministerul Justiției în domeniul penitenciar se enumeră 6 priorități: (1) introducerea unui sistem progresiv și individualizat de executare a pedepsei penale [până la moment a fost aprobat un concept]; (2) facilitarea încadrării deținuților în câmpul de muncă; (3) eficientizarea mecanismelor de control intern [subdiviziune reorganizată în ANP]; (4) reorganizarea asistenței medicale în penitenciare prin sporirea independenței personalului medical; (5) consolidarea capacităților personalului și (6) consolidarea contactului cu societatea civilă.

170 <https://procuratura.md/sites/default/files/2023-03/RAPORT%20DE%20ACTIVITATE%202022.pdf>

171 <http://ombudsman.md/rapoarte/nuale/>, <http://ombudsman.md/rapoarte/prevenirea-torturii/nuale/> <http://ombudsman.md/consiliul-pentru-prevenirea-torturii/rapoarte/>

172 <https://www.ohchr.org/en/countries/moldova>

173 <http://ombudsman.md/rapoarte/prevenirea-torturii/nuale/>

174 <http://ombudsman.md/rapoarte/prevenirea-torturii/nuale/>

175 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134481&lang=ro

176 <https://gov.md/ro/advanced-page-type/government-activity-program>

177 https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/pag_2021-2022_ro.pdf

178 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129951&lang=ro

Dinamica persoanelor private de libertate

Potrivit datelor ANP, la data de 1 ianuarie 2023 în instituțiile penitenciare erau deținute **6084 persoane** (în 2021 – 6396 deținuți), dintre care **1037 preveniți** (în 2021 – 1694), **326 femei** (în 2021 – 370), **34 minori** (în 2021 – 58), **1 minoră, nicio mamă cu copii** (în 2021 – 6 mame cu 6 copii sub 3 ani), **72 foști funcționari publici** (în 2021 – 117) și **128 condamnați pe viață** (în 2021 – 127)¹⁷⁹.

În pofida recomandărilor internaționale și naționale de a reduce substanțial populația penitenciară și suprapopularea, **la 10 iunie 2022 este aprobat Ordinul MJ nr. 150, prin care se majorează de jure capacitatea de deținere în unele instituții penitenciare. Mai mult, aceste ajustări sunt contrare standardelor internaționale și prevederilor naționale**¹⁸⁰. Majoritatea penitenciarelor nu pot asigura fizic plafonul minim de detenție. În vizitele sale, CpPT a constatat supraaglomerarea spațiilor în P3, P4 și P18 (cu mult peste capacitatea stabilită prin OMJ nr. 150):

P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8	P9	P10	P11	P12	P13	P15	P17	P18
Capacitatea de detenție stabilită de MJ în 2021															
Număr total: 6273															
336	286	307	713	170	693	231	279	467	64	258	261	570	470	516	652
Suprapopulare (de facto)															
357	289	360	695	157	679	287	105	453	36	315	146	948	483	274	622
+21	+3	+53				+56				+57		+378	+13		
Capacitatea de detenție stabilită de MJ în 2022															
Număr total: 6612															
355	363	366	728	180	753	280	279	448	164	258	169	816	464	337	652
Suprapopulare constatată în vizitele preventive															
		382	783									815		277	669

Aceiași OMJ nr. 150 prevede deschiderea sectoarelor de tip izolator de urmărire penală în toate instituțiile penitenciare (cu ex. P16), probabil pentru a depopula izolatoarele existente. În cazul dat, îngrijorarea AP este că nu toate penitenciarele dispun de spații acomodate pentru preveniți, or aceștia riscă să fie plasați în sectoarele disciplinare, în condiții inumane.

RECOMANDARE (repetată): Ministerul Justiției, Procuratura Generală, Consiliul Superior al Magistraturii să consolideze mecanismele naționale care ar duce la depopularea sau reducerea plasării în detenție, inclusiv prin aplicarea măsurilor non-privative și/sau a altor tipuri de pedepse, în mod eficient.

RECOMANDARE: Ministerul Justiției să revizuiască plafonul de detenție în instituțiile penitenciare stabilit prin OMJ nr. 150 prin ajustarea la standardele internaționale.

Siguranța deținuților în sistemul penitenciar

Urmare a prelucrării sintezelor operative parvenite din sistemul penitenciar¹⁸¹, Oficiul Avocatului Poporului a primit informații despre **23 decese** (în descreștere cu 18 cazuri comparativ cu anul 2021)¹⁸²; **20 tentative de suicid** (în descreștere cu 13 cazuri comparativ cu anul 2021); **383 cazuri grave de violență** între deținuți (în descreștere cu 24 cazuri comparativ cu anul 2021); **202 cazuri de autovătămare corporală** (în descreștere cu 45 cazuri comparativ cu anul 2021); **13 cazuri de atac asupra angajaților** (în descreștere cu 15 cazuri comparativ cu anul 2021); **29 cazuri de aplicare a gazului lacrimogen** (în creștere cu 16 cazuri comparativ cu anul 2021); **8 cazuri de aplicare a forței fizice asupra femeilor** deținute (în descreștere cu 2 cazuri comparativ cu anul 2021). Zilnic, asupra deținuților au fost aplicate mijloacele speciale sau forța fizică. La fel, au fost înregistrate **91 incidente cu implicarea minorilor** aflați în detenție (în descreștere cu 3 cazuri comparativ cu anul 2021).

După tipul de leziuni raportate de instituțiile penitenciare, majoritatea includ **leziunile accidentale** (obținute în urma căderii de pe pat, alunecării în baie, alunecării pe podea, la fotbal, autolovirii întâmplătoare în celulă, deschiderii conservelor etc), după care menționăm: **lezarea intenționată** (autovătămrile corporale neînsemnate, inclusiv în formă de protest); **leziuni cauzate din altercații** (aplicarea loviturilor sau a violențelor minore între deținuți); **leziuni urmare a actelor de violență** (maltratări grave sau excepțional de grave între deținuți); **leziuni la plasarea în detenție** (preveniți aduși de poliție cu leziuni la reținere sau înainte de reținere); **leziuni obținute la locul de muncă** (traume diverse la locul de muncă sau în detașamentele gospodărești); **leziuni urmare a aplicării forței fizice sau mijloacelor** (urme de echimoze, urmare a răsucirii membrelor sau cătușelor etc); **leziuni provocate de angajați** (doar 3 cazuri a uzului de forță reclamate de deținuți). În lipsa implicării eficiente a PG pe aspecte privind verificarea legalității informațiilor raportate de ANP, se creează un vid juridico-practic ce afectează siguranța deținuților și a victimelor. OAP este în imposibilitate să acționeze dincolo de domeniul combaterii torturii. Or, multiple cazuri de „traumatisme, leziuni sau fracturi întâmplătoare” prezintă suspiciuni rezonabile despre posibile fapte de abuzuri sau rele tratamente. Investigarea corespunzătoare a acestora ar putea descuraja fenomenul infracțional sau informal.

În același timp, o garanție fundamentală împotriva relexor tratamentelor și a impunității este efectuarea controlului medical a deținuților imediat după incidentul violent sau a utilizării forței. De cele mai dese ori, serviciile medicale nu vizitează regulat condamnații în sectoarele locative, prin urmare documentarea leziunilor are loc doar la solicitarea condamnatului sau dacă lucrătorul medical a fost sesizat de personalul administrativ al penitenciarului¹⁸³. Prezumăm că nu toate leziunile, pretinsele acte de tortură sau rele tratamente sunt înregistrate și documentate. Totodată, este regretabil că plângerile condamnaților/preveniților privind tortura psihologică nu se înregistrează și nu se investighează.¹⁸⁴

La fel, un mod eficient de a face față incidentelor care amenință ordinea într-un penitenciar este asigurarea că toți ofițerii să fie instruiți în aplicarea mijloacelor de control și de constrângere recunoscute și aplicarea proporțională a forței și mijloacelor speciale.

Influența subculturii criminale, siguranța deținuților și angajaților, condițiile improprie de detenție și lipsa îngrijirilor medicale rămân printre cele mai sesizate probleme în sistemul penitenciar. Cu regret, deținuții din grupurile vulnerabile continuă să fie supuși actelor de maltratare, hărțuire și intimidare pe diferite motive.

Numărul mare de acte de violență cu consecințe grave între deținuți pun semne de întrebare cu privire la gradul de protecție și nivelul de siguranță în penitenciare. Structura autoritară violentă și apăsătoare a ierarhiei deținuților care duce la umilirea, extorcarea și agresarea deținuților vulnerabili sau a celor care nu se supun „regulilor informale” este, probabil, cel mai îngrijorător moment al aflării în instituțiile penitenciare. Rămâne evident faptul, că lupta cu subcultura criminală și influența

181 Datele prezentate nu reflectă neapărat cifrele publicate de ANP. Acestea sunt prelucrate după o metodologie separată a OAP și vizează doar cazurile grave și excepțional de grave.

182 Vârsta defuncțiilor cuprinsă între 20 și 72 de ani. Printre cauzele preliminare ale deceselor evidențiem: infecția cu HIV/TB (1 caz); cancer (4 cazuri); bolile sistemului cardiovascular (5 cazuri); bolile sistemului digestiv (7 cazuri); leziuni traumatiche, intoxicații (2 cazuri) și suicid (4 cazuri).

183 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/01/12-9-72-2451-2452-ANP-raport-monitorizare-P-4-Cricova-din-14-15.09.22.pdf>

184 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/01/12-9-72-2451-2452-ANP-raport-monitorizare-P-4-Cricova-din-14-15.09.22.pdf>

acesteia trebuie să constituie o prioritate. Acest angajament revine nu doar sistemului penitenciar, dar și factorului politic, care trebuie să manifeste voință fermă, necondiționată și promptă în acest sens. Pe de altă parte, ignorarea realizării anchetelor interne eficiente și refuzul de a iniția urmărire penală pe faptele de violență gravă în penitenciare trezește nedumerire față de angajamentele de protecție a drepturilor omului în sistemul privativ, respectul față de lege și alte valori social-umane.

Totodată, trebuie de evidențiat realizările pozitive care tind să diminueze fenomenul nominalizat. Spre exemplu: în P3 toți condamnații din sectorul locativ I și II (indiferent de categoria din care fac parte) folosesc spațiile comune, precum: terenul de fotbal, masa de tenis, biblioteca (chiar și pentru condamnații care sunt deținuți conform art. 206 din Codul de executare), în vederea excluderii oricărei forme de tratament discriminatoriu față de persoanele private de libertate. Conform datelor înregistrate pentru anii 2021–2022, în P3 s-au redus cazurile de declarare a grevei foamei, cazurile de automutilări, tentativele de suicid, aplicarea forței fizice și mijloacelor speciale, cazurilor de atac asupra angajaților, ceea ce denotă îmbunătățirea comunicării între personal și deținuți, potrivit Raportului de vizită al CpPT¹⁸⁵.

RECOMANDARE: *Ministerul Justiției să consolideze mecanismul de supraveghere a deținuților împotriva oricăror forme de violență.*

Resursele umane din penitenciare, siguranța angajaților

La situația din 31 decembrie 2022, efectivul sistemului penitenciar constituia 2940 unități conform statelor de personal (în 2021: 2951 unități, dintre care 1108 ofițeri, 1615 agenți de penitenciare și 228 personal contractual), dintre care doar 2505 funcții ocupate. Numărul de angajați este în descreștere. Raportul dintre numărul de deținuți și angajați ce se află nemijlocit în închisori rămâne **critic**: 1 angajat la 4/6 deținuți pe timp de zi sau 1 angajat la 10/30 deținuți sau 4 angajați la 600 deținuți pe timp de noapte. Cu toate că valoarea de referință salarială pentru agenți s-a majorat, se pare că aceste măsuri sunt insuficiente pentru motivarea staff-ului. Dincolo de provocările privind angajarea, în sistemul penitenciar se resimte lipsa specialiștilor din domeniul educațional, social, medical și ocupațional pentru a acoperi necesitățile reale ale deținuților, inclusiv în contextul aplicării sistemului progresiv de executare a pedepsei.

Această stare creează nu doar impedimente în realizarea activităților de siguranță și regim penitenciar, dar și de imposibilitate efectivă de a preveni actele de violență sau alte forme de rele tratamente în instituțiile de detenție ori alte riscuri majore.

RECOMANDARE (repetată): *susținere din partea Guvernului pentru asigurarea sistemului penitenciar cu personal competent, profesionist și bine motivat.*

Un moment pozitiv de menționat ar fi reducerea cazurilor de atac asupra angajaților de la 22 de cazuri în anul 2021 la 14 cazuri în anul 2022.

Actele de abuz asupra angajaților au fost atestate în cadrul penitenciarelor nr. 2, 3, 6, 7, 11, 16, 17 și 18. Printre ele: *lovitul cu capul în față; tragerea de ținută; doborârea la sol cu aplicarea loviturilor în regiunea capului; lovirea cu pumnul în față; atac cu obiecte confecționate artizanal; stropirea cu vopsea; înjunghierile și alte forme de maltratare etc.*

În toate cazurile au fost intentate dosare penale. Statistica dată nu include cazurile de abuz verbal, intimidare și ofensă din partea deținuților/liderilor informali.

Avocatul Poporului a primit mai multe informații cu privire abuzurile continue față de angajați. Se pare că pedeapsa penală pentru nesupunerea cerințelor legitime nu este suficient de aspră, pentru a descuraja fenomenul menționat. Lipsa mecanismelor de protecție a angajaților împotriva abuzurilor psihice și atacurilor fizice este o problemă majoră pentru resursele umane penitenciare.

185 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/11/Raport-privind-vizita-de-monitorizare-la-Penitenciarul-nr-3-Leova.pdf>

Considerăm că în condițiile creșterii influenței subculturii criminale, a unui număr insuficient de angajați, autoritățile trebuie să revină la acest subiect pentru a depăși eventualele riscuri de proporții. Uzul de forță fizică pentru opunerea rezistenței în condițiile art. 233 din Codul de executare, la fel, nu este cea mai oportună și rezonabilă soluție.

În continuare, în scopul protecției efective a angajaților, urmează a fi revizuit mecanismul juridic de sancționare a condamnaților pentru actele de violență față de angajații sistemului, reprezentanții ai statului.

Condițiile materiale de detenție

În anul 2022, angajații OAP au efectuat două vizite de monitorizare în P7 (vizită tematică) și P18 (vizită de *follow-up*). Totodată, membrii CpPT au realizat vizite în cinci instituțiile penitenciare (P16, P17, P3, P4 și P13).

Constatări în urma vizitelor: condițiile materiale de detenție rămân **inumane** –

- **Raportul OAP de vizită de *follow-up* la P18 (18/05/2022).** Evidențiem anumite îmbunătățiri ale condițiilor materiale de detenție, și anume: sistarea activității blocului de plasare a persoanelor care declară greva foamei, cu reconstrucția acestuia în ecluză; inițierea proceselor de reparație a acoperișurilor blocurilor locative; amenajarea spațiului destinat bibliotecii penitenciare; organizarea încăperilor destinate onorării unui cult religios, acreditarea unității medicale; organizarea izolatorului medical. Cu toate acestea, vulnerabilitățile evidențiate în vizitele anterioare se mențin actualmente în partea ce ține de starea materială a Sectorului 10 Bloc B: dormitorul de capacitate mare adăpostește 51 de condamnați, astfel nu se respectă standardele minime de detenție; suprapopularea; uzura profundă a mobilierului; lipsa spațiului de mișcare în interiorul celulei; poluarea auditivă; lipsa sistemului adecvat de iluminare și de ventilație etc. Toate acestea duc constituie tratamente degradante, improprii respectării demnității umane. Administrația instituției penitenciare a sesizat vulnerabilitatea ce ține de Sectorul 10 Bloc B, asigurând că vor identifica soluții în vederea destructurării celulelor de tip baracă. La fel, atestăm preliminar implementarea a cca 50% din recomandările anterioare¹⁸⁶.
- **Raportul CpPT de vizită la P16 (spital penitenciar):** Penitenciarul nu corespunde standardelor naționale de instituție medicală, nu deține autorizație sanitară de funcționare și acreditare pentru prestarea serviciilor medicale. Dreptul la sănătate al deținuților este încălcat din cauza tratamentului în condiții neadecvate, insuficiența personalului medical și nerespectării protocoalelor și standardelor naționale de tratament¹⁸⁷.
- **Raportul CpPT de vizită la P17:** CpPT constată tratament inegal față de deținuți pe segmentul condițiilor materiale de detenție și accesarea spațiilor comune, fapt ce menține fenomenul discriminării și subculturii criminale în instituția penitenciară, fenomen susținut tacit de angajații penitenciarului. CpPT constată necesitatea îmbunătățirii calității preparării hranei, cu implicarea personalului calificat. CpPT constată deficiențe în asigurarea condițiilor minime de trai, multe celule necesitând renovare¹⁸⁸.
- **Raportul CpPT de vizită la P3:** CpPT constată problema suprapopulării în trei sectoare locative, superficialitatea procedurii de separare a condamnaților, deținerea condamnaților în carantină contrar termenelor legale, condițiile de detenție per ansamblu sunt nesatisfăcătoare, excepție Blocul 4; unele celule necesită dezinfecție (ploșnițe, insecte, gândaci de bucătărie), lipsesc celulele accesibile¹⁸⁹.

186 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/07/Raport-privind-vizita-de-follow-up-Penitenciarul-Nr.-18-Br%C4%83ne%C8%99ti.pdf>

187 http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/04/Raport-CpPT_P16_22.02.2022-FINAL_FINAL_pe-site_expediat-autoritatilor.pdf

188 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/07/Raport-privind-vizita-preventiv%C4%83-%C8%99i-de-monitorizare-efectuat%C4%83-la-Penitenciarul-nr.-17-Rezina-din-cadrul-Administra%C8%99Biei-Na%C8%99Bionale-a-Penitenciarelor-la-date-de-08-aprilie-2022.pdf>

189 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/11/Raport-privind-vizita-de-monitorizare-la-Penitenciarul-nr.-3-Leova.pdf>

- **Raportul CpPT de vizită la P4:** Condițiile de detenție în P4 sunt precare și improprii. Se menține suprapopularea în spațiile comune și invers, există celule tip apartament pentru 1–2 persoane, modernizate. Celulele de tip carceră sunt utilizate, deși au însemne restrictive de utilizare. Blocurile sanitare comune nu sunt funcționale, se află în stare dezastruoasă. Lipsesc produsele de igienă etc¹⁹⁰.
- **Raportul CpPT de vizită la P13:** Condițiile de detenție din P13 sunt precare și improprii. P13 în continuare este suprapopulat. Lipsesc sau sunt insuficienți angajați și supraveghetori, butoane de apel pentru solicitarea ajutorului. Nu sunt servicii de salubritate/spălare a lenjeriei. Spațiile de plimbare sunt utilizate inclusiv pentru uscarea hainelor. Persistă violența între deținuți și actele de autovătămare, drept consecință sancționarea disciplinară pentru asemenea acțiuni. CpPT constată accesul dificil în unitatea medicală pentru persoanele cu dizabilități sau în etate¹⁹¹.

În cadrul vizitelor, Ombudsmanul a primit plângeri de la deținuți, în care se conțin alegerii de supunere la tratamente inumane și degradante din cauza condițiilor improprii de detenție, precum: *condiții necorespunzătoare de detenție; suprapopulare; hrană de calitate proastă și insuficientă; lipsa asistenței medicale eficiente (lipsa medicamentelor, lipsa medicilor de profil, a echipamentelor medicale), dureri dentare netratate; condiții igienice proaste (insectele parazitare, murdărie, lipsa paturilor, prezența rozătoarelor, lipsa ventilației corespunzătoare, a luminii zilei, starea deplorabilă a veceurilor, murdărie în camerele de baie; lipsa intimității la veceuri și la baie), relațiile între deținuți; tratamentul discriminatoriu, intimidarea și hărțuirea din partea administrației, dezacordul cu perchezițiile efectuate și alte acțiuni ale angajaților, neadaptarea spațiilor pentru femei, bolnavi și persoane cu necesități speciale etc.*

Ombudsmanul reafirmă angajamentul Guvernului în asigurarea condițiilor demne în spațiile închise și îndeamnă executivul să decidă asupra unei evaluări globale a situației. Alocarea anuală fragmentară și insuficientă a resurselor financiare nu pare a fi cea mai optimă soluție. Probabil s-ar cere revizuirea conceptului de executare a măsurilor privative de libertate, având în vedere austeritatea anuală a bugetului public.

Aplicarea mecanismelor de liberare din detenție

Potrivit datelor ANP, în anul 2022 au fost liberați din detenție: 1864 condamnați (în anul 2021 – 1729), constituind o creștere de 7,81%; după executarea integrală a termenului de pedeapsă – 651 de persoane (în anul 2021 – 693), constituind o descreștere de 6,06%; înlocuirea părții neexecutate a pedepsei cu o pedeapsă mai blândă – 228 de persoane (în anul 2021 – 252), constituind o descreștere de 9,52%; liberați condiționat de pedeapsă înainte de termen – 204 persoane (în anul 2021 – 269), constituind o descreștere de 24,16%; eliberați pe amnistie – 224 de persoane (în anul 2021 – 10), creștere datorată implementării Legii nr. 243/2021; grațiați – 4 persoane (în anul 2021 – 3); pe motiv de boală – 7 persoane (în anul 2021 – 8); pe alte motive – 49 de persoane (în anul 2021 – 48); conform mecanismului compensator – 493 de persoane (în 2021 – 435), constituind o creștere de 13,33%, și 1183 preveniți (în 2021 – 1013).

Conform datelor ANP erau pasibili de amnistiere cca **3239** deținuți. De facto, au fost amnistiate doar 234 persoane. Potrivit administrației instituțiilor penitenciare cât și a deținuților, demersurile privind aplicarea amnistiei sunt examinate în ordine alfabetică și nu conform unor criterii eligibili, proporțional. Obligația pozitivă a comisiilor speciale este totuși bazată pe examinarea transparentă și cu prezența deținutului, deși în cadrul vizitelor de documentare deținuții s-au plâns de capacitatea defectuoasă de percepere a audierilor în regim online de către instanța judecătorească. Statul oferă posibilitate egală tuturor deținuților de a beneficia de amnistie și stimulează astfel depopularea penitenciarelor, totuși conform Ordinului Nr. 44 din 18 februarie 2022 cu privire la aprobarea

190 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/01/12-9-72-2451-2452-ANP-raport-monitorizare-P-4-Cricova-din-14-15.09.22.pdf>

191 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/01/Raport-privind-vizit-de-monitorizare-la-Penitenciarul-nr.-13-Chi%C5%9Fin%C4%83u-din-30-noiembrie-2022.pdf>

Regulamentului-cadru de activitate a comisiilor speciale privind aplicarea amnistiei în privința persoanelor condamnate, nu este prevăzut modul de succesiune a demersurilor aplicate spre examinare, unii condamnați fiind în așteptare nejustificată de trei–șase luni pentru expunerea deciziei comisiei speciale. În 2022, unele carențe a amnistierii au fost remediate, la general procesul rămâne încă anevoios. Deținuții au supranumit această formă de liberare „amnistia veșnică”.

Cât privește „mecanismul compensatoriu”, se pare că acest instrument devine tot mai ineficient scopului urmărit și urmează a fi revizuit. Rata mică de soluții pozitive sau rata mare de respingere a acțiunilor denotă anumite rezerve din partea autorităților publice și instanțelor de judecată față de situația proastă din detenție. Mai mult, nici o formă de liberare nu se aplică asupra condamnaților pe viață.

Potrivit Promo-LEX, Guvernul nu are un document de politici publice cu o viziune clară a statului în privința depopulării sistemului penitenciar. Instrumentele de liberare actuale nu sunt valorificate pe deplin¹⁹².

RECOMANDARE: *Parlamentul și Guvernul să înlăture lacunele în aplicabilitatea remediiului compensatoriu și a Legii privind amnistia 2021, precum și rezervele față de anumite categorii de deținuți (de ex: deținuții pe viață).*

Uzul de forță și mijloace asupra deținuților

Instituțiile penitenciare au recurs la aplicarea forței fizice pentru nesupunere în **279** cazuri de aplicare a forței fizice (în anul 2021 – 475), indicator în descreștere cu 196 cazuri, și 253 cazuri de aplicare a mijloacelor speciale (în 2021 – 389), indicator în descreștere cu 136 cazuri. Toate aceste situații au fost documentate corespunzător, cu întocmirea actelor necesare de constatare a faptelor. Statistica nu include cazurile de abuz verbal, care sunt zilnice. Arma de foc nu a fost aplicată.

Aplicarea „gazului lacrimogen” în calitate de mijloc special a fost utilizat în **29 cazuri** (P3, P4, P15, P17, P12, P1) pentru *nesupunerea cerințelor, comportamentul agresiv, restabilirea ordinii și securității penitenciare, opunerea de rezistență, deteriorarea bunurilor, ignorarea cerințelor angajaților, provocarea la nesupunere și dezordine în masă*¹⁹³.

RECOMANDARE (repetată): *Ministerul Justiției să elaboreze Instrucțiuni clare privind utilizarea forței fizice și a mijloacelor speciale în spațiile închise.*

Autovătămări critice in rândul deținuților

În 2022 au fost înregistrate **729** cazuri de autovătămare corporale, indicator în descreștere cu 110 cazuri comparativ cu anul 2021. Dintre ele, **202 cazuri** critice de automutilare a deținuților.

Printre motivele recurgerii la autovătămare gravă se specifică dezacordul cu soluțiile adoptate de instanțele de judecată, cu acțiunile administrației penitenciare, condițiile de detenție și nivelul de asistență medicală sau tratamentul oferit, unii deținuți refuzând să declare cauza. În acest sens, deținuții și-au *suturat cavitatea bucală sau ochii; au înghițit corpuri străine; au ingerat substanțe; și-au amputat membrele inferioare și posterioare; și-au cauzat diverse plăgi periculoase pentru viață.* Unii deținuți au recurs la asemenea acțiuni multiplu sau periodic. Informațiile remise OAP confirmă faptul că deținuților le-a fost acordată la moment asistența medicală necesară.

Cazurile raportate în sintezele operative evocă faptul că deținuții continuă să recurgă destul de des la acte de autovătămare pentru a reuși o comunicare cu administrația închisorii, fie a contesta anumite inacțiuni sau acțiuni ale acesteia sau a protesta împotriva soluției emise de instanțele de judecată.

¹⁹² <https://promolex.md/wp-content/uploads/2022/07/Not%C4%83-analitic%C4%83-Implementarea-politicilor-de-depopulare-a-penitenciarelor-din-Republica-Moldova-%C3%AEn-contextul-pandemiei-de-COVID-19-2.pdf>

¹⁹³ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/01/Raport_periodic_sigurantaANP2021.pdf

Se creează impresia că există probleme grave de comunicare între administrație și deținuți. Sau angajații refuză/ignoră problema expusă de deținuți, sau ultimii exagerează de uzul de drepturi. În consecință, angajații nevizați în reclamațiile deținuților recurg la aplicarea mijloacelor speciale sau fizice pentru „calmarea” deținuților. Astfel, problema deținutului nu este soluționată, ci tergiversată până la următorul act de autovătămare. Pe de altă parte, se cere implicarea activă a personalului specializat în situațiile descrise (educatori, psihologi, medici etc). De menționat faptul, că instanțele de judecată nu adoptă nicio măsură față de decizia deținutului de anunțare a formei de protest.

RECOMANDARE (repetată): *Ministerul Justiției să depună eforturi de prevenire, consiliere, reeducare, resocializare etc, pentru a descuraja actele de autoagresiune, și nicidecum a „repedepsi” persoana prin suplimentarea termenului de detenție, fie afectarea acestuia înainte de „liberarea condiționată” sau altă formă de liberare.*

RECOMANDARE: *Ministerul Justiției să elaboreze și să aplice o strategie complexă de îngrijire a sănătății mintale în sistemul penitenciar.*

RECOMANDARE: *Ministerul Justiției să dezvolte un complex de instruire a personalului penitenciar în vederea consolidării capacității acestora, pentru evaluarea riscului de dezvoltare al unui comportament de autovătămare a deținuților.*

Organizarea muncii deținuților

În cadrul instituțiilor penitenciare se află aproximativ peste 5200 de condamnați apti de muncă. Prin urmare, având în vedere datele evidenței contabile, la munci remunerate au fost plasați **1116** deținuți (*în anul 2021 – 895*). La moment, în instituțiile penitenciare sunt atrași la munci remunerate **448** deținuți (*în anul 2021 - 220*), iar la deservire gospodărescă – **668** deținuți, asta însemnând că doar 13% din numărul total de condamnați muncesc.

Numai în 6 instituții penitenciare (din 17 instituții) deținuții sunt implicați în munci remunerate, rata femeilor deținute prevalând rata bărbaților.

Potrivit ANP, nu toate instituțiile penitenciare dispun de posibilitatea amenajării locurilor de muncă suficiente pentru antrenarea în câmpul muncii a tuturor deținuților. ANP se mai confruntă cu lipsa de personal de pază și supraveghere. Tot aici invocăm lipsa intenției agenților economici de a contracta forța de muncă din rândul deținuților, precum și lipsa infrastructurii penitenciare.

Forța fizică asupra femeilor

OAP a primit informații despre 8 (*în anul 2021 – 10*) cazuri de aplicare a forței fizice și mijloacelor speciale față de femei, în penitenciarul nr. 7 Rusca. În 6 cazuri forța a fost aplicată față de aceeași deținută. Printre motivele pentru care angajații au recurs la măsura excepțională menționăm: *refuzul categoric de a intra în celulă; comportament agresiv; automutilare și tentativă de lovire a angajaților; comportament agresiv; atac asupra angajatului; intenția de autovătămare; deteriorarea bunurilor materiale și amenințarea cu răfuială.*

Analizând informațiile remise de penitenciarul nr. 7 Rusca, constatăm cu regret, că cauzele recurgerii la uzul de forță față de femei au fost generate mai degrabă de incompetența angajaților de a gestiona conflictele, nefiind iminentă măsura excepțională.

RECOMANDARE: *Ministerul Justiției să dezvolte capacitățile angajaților sistemului penitenciar de aplicare corectă, legală, proporțională și doar ca ultimă măsură a forței fizice și a mijloacelor speciale, în special față de femeile deținute.*

3.4 Situația persoanelor reținute și deținute la poliție

Constatări generale

Cât privește respectarea garanțiilor fundamentale la reținerea de poliție, constatările OAP relevă îngrijorări concludente. Angajamentele de eradicare a fenomenului torturii prevede aplicarea tehnicilor non-ofensive la reținere, asigurarea șirului de garanții împotriva abuzurilor, atitudinea profesionistă față de activitatea polițienească, respectarea demnității umane, crearea unui mediu profesional pentru polițiști, echipamente calitative și de protecție, procese operaționale clare, instruire periodică și altele.

Potrivit datelor colectate de OAP, polițiștii deseori abuzează de prerogativele legale la reținerea persoanelor. Numărul cazurilor de vătămări a integrității corporale urmare a uzului de forță la reținere este în continuă creștere. Iar, cazul de tortură de la IP Soroca¹⁹⁴ exclamă eșecurile poliției de a eradica actele de rele tratamente. Dacă cazul respectiv nu era să fie mediatizat, rapoartele seci ale colaboratorilor de poliție cu privire la aplicarea forței nu erau să fie examinate corespunzător. În consecință, AP este îngrijorat de situația aplicării actelor de tortură în unele cazuri particulare în anul 2022, chiar dacă acestea nu au un caracter sistemic.

Există o confuzie referitor la înregistrarea, raportarea și informarea pe orizontală despre cazurile de abuz la reținere. În același timp, practica penală cunoaște puține cazuri când judecătorii de instrucție au emis încheieri interlocutorii pe faptele invocate de apărare sau bănuit privind tortura sau alte acte de rele tratamente, admise la reținere. La fel, menționăm un decalaj extrem de mare între numărul de sesizări remise organelor procuraturii și numărul de cauze penale pornite. Merită să reiterăm, că o investigație efectivă trebuie să întrunească cinci criterii, precum caracterul adecvat, minuțiozitatea, imparțialitatea și independența, promptitudinea și controlul public, ceea ce nu se realizează.

Decesul recent al unui tânăr deținut în izolatorul poliției din Chișinău¹⁹⁵ arată că poliția așa și nu a însușit toate lecțiile din cazul de deces în custodia statului a lui Andrei Brăguță în septembrie 2017¹⁹⁶, precum și din cazul aplicării mijloacelor speciale și a forței asupra pacienților Spitalului de Psihiatrie Chișinău de către BPDS Fulger¹⁹⁷.

Dinamica reținerilor și plasării în detenția provizorie

În 2022, în IDP din cadrul subdiviziunilor teritoriale ale Poliției au fost reținute și plasate 4779 persoane (în creștere cu 174 persoane, comparativ cu anul precedent), dintre care 4375 bărbați, 262 femei, 48 minori și 94 contravenienți (90 bărbați și 4 femei). Pe un termen de până la 72 ore au fost reținute 3682 persoane, iar pentru un termen ce depășește 72 ore au fost deținute 1097 persoane. Totodată, au fost efectuate escortări/transportări în număr total de 19748 persoane: 4436 în penitenciare, 11331 în instanțele de judecată, inclusiv 3982 în alte instituții¹⁹⁸.

RECOMANDARE (repetată): *Ministerul Afacerilor Interne să dezvolte mecanismele interne din sistemul poliției, astfel ca perioada de detenție provizorie stabilită de lege (72 ore) să fie respectată în toate cazurile, aceasta fiind una din garanțiile fundamentale la reținere și detenție preventivă.*

194 <http://ombudsman.md/news/alegatii-de-tortura-la-inspectoratul-de-politie-soroca-raport-special/>

195 <http://ombudsman.md/news/constatarile-avocatului-poporului-privind-decesul-dubios-in-izolatorul-politiei-din-chisinau/>

196 http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/03/BRAGUTA_Raport_pdf_FINAL-1.pdf

197 <http://ombudsman.md/news/comisia-speciala-din-cadrul-oficiului-avocatului-poporului-a-efectuat-o-vizita-de-documentare-la-spitalul-clinic-de-psihiatrie-din-orasul-codru-privind-incidentul-produs-in-ziua-de-27-octombrie-2022/>

198 https://politia.md/sites/default/files/raport_activitate_9_luni_2022.pdf

Alegații de abuz și maltratare din partea poliției

În 2022, au fost înregistrate 456 cazuri de ultragiure a angajaților poliției (452 în timpul serviciului) în privința la 790 angajați, atestând descreștere cu 24,6% comparativ cu anul 2021.

Pentru faptele de ultragiure, injurie, distrugere sau deteriorare a bunurilor, nesubordonare, împiedicare a activității legitime, amenințare sau violență săvârșită asupra angajaților poliției, în privința cetățenilor culpabili au fost întocmite 578 procese-verbale contravenționale și inițiate 3 cauze penale. La compartimentul maltratarea angajaților poliției se atestă o creștere cu 8,58% comparativ cu perioada respectivă a anului 2021, fiind înregistrate 139 cazuri cu implicarea a 114 angajați, dintre care 132 cazuri înregistrate în timpul orelor de serviciu

În aceeași perioadă, în privința a 161 de angajați ai poliției au fost pornite 128 cauze penale (față de 156 cauze penale în perioada respectivă a anului 2021). Din numărul total, 33 cauze penale au fost trimise în judecată, iar 13 cauze au fost clasate¹⁹⁹. Datele prezentate de poliție nu indică numărul de cazuri reale de tortură sau alte acte de rele tratamente înregistrate la reținerea persoanelor. Din acest motiv este dificil de realizat o analiză exhaustivă.

OAP a primit informații²⁰⁰ despre 245 cazuri de reținere a persoanelor cu leziuni obținute înainte de reținere (*în creștere cu 14 cazuri comparativ cu anul 2021*); 38 cazuri de leziuni provocate de angajații poliției din DP Chișinău, IP Hîncești, IP Cahul, IP Bălți, IP Căușeni, IP Strășeni, IP Rîșcani, IP Edineț, IP Cantemir și IP Orhei asupra persoanelor reținute (*în creștere cu 15 cazuri comparativ cu anul 2021*); 2 cazuri de autovătămare în incinta izolatorului de detenție provizorie al IP Edineț și IDP al DP Chișinău (*în descreștere cu 3 cazuri comparativ cu anul 2021*); 1 caz de autovătămare **în automobilul de serviciu al IP Anenii Noi** (*în descreștere cu 2 cazuri comparativ cu anul 2021*), precum și 3 cazuri de maltratare de către angajații poliției IP Buiucani, IP Centru și IP Orhei a persoanelor reținute²⁰¹.

RECOMANDARE: *Ministerul Afacerilor Interne să dispună aplicarea instrucțiunilor legale pentru ca înregistrarea și raportarea oricăror cazuri de leziuni/violențe/acte de rele tratamente la reținerea persoanei și detenția acesteia să fie în conformitate cu normele CPT și Ordinul comun al PG 77/2013²⁰².*

RECOMANDARE *Ministerul Afacerilor Interne să dispună instituțiilor subordonate implementarea corectă și conformă a sugestiilor CPT privind conținutul examinărilor medicale, în special în partea ce ține de alegații de rele tratamente în detenție sau la reținere.*

RECOMANDARE: *Ministerul Afacerilor Interne să amplifice eforturile în domeniul de prevenire și combatere a torturii în sistemul poliției, deoarece la moment există o rezervă enormă în acest sens din partea IGP.*

199 https://politia.md/sites/default/files/raport_activitate_9_luni_2022.pdf

200 Aceste date au fost colectate de către OAP ca urmare a examinării sintezelor operative venite din partea sistemului penitenciar și se referă doar la persoanele plasate/deținute în IDP din cadrul IP, nu și asupra persoanelor în privința cărora a fost aplicată o măsură preventivă neprivativă de libertate.

201 <http://ombudsman.md/news/siguranta-la-retinerea-persoanelor-de-politie-in-anul-2022/>

202 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=44302&lang=ro

Extras din Raportul special „Alegații de tortură la IP Soroca”:

În noaptea de 31 ianuarie 2022, două persoane civile au fost maltratate grav de angajații poliției IP Soroca, fără vreun motiv anume, dar cu intenție și în scop de manifestare a superiorității și de a pedepsi victimele pentru că acestea și-au permis să solicite ajutorul poliției. Victimele s-au aflat în custodia poliției timp de peste 3 ore, perioadă în care nu au avut niciun statut procesual penal sau contravențional. Polițiștii identificați i-au maltratată cu cruzime la locul reținerii, în perioada transportării, în fața inspectoratului și în biroul instituției. Alți angajați ai poliției au co-participat la acțiunile abuzive, fiind complici la presupusele acte de tortură. La fel, Avocatul Poporului a constatat că legislația procesual-penală sau contravențională, și normele instituționale în vigoare, nu obligă expres organele poliției (sau orice instituție de reținere) să asigure garanții fundamentale împotriva abuzurilor față persoanele „stopate, transportate pentru audieri suplimentare; chemate la poliție cu/fără citație; care intră în inspectorat fără vreun statut procesual; aduse forțat de poliție sub pretextul documentării; care este înlăturată de la conducerea autoturismului; care solicită ajutorul poliției în stradă; care cheamă poliția și după se răzgândește să solicite ajutorul acesteia; care prezintă în opinia polițistului un comportament suspect etc”. Prin urmare, admitem că persoanele ce intră în primul contact cu angajații poliției fără a avea vreo calitate procesuală, rămân extrem de vulnerabile față de actele de rele tratamente la care pot fi supuse²⁰³.

Cazul relatat demonstrează că IGP are restanțe mari la capitolul prevenirea și combaterea abuzurilor. Respectarea demnității umane la reținere trebuie să devină o prioritate.

Respectarea condițiilor materiale în detenția provizorie, siguranța reținuților

Din cele 47 subdiviziuni teritoriale și specializate ale IGP, doar 14 inspectorate dispun de IDP renovate cu o capacitate de 102 celule pentru detenția preventivă a 247 persoane concomitent.

Unicul izolator de detenție preventivă de tip vechi funcțional este IDP al IP Călărași²⁰⁴.

Îngrijorările privind situația deținuților în IDP (cu excepția condițiilor materiale) se referă la aspectele procedurale, precum: (a) nu toate persoanele reținute sunt examinate medical; (b) nu întotdeauna se realizează examinarea medicală la intrarea/ieșirea din izolator; (c) scoaterea deținuților pentru audieri în afara izolatorului; (d) neasigurarea confidențialității datelor medicale; (e) lipsa personalului medical pe timp de noapte; (f) managementul medicamentelor; (g) amenajarea neconformă a cabinetelor medicale; (h) lipsa condițiilor pentru detenția persoanelor cu dizabilități; (i) lipsa alimentației corespunzătoare pentru deținuții cu boli cronice; (j) corectitudinea întocmirii registrelor interne și a documentației medicale etc²⁰⁵.

Lipsa spațiilor de așteptare și lipsa camerelor de reținere temporară a reținuților rămâne o problemă comună pentru toate IP. În niciun IP care nu dispune de izolator nu există spațiu pentru deținerea temporară (cameră de reținere). Reținuții pe durata deciderii cu privire la acordarea unui statut, a prezentării avocatului sau Serviciului detenție și escortă se află lângă spațiul unității de gardă, pe hol, scaune, în curtea IP etc. Procesul poate dura de la 10 min până la 2 ore.

RECOMANDARE (repetată): *Ministerul Afacerilor Interne să continue reformele inițiate privind îmbunătățirea situației materiale în izolatoarele de detenție provizorie; să întreprindă măsuri privind amenajarea camerelor de reținere temporară în inspectoratele de poliție ce nu dispun de izolator; să asigure efectuarea examinării medicale a reținuților cu privire la leziuni/alte alegații; să continue înregistrarea și raportarea cazurilor de abuz la reținere, în incinta Inspectoratelor de Poliție, precum și în perioada escortării deținuților etc.*

203 <http://ombudsman.md/news/alegatii-de-tortura-la-inspectoratul-de-politie-soroca-raport-special/>

204 http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/03/AP_raport_2021.pdf, pag.182

205 <http://ombudsman.md/consiliul-pentru-prevenirea-torturii/rapoarte/>

3.5 Situația persoanelor reținute la frontieră

În 2022, PTF au fost monitorizate intens pe dimensiunea observării situației străinilor sosiți din Ucraina. Pe segmentul prevenirii torturii, au fost realizate vizite de *follow-up* la 2 PTF și SPF din cadrul IGPF²⁰⁶. Rata implementării recomandărilor anterioare a fost înaltă și de apreciat.

În perioada 26 octombrie – 7 decembrie 2022, reprezentanții OAP au efectuat trei vizite preventive (inopinate) de monitorizare la PTF AIC din cadrul IGPF. Scopul vizitelor a fost verificarea situației privind respectarea drepturilor cetățenilor străini, a persoanelor refugiate, a solicitanților de azil și/sau a persoanelor reținute pentru trecere ilegală a frontierei de stat, plasați în zona sterilă, precum și formularea de recomandări pentru îmbunătățirea situației în domeniu.

Principalele constatări urmare a procesului de monitorizare sunt următoarele: (a) în zona de intrare în aeroport există un panou informativ cu pliante despre drepturile solicitanților de azil în trei limbi, precum și datele de contact ale organizațiilor abilitate, amplasat de organizațiile neguvernamentale AO „Centrul de Drept al Avocaților” în parteneriat cu IGPF, OAP și BMA, susținut de fondurile UNCHR; (b) din două odăi destinate solicitanților de azil, funcționează doar una. Comoditățile din odaia funcțională sunt satisfăcătoare; (c) nu se efectuează evidența privind data, ora, numărul, durata plasării persoanelor solicitante de azil; (d) în perioada 01.01.2022–07.12.2022 în aeroport au fost depuse 110 cereri de azil; (e) informațiile de acces pe teritoriul țării sunt disponibile doar în limba de stat, chiar dacă pagina oficială a IGPF are mențiuni despre limba rusă și limba engleză. Lipsa informațiilor în limbile străine, în special de circulație internațională, limitează străinii atât în dreptul la informare veridică cu privire la prevederile legislației și condițiile de intrare etc, precum și induce în eroare străinii care sunt nevoiți să se documenteze din surse indirecte, altele decât cele oficiale; (f) în PTF AIC nu există informații referitoare la condițiile de intrare în Republica Moldova. Străinii află despre refuzul de acces doar când ajung la ghișeul polițistului de frontieră, aceștia abuzând prin deciziile individuale privind admiterea în țară, chiar dacă străinii au toate actele în regulă; (g) în perioada 25 octombrie 2022 – 7 decembrie 2022 au primit refuz la intrare 681 persoane; (h) motivele neadmiterii în țară au fost „nu justifică scopul călătoriei”; (i) începând cu luna octombrie 2022 regula generală privind accesul străinilor în scopuri turistice pentru o perioadă de cca 90 zile nu se aplică, fie se aplică selectiv în baza hotărârii individuale și subiective ale angajaților PF; (j) dreptul de acces la justiție este irealizabil în situația străinilor neadmiși, deoarece aceștia sunt reînțorși voluntar sau involuntar înainte de realizarea acestui drept de facto și de jure; (k) nu există un mecanism de plângeri împotriva abuzurilor poliției de frontieră; (l) străinilor plasați în zona sterilă li se ridică pașapoartele. Pe acest fundal există conflicte dintre angajați și străini; (m) comoditățile din zona sterilă nu sunt potrivite pentru menținerea aflării persoanelor pe durate de 24 ore și mai mult, lipsa comodităților creează suferințe acestora; (n) nu este clar mecanismul de evaluare a principiului non-refoulement de către polițiștii de frontieră în cazul returnării involuntare a străinilor în țara de origine sau de tranzit etc.

3.6 Situația persoanelor internate în spitalele de psihiatrie

---

În Moldova funcționează trei instituții psihiatrice: Spitalul Clinic de Psihiatrie Chișinău cu 740 paturi (*SCP Chișinău*); Spitalul de psihiatrie Orhei cu 145 paturi (*SP Orhei*) și Spitalul de psihiatrie Bălți cu 530 paturi (*SP Bălți*). Acestea oferă servicii de asistență medicală completă de specialitate, curativă și de recuperare a pacienților cu boli mintale sau devieri de comportament.

OAP a primit informații despre **56 decese** (în anul 2021 – 97), **80 de cazuri de suportare a leziunilor în instituție** (în anul 2021 – 66), **71 de incidente** hetero-agresive între pacienți (în anul 2021 – 59), în 136 de cazuri s-a făcut uz de mijloacele de imobilizare a pacientului (în anul 2021 – 159), în **313** cazuri pacienții au fost internați în instituție cu semne vizibile de accidentare sau de rănire. Au fost raportate **4 cazuri de atac** asupra personalului profesionist (în anul 2021 – 13)²⁰⁷.

206 http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/08/Raport_vizita_Criva-Mamaliga-2.pdf

http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/11/Raport_vizita_PTF_Ocnita_Otaci_SPF_Ocnita_28.10.2022_pe-site-1.pdf

207 <http://ombudsman.md/news/siguranta-in-sistemul-psihiatric-si-rezidential-in-anul-2022/>

Observăm că încă mai există o rată înaltă de aplicare a mijloacelor de contenționare față de pacienți (136 cazuri). SCP Chișinău²⁰⁸ susține că recurge la aplicarea mijloacelor de imobilizare post epuizării metodelor alternative de soluționare a incidentelor pe motivul: *ostilității manifestate la faza internării; irascibilității, incapacității de gestionare a pacientului agitat; refuzului la administrarea tratamentului; tendinței de atac; tentativei de suicid prin înghițirea cioburilor de sticlă; conduitei imprevizibile, alertei; amenințării la adresa personalului medical; distrugerii de bunuri; hiperagresivității manifestate în relația cu personalul medical și alți pacienți; expunerii unor idei delirante*. La fel, SCP precizează că imobilizarea a avut loc „*prin legare cu curele late din piele cu căptușeală moale, prevăzute cu sistem de fixare pentru pat și cu manșete ajustabile*”. Procedura a fost aplicată în lipsa martorilor din rândul pacienților, într-un salon destinat imobilizării. Exercițiul de imobilizare a fost coordonat cu specialiștii. În cursul imobilizării persoana a fost supusă supravegherii. Vătămări corporale post aplicării mijloacelor de imobilizare nu au survenit. Imobilizarea fizică se menține pentru o durată de 15–60 min. Adicional, SCP a susținut că din primul semestru al anului 2022 nu mai practică imobilizarea chimică.

Agresiunile dintre pacienți (84 cazuri) și atacul asupra personalului instituției psihiatrice (4 cazuri) descoperă defectuoșități la gestionarea pacientului agresiv, lipsa instituirii unei alianțe terapeutice între pacient și specialistul medical, precum și neaplicarea unei strategii de supraveghere în dinamică a pacienților.

Extras din Raportul special „Deces violent la Spitalul de Psihiatrie Bălți²⁰⁹”:

La 10 septembrie 2022, în salonul secției nr. 6 de femei din cadrul Spitalului de psihiatrie Bălți, ar fi avut loc un act de omor prin sugrumare a unei paciente. Urmare a procesului de examinare ex-officio, Avocatul Poporului a constatat (a) omisiunea Statului de a asigura respectarea dreptului la viață al pacientei; (b) lipsa mecanismelor eficiente și/sau suficiente de supraveghere; (c) lipsa mecanismelor eficiente și/sau suficiente de gestionare a situațiilor de criză; (d) lipsa stabilirii și asigurării regimurilor de separare a pacienților cu boli transmisibile; (e) incapacitatea serviciilor Spitalului de psihiatrie de a progresa condiția beneficiarilor serviciului său; (f) anchetă internă incompletă; (g) omisiunea gestionării pacienților agresivi; și (h) lipsa activităților de ocupare a pacienților.

În cadrul vizitelor de monitorizare, membrii CpPT au constatat că infrastructura instituțiilor psihiatrice nu corespunde necesităților persoanelor care acuză dizabilități fizice. Mai mult, condițiile materiale precare de tratament alimentează fenomenul accidentelor vătămătoare; blocurile sanitare adesea sunt inundate de apă și devin spații propice pentru alunecări; lipsesc ascensoarele, gresia pe podele, treptele erodate provoacă accidentarea persoanelor. Surplus, spațiile pentru plimbări nu se încadrează în limitele siguranței și a accesibilității de deplasare; aerisirea nu poate fi efectuată; sistemul de încălzire este uzat; lumină naturală și artificială sunt inaccesibile, nu se respectă normele sanitare și igienice²¹⁰.

În același timp, remarcăm că pacienții nu sunt implicați în activități ocupaționale, iar majoritatea timpului și-l petrec în dormitoare, în condiții de sobrietate și sub influența unor medicații puternic psihotrope.

La 28 octombrie 2022, AP a inițiat o investigație pe faptul abuzurilor la SCP față de pacienții aflați la tratament prin constrângere, urmare a unor acte de vandalism sub formă de protest a pacienților și intervenției BPDS Fulger pentru stoparea ilegalității²¹¹.

208 Unica instituție care raportează asemenea incidente.

209 <http://ombudsman.md/news/raport-special-privind-constatarile-avocatului-poporului-privind-decesul-violent-la-spitalul-de-psihiatrie-balti/>

210 <http://ombudsman.md/consiliul-pentru-prevenirea-torturii/rapoarte/>

211 <http://ombudsman.md/news/comisia-speciala-din-cadrul-oficiului-avocatului-poporului-a-efectuat-o-vizita-de-documentare-la-spitalul-clinic-de-psihiatrie-din-orasul-codru-privind-incidentul-produs-in-ziua-de-27-octombrie-2022/>

Avocatul Poporului încurajează administrațiile instituțiilor psihiatrice să elaboreze strategii de gestionare a situațiilor de criză, să instruiască și să dezvolte bune practici în materie de respectare a drepturilor omului, să clasifice pacienții după boala de suferință și potențialul de atac, să individualizeze tratamentul și să diminueze conduitele agitate prin antrenarea pacienților în activități ocupaționale etc.

3.7 Situația persoanelor din centrele de plasament temporar a persoanelor cu dizabilități

În Republica Moldova, în subordinea ANAS din cadrul MSMPS, activează următoarele instituții de plasament: CTPPD Chișinău (*capacitate de adăpostire – 210 persoane, la începutul anului 2022 fiind plasate în instituție 139 de persoane*); CPVPD Cocieri (*capacitate de adăpostire – 355 persoane, la începutul anului 2022 fiind plasate în instituție 329 de persoane*); CTPPD Bălți (*capacitate de adăpostire – 550 persoane, la începutul anului 2022 fiind plasate în instituție 415 persoane*); CTPPD Bădiceni (*capacitate de adăpostire – 450 persoane, la începutul anului 2022 fiind plasate în instituție 334 de persoane*); CTPPD Brânzei (*capacitate de adăpostire – 300 persoane, la începutul anului 2022 fiind plasate în instituție 257 de persoane*); CTPPD Cocieri (*capacitate de adăpostire – 250 persoane, la începutul anului 2022 fiind plasate în instituție 95 de persoane*); CPTCD Orhei (*capacitate de adăpostire – 350 persoane, la începutul anului 2022 fiind plasate în instituție 185 de persoane*); CPTCD Hâncești (*capacitate de adăpostire – 315 persoane, la începutul anului 2022 fiind plasate 247 de persoane*)²¹².

OAP a primit informații despre **36 decese** cauzate de: *insuficiență renală acută; insuficiență cardiacă acută; intoxicație endogenă; insuficiență cardio-pulmonară; insuficiență poliorganică acută, comă hiperglicemică; bronho-pneumonie; accident rutier; asfixie mecanică/asfixie cu bol alimentară, complicațiile infectării SARS-CoV-2*. Examinând materialele remise, precum și informațiile din registrele CTPPD, atestăm că unii factori de provocare a decesului rezidenților ar putea fi: omisiunea tratamentului bolilor comune în pofida sesizării necesităților și a suferințelor de către beneficiari; deținerea unui instrumentar medical precar util doar în cazul de prim-ajutor; neglijarea minimalizării suferințelor persoanelor care acuză boli grave; evitarea delegării răspunderii pentru starea de sănătate a persoanei spre spitalele raionale sau de profil; lipsa cantitativă și calitativă a unui personal medical calificat, apt de a răspunde grijilor beneficiarilor; lipsa unui control a bolilor transmisibile, a infecțiilor și a complicațiilor intraspitalicești; doleanțele rezidenților se tratează neglijent și se examinează ca inconsistente, fapt care duce la întârzierea aplicării unor măsuri de stagnare a evoluției unei boli sau stabilirii unui diagnostic precoce pentru urmarea unui tratament eficient; tratamentele prescrise, adesea în faza fatală, sunt administrate neindividualizat și izolat de criteriile somatice ale persoanei sau de reacțiile adverse pe care le poate dezvolta etc.

Anul curent au fost raportate **mai puține acte de agresiune între rezidenți** (doar 13 cazuri comparativ cu 34 în anul 2021). Un episod important este că rezidenții conștientizează, planifică și realizează cu bună-știință intențiile de atac, inclusiv faptul că nu vor fi sancționați. Unele atacuri sunt repetitive, inclusiv față de aceleași victime. Avocatul Poporului este convins că implicarea rezidenților în activități ocupaționale, educative, de divertisment i-ar putea sustrage de la intenția săvârșirii unor acțiuni anti-sociale.

Structura de personal în toate instituțiile de plasament nu se află în poziție de a satura complexitatea și volumul de muncă, fiind necesare ajustări fundamentale pentru a proporționaliza raportul profesionist–beneficiar. Mai mult, în Centrele de plasament temporar persistă o rată înaltă de rezidenți cu dizabilitate accentuată și severă, fapt care atrage suprapunerea și intensificarea rigurilor de control și de asistență, iar în unele instituții de plasament în schema de încadrare lipsesc unitățile de psiholog.

Reiterând poziția responsabililor din sistem, susținem că lipsa unui psiholog are un impact negativ asupra remodelării conduitelor beneficiarilor, temperării stărilor emotive ale acestora, evaluării, reevaluării și dezinstituționalizării persoanelor. Cerința fixării și întreținerii unui corpus profesional complet și efectiv are impact direct asupra asigurării unui climat de reabilitare; îngrijire a beneficiarilor cu profil problematic; asistării rezidenților cu dizabilități locomotorii; supravegherii în dinamică a conduitei beneficiarilor și intervenției în caz de deraiere comportamentală; organizării activităților de ergoterapie etc.

Cât privește situația materială din CTPD, constatată în cadrul vizitelor de monitorizare, menționăm suprapopularea, lipsa de acces la lumina zilei și la lumina artificială, absența sistemului de ventilare, menținerea deplasării anevoioase a persoanelor cu dizabilități, lipsa aranjamentelor personale de depozitare a lucrurilor personale, uzura aranjamentelor din dormitoare, existența elementelor care ar putea alimenta fenomenul de autovătămare, igrasia și incomoditatea blocurilor sanitare, mesele alimentare neconforme cerințelor de calitate și sanitare (nu satisfac cerințele de întreținere a stării de bine). Pe zi sunt alocați 58,50 MDL pentru cele trei mese principale și gustarea (iaurt, fructe) între mese; activitățile ocupaționale sunt delăsate, iar beneficiarii instituțiilor de plasament rămân a-și improviza proprii activități de antrenare, care, deseori, se asociază cu agresiuni, provocări și stări depresive; dispozitivele mobile pentru informare și divertisment nu sunt distribuite cu capacitate mare de acoperire, alimentând fenomenul discriminării dintre beneficiari; asigurarea accesului în internul și curtea instituțiilor de plasament a persoanelor cu dizabilități fizice rămâne o provocare nestinsă; lipsa unei strategii și a unui personal care s-ar ocupa de dezvoltarea autonomiei persoanei compromise plasarea pentru reabilitare, astfel inacțiunea transformă centrul de plasament într-o instituție de izolare și de adăpostire pe termen nedeterminat a beneficiarului; diminuarea importanței voinței și a sesizărilor beneficiarului serviciului împiedică anticiparea unor consecințe nefaste, pasibil de a fi preventive prin instituirea unei alianțe terapeutice și constructive dintre beneficiar și profesionist²¹³.

RECOMANDARE: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale să adapteze instituțiile de plasament la necesitățile fizice și intelectuale ale rezidenților, inclusiv căile de acces.*

RECOMANDARE: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale să elaboreze și să pună în practică a unei strategii de remediere a conflictelor între rezidenți.*

RECOMANDARE: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale să majoreze numărul angajaților, inclusiv prin angajarea sau contractarea serviciilor alternative de ocupare, educare și socializare a rezidenților, precum și de acordare a suportului medical, terapeutic, ergoterapeutic pentru rezidenți.*

213 <http://ombudsman.md/consiliul-pentru-prevenirea-torturii/rapoarte/> <http://ombudsman.md/rapoarte/prevenirea-torturii/>

3.8 Situația persoanelor returnate forțat

În premieră, OAP a participat la monitorizarea a trei operațiuni de returnare forțată a străinilor de pe teritoriul țării (una la bordul aeronavei și două operațiuni terestre). Exercițiul respectiv a avut drept scop observarea propriu-zisă a procesului de reîntoarcere silită a străinilor de către BMA, precum și formularea de recomandări, după caz.

Concluziile preliminare ale misiunilor de monitorizare sunt următoarele: (a) misiunile de returnare au fost realizate cu succes și fără incidente; (b) ofițerii BMA au manifestat diligență, profesionalism și dedicație în raport cu persoanele returnate; (c) persoanele returnate nu au fost supuse la vreo formă de abuz sau comportament nedemn; (d) atât persoanele returnate, cât și pasagerii s-au simțit în siguranță și nici nu au conștientizat că are loc o misiune de returnare, grație profesionalismului escortei; (e) monitorul OAP a avut acces liber la toate procesele, actele și nu a fost influențat pe durata procesului de monitorizare²¹⁴.

 RECOMANDARE: *Ministerul Afacerilor Interne să majoreze bugetul pentru acțiunile de returnare forțată.*

RECOMANDARE: *Ministerul Afacerilor Interne să achiziționeze echipamente specializate de siguranță și protecție non-ofensive pentru a fi folosite în acțiunile de returnări forțate;*

RECOMANDARE: *Inspectoratul General pentru Migrație să instruiască personalul privind tehnici de comunicare și aplicare a uzului de forță în acțiunile de returnări forțate.*

Situația persoanelor din unitățile militare

În zilele de 10 și 11 noiembrie 2021, în spațiul mediatic au apărut informații cu privire la situațiile de abuz și hărțuire pe motive de orientare sexuală față de cetățeanul Marin Pavlescu (*numele este public*), militar în termen din cadrul Brigăzii nr. 2 Infanterie Motorizată „Ștefan cel Mare”, în perioada de îndeplinire a serviciului militar obligatoriu²¹⁵.

La 21 aprilie 2022, Avocatul Poporului a finalizat investigația într-un Raport special²¹⁶, concluziile ce urmează fiind importante pentru întreg sistemul militar: (a) procesul de recrutare nu se încadrează în exigențele Regulamentului de încorporare; (b) examinarea dosarelor personale și analiza potențialului de încorporare este deseori desuetă; (c) are loc recrutarea pe „bandă rulantă”, fapt care face posibilă înserarea în serviciul militar a unor tineri nepregătiți fizic și mental de a face față sarcinii dificile de onorare a serviciului; (d) unitățile militare discriminează tinerii cu potențial scăzut de adaptabilitate în serviciul militar, supunându-i diverselor forme de tratament degradant; (e) gestionarea și educarea militarilor în termeni nu se bazează pe respectarea drepturilor omului; (f) conducerea unităților militare susține, prin nesancționare efectivă, conduitele discriminatorii; (g) personalul civil al unităților militare antrenat în consilierea militarilor nu-și respectă obligațiunile ce țin de confidențialitatea discuțiilor purtate cu beneficiarul serviciului; (h) se resimte lipsa necesității și a justificării de a interveni în viața militară; (i) omisiuni la capitolul cultivării spiritului non-discriminatoriu în unitățile militare; (j) lipsa alternativei la încorporare (k) mecanisme ineficiente de protecție a militarilor în termen etc.

Tot în cadrul vizitelor de monitorizare, realizate de DpT²¹⁷, echipa de vizită a constatat în UM: (a) spațiile de odihnă ale militarilor nu sunt acomodate cerințelor de recreere; (b) sobrietatea acestora, dotarea precară, menținerea unor paturi neacomodate ortopedic pot deveni, inclusiv, o problemă

214 http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/02/RAPORT_monitorizare_Returnare.pdf

215 <https://newsmaker.md/ro/video-un-tanar-din-moldova-a-anuntat-public-ca-este-gay-si-ca-refuza-sa-se-intoarca-in-unitatea-militara/>

216 http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/04/Raport_Special_cazul_pavlescu_FINAL-3.pdf

217 http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/03/Raport_unitatea-militara_FINAL_pe-site-1.pdf / http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/10/Raport_unitatea-militara_Brigada1_B%C4%83I%C8%9Bi.pdf

de sănătate; (c) secțiile medicale ale unităților medicale adună dispozitive medicale arhaice, inapte de a face față cerințelor de sănătate, de a investiga și de a supune tratamentului persoana; (d) lipsa unui personal calificat compromite menținerea unor indicatori controlabili ai stării de sănătate; (e) încadrarea în câmpul muncii doar a unui singur asistent medical, incapabil să deservească un număr mare de militari; (f) asigurarea cu echipamente și uniformă a militarilor se face în strategie de tip econom; (g) dreptul la alimentație a militarilor nu corespunde necesităților unui organism implicat în exerciții frecvente și consumatoare de energie; (h) sănătatea mintală a militarilor în termeni nu este deplin izolată de centrul de atenție, fapt care alimentează fenomenul actelor suicidale, a altercațiilor și a stărilor anxioase în mediul militar; (i) mediul militar rămâne ostil și ofensiv față de persoanele de orientare netradițională care-și exercită serviciul militar.

RECOMANDARE: *Ministerul Apărării să asigure tratament demn și nediscriminatoriu, siguranță și securitate persoanelor înrolate.*

RECOMANDARE: *Ministerul Apărării să asigure ca orice leziune, traumă sau alt incident grav cauzat în timpul executării serviciului militar, pe motive de răzbunare, abuz, violență sau alte forme violente și de pedeapsă trebuie înregistrate, investigate prompt și eficient, iar agresorii trași la răspundere.*

RECOMANDARE: *Ministerul Apărării să asigure ca mecanismele de protecție a militarilor care denunță faptele de abuz să fie eficiente, sigure și funcționale. În aceeași ordine de idei, militarii prin contract trebuie să dispună de suficiente pârghii de control și supraveghere.*

CAPITOLUL IV

BENEFICIARIII DE PROTECȚIE INTERNĂȚIONALĂ

4.1. Respectarea drepturilor persoanelor care beneficiază de protecție internațională (persoane refugiate)

Criza umanitară de la începutul anului 2022 a luat prin surprindere nu doar autoritățile naționale ale Republicii Moldova, ci și **întreaga comunitate** internațională. Astfel, în contextul îndeplinirii atribuțiilor sale mandatate de asigurare a respectării drepturilor omului și în calitate de Instituție Națională a Drepturilor Omului, Ombudsmanul a intervenit prompt în monitorizarea segmentului respectiv. În acest context, încă de la început agresiunii militare a Rusiei în Ucraina, Avocatul Poporului a format un Consiliul Consultativ²¹⁸ care înglobează mai multe organizații din sectorul asociativ, pentru a asigura o protecție mai amplă persoanelor care se află în situație de criză și sunt nevoite să caute un adăpost în urma războiului. Ombudsmanul dimpreună cu Consiliul creat au monitorizat îndeaproape acțiunile statului la acest capitol, dar au și intervenit cu recomandări în vederea redresării lacunelor depistate.

Conflictul armat declanșat de Rusia în Ucraina a pus autoritățile naționale în situația de a acționa urgent în vederea asigurării unui management rapid pe segmentul de intrare-ieșire. Totodată, eforturile Statului au trebuit să fie orientate spre asigurarea drepturilor persoanelor din Ucraina aflate în căutarea unui refugiu pe teritoriul țării noastre. Acțiunile, în totalitatea lor, urmau să corespundă standardelor internaționale și regionale în situațiile de criză sau alt pericol public, priorităților și indicatorilor acestora.²¹⁹ Involuntar, Republica Moldova a devenit gazdă și/sau teritoriu de tranzit pentru persoanele care au părăsit zonele de conflict armat, astfel s-a creat un aflux masiv și spontan de persoane străine. Acest fapt a determinat o presiune asupra capacității *Direcției azil a Inspectoratului General Pentru Migrație de soluționare a cererilor individuale privind recunoașterea statutului de refugiat sau acordarea protecției umanitare, în condițiile și în termenele prevăzute de Lege*²²⁰, astfel a apărut necesitatea aplicării de către instituțiile de profil a unor măsuri și mecanisme, adresate persoanelor care au fugit de conflictul armat.

Potrivit datelor Inspectoratului General Pentru Migrație, în perioada 24.02.2022–16.12.2022 au fost preluate **11532 cereri de azil**.²²¹ La începutul lunii octombrie 2022, urmare a necesității iminente de acordare a protecției temporare persoanelor refugiate, Guvernul Republicii Moldova a elaborat în acest sens un proiect de hotărâre cu privire la acordarea protecției temporare, care nu a fost aprobat. În perioada respectivă se constata o **tergiversare** în acordarea acestei forme de protecție.²²² Și doar la data de 18 ianuarie 2023 Guvernul Republicii Moldova a **aprobat** hotărârea prin care persoanelor refugiate li s-a oferit dreptul de a beneficia de protecție temporară pe teritoriul țării, **în vigoare** din data de 1 martie 2023.

Așadar, societatea, la nivel internațional și la nivelul UE, a dispus aplicarea **mecanismului de protecție temporară**, fiind agreat drept unul din cele mai eficiente mecanisme în situația de criză creată²²³. La nivel european, afluxul masiv de persoane strămutate este constatat printr-o decizie a Consiliului European, adoptată cu majoritate calificată la propunerea Comisiei Europene care examinează, de asemenea, fiecare cerere a unui stat membru, pentru a formula propuneri în adresa Consiliului.²²⁴ În contextul lansării apelului umanitar de urgență pentru nevoile de protecție și asistență în Ucraina, Înaltul comisar ONU pentru refugiați a salutat sprijinul exprimat de multe state membre pentru activarea protecției temporare, prevăzute de Directiva 2001/55/CE, pentru a permite refugiarea imediată și temporară, precum și pentru facilitarea partajării responsabilității între statele europene pentru persoanele din Ucraina. **În acest context**, ar trebui să se constate faptul, că există un

218 <http://ombudsman.md/news/pe-langa-oficiul-avocatului-poporului-va-fi-creat-un-consiliu-consultativ-temporar-pentru-prevenirea-incalcarii-drepturilor-refugiatilor/>

219 <https://emergency.unhcr.org/entry/81190/emergency-priorities-and-related-indicators> ;

220 Art.3 din Legea nr.270/2008 privind azilul în Republica Moldova;

221 <http://bma.gov.md/ro/content/%E2%80%9Eprimul-la-datorie%E2%80%9D-%E2%80%93-mai-prezint%C4%83-activitatea-%C3%AEncep%C3%A2nd-din-data-de-24-februarie-prin;>

222 <https://particip.gov.md/ru/document/stages/proiectul-hotararii-de-guvern-privind-acordarea-protectiei-temporare-numar-unic-771mai2022/9701;>

223 Pct. 16. Decizia de punere în aplicare (UE) 2022/382 a Consiliului din 4 martie 2022 de constatare a existenței unui aflux masiv de persoane strămutate din Ucraina, în înțelesul art. 5 din Directiva 2001/55/CE, și având drept efect introducerea unei protecții temporare;

224 Art. 5 din Directiva 2001/55/CE a Consiliului din 20 iulie 2001 privind standardele minime pentru acordarea protecției temporare, în cazul unui aflux masiv de persoane strămutate, și măsurile de promovare a unui echilibru între eforturile statelor membre pentru primirea acestor persoane și suportarea consecințelor acestei primiri;

aflux masiv de persoane strămutate, în sensul Directivei 2001/55/CE, pentru a le oferi protecție temporară.²²⁵ Deși, în contextul relațiilor UE cu Republica Moldova, ultima a activat mecanismul de protecție civilă a UE pentru a sprijini cetățenii ucraineni,²²⁶ la nivel național nu există act legal de constatare a afluxului sporit de străini pentru a face posibilă acordarea protecției temporare.

Potrivit cadrului legal intern, *protecția temporară se acordă prin Hotărâre de Guvern, la propunerea Ministerului Afacerilor Interne, în baza unui raport prezentat de Inspectoratul General Pentru Migrație privind necesitatea de acordare a protecției temporare, cu stabilirea măsurilor și a perioadei pentru care se acordă protecția temporară. Raportul este elaborat în baza analizei situației, efectuată de Direcția azil și integrare, luându-se în considerare cauzele eventualelor afluxuri de persoane.*²²⁷ De evidențiat, că *protecția temporară se acordă pe o perioadă de 1 an, iar în cazul în care motivele de protecție temporară persistă, durata protecției temporare, poate fi prelungită cu perioade de 6 luni, pentru maximum 1 an, dar care să nu depășească 2 ani.*²²⁸

În contextul celor evidențiate, Ombudsmanul remarcă faptul că legislația națională încă nu a fost armonizată la prevederile stabilite în Directiva 2001/55/CE, ceea ce face imposibilă aplicare ei în cadrul sistemului național de drept. Din acest considerent Avocatul Poporului înaintează următoarele Recomandări:

RECOMANDAREA 4.1.1: *Parlamentul și Guvernul să armonizeze cadrulul normativ național prin transpunerea prevederilor Directivei 2001/55/CE.*

Totodată, mai evidențiem faptul că în conjunctura raționamentelor legale expuse, constatarea prin act normativ a afluxului de persoane strămutate este esențială, având în vedere efectele juridice și garanțiile ce rezultă din el, în contextul aplicabilității mecanismului de protecție temporară, cu toate componentele lui: asistență umanitară internațională și cooperare administrativă. Mai mult, protecția temporară necesită un spectru mai larg de aplicabilitate, fiind *oferită și altor categorii de persoane strămutate, apatrizilor sau resortisanților unor țări terțe, altele decât Ucraina, însă cu reședință legală în Ucraina, sau membrilor de familie ai acestora.*²²⁹

În fapt, prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 41 din 24 februarie 2022 a fost declarată stare de urgență pe o perioadă de 60 zile, în care Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova (în continuare CSE) i-a fost acordat dreptul de a emite dispoziții în vederea punerii în executare a unui șir de acțiuni.²³⁰ Dispoziția nr. 1 și dispoziții emise de Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova după 24 februarie 2022, stabilesc un șir de măsuri tehnice privind intrarea în țara noastră a *străinilor care vin direct din Ucraina,*²³¹ însă au rămas a avea o abordare ambiguă față de statutul străinilor și a protecției de care aceștia sunt în drept de a beneficia odată cu intrarea pe teritoriul Republicii Moldova.

La etapa de declanșare a războiului, prin Decizia nr. 14 din 14 aprilie 2022 emisă de CSE, cetățenii ucraineni au fost obligați să depună *la Inspectoratul General Pentru Migrație solicitarea de acordare a dreptului de ședere provizorie fără prezentarea certificatului de cazier judiciar,*²³² un indiciu de aplicabilitate a condițiilor generale de acordare străinilor a dreptului de ședere provizorie pe teritoriul țării.²³³

Considerând esențială acordarea protecției temporare în cazul unui aflux sporit de străini, Avocatul Poporului a sesizat autoritățile publice de resort, adresându-le recomandări în acest sens, totodată solicitându-le anularea condiționării abuzive prevăzute de Dispoziția CSE nr. 14 din 14 aprilie 2022.²³⁴

225 Pct. 8; 9, 10 a Deciziei de punere în aplicare (UE) 2022/382 a Consiliului din 4 martie 2022 de constatare a existenței unui aflux masiv de persoane strămutate din Ucraina, în înțelesul art. 5 din Directiva 2001/55/CE, și având drept efect introducerea unei protecții temporare;

226 <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/eastern-partnership/moldova/>;

227 Art. 21 alin.(1) și (2) din Legea nr. 270/2008 privind azilul în Republica Moldova;

228 Art. 21 alin.(3) din Legea nr. 270/2008 privind azilul în Republica Moldova;

229 Pct. 13 și 14 din Decizia de punere în aplicare (UE) 2022/382 a Consiliului din 4 martie 2022 de constatare a existenței unui aflux masiv de persoane strămutate din Ucraina, în înțelesul art.5 din Directiva 2001/55/CE, și având drept efect introducerea unei protecții temporare;

230 Art. 2 alin.(1) din Hotărârea Parlamentului nr. 41/2022;

231 Pct. 1, 2, 2², 20 și 25 (e) din Dispoziția CSE nr. 1 din 24 aprilie 2022;

232 Pct. 7 din Dispoziția nr. 14 din 14 aprilie 2022;

233 Art. 32 din Legea nr. 200/2010 privind regimul străinilor;

234 http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/05/Raport-nr.1-persoane-str%C4%83ine-refugiate-18_05_22.pdf;

Cu toate acestea, deși autoritățile au exclus obligativitatea de înregistrare a persoanelor refugiate, protecția temporară însă rămâne a fi neacordată.

În pofida constatărilor enunțate, Avocatul Poporului consideră oportun de a evidenția unele facilitări adresate persoanelor refugiate în perioada excepțională, astfel posibilitatea obținerii dreptului de ședere fără prezentarea cazierului judiciar este o practică pozitivă, raportată la starea excepțională. Ulterior, beneficiarilor acestor facilități le-a fost oferită posibilitatea de a solicita Inspectoratului General Pentru Migrație acordarea dreptului de ședere provizorie în scop de muncă, fără obligativitatea respectării condiției de achitare a unui salariu mediu lunar pe economie prognozat pentru anul de gestiune, precum și dreptul de ședere provizorie în scop de studii, fără prezentarea actului ce confirmă mijloacele de întreținere.²³⁵

În consecință, Ombudsmanul constată faptul că procedurile de acordare a formelor de protecție internațională în Republica Moldova nu sunt suficient ancorate la standardele internaționale și regionale din domeniu, din care motiv Avocatului Poporului Recomandă:

RECOMANDAREA 4.1.2: *Ministerul Afacerilor Interne să aducă în concordanță cu standardele ONU și UE în vigoare procedurile interne cu privire la mecanismele naționale de acordare a protecției internaționale.*

Un alt aspect la capitolul protecție internațională ține de mobilizarea parțială a rezerviștilor, inițiată de Federația Rusă începând cu 21 septembrie 2022, care a generat un aflus sporit al **cetățenilor ruși** în țările UE, autoritățile UE la rândul lor au aplicat restricții de călătorie în scopuri turistice și de agrement. Unele țări au rămas deschise pentru anumite categorii de cetățeni ruși: jurnaliști, disidenți, reprezentanți ai societății civile, persoane care călătoresc în scopuri esențiale, membrii de familie ai cetățenilor UE etc.²³⁶ Acest fenomen a afectat și o bună parte din cetățenii Republicii Moldova, care au fost nevoiți să solicite sprijinul autorităților diplomatice ale statului nostru. În acest context, Avocatul Poporului a intervenit către Președinția Republicii Moldova, Guvern și Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene cu un set de recomandări de facilitare a revenirii cât mai rapide a cetățenilor noștri în țară. În acest context, Avocatul Poporului apreciază efortul depus de Ambasada Republicii Moldova în Federația Rusă în scopul facilitării întoarcerii cetățenilor moldoveni pe teritoriul Republicii Moldova.

Totodată, Ombudsmanul remarcă câteva cazuri, dovadă a încălcării drepturilor omului în procesul de admitere a străinilor care necesită o formă de protecție pe teritoriul Republicii Moldova. În acest context, mai multe persoane au specificat cazuri de **reticență și abuzuri** din partea poliției de frontieră la solicitarea azilului:

„După ce mie și prietenului meu ne-a fost refuzat accesul pe teritoriul Republicii Moldova, deși am prezentat documente ce confirmă prezența rudelor, am fost duși în zona sterilă, unde timp îndelungat nu am avut acces la apă și hrană, iar la baie puteam merge doar însoțiți de un reprezentant al securității, care deseori nu era prezent. După ceva timp, de noi s-au apropiat reprezentanți ai UNHCR, care ne-au ajutat să completăm cererea de azil. După ce aceștia au plecat, de noi s-a apropiat un lucrător (fără să se prezinte) care ne-a amenințat că „vouă nu vă vor da statut de refugiat, doar vă vor reține aici câteva zile și vă vor deporta. Nu mai creați impedimente. Eu vă propun să plecați mâine în Turcia, să cumpărați bilet și să plecați.”

„După ce mi-a fost refuzat accesul pe teritoriul țării, am solicitat reprezentanților poliției de frontieră să discut cu șeful, la care mi s-a răspuns că „el aici la voi nu va veni”. Apoi am întrebat reprezentantul poliției de frontieră, care mă păzea, dacă e posibil să solicităm azil, la care mi s-a răspuns că „acum deja e târziu. Trebuia de spus la început, când se efectua controlul pașapoartelor”²³⁷.”

235 Pct. 13 din Dispoziția CSE nr. 30 din 13 iulie 2022;

236 <https://www.zf.ro/business-international/elvetia-ia-atitudine-si-suspenda-facilitatile-acordate-cetatenilor-21167626>;
<https://romania.europalibera.org/a/rusi-intrati-in-ue-fuga-mobilizare-razboi/32055693.html>

237 <http://ombudsman.md/rapoarte/tematice/>

RECOMANDAREA 4.1.3: *Ministerul Afacerilor Interne să asigure respectarea în rândul funcționarilor a standardelor internaționale de protecție a persoanelor care necesită protecție internațională;*

RECOMANDAREA 4.1.4: *Ministerul Afacerilor Interne să elaboreze ghiduri metodice de lucru pentru angajații din domeniul respectiv;*

RECOMANDAREA 4.1.5: *Ministerul Afacerilor Interne să asigure instruirea progresivă a angajaților care activează la punctele de trecere a frontierei, pe segmentul drepturilor persoanelor beneficiare a protecției internaționale.*

Începând cu 24 februarie 2022, **traversarea frontierei de stat pe sensul de intrare în RM de pe teritoriul UA** a fost monitorizată de Oficiul Avocatului Poporului. Evidențiem că traversarea frontierei de stat a fost autorizată la prezentarea unui act de identitate valabil: pentru minori – certificat de naștere, act de identitate național (buletinul/card de identitate), pașaport, iar pentru maturi – act de identitate național (buletin/card de identitate) sau pașaport²³⁸. Ulterior, condiția de valabilitate a actelor de identitate la trecerea frontierei de stat a fost anulată, intrarea pentru minori fiind permisă și în baza certificatului medical ce atestă nașterea copilului.²³⁹ Evolutiv, condițiile de intrare au fost completate cu dreptul de traversare a frontierei în baza altor tipuri de documente, inclusiv copiile acestora, care permit identificarea persoanei.²⁴⁰ Potrivit datelor UNHCR Moldova, începând cu 24 februarie 2022 frontiera de stat cu Ucraina a fost traversată spre Republica Moldova de 721,469 persoane, iar spre Ucraina de 358,398 de persoane refugiate.²⁴¹

Urmare a monitorizării procesului de traversare a frontierei de stat au fost constatate cazuri de refuz de intrare în Republica Moldova a persoanelor refugiate, care nu au perfectat pașaportul sau titlul de călătorie la traversarea prin punctele de trecere a frontierei cu România, cât și prin Aeroportul Internațional Chișinău, aceste cazuri căzând sub incidența legislației privind regimul juridic al străinilor. Este oportun de reiterat că *orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv propria sa țară.*[1] Libertatea circulației este o condiție indispensabilă pentru dezvoltarea liberă a persoanei. Restricțiile în exercitarea drepturilor sunt legitime doar dacă răspund condiției de necesitate, *pentru a ocroti securitatea națională, ordinea publică, sănătatea și moralitatea publică* și sunt compatibile cu celelalte drepturi recunoscute în Pactul Internațional privind Drepturile Civile, Economice și Politice.[2] De altfel, restricția necesită să fie justificată și să urmărească un scop bine determinat, astfel **cerința obligatorie** de a avea perfectat pașaportul sau titlul de călătorie într-o situație excepțională, precum conflictul armat, **în pofida existenței** unui alt act de identitate **valabil**, nu poate constitui cerință proporțională scopurilor enunțate. *Atunci când exercitarea unui drept de către un refugiat ar necesita concursul autorităților unei țări străine la care el nu poate recurge, Statul pe teritoriul căruia se află refugiatul se va îngriji să elibereze documente de identitate fiecărui refugiat care nu posedă un document de călătorie valabil.*[3] Această obligație este și mai actuală în cazul când autoritățile naționale nu au oferit persoanelor refugiate documente de călătorie la ieșirea din țară. Contextual, restricția nu trebuie să aducă atingere demnității umane sau să fie **asociată** cu un tratament inechitabil. Prin analogie, restricția de a facilita doar pe o perioadă determinată traversarea frontierei este disproporționată, având la bază aceeași asociere expusă supra și venind în contradicție cu scopul legal pentru care aceasta se face necesară.

Totodată, prin derogare de la prevederile Legii nr.200/2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova, transportatorii care au adus în Republica Moldova străini care nu îndeplinesc condițiile de intrare pe teritoriul Republicii Moldova, în termen ce nu depășește 24 de ore de la momentul emiterii Deciziei de refuz al intrării în Republica Moldova au obligația de a asigura transportarea acestora la locul de îmbarcare sau într-un alt loc pe care străinii îl acceptă și unde sunt acceptați.

238 Dispoziția CSE nr. 1 din 24 februarie 2022

239 Dispoziția CSE nr. 3 din 27 februarie 2022;

240 Dispoziția CSE nr. 3 din 27 februarie 2022;

241 <https://data.unhcr.org/en/country/MDA;>

Transportatorul este obligat să suporte cheltuielile privind întreținerea, precum și toate cheltuielile aferente returnării străinilor.²⁴²

În baza Dispoziției CSE nr. 55 din 22 decembrie 2022 a fost facilitată revenirea în Ucraina a **cetățenilor ucraineni refugiați**, prin autorizarea **până la 1 februarie 2023** a trecerii frontierei de stat pe sensul de intrare în Republica Moldova prin punctele de trecere de frontiera Moldova-România și punctul aerian de trecere Chișinău cu prezentarea actelor de identitate menționate la pct. 1 din Dispoziția CSE nr. 1 din 24 februarie 2022. Totodată, acestora le-a fost autorizată ieșirea din Republica Moldova spre Ucraina în temeiul documentelor prezentate la intrare.

În contextul prevederilor enunțate se constată **o asociere a statutului** persoanelor refugiate din Ucraina cu statutul străinilor, ceea ce determină un tratament inechitabil, având în vedere riscurile la care primii sunt supuși și condițiile pentru care aceștia au părăsit țara de origine.

RECOMANDAREA 4.1.6: *Guvernul să revizuiască mecanismul de traversare a frontierei de stat pentru persoanele care fug de război, prin asigurarea unui regim facilitat de intrare sau tranzitare a teritoriului Republicii Moldova*²⁴³.

În contextul procesului de monitorizare a respectării drepturilor persoanelor care beneficiază de protecție internațională Avocatul Poporului atenționează asupra **condițiilor și facilităților de plasament a persoanelor venite din Ucraina**. Rezultatele monitorizărilor indică lipsa unor reglementări la nivel național cu privire la cazarea persoanelor străine aflate în protecție temporară pe teritoriul Republicii Moldova, care să stabilească standarde minime și proceduri de cazare, astfel Ombudsmanul a venit cu o recomandare în acest sens.²⁴⁴

Totuși, la 26 martie 2022, prin ordinul MMPS nr. 21/2022 a fost aprobat *Regulamentul de organizare și funcționare a Centrului de plasament temporar pentru refugiați și normele de personal și cheltuieli*, prin care centrului de plasament i-a fost acordat statut de structură socială specializată în gestiunea STAS, destinat plasării temporare a refugiaților din Ucraina. Regulamentul stabilește standarde minime, precum și reglementează funcționarea, ordinea interioară etc. În perioada inițială a situației excepționale pe motivul conflictului armat din Ucraina erau active 93 centre de plasament pentru refugiați cu o capacitate totală de 7338 de locuri, în care erau plasate 4436 de persoane, capacitatea de ocupare fiind de 60,45%²⁴⁵. Ulterior, numărul centrelor de plasament temporar s-a redus la 68, devenind unul fluctuant pe parcurs, activitatea acestora fiind în strânsă legătură cu fluxul variabil al persoanelor refugiate pe teritoriul țării.²⁴⁶ La data de 12 decembrie 2022²⁴⁷ pe teritoriul Republicii Moldova activau 66 de Centre de plasament temporar pentru persoanele refugiate (CPTPR), aprobate de ANAS. Capacitatea raportată a CPTPR era de 3684 de locuri de cazare, fiind ocupate 2415, ceea ce constituie aproximativ 3% din numărul total de persoane refugiate aflate la moment pe teritoriul țării noastre.

Cifrele de mai sus sunt indicate cu aproximație pe motiv că până în prezent unele centre activează fără înregistrare sau cetățenii ucraineni se cazează direct în familii. La fel, nu cunoaștem care ar fi numărul cetățenilor ucraineni refugiați pe teritoriul din stânga Nistrului.

În perioada martie–decembrie 2022, membrii Consiliului Consultativ și OAP au monitorizat cca 75 centre de plasament temporar, scopul monitorizării fiind identificarea nivelului de implementare a standardelor minime²⁴⁸, stabilite în Regulamentul privind organizarea și funcționarea centrului de plasament temporar pentru refugiați. În rezultat, s-a constatat asigurarea parțială a standardelor minime de cazare pentru persoanele refugiate în centrele de plasament temporar²⁴⁹.

242 Dispoziția CSE nr. 54 din 16 decembrie 2022;

243 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/01/Raportul-nr-3-privind-monitorizarea-respectarii-drepturilor-persoanelor-refugiate-in-contextul-conflictului-armat-din-Ucraina-pentru-perioada-august-decembrie-2022-2.pdf>;

244 Pag. 11 din Raportul nr. 1 OAP, pct.16;

245 Dispoziția CSE nr. 15 din 20 aprilie 2022;

246 <https://www.anas.md/wp-content/uploads/2022/07/Capacitatea-de-munca-1.pdf>;

247 https://www.anas.md/wp-content/uploads/2022/12/REACH_MDA_Factsheet_RAC-Weekly-Needs-Monitoring_2022-12-12_RO.pdf;

248 Pct. 3 din Regulamentul privind organizarea și funcționarea centrului de plasament temporar pentru refugiați, aprobat prin ordinul MMPS nr.21/2022

249 http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/05/Raport-nr.1-persoane-str%C4%83ine-refugiate-18_05_22.pdf

O primă constatare s-a referit la faptul, că standardele minime nu includ necesitățile persoanelor cu nevoi speciale și a mamelor cu copii cu vârstă de până la 3 ani, deși *pe durata cazării beneficiarii pot să solicite asistență specializată în cazul persoanelor cu nevoi speciale*²⁵⁰.

Contrar cerinței Regulamentului privind delimitarea într-un perimetru definit al spațiului CPTR s-a constatat că nu în toate cazurile edificiile acestora sunt separate, ele nu sunt destinate exclusiv pentru deservirea persoanelor refugiate și fac parte din instituții spitalicești, blocuri studențești, centre destinate persoanelor cu dizabilități sau reabilitării victimelor violenței domestice, segmentarea edificiilor în aceste cazuri fiind una mai mult formală. Cu toate că de la începerea conflictului armat a trecut mai mult de un an, reevaluarea locațiilor destinate centrelor de plasament în vederea stabilirii corespunderii acestora cu standardele minime aprobate de MMPS până la moment nu a fost realizată.

Dotarea centrelor s-a constatat a fi asigurată parțial, în unele centre s-a remarcat insuficiență de mobilier, lipsa asigurării intimității beneficiarilor, distribuirea neraționalizată a bunurilor, unele centre având deficiențe. Per general, toate centrele erau asigurate cu iluminare naturală, energie electrică, încălzire, canalizare, apeduct, însă o problemă identificată rămânea a fi numărul insuficient de cabine de duș și blocuri sanitare.

De asemenea, contrar cerinței de respectare a principiului nediscriminării la toate etapele de cazare, de la bun început a fost problematică cazarea minorităților etnice sau religioase, fiind raportate cazuri de atitudine ostilă a administrației și personalului centrelor față de aceste persoane. La etapa inițială au fost raportate mai multe cazuri de discriminare directă a persoanelor de etnie romă, dar și a altor minorități etnice sau religioase, voluntarii care intermediuau cazarea fiind atenționați telefonic în repetate rânduri de administratorii unor centre de plasament, precum că nu vor accepta cazarea persoanelor de etnie romă. Voluntarii erau somați să refere la aceste centre „doar ucraineni” (într-un caz chiar a fost utilizată expresia „doar ucraineni puri”). În alte cazuri voluntarii erau rugați să afle etnia persoanelor înainte de a-i referi la centre, iar unii administratori de centre au menționat că ar fi fost contactați de poliția locală și preveniți să nu accepte persoane de etnie romă²⁵¹. O situație aparte ține de persoanele cu dizabilități din rândul refugiaților, care au fost orientate spre cazare în anumite centre, pe motiv că nu toate centrele dispun de adaptare rezonabilă, astfel generându-se premise de segregare a acestora.

RECOMANDAREA 4.1.7: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale să elaboreze mecanisme și proceduri de diminuare a discursului de ură față de persoanele cazate în Centrele de plasament temporar.*

Un alt standard prevăzut de Regulament se referă la crearea condițiilor pentru asigurarea confidențialității datelor cu caracter personal, care s-au dovedit a nu fi respectate, dat fiind lipsa spațiilor delimitate pentru stocarea datelor cu caracter personal, cu excepția unor centre, prioritar din capitală, unde baza de date a beneficiarilor era întocmită în format electronic. În pofida recomandărilor adresate în acest sens, situația pe segmentul dat se constată fără modificări. În majoritatea cazurilor, informația colectată se păstrează în locuri diverse, cum ar fi recepția centrelor de plasament, birourile structurilor teritoriale de asistență socială, birourile de serviciu ale persoanelor care administrează activitatea centrelor, chiar dacă oficial persoanele nu sunt angajate în cadrul centrului. Au fost observate situații în care datele beneficiarilor erau păstrate în diferite caiete pentru notițe, maculatoare sau chiar în telefoanele personale. În unele centre, personalul a comunicat că registrul de evidență este doar în format electronic, în altele doar pe hârtie, dar se practică și evidența mixtă.

250 Pct. 29 lit. g) din Regulamentul MMPS nr.21/2022

251 http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/05/Raport-nr.1-persoane-str%C4%83ine-refugiate-18_05_22.pdf

De asemenea, urmare a procesului de monitorizare în cadrul Centrelor de plasament temporar, Avocatul Poporului a mai constatat proceduri defectuoase și în aspectul **asigurării securității și pazei centrelor de plasament, protecției datelor cu caracter personal a beneficiarilor și protecției vieții private a persoanelor cazate**. La acest capitol Avocatul Poporului atrage atenția că nu în toate Centrele este asigurată paza fizică a beneficiarilor, rolul de paznic fiind adesea îndeplinit de persoane care nu corespund profesiei respective și care nu pot asigura fizic siguranța persoanelor cazate în centre. De asemenea, se atestă situații în care administrația centrelor nu asigură protecția corespunzătoare a datelor cu caracter personal a beneficiarilor cazați, iar informația respectivă adesea este prelucrată excesiv de persoane care nu sunt autorizate. Totodată, Ombudsmanul a sesizat și cazuri în care beneficiarii erau filmați excesiv în timpul plasamentului în Centru.

RECOMANDAREA 4.1.8: *Guvernul să adopte de urgență o Hotărâre privind aprobarea unui regulament-cadru de organizare și funcționare a Centrului de plasament temporar pentru persoanele aflate în dificultate.*

Un alt aspect monitorizat de Avocatul Poporului ce vizează persoanele beneficiare de protecție internațională îl reprezintă încadrarea în câmpul muncii. Astfel, pe perioada stării de urgență, cetățenii ucraineni au dreptul de a munci pe teritoriul Republicii Moldova fără obținerea dreptului de ședere provizorie în scop de muncă. Angajarea cetățenilor ucraineni se va face în baza contractului individual de muncă pe durată determinată, pentru perioada stării de urgență.

Conform informațiilor actualizate despre notificările agenților economici despre angajarea cetățenilor din Ucraina, la data de 05 decembrie 2022²⁵² Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă a primit notificări de la agenții economici despre angajarea a **911 cetățeni din Ucraina**, dintre care **670** femei și **241** bărbați. Cei mai mulți cetățeni ucraineni înregistrați în evidențele ANOFM sunt angajați în: Chișinău (**679**), UTA Găgăuzia (**45**), Bălți (**31**), Ungheni (**19**), Cahul (**18**). **Peste 180 angajatori** s-au arătat dispuse de a încadra în muncă cetățeni ucraineni, declarând circa **2400 locuri de muncă** disponibile pentru aceste persoane.

Peste 700 cetățeni ucraineni s-au înregistrat în evidențele subdiviziunilor teritoriale din subordinea ANOFM pentru a primi suport la angajare.

RECOMANDAREA 4.1.9: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale să adopte o Strategie națională cu privire la facilitarea angajării în câmpul de muncă național a persoanelor refugiate în urma agresiunii Federației Ruse în Ucraina.*

252 <https://anofm.md/ro/node/20103>

CAPITOLUL V

PROMOVAREA DREPTURILOR OMULUI

5.1. Promovarea drepturilor omului

Instituțiile Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului (în continuare INDO) reprezintă o parte vitală a sistemului de protecție a drepturilor omului existent la nivelul unei țări. Prin eforturile lor de sensibilizare, consiliere, monitorizare, promovare și responsabilizare a autorităților aceste instituții au un rol central în depășirea marilor provocări legate de drepturile omului, abordând atât preocupări persistente, cât și referitoare la discriminare și inegalitate.

Conform Principiilor privind statutul instituțiilor naționale pentru promovarea și protejarea drepturilor omului (Principiile de la Paris), Oficiul Avocatului Poporului „... trebuie să aibă competența de a promova și proteja drepturile omului”. Promovarea drepturilor omului include susținerea adoptării și respectării reglementărilor internaționale și regionale ale drepturilor omului, ori protejarea, monitorizarea și promovarea drepturilor omului sunt esențiale pentru Instituțiile Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului. Respectarea și promovarea drepturilor și libertăților fundamentale constituie valori cheie în societatea noastră și înrădăcinează corectitudinea, demnitatea, egalitatea și respectul în societate.

Promovarea drepturilor omului este una din activitățile de bază ale unei Instituții Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului.

Principiile de la Paris oferă un cadru legal și independent pentru promovarea drepturilor omului. În Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă a ONU este inclus un indicator care constă în existența unor INDO conforme cu Principiile de la Paris (indicatorul 16.A.1).

5.2. Educarea în domeniul drepturilor omului

Activitățile de educare, informare și instruire în domeniul drepturilor omului sunt o direcție de bază în activitatea unei Instituții Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului, conform Principiilor de la Paris, în baza cărora instituția trebuie „să contribuie la formularea programelor de educație și de cercetare în domeniul drepturilor omului și să participe la punerea acestora în practică în școli, universități și cercuri profesionale; să informeze cu privire la drepturile omului și eforturile de combatere a tuturor formelor de discriminare, în special a discriminării rasiale, prin creșterea gradului de conștientizare a societății civile „prin informare și educație și prin utilizarea tuturor organelor de presă”.

Campaniile la care s-a alăturat Oficiului Avocatului Poporului au avut drept scop sensibilizarea populației (titularilor de drept) și a titularilor de obligații în domeniul drepturilor și obligațiilor pe care aceștia le dețin.

Campania „16 zile de activism împotriva violenței în bază de gen” s-a regăsit în agenda Avocatului Poporului, deoarece scopul acesteia a fost sensibilizarea societății. A fost mobilizată societatea și prin intermediul activităților de advocacy, care au inspirat acțiuni pentru combaterea violenței bazate pe gen în numeroasele sale forme: hărțuirea sexuală, căsătoria infantilă, timpurie sau forțată, violența în familie și violul. Oficiul Avocatului Poporului s-a alăturat Campaniei, progresând în direcția obiectivului prioritar de a eradica printr-un șir de activități problemele de gen.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului s-a alăturat Campaniei „19 zile de prevenire a abuzurilor și violențelor asupra copiilor și tinerilor” cu un șir de acțiuni țintite spre creșterea conștientizării în rândul societății civile privind vulnerabilitatea copiilor față de problema exploatarei, abuzului și violenței.

Oficiul Avocatului Poporului în parteneriat cu Inspectoratul General de Carabinieri au lansat Campania de monitorizare civică a activității carabinierilor „Observ Carabinierul”. Campania desfășurată în perioada decembrie 2021 – martie 2022 a avut drept scop promovarea transparenței, eficienței și profesionalismului carabinierilor în acțiune din perspectiva populației, cu accent pe observarea comportamentului acestora față de persoana reținută.

Campania „EuNuaplic 1661” este la etapa a IV-a de cooperare la acest subiect cu ANP și BMA (în premieră), INSP, ANAS și Spitalele de psihiatrie.

Pe parcursul anului 2022, Oficiul Avocatului Poporului, în mod tradițional, a dedicat o atenție sporită activităților de instruire a angajaților Administrației Naționale a Penitenciarelor, în special în domeniul prevenirii torturii, dar au continuat și activitățile de instruire cu carabinierii și polițiștii de frontieră (total 34 de activități). Activitățile de instruire, realizate cu efectivul Inspectoratului General de Carabinieri, au acoperit trei arii tematice: respectarea drepturilor omului în cadrul realizării misiunii de asigurare a ordinii publice, prevenirea torturii și aspecte de respectare a libertății de exprimare (14 activități). Activitățile de instruire și informare în domeniul prevenirii torturii realizate s-au axat pe următoarele teme: mecanismele naționale și internaționale de prevenire a torturii, procedura privind azilul, prevenirea torturii în activitatea carabinierilor, iar beneficiarii acestora au fost angajații ANP, psihologii/asistenții sociali, polițiștii de frontieră, angajații de penitenciare, angajații IGPF, carabinierii și angajații de poliție, DDP (18 activități). Oficiul Avocatului Poporului de comun cu IGPF, CDA și BMA au instruit polițiștii de frontieră pe segmentul procedurii de solicitare a azilului (2 activități). Astfel, scopul acțiunilor respective rezidă în cultivarea valorilor conexe drepturilor omului pentru funcționarii cu statut special, antrenați în asigurarea securității și ordinii publice. În cadrul acestor activități au fost instruite cca 660 de persoane (angajați ai ANP, IGC, IGPF și MAI, pe domeniul de responsabilitate).

Promovarea ***mecanismului avertizorilor de integritate*** de către Oficiul Avocatului Poporului în calitate de autoritate responsabilă de asigurarea protecției avertizorilor de integritate în Republica Moldova, își arată deschiderea continuă și sprijinul pentru orice tip de activitate sau eveniment dedicat acestui mecanism. Mecanismul avertizorilor de integritate presupune dezvăluirea practicilor ilegale din cadrul entităților publice și private, procedura de examinare a acestor dezvăluiri, drepturile avertizorilor de integritate și măsurile de protecție ale acestora, obligațiile angajatorilor, competențele autorităților responsabile de examinarea unor asemenea dezvăluiri și ale autorităților de protecție a avertizorilor de integritate (3 activități), unde au fost instruiți 150 judecători și angajați ai instanțelor judecătorești. OAP își concentrează eforturile spre consolidarea cadrului normativ și instituțional pentru protecția avertizorilor de integritate, în conformitate cu directiva europeană privind protecția avertizorilor de integritate, acesta fiind un scop bine determinat, cu impact pozitiv asupra acestor persoane.

Și Reprezentanțele Oficiului Avocatului Poporului cu sediile în Bălți, Cahul, Comrat și Varnița au organizat instruirii cu titlu de informare în domeniul drepturilor omului. Tematicile instruirilor au fost variate și au cuprins domenii precum: libertatea și siguranța persoanelor, dreptul la sănătate, dreptul la un proces echitabil, protecția împotriva violenței domestice și interzicerea discriminării.

Astfel, pe parcursul anului, în regiunile din teritoriile administrate de Reprezentanțele OAP au fost instruite peste 800 de persoane, printre care cca 500 copii. Scopul instruirilor publicului larg în domeniul drepturilor omului constă în creșterea nivelului de cunoaștere a drepturilor omului de către populația de rând și în final contribuirea la consolidarea statului de drept și fortificarea mecanismelor democratice veritabile în Republica Moldova. Instruirile populației de rând mai contribuie, de asemenea, la abilitarea persoanelor de a se adresa și de a comunica cu autoritățile statului prin formularea corectă a cerințelor față de acestea.

În perioada de raportare, Oficiul Avocatului Poporului, îndeplinind mandatul Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, a efectuat numeroase activități de promovare a drepturilor copilului, printre care: asigurarea respectării drepturilor copiilor aflați în detenție, competențele autorității tutelare la realizarea deplină a drepturilor copilului, respectarea drepturilor copilului la opinie, interesul superior al copilului și mecanisme intersectoriale de intervenție în cazul copiilor aflați în situații de dificultate; Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, principiile Convenției; Instituția Națională Protecția Drepturilor Copilului, drepturile copilului; traficul de ființe umane etc. (46 activități). La aceste instruirii cu titlu de informare și promovare a drepturilor copilului au participat circa 1500 de titulari de drepturi (copii) și titulari de obligații, printre care 945 copii și tineri și 561 adulți (profesioniști și părinți).

La capitolul **lecții publice** Oficiul Avocatului Poporului a desfășurat trei activități. Delincvența juvenilă este una dintre tematici, iar subiectul abordat de OAP a fost „Aspectele teoretico-practice privind regimurile de detenție aplicate copiilor care execută pedeapsa privativă de libertate”. S-a discutat despre regimul de deținere în penitenciarul pentru minori, precum și despre drepturile deținuților minori care își execută pedeapsa în cadrul celor trei regimuri de detenție: inițial, comun și de resocializare. În același timp, au fost aduse informații cu referire la condițiile de detenție, precum și la activitățile organizate în vederea reeducării condamnaților minori. Prevenirea torturii și tot ce ține de acest aspect este primordială în activitatea OAP, astfel familiarizarea studenților cu activitățile respective creează o imagine complexă privind activitatea INDO, dar și a altor instituții responsabile.

Avocatul Poporului a participat la o lecție publică în cadrul Universității de Stat (disciplina Protecție Juridică a Drepturilor Omului) și a vorbit despre rolul și mandatul Instituției Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului, nemijlocit despre Oficiul Avocatului Poporului din Republica Moldova. La eveniment au participat circa 30 de studenți.

Ombudsmanul a vorbit cu studenții despre mandatul Ombudsmanului, managementul Oficiului Avocatului Poporului, colaborarea Oficiului Avocatului Poporului cu instituțiile naționale și partenerii externi în domeniul drepturilor omului. Un subiect pe care s-a axat Avocatul Poporului în discursul său a fost cu privire la protecția drepturilor și mecanismele de protecție ale persoanelor migrate în Republica Moldova și acțiunile întreprinse de Oficiu în privința persoanelor refugiate din Ucraina.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a participat la lecția publică cu genericul „Minorul – victima traficului de copii”, unde a vorbit elevilor despre drepturile și libertățile fundamentale ale copiilor, dar și despre importanța acestora în crearea unui mediu favorabil creșterii și dezvoltării, sigur din punct de vedere al protecției împotriva factorilor negativi. Totodată, s-a discutat despre activitatea Ombudsmanului Copilului și despre rolul acestuia în apărarea drepturilor prin prevenirea încălcării acestora, prin colaborare și promovare.

În cadrul **Forumului Național în domeniul Medierii** (ediția 2022) Ombudsmanul a menționat importanța respectării drepturilor omului, rolul medierii în asigurarea acestor drepturi, reiterând că Oficiul Avocatului Poporului este deschis și va susține proiectele de modernizare a segmentului medierii.

În luna iulie 2022 a avut loc Conferința Ombudsmanului cu genericul „Instituția Carabinierilor între prezent și viitor”. Conferința a fost organizată de Oficiul Avocatului Poporului în parteneriat cu Inspectoratul General de Carabinieri în cadrul proiectului „Carabinierii pentru Drepturile Omului” cu susținerea financiară a Fundației Soros Moldova.

Au fost expuse viziunile asupra Instituției Carabinierilor din perspectiva teoretico-practică a acestei instituții, cu accent pe cadrul normativ, bunele practici, studiile comparate, dezvoltarea profesională; asistența psihologică; asistența externă; relațiile carabinierilor cu alți actori cu sarcini de asigurare a ordinii de drept; rolul și atribuțiile carabinierilor la reținerea persoanelor, respectarea drepturilor omului și implicarea în activități de menținere și restabilire a ordinii publice etc.

Avocatului Poporului a apreciat progresele înregistrate de Instituția Carabinierilor din ultima perioadă și a menționat că Inspectoratul General de Carabinieri a devenit mai transparent, profesionist și mai aproape de oameni.

5.3. Colaborarea la nivel național

Recunoscând importanța menținerii dialogului constant cu organizațiile internaționale stabilite în Republica Moldova, cu mass-media, organizațiile necomerciale, autoritățile publice centrale, autoritățile publice locale, cât și cu reprezentanții societății civile, Avocații Poporului au participat la mai multe întruniri pe parcursul anului 2022. Astfel, au fost inițiate ședințe cu **forul legislativ**, prin intermediul comisiilor specializate, în scopul promovării dezideratelor primordiale în domeniul

protecției, promovării drepturilor omului și prevenirii încălcării acestor drepturi. Totodată, Ombudsmanii au menținut contactul cu Administrația Națională a Penitenciarelor în scopul asigurării respectării drepturilor persoanelor care se află în custodia statului și ispășesc pedeapsa cu privațiune de libertate sau se află în detenție cât durează procesul penal.

Un alt eveniment-cheie îl constituie **întâlnirea Avocaților Poporului cu Viceprim-ministrul pentru Reintegrare**, în cadrul căreia demnitarii au pus în discuție diverse aspecte privind monitorizarea și apărarea drepturilor omului în regiunea transnistreană, activitatea Reprezentanței Varnița a Oficiului Avocatului Poporului. Iar în vederea stabilirii unei conlucrări eficiente pe anumite domenii ce țin de interesul cetățenilor Republicii Moldova, și anume asigurarea egalității salariale și reforma sistemului de pensii, a avut loc **Întrevederea Avocatului Poporului cu Președintele Confederației Naționale a Sindicatelor din Moldova**.

Segmentul securității naționale și a apărării statului de asemenea a fost subiectul de discuții între Ministrul Apărării și Avocatul Poporului, în care au fost trasate direcțiile prioritare de colaborare dintre Oficiul Avocatului Poporului și Ministerul Apărării, provocările existente în sistemul Armatei Naționale din perspectiva protecției și promovării drepturilor omului, organizarea unor instruiți pentru formatorii din cadrul Ministerului Apărării, includerea Abordării Bazate pe Drepturile Omului (ABDO) în actele și procesele de lucru în cadrul Armatei Naționale și oferirea suportului la ajustarea actelor normative din perspectiva drepturilor omului.

Totodată, putem menționa și **întrevederea între Avocatul Poporului și Secretarul General al Guvernului** privind agenda de dezvoltare durabilă 2030 la tema îmbunătățirii sistemului de colectare a datelor, ședința de lucru cu Directorul Adjunct al Centrului Național Anticorupție, precum și Consolidarea dialogului între Oficiul Avocatului Poporului și Ministerul Afacerilor Interne.

O atenție sporită a fost acordată importanței colaborării cu **societatea civilă**. Pe segmentul activității de informare și instruire, această colaborare constituie un beneficiu, deoarece experiența organizațiilor necomerciale și opiniile experților aduc în discuție idei noi, menite să contribuie la menținerea unui dialog necesar și util pentru ambele părți. În acest sens, Avocatul Poporului a desfășurat o serie de întrevederi cu societatea civilă: Fundația Soros-Moldova, Promo-LEX, IDOM, CDA și Amnesty International Moldova. În contextul eforturilor de promovare și protecție a drepturilor omului, Oficiul Avocatului Poporului Moldova și Promo-LEX au convenit asupra unei noi serii de acțiuni comune de colaborare. Un domeniu prioritar de colaborare vizează dezideratul îmbunătățirii sistemului de justiție și de detenție, accesibilității în domeniul dreptului la sănătate în instituțiile de detenție. Prin urmare, pe parcursul acestei colaborări s-ar dori obținerea unei echivalențe dintre sistemului medical național și sistemul medical din penitenciare .

E de menționat că Oficiul Avocatului Poporului, de comun cu societatea civilă, a elaborat Planul de Dezvoltare Strategică pentru anii 2023–2030.

Drept rezultat al acestor ședințe de lucru cu toate părțile interesate, Oficiul Avocatului Poporului va institui un nou sistem eficient de planificare a activității Oficiului, va elabora un nou plan strategic, noi indicatori de performanță și va evalua riscurile asociate obiectivelor, astfel ca mandatul Avocaților Poporului să fie realizat.

În luna iunie Avocatul Poporului a participat **la Conferința internațională „Punerea în aplicare efectivă a dreptului la informație: de la o nouă lege privind accesul la informație la schimbări instituționale în Republica Moldova”**. Conferința a avut drept scop identificarea celor mai potrivite soluții legislative și instituționale pentru îmbunătățirea transparenței instituțiilor publice, și ca urmare elaborarea unor legi noi privind accesul la informațiile publice.

Ombudsmanul a menționat importanța dreptului de acces la informație și faptul că acest drept încă nu e realizat pe deplin în Republica Moldova. De asemenea, Ombudsmanul a punctat câteva aspecte importante în ce privește accesul la informație, cum ar fi necesitatea păstrării și/sau dezvoltării unor mecanisme alternative de acces la informație pentru persoanele din grupurile vulnerabile și marginalizate (copii, persoane cu necesități speciale, minorități etnice-lingvistice sau religioase, deținuți etc.), precum și necesitatea creării mecanismelor de responsabilizare a instituțiilor de stat de a oferi informații, în special de interes public.

Domnul Ceslav Panico a participat la **Congresul IV al Confederației Naționale a Sindicatelor din Moldova (CNSM)**, în cadrul căruia a fost discutat raportul de activitate al organelor de conducere ale CNSM privind realizarea Strategiei pentru anii 2017–2022 și fixarea obiectivelor pentru anii 2022–2027, tot atunci Congresul a confirmat alegerea noului președinte al CNSM, efectuată de Consiliul General în decembrie trecut.

Avocatul Poporului a manifestat interes și a apreciat evoluția mișcării sindicale și a activității organelor de conducere ale CNSM, a exprimat susținerea în vederea conlucrării în ce privește protecția salariilor și veniturilor populației, ocuparea și protecția pe piața forței de muncă, securitatea socială, drepturile sindicale și dreptul muncii, securitatea și sănătatea în muncă, strategiile pentru tineret și promovarea respectării dreptului fundamental la muncă.

Scoala de Vară în domeniul activismului civic și a drepturilor omului, organizată de Promo-Lex și Fundația Soros Moldova este un alt eveniment la care au participat angajați ai Oficiului Avocatului Poporului. S-a discutat despre drepturile omului per ansamblu: istoric, categorii, concepte de bază; Situația actuală a drepturilor omului în Republica Moldova și Ucraina; societatea civilă și activismul civic și drepturile omului; mecanismele internaționale de apărare a drepturilor Omului etc.

Printre cele mai importante evenimente ale Oficiului Avocatului Poporului se numără **lansarea unui Concept privind proiectul de lege cu privire la Apărătorii Drepturilor Omului**.

Necesitatea elaborării unor reglementări privind Apărătorii Drepturilor Omului reiese și din angajamentele Republicii Moldova, asumate la Adunarea Generală a ONU și la Consiliul pentru Drepturile Omului prin susținerea tuturor rezoluțiilor și declarațiilor comune cu privire la apărătorii drepturilor omului.

Avocații Poporului au menționat importanța și necesitatea elaborării unui astfel de proiect din perspectiva practicii relațiilor de protecție a drepturilor omului/drepturilor copilului în țara noastră.

Tot pe parcursul anului 2022, în contextul colaborării cu organele abilitate naționale, **Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a organizat o ședință cu reprezentanții asociațiilor obștești de mediu** referitor la proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative. Urmare a discuțiilor și analizei standardelor internaționale și naționale din domeniul mediului s-a constatat că modificările care urmează a fi operate în legislație cu privire la arderea anvelopelor uzate au directă legătură cu dreptul omului de a trăi într-un mediu sănătos, cu dreptul la viață, la sănătate, drepturi inalienabile garantate de Constituție și de actele internaționale la care Republica Moldova este parte.

De asemenea, pe parcursul perioadei de Raport și în contextul unei colaborări constante dintre Instituția Națională a Drepturilor Omului și Autoritățile Publice Locale (UTA Găgăuzia, mun. Bălți, or. Bender, raionul Cahul) și Autoritățile Publice Centrale au fost desfășurate mai multe acțiuni, unde au fost puse în discuție probleme conexe drepturilor omului și au fost prezentate cele mai stringente probleme din domeniu. Ombudsmanii, în calitate de reprezentanți ai INDO, au înaintat autorităților publice centrale și locale recomandări, implementarea cărora va fi monitorizată în continuare.

Au fost stabilite și **noi domenii de colaborare între Oficiul Avocatului Poporului și Consiliul Audiovizualului** prin identificarea faptului că unul dintre segmentele transversale ale activității Oficiului ar include și standardele de comunicare în domeniul audiovizualului.

Interacțiunea cu **mediul academic** este conturată prin semnarea acordurilor de colaborare, care pe parcursul anului 2022 au fost două la număr.

Avocatul Poporului a semnat un **Acord de colaborare cu Academia de Administrare Publică** în vederea intensificării relațiilor bilaterale pe segmentele comune de activitate. Scopul Acordului este consolidarea capacităților funcționale și a resurselor umane, capabile să contribuie la dezvoltarea competențelor profesionale ale personalului și la consolidarea integrității instituționale. Domeniile de cooperare între cele două instituții, prevăzute în document, sunt dezvoltarea competențelor capitalului uman, politicile de integritate, formarea și dezvoltarea profesională, proiectele comune, inclusiv de cercetare și dezvoltare a capacităților instituționale, stagiile de practică ale masteranzilor, organizarea și participarea la evenimente de interes comun etc. Acordul de colaborare a fost încheiat la inițiativa părților pe un termen de cinci ani, termen care poate fi prelungit.

Un alt **Acord de colaborare**, a fost cel semnat între **Avocații Poporului și Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova** în cadrul unui eveniment public la care au discutat cu studenții și conducerea facultății despre potențialele proiecte și activități comune.

Acordul de colaborare a fost semnat cu scopul de a asigura o interacțiune sporită între sistemul educațional și cel de exercitare a atribuțiilor de apărare a drepturilor și libertăților omului prin prevenirea încălcării acestora, prin monitorizarea și raportarea modului de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la nivel național.

În cadrul discuțiilor, Ombudsmanii au convenit cu profesorii și studenții să colaboreze la perfecționarea legislației din domeniul drepturilor și libertăților omului, la promovarea drepturilor și libertăților omului și a mecanismelor de apărare a acestora, la asigurarea respectării drepturilor și a libertăților copilului și realizării, la nivel național, de către autoritățile publice centrale și locale, de către persoanele cu funcție de răspundere de toate nivelurile a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, prin implicarea angajaților Facultății de Drept, studenților, masteranzilor/doctoranzilor în activitățile practice și de informare ale Oficiului Avocatului Poporului etc.

În concluzie, evidențiem activitatea prodigioasă a Avocaților Poporului pe segmentul colaborării cu autoritățile statale, astfel îndeplinindu-se unul din dezideratele stabilite de Principiile de la Paris.

Pe parcursul anului 2022, **Avocații Poporului au participat la un șir de întrevederi cu reprezentanții Organizațiilor Internaționale stabilite în Republica Moldova**, printre care: întâlnirea cu Șefa Oficiului ONU pentru drepturile omului din Republica Moldova, întrevederea Avocaților Poporului cu șeful Departamentului Democratizare OSCE/ODIHR, cu Delegația Comitetului Consultativ privind Convenția-cadru pentru Protecția Minorităților Naționale, precum și întâlnirea cu Comisarul Pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei. În cadrul acestor întrevederi Avocatul Poporului a subliniat necesitatea menținerii unui dialog continuu și eficient în vederea unei mai bune asigurări a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

De asemenea, Avocatul Poporului a avut întrevederi cu reprezentanții următoarelor Ambasade: Ambasada Suediei; Ambasada Republicii Federale Germane; Ambasada Republicii Letonia; Biroul de Cooperare al Elveției; Oficiul Ambasadei Regatului Țărilor de Jos, Ambasada României, Delegația UE. Toate aceste activități au avut drept scop consolidarea colaborării dintre OAP și aceste reprezentanțe prin stabilirea unor direcții comune de acțiune, cum ar fi: activitatea OAP și propriu-zisă a Avocatului Poporului; monitorizarea respectării drepturilor omului, monitorizarea implementării convențiilor internaționale, monitorizarea respectării drepturilor omului în regiunea transnistreană, activitatea de promovare a drepturilor omului; conlucrarea instituției Ombudsmanului cu autoritățile publice și societatea civilă și elaborarea Planului de Dezvoltare Strategică a OAP.

Totodată, menționăm **întâlnirea Avocatului Poporului cu Șeful adjunct al misiunii OSCE în Moldova**, Antti Karttunen, și întâlnirea cu Șeful Misiunii OSCE în Moldova, Claus Neukirch, scopul acestor întâlniri fiind o mai bună monitorizare a respectării drepturilor omului, inclusiv în regiunea transnistreană, consolidarea capacităților instituției naționale de apărare a drepturilor omului și dezvoltarea proiectelor de instruire în domeniul drepturilor omului.

În anul 2022, s-a conturat o **colaborare mai fructuoasă cu Oficiul Consiliului Europei la Chișinău**. Fiind un exponent de bază al Instituției Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului din Republica Moldova, Consiliul Europei vine mereu în susținerea OAP și a activităților sale. Pe parcurs, au fost realizate multe întrevederi cu Avocații Poporului și întreprinse acțiuni/activități de colaborare atât pe segmente mai largi, cât și stabilite anumite priorități care vizează drepturile omului și drepturile copilului. Avocații Poporului, angajații instituției au fost și vor fi în continuare promotori ai valorilor Consiliului Europei – a democrației, a statului de drept și a respectării drepturilor și libertăților omului.

În contextul cooperării Oficiului Avocatului Poporului cu organizațiile internaționale stabilite în Republica Moldova, **Avocatul Poporului a participat la întrevederi cu experții Proiectului Eu-Moldova Association**, precum și cu reprezentanții Dignity pentru inițierea unor noi direcții de colaborare privind monitorizarea respectării drepturilor persoanelor private de libertate.

În concluzie, evidențiem faptul că Oficiul Avocatului Poporului, în persoana Avocaților Poporului, a consolidat poziția IDNO în raport cu partenerii internaționali și a creat noi parteneriate în scopul asigurării unei prezențe proeminente în domeniul său de activitate.

5.4. Apariții mass-media

Pe parcursul anului 2022 Avocații Poporului au avut mai multe apariții în mass-media și discuții cu jurnaliștii la nivel național și din teritoriu.

La începutul mandatului său, Avocatul Poporului a acordat Portalului Informativ privind sectorul justiției un interviu în care a vorbit despre planificările în activitatea de Ombudsman, despre respectarea drepturilor omului în Republica Moldova și care dintre drepturi sunt cele mai încălcate; ce ar trebui să facă statul pentru ca drepturile omului să fie respectate și alte aspecte.

După alegerea parlamentarilor a unui nou Avocat al Poporului, Ziarul de Gardă a prezentat detalii despre activitatea INDO în Republica Moldova. Totodată, s-a discutat despre prioritățile sale și despre cele mai încălcate drepturi în Republica Moldova.

Despre cum sunt respectate drepturile omului în nordul țării și care sunt prioritățile Ombudsmanului pentru următoarea perioadă, Avocatul Poporului a vorbit la TVN.md.

Viziunile Avocatului Poporului referitor la realitățile dure cu care se confruntă, dar și asupra opțiunilor pentru remedierea stării curente, au fost subiectul interviului acordat portalului juridicemoldova.md.

Printre subiectele abordate de către Avocatul Poporului în cadrul unui interviu (podcast) pentru Ziarul de Gardă se numără: corupția, în special cum anume afectează aceasta drepturile omului; avertizorii de integritate; cazurile mari de corupție și drepturile inculpaților; protestatarii plățiți; instituțiile de detenție; situația în spitalele de psihiatrie; drepturile refugiaților din Ucraina; regiunea transnistreană și deținuții politici; drepturile comunității LGBTQ; relația Avocatului Poporului cu guvernarea.

Anul 2022 a fost marcat de câteva apariții în mass-media a Avocatului Poporului pentru drepturile copilului.

Ombudsmanul copilului a participat la două emisiuni de la TV8 și a vorbit despre camerele de audieri a copiilor și despre ratificarea Protocolului nr. 3 la Convenția privind drepturile copilului.

Interviul acordat INP a avut ca tematică „Suportul pentru reforma justiției prin mediatizarea în format multimedia a cazurilor relevante de presupusă injustiție”.

La TV21, Avocatul Copilului a vorbit despre drepturile copilului, iar la TV6 a abordat subiectul copiilor cu dizabilități, și anume a copiilor cu autism.

5.5. Colaborarea la nivel internațional

După doi ani de pandemie, anul 2022 a fost marcat de războiul din Ucraina, care a cutremurat o lume întreagă, nemijlocit Europa și fără precedent Republica Moldova, generând în sine o criză economică și umanitară. Ca urmare, valuri de persoane refugiate din Ucraina au luat calea altor țări, Republica Moldova fiind nu doar una de tranzit, dar și o destinație pentru stabilirea cu traiul permanent sau temporar.

Încă din primele etape ale acestei crize, Oficiul Avocatului Poporului, pe lângă activitățile planificate, și-a prioritarizat acțiunile focusându-se pe monitorizarea respectării drepturilor persoanelor strămutate din Ucraina și a felului în care autoritățile din Republica Moldova își îndeplinesc obligațiile internaționale privind respectarea drepturilor refugiaților.

Urmare a războiului din Ucraina, procesul de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană a accelerat, Consiliul European acordând Moldovei o perspectivă europeană și statut de țară candidat, cu o serie de condiții privind demararea negocierilor de aderare. În acest context, un rol primordial îl joacă potențialul Instituției Naționale pentru Drepturile omului (INDO), al Oficiului Avocatului Poporului de a transmite și implementa norme internaționale la nivel național și de a transfera expertiza în domeniul drepturilor omului către forumurile regionale și globale ale drepturilor omului.

În contextul acestor evenimente unice pentru Moldova, activitatea Oficiului Avocatului Poporului a avut o corelație semnificativă cu acestea.

5.6. Vizite de documentare

Pe parcursul anului un număr mare de reprezentanți oficiali ai instituțiilor Uniunii Europene și Organizațiilor Națiunilor Unite au fost în vizită de documentare la Oficiul Avocatului Poporului privind evoluția Republicii Moldova în domeniul respectării drepturilor fundamentale ale omului și statului de drept. Printre subiectele abordate se regăsesc:

- implicarea Oficiului Avocatului Poporului în **gestionarea situației persoanelor refugiate, monitorizarea respectării drepturilor acestora** și provocările cu care se confruntă instituția pe acest segment. Despre aceste provocări s-a discutat în cadrul întreprinderilor cu Comisarul pentru Drepturile Omului din cadrul Consiliului Europei, Dunja Mijatović, Reprezentantul Special al Secretariatului General al Consiliului Europei pentru migrație și refugiați, Leila Kayacik, Înalțul Comisar ONU pentru Drepturile Omului, Volker Türk, și Reprezentantul Special al Secretarului General ONU pentru combaterea violenței sexuale în conflict, Pramila Patten. În cadrul acestora au fost identificate oportunități de dezvoltare a cooperării pe segmentul prevenirii și combaterii violenței sexuale, a traficului de persoane, a exploatarea sexuală a femeilor și minorilor refugiați, care în condiții de conflict armat prezintă vulnerabilitate sporită.
- **rolul Oficiului Avocatului Poporului în monitorizarea politicilor și practicilor în domeniul justiției și drepturile omului.** Oficiul Avocatului Poporului a fost vizitat de către Directorul Biroului pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (ODIHR) al OSCE, Matteo Mecacci, care la solicitarea Avocatului Poporului a monitorizat procesul de evaluare și alegere a noilor membri ai Consiliului Superior al Magistraturii și ai Consiliului Superior al procurorilor și a evaluat cadrul normativ de reglementare a acestui proces.
- **diseminarea bunelor practici în gestionarea relațiilor interetnice.** Oficiul Ombudsmanului a fost vizitat de către Consiliera Înalțului Comisar OSCE pentru minorități naționale, Natalia Mirimanova. În cadrul întreprinderii au fost discutate aspectele ce țin de prevenirea discriminării și protecția minorităților naționale, examinarea și investigarea cererilor reclamantilor cu privire la discriminarea pe criterii de naționalitate, și drepturile minorităților naționale la nivel local.
- **progresele înregistrate în domeniul drepturilor femeilor.** Ratificarea Convenției de la Istanbul, dar și a Protocolului opțional la Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități, având ca bază respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, au fost subiecte discutate în cadrul întreprinderii cu coraportorii de monitorizare ai Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE), Inese Lībiņa-Egnere (Letonia, PPE/CD) și Pierre-Alain Fridez (Elveția, SOC).

Schimb de experiențe și bune practici

Pe plan internațional Oficiul Avocatului Poporului, acreditat cu statutul „A” conform Principiilor de la Paris, standarde recunoscute la nivel internațional, deține o experiență vastă și model pentru multe alte Instituții Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului în domeniul promovării și protejării

drepturilor fundamentale ale tuturor oamenilor în Republica Moldova. Astfel, pe parcursul anului 2022, Oficiul Ombudsmanului a fost invitat să-și împărtășească bunele practici în cadrul diverselor evenimente, printre care:

- **Reuniunea șefilor Instituțiilor Naționale pentru Drepturile Omului (INDO)** din regiunea OSCE, eveniment organizat la Varșovia de Biroului pentru Instituțiile Democratice și Drepturile Omului (ODIHR) al OSCE, care a avut drept scop construirea rezilienței Instituțiilor Naționale pentru Drepturile Omului și metodele de abordare a amenințărilor și provocărilor cu care se confruntă INDO.
- **Seminarul regional de la Varșovia privind integrarea problematicii violenței sexuale și de gen în monitorizarea detenției**, eveniment organizat de Biroului pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (ODIHR) al OSCE, care a fost destinat Mecanismului Național de Prevenire în scopul dezvoltării mecanismelor de supraveghere pentru integrarea problematicii violenței sexuale și de gen în activitatea de monitorizare a detenției și operaționalizarea ghidului conceput de ODIHR.
- **Conferința internațională din Republica Kîrgîză** privind implicarea Instituțiilor Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului în protejarea drepturilor migranților. În cadrul acesteia Oficiului Avocatului Poporului în calitate de Instituție Națională pentru apărarea Drepturilor Omului și-a împărtășit experiența privind protejarea drepturilor migranților. Nemijlocit a fost subliniată crearea Consiliului Consultativ de prevenire a încălcării drepturilor refugiaților, care activează în cadrul instituției și urmează să identifice și să abordeze riscurile de abuz, hărțuire, trafic de ființe umane sau violență la care pot fi supuse femeile, bărbații, dar și copiii refugiați pe teritoriul Republicii Moldova din cauza conflictului armat din Ucraina.
- În cadrul **Forumului internațional din Baku** privind mecanismele de protecție a drepturilor omului în mediul de afaceri, s-au discutat o serie de aspecte pertinente cu referire la sistemul de protecție împotriva încălcărilor drepturilor omului la întreprinderile din Republica Moldova, riscurile și provocările în implementarea sistemului de protecție împotriva încălcărilor drepturilor omului de către companii și oportunitățile de dezvoltare a sistemului de protecție împotriva încălcărilor drepturilor omului de către întreprinderi.
- **Conferința Internațională privind schimbul de cunoștințe și experiențe cu referire la drepturile omului și migrațiune**, eveniment organizat de Instituția Ombudsmanului din Turcia (Istanbul), în cadrul căreia Ombudsmanul a relatat despre rolul Oficiului Avocatului Poporului din Republica Moldova în monitorizarea respectării drepturilor persoanelor refugiate, intervențiile Oficiului și Consiliului Consultativ în protejarea drepturilor refugiaților, evidențiind practica pozitivă și recomandările adresate autorităților publice în vederea îmbunătățirii situației excepționale în contextul războiului din Ucraina.
- În cadrul **Rețelei Europene a Instituțiilor Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului – ENNHRI**, alături de alte state precum Germania, Ungaria, Irlanda, Polonia, România etc., Oficiul Avocatului Poporului a promovat practicile și experiențele în gestionarea situației respectării drepturilor persoanelor refugiate din Ucraina și provocările proeminente în domeniul drepturilor omului. Acestui subiect este destinat un compartiment pe pagina web a rețelei.
- Sub egida **Centrului OSCE din Ashgabat, Oficiul Avocatului Poporului a împărtășit practicile sale instituției Ombudsmanului din Turkmenistan** privind rolul Instituției Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului din Moldova în protejarea drepturilor femeilor și a egalității de gen.
- **Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a participat la ședința extraordinară a Rețelei Europene a Ombudsmanilor pentru Copii (ENOC)**, s-a expus asupra problemelor copiilor refugiați din Ucraina, respectarea drepturilor acestora în statul gazdă Republica Moldova, a fost făcut un schimb de bune practici de gestionare a crizei refugiaților, în mod special în statele vecine cu Ucraina.

- Scopul **Întrevederilor bilaterale cu Comisarul parlamentar Ucrainean pentru drepturile Omului și Avocatul Poporului din România** a fost stabilirea relațiilor de consolidare a puterilor Ombudsmanilor în asigurarea drepturilor persoanelor refugiate din Ucraina și stabilite pe teritoriul Republicii Moldova, coordonarea răspunsului instituțiilor Ombudsmanilor la provocările întâlnite în gestionarea situației persoanelor refugiate din Ucraina și respectarea drepturilor acestora.
- **Vizita de studiu în România** a avut loc în scopul familiarizării cu activitatea instituției naționale omoloage pentru apărarea drepturilor omului din România, unde a avut loc schimb de experiențe privind cele mai bune practici în domeniul protecției și promovării drepturilor și libertăților omului, precum și în domeniul monitorizării respectării acestora.
- În contextul **aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană**, Oficiul Avocatului Poporului a fost invitat să participe la cea de-a 13-a rundă a Dialogului anual privind drepturile omului, care a avut loc la Bruxelles. Reprezentanții Ministerului Justiției, Ministerului Educației și Cercetării, Procuraturii Generale, Consiliului Audiovizualului, Comisiei Electorale Centrale și Oficiul Avocatului Poporului, parte a Delegației Republicii Moldova, au discutat evoluția politicilor în domeniul drepturilor omului, implementarea politicilor naționale în domeniu, au analizat situația actuală și au stabilit următorii pași privind angajamentul Republicii Moldova de a continua efortul îndeplinirii și implementării în continuare a cerințelor referitoare la drepturile omului în calitatea sa de țară candidată la UE.
- **Adunarea Generală a Rețelei Europene a Instituțiilor Naționale pentru Drepturile Omului (ENNHRI) de la Bruxelles**, organizată în vederea sporirii promovării și protecției drepturilor omului, a democrației și statului de drept urmare a impactului COVID-19 și consecințelor permanente și devastatoare ale războiului împotriva Ucrainei. Boardul a lucrat la un proiect de Plan Operațional pentru anul 2023 prin care se stabilesc principalele activități-cheie pentru anul 2023.

Parteneriate

- **Oficiul Avocatului Poporului a semnat Memorandumul de Înțelegere privind mecanismul de gestionare a cererilor** în legătură cu acțiunile desfășurate de Agenția Europeană pentru Paza de Frontieră și de Coastă Frontex în Republica Moldova, în baza „Acordului între Uniunea Europeană și Republica Moldova privind activitățile operaționale desfășurate de Agenția Europeană pentru Paza de Frontieră și Garda de Coastă în Republica Moldova”, în scopul asigurării fezabilității mecanismelor de examinare a plângerilor privind toate acuzațiile referitoare la posibile încălcări ale drepturilor fundamentale în contextul activităților operaționale ale Agenției Frontex în Moldova.
- Prin semnarea **Acordului de parteneriat bilateral**, Avocatul Poporului de comun cu Reprezentanța Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Refugiați în Moldova și-au unit forțele pentru a oferi asistență și susținere în respectarea drepturilor persoanelor refugiate din Ucraina.
- **Memorandumul de colaborare între Oficiul Avocatului Poporului din Republica Moldova și Instituția Ombudsmanului din Republica Kârgâză** a fost ghidat de principiile și normele de drept internațional general recunoscute, inclusiv Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948, Pactul Internațional al Drepturilor Civile și Politice din 1966, Pactul Internațional al Drepturilor Economice, Sociale și Culturale din 1966, Principiile de la Paris privind statutul Instituțiilor Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului.
- **Statutul de membru al Rețelei Europene a Ombudsmanilor (ENO)**. Tot în anul 2022, în vederea noului statut al Republicii Moldova de țară candidată la aderarea la Uniunea Europeană, Oficiul Avocatului Poporului a primit invitația de a se alătura în calitate de membru la Rețeaua Europeană a Ombudsmanilor (ENO). Rețeaua facilitează cooperarea dintre ombudsmani pe probleme de interes comun în vederea protejării drepturilor cetățenilor și rezidenților UE în temeiul legislației UE.

5.7. Evenimente

Pe parcursul anului 2022, Oficiul Avocatului Poporului a ieșit în evidență cu două mari evenimente, și anume Forumul Drepturilor Omului 2022 și Forumul Copiilor.

Forumul Drepturilor Omului 2022 cu genericul „Integrarea abordării bazate pe drepturile omului și egalității în agenda de aderare a Republicii Moldova la UE” este o noutate în activitatea Oficiului Avocatului Poporului. Evenimentul a fost organizat de Oficiul Avocatului Poporului în parteneriat cu Oficiul Consiliului Europei la Chișinău, Oficiul ONU pentru Drepturile Omului (OHCHR) și Înaltul Comisar al Națiunilor Unite pentru Refugiați (UNHCR). Forumul a fost unul cu impact grație temelor abordate (printre care: educația în domeniul drepturilor omului pentru toți; Respectarea drepturilor persoanelor refugiate și asigurarea incluziunii socio-economice a acestora în Republica Moldova; toleranța zero față de tortură și relele tratamente; eficacitatea prevenției și a reacției; drepturile omului ca prioritate în reforma justiției și anticorupție etc.), moderatorilor și speakerilor care au furnizat informații utile și au abordat teme actuale, organizării impecabile, segmentelor puse în discuție din domeniul drepturilor omului și a refugiaților, segmente de interes sporit pentru beneficiarii Oficiului Avocatului Poporului, instituțiilor de stat, organizațiilor necomerciale și partenerilor străini. Un eveniment însemnat pentru întreaga societate, deoarece în urma acestuia, prin activitățile prezente și viitoare ale Instituției Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului, va crește gradul de încredere, vizibilitatea și va spori dezvoltarea continuă a instituției în vederea apărării, promovării și respectării drepturilor omului în Republica Moldova în contextul aderării la UE.

În noiembrie 2022 a avut loc cea de-a **șasea ediție a Forumului Național al Copiilor**, cu participarea copiilor apărători ai drepturilor omului din Moldova și Ucraina, cu tematica „Respectarea drepturilor copiilor în și la educație”, organizat de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în parteneriat cu Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului din Moldova. Co-parteneri: Universitatea de Stat din Moldova, ERIKS, Salvați Copiii România, UNICEF.

Autoritățile s-au expus asupra recomandărilor copiilor și au venit cu soluții, s-a discutat despre programe deja existente, accesibile, pe segmentele discutate, și despre cele care urmează a fi implementate. În concluzie, s-a dispus vizita în școlile în care au fost depistate cele mai multe probleme la subiectele abordate. Ca urmare acestui eveniment, autoritățile statului se vor mobiliza și vor acorda mai multă atenție solicitărilor venite de la copii și de la specialiștii din domeniu. Forumul Copiilor a pus baza modificărilor ulterioare în unele structuri ale instituțiilor publice, propuneri de modificări a legislației, îmbunătățirea stării de lucruri în instituțiile de învățământ.

ANEXE

Recomandări adresate instituțiilor statului – 63 de recomandări

Parlamentul	13 recomandări
Guvernul	6 recomandări
Ministerului Sănătății	5 recomandări
Ministerului Muncii și Protecției Sociale	11 recomandări
Ministerului Justiției	10 recomandări
Ministerului Afacerilor Interne	12 recomandări
Ministerului Apărării	4 recomandări
Inspectoratului General pentru Migrație	1 recomandare
Uniunii Avocaților și Uniunii Executorilor Judecătorești	1 recomandare

Recomandări pentru Parlament:

1. Să adopte o Strategie națională în domeniul sănătății.
2. Să adopte un Cod al Sănătății care va îngloba și standardiza cadrul normativ din domeniul sănătății.
3. Împreună cu Guvernul să consolideze mecanismul de implementare și monitorizare a implementării Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025.
4. Împreună cu Guvernul să consolideze mecanismul de consultări publice în raport cu sectorul asociativ național și partenerii internaționali pe domeniile conexe, cu asigurarea dreptului la un proces echitabil.
5. Să examineze propunerile Avocatului Poporului asupra proiectului Taxei de stat și să introducă modificările corespunzătoare abordării bazate pe drepturile omului.
6. Să asigure ratificarea din art. 4 din Cartea Socială Revizuită.
7. Să asigure ratificarea și semnarea Convenției ONU cu privire la protecția drepturilor lucrătorilor migraanți și a membrilor familiilor lor.
8. Împreună cu Guvernul să consolideze eforturile pentru asigurarea compatibilității legislației naționale cu standardele prestabilite în Convenția de la Istanbul. În acest context, notăm faptul că majoritatea inițiativelor de legi ferenda sunt actualmente sau în fază de proiect, sau încă nu au trecut procesul de consultări publice.
9. Împreună cu Guvernul să ajusteze cadrul legal și procedural cu privire la combaterea violenței bazate pe gen în contextul conflictului armat, conform Convenției de la Istanbul.
10. Să întreprindă măsuri holistice drepturilor omului astfel, încât Instituția Națională a Drepturilor Omului din Republica Moldova – Oficiul Avocatului Poporului, să poată monitoriza necondiționat toate instituțiile privative de libertate din stânga Nistrului.

11. Împreună cu Guvernul să elaboreze un mecanism care să asigure protecția drepturilor și libertăților fundamentale consacrate în Constituție, orientate spre crearea mecanismelor instituționale de asigurare a respectării drepturilor omului în regiunea transnistreană.
12. Împreună cu Guvernul să înlăture lacunele în aplicabilitatea remediei compensatorii și a Legii privind amnistia 2021, precum și rezervele față de anumite categorii de deținuți (de ex: deținuții pe viață).
13. Împreună cu Guvernul să armonizeze cadrul normativ național prin transpunerea prevederilor Directivei 2001/55/CE.

Recomandări pentru Guvern:

1. Să identifice, să aprobe și să repartizeze APL-urilor resurse financiare necesare asigurării asistenței sociale tuturor persoanelor cu dizabilități severe. Aceste resurse trebuie să prevadă o posibilitate de a fi revizuite sau completate suplimentar, la necesitate.
2. Să includă, în calitate de observatori sau experți, angajații Oficiului Avocatului Poporului în Comisia Unificată de Control și în Grupurile de lucru sectoriale pentru promovarea măsurilor de întărire a încrederii și a securității în contextul procesului de reglementare transnistreană, care în mare măsură se intersectează cu mai multe domenii ale vieții umane în regiune și reprezintă un mecanism de promovare și protecție nejudiciară a drepturilor și libertăților omului în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender.
3. Să întreprindă măsuri îndreptate spre intensificarea dialogului în domeniul drepturilor omului la nivel de experți pentru problemele drepturilor omului în localitățile din stânga Nistrului.
4. Să asigure sistemul penitenciar cu personal competent, profesionist și bine motivat.
5. Să revizuiască mecanismul de traversare a frontierei de stat pentru persoanele care fug în urma războiului, prin asigurarea unui regim facilitat de intrare sau tranzitare a teritoriului Republicii Moldova.
6. Să adopte de urgență o Hotărâre privind aprobarea regulamentului-cadru de organizare și funcționare a Centrului de plasament temporar pentru persoanele aflate în dificultate.

Recomandări pentru Ministerul Sănătății:

1. Să creeze mecanisme noi și să consolideze mecanismele existente de monitorizare a implementării programelor de politici naționale.
2. Să revadă politica de încadrare în câmpul muncii a cadrelor medicale astfel, încât să reducă exodul cadrelor medicale din țară.
3. Să consolideze eforturile în vederea adoptării programului național privind sănătatea mintală.
4. Împreună cu Guvernul să identifice resursele necesare efectuării reparațiilor capitale în IMSP SC Psihiatrie, pentru îmbunătățirea, pe de o parte, a condițiilor de plasament pentru pacienți, iar pe de altă parte – pentru satisfacția la locul de muncă al personalului medical.
5. Să revadă repartizarea geografică a centrelor medicale și a specialiștilor de profil astfel, încât asistența medicală calificată să poată fi acordată cât mai aproape de domiciliul pacientului (în special a celor gravi bolnavi) – servicii medicale mai aproape de pacienți.

Recomandări pentru Ministerul Muncii și Protecției Sociale:

1. Să elaboreze un studiu privind numărul persoanelor cu dizabilități severe, cu identificarea necesităților individuale ale acestora.
2. Să asigure evidența persoanelor cu dizabilități și să revizuiască periodic listele de evidență.
3. Să consolideze capacitățile Inspectoratului de Stat al Muncii prin modificarea legii de funcționare a acestuia.
4. Să adopte o strategie națională de ocupare a forței de muncă.
5. Împreună cu Ministerul Justiției să consolideze mecanismul de angajare a deținuților/preveniților în câmpul muncii.
6. Împreună cu Ministerul Justiției să consolideze mecanismul de angajare a foștilor deținuți în câmpul muncii.
7. Să adapteze instituțiile de plasament la necesitățile fizice și intelectuale ale rezidenților, inclusiv căile de acces.
8. Să elaboreze și să pună în practică o strategie de remediere a conflictelor între rezidenți.
9. Să majoreze numărul lucrătorilor din instituțiile de plasament, inclusiv prin angajarea sau contractarea serviciilor alternative de ocupare, educare și socializare a rezidenților, precum și de acordare a suportului medical, terapeutic, ergoterapeutic etc pentru rezidenți.
10. Să adopte mecanisme și proceduri care vor contribui la diminuarea discursului de ură față de persoanele cazate în Centrele de plasament temporar.
11. Să adopte o strategie națională cu privire la facilitare angajării în câmpul de muncă național a persoanelor refugiate în urma agresiunii Federației Ruse în Ucraina.

Recomandări pentru Ministerul Justiției:

1. Să elaboreze un mecanism de informare și prezentare persoanei vizate (percheziționată) a copieii procesului-verbal a rezultatelor efectuării percheziției concrete și, după caz, acordare a accesului deținutului sau, după caz, reprezentantului acestuia, la materialele ridicate în timpul controlului.
2. Să asigure o monitorizare permanentă a respectării onoarei și demnității umane a persoanei private de libertate în procesul de efectuare a percheziției.
3. Împreună cu Procuratura Generală și Consiliul Superior al Magistraturii să consolideze mecanismele naționale care ar duce la depopularea sau reducerea plasării în detenție, inclusiv prin aplicarea măsurilor non-privative și/sau a altor tipuri de pedepse, în mod eficient.
4. Să revizuiască plafonul de detenție în instituțiile penitenciare, stabilit prin OMJ nr. 150, ajustându-le la standardele internaționale.
5. Să consolideze mecanismul de supraveghere al deținuților împotriva oricăror forme de violență.
6. Să elaboreze Instrucțiuni clare privind utilizarea forței fizice și a mijloacelor speciale în spațiile închise.
7. Să depună eforturi de prevenire, consiliere, reeducare, resocializare etc pentru a descuraja actele de autoagresiune, nicidecum a „repedepsi” persoana prin suplimentarea termenului de detenție, afectarea acestuia înainte de „liberarea condiționată” sau altă formă de liberare.
8. Să elaboreze și să aplice o strategie complexă de îngrijire a sănătății mintale în sistemul penitenciar.

9. Să dezvolte un curriculum de instruire a personalului penitenciar în vederea consolidării capacității acestora, pentru evaluarea riscului de dezvoltare al unui comportament de autovătămărire a deținuților.
10. Să dezvolte capacitățile angajaților sistemului penitenciar de a aplica corect, legal, proporțional și doar în ultim caz a forței fizice și a mijloacelor speciale, îndeosebi față de femeile deținute.

Recomandări pentru Ministerul Afacerilor Interne:

1. Să ia considerare standardele în domeniul libertății întrunirii, precum și propunerile participanților la consultările publice în vederea revizuirii Legii nr. 26/2008 privind întrunirile pentru asigurarea dreptului la libertatea întrunirilor.
2. Să dezvolte mecanismele interne din cadrul sistemului poliției în vederea respectării în toate cazurile a perioadei de detenție provizorie stabilită de lege (72 ore), reprezentând una din garanțiile fundamentale la reținere și detenție preventivă.
3. Să dispună aplicarea instrucțiunilor legale pentru ca înregistrarea și raportarea oricărui cazuri de leziuni/violențe/acte de rele tratamente la reținerea persoanei și detenția acesteia să fie conformă normelor CPT și Ordinului comun al PG nr. 77/2013.
4. Să dispună instituțiilor subordonate implementarea corectă și conformă a sugestiilor CPT privind conținutul examinărilor medicale, în special în partea ce ține de alegații de rele tratamente în detenție sau la reținere.
5. Să amplifice eforturile în domeniul de prevenire și combatere a torturii în sistemul poliției, or la moment există o rezervă enormă în acest sens din partea IGP.
6. Să continue reformele inițiate de îmbunătățire a situației materiale în izolatoarele de detenție provizorie; să soluționeze problema amenajării camerelor de reținere temporară în inspectoratele de poliției ce nu dispun de izolator; să asigure realizarea examinării medicale a reținuților cu privire la leziuni/alte alegații; să continue înregistrarea și raportarea cazurilor de abuz la reținere/în incinta Inspectoratelor de Poliție, precum și în perioada escortării deținuților etc.
7. Să majoreze bugetul pentru acțiunile de returnare forțată.
8. Să achiziționeze echipamente specializate de siguranță și protecție non-ofensive de aplicare în cadrul acțiunilor de returnări forțate;
9. Să ajusteze procedurile interne cu privire la mecanismele de acordare a protecției internaționale la standardele ONU și UE existente.
10. Să asigure respectarea în rândul funcționarilor angajați a standardelor internaționale de protecție a persoanelor care necesită protecție.
11. Să elaboreze ghiduri metodice de lucru pentru angajații din domeniu.
12. Să asigure instruirea progresivă a angajaților care activează la punctele de trecere a frontierei pe segmentul respectării drepturilor persoanelor beneficiare de protecție internațională.

Recomandări pentru Ministerul Apărării:

1. Să evalueze mecanismul de înrolare a persoanelor în corpul forțelor armate reieșind primordial din specificațiile pe care le expun candidații cu privire la obiectiile de conștiință sau alte circumstanțe întemeiate.
2. Să asigure tratament demn și nediscriminatoriu, siguranță și securitate persoanelor înrolate.
3. Să asigure înregistrarea, investigația promptă și eficientă a oricăror leziuni, traume sau alte incidente grave cauzate în timpul executării serviciului militar pe timp de pace, produse pe motive de răzbunare, abuz, violență sau alte forme violente, iar agresorii să fie atrași la răspundere.
4. Să asigure mecanisme eficiente, sigure și funcționale de protecție a militarilor care denunță faptele de abuz. În aceeași ordine de idei, militarii prin contract trebuie să aibă suficiente pârghii de control și supraveghere.

Recomandări pentru Inspectoratul General pentru Migrație:

1. Să instruiască personalul privind tehnicile de comunicare și aplicare a uzului de forță în cadrul acțiunilor de returnare forțată.

Recomandări pentru Uniunea Avocaților și Uniunea Executorilor Judecătorești:

1. Să consolideze mecanismul de instruire a viitorilor profesioniști și a persoanelor deja încadrate prin prisma Abordării Bazate pe Drepturile Omului

Recomandările Avocatului Poporului pentru Drepturile Copilului

Recomandări adresate instituțiilor statului – 42 de recomandări

Guvernului	10 recomandări
Ministerului Educației și Cercetării	17 recomandări
Ministerului Sănătății	1 recomandare
Ministerului Muncii și Protecției Sociale	1 recomandare
Ministerului Justiției	1 recomandare
Autorităților publice locale	2 recomandări
Recomandări generale	9 recomandări

Recomandări pentru Guvern:

1. Să fortifice mecanismul intersectorial de intervenție prespitalicească în cazul copiilor cu dizabilități mintale.
2. Să consolideze mecanismele de consultare a opiniei copilului în toate domeniile care îl vizează.
3. Să fortifice mecanismul de cooperare intersectorială în domeniul prevenirii cazurilor de abuz și violență școlară astfel, încât intervenția deținătorilor de obligații să fie cât mai eficientă în asigurarea protecției necesare copiilor.
4. Să asigure un caracter sistemic și planificat a procesului de instruire pentru specialiștii care activează în diferite centre de sprijin a copiilor în situație de stradă, copiilor în situație de risc. Pregătirea specialiștilor încă nu corespunde nivelului necesar pentru a face față provocărilor în aceste situații;
5. Să asigure colaborarea intersectorială strânsă, în care toți actorii implicați (asistentul social, pedagogul, psihologul, polițistul) să realizeze sarcina ce ține de specificul domeniului său astfel, încât să fie rezultate reale, pozitive în prevenirea sau ajutorarea copiilor în situație de stradă. Intervențiile privind copiii trebuie să fie organizate astfel, încât să se acționeze imediat, exact și raportat la nevoile copilului. Specialistul care a identificat cazul să fie instruit în privința monitorizării ulterioare a situației copilului aflat în dificultate.
6. Să intensifice colaborarea pe domenii violenței, abuzului și neglijării în familie, indicatorii care trebuie urmăriți cu cea mai mare atenție prin mecanisme multidisciplinare ale statului, drept factori declanșatori ai comportamentului antisocial al minorilor delicvenți.
7. Să prioritizeze elaborarea mecanismului intersectorial de cooperare pentru aplicarea Legii nr. 299/2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant.
8. Să asigure o cooperare intersectorială constructivă de identificare a copiilor nedocumentați și să depună efort conjugat pentru repunerea acestora în drepturi.
9. Să asigure incluziunea socială deplină a copiilor beneficiari ai protecției internaționale, în conformitate cu prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului;
10. Să întreprindă toate acțiunile posibile în vederea asigurării reîntregirii familiilor copiilor neînsoțiți.

Recomandări pentru Ministerul Educației și Cercetării:

1. Să consolideze mecanismele de consultare a copiilor în cadrul procesului educațional.
2. Să fortifice mecanismul de implicare a copiilor în procesul decizional.
3. Să includă în programul național de învățământ obligatoriu un curriculum cu privire la drepturile copilului și educația sexuală.
4. Să consolideze mecanismul de incluziune educațională a copiilor cu dizabilități, în special a copiilor cu dizabilități mintale.
5. Să introducă în sistemul educațional o abordare holistică față de copiii defavorizați, aflați în condiții de criză sau alt pericol public.
6. Să elaboreze un mecanism de protecție a vieții și sănătății copilului în cadrul orelor academice.
7. Să adopte mecanisme de monitorizare a sănătății copiilor încadrați în procesul educațional, asigurând examinarea medicală periodică a elevilor.
8. Să fortifice mecanismele de documentare, raportare și intervenire în cazurile de abuz și violență împotriva copiilor sau din partea copiilor.
9. Să dezvolte mecanismele de informare a profesioniștilor și a copiilor în domeniul combaterii cazurilor de abuz și violență față de copii.
10. Să consolideze mecanismele de comunicare directă a copiilor în cazurile de abuz și violență.
11. Să garanteze alocarea eficientă a resurselor financiare destinate educației incluzive.
12. Să asigure informarea continuă a cadrelor didactice cu privire la modul de interacțiune cu copiii cu dizabilități, în special cu cei cu Sindromul Down și deficiențe mintale.
13. Să asigure accesibilitatea infrastructurii și a informației pentru persoanele cu dizabilități.
14. Să asigure echipamentul necesar pentru copiii cu deficiențe de auz și văz.
15. Să revizuiască norma didactică pentru corpul didactic de sprijin prin micșorarea numărului de copii cu nevoi speciale, atrași în procesul de studii.
16. Să revizuiască bugetele instituțiilor de învățământ pentru asigurarea mijloacelor financiare suficiente în vederea angajării și instruirii personalului medical, garantând astfel accesul la servicii medicale de calitate.
17. Să asigure instruirea cadrelor didactice cu privire la modalitatea de comunicare cu copiii în situație de risc, cu copiii în situație de stradă. Accentul să fie pus pe conștientizarea faptului că acești copii, în viitor, vor oferi confortul sau disconfortul traiului în comunitățile din care fac parte.

Recomandare pentru Ministerul Sănătății:

1. Să suplinească deficitul de personal în Centrele Comunitare de sănătate mintală, în special în mediul rural.

Recomandare pentru Ministerul Muncii și Protecției Sociale:

1. Să asigure crearea serviciilor sociale pentru copiii cu dizabilități mintale.

Recomandare pentru Ministerul Justiției:

1. Să organizeze sistemul execuțional în așa mod, ca să se excludă orice risc de rele tratamente față de deținuți. Completarea statelor de personal, instruirea și motivarea acestuia trebuie să devină prioritate iminentă. În sistemul execuțional urmează să se instituie un mecanism de evidență a recomandărilor Consiliul pentru Prevenirea Torturii și o foaie de parcurs pentru înlăturarea neajunsurilor depistate.

Recomandări pentru Autoritățile publice locale:

1. Să direcționeze resurse financiare, umane și să implementeze mecanisme eficiente de protecție a drepturilor copiilor cu boli mintale și a familiilor lor la nivel local.
2. Să asigure angajarea în statele de personal ale primăriilor a unor specialiști în domeniul protecției drepturilor copilului, pentru a sporii eficiența interacționării copiilor străzii cu autoritățile.

Recomandări pentru Autoritățile publice centrale și locale:

1. Să consolideze capacitățile sistemului medical primar privind screening-ul și acordarea asistenței medicale primare familiilor cu copil bolnav psihic, mai ales în zonele cu acces dificil la serviciile medicale.
2. Să asigure psihologilor școlari și profesorilor posibilitatea desfășurării unor ore informative în școli pentru elevii claselor primare și părinți despre ce presupune discriminarea și la unde se pot adresa elevii pentru suport.
3. Să acorde sprijin profesorilor la organizarea unor activități interactive (jocuri, dezbateri), care ar stimula munca în echipă a elevilor din aceeași clasă sau din clase diferite.
4. Să insiste pe subiectul asigurării de către profesori a implicării elevilor activi, cât și a celor mai puțin activi sau cu reușită școlară mai mare sau mai redusă în activitățile Consiliului elevilor sau a altor grupuri de inițiativă.
5. Să instaleze în sediile instituțiilor de învățământ, într-un spațiu de încredere, a unor boxe pentru colectarea scrisorilor anonime privind situațiile de discriminare, și să se asigure, că profesorii și administrația le analizează săptămânal.
6. Să organizeze ore informative pentru profesori privind discriminarea.
7. Să monitorizeze faptul, că la examinarea cauzelor penale privind infracțiunile comise de minori, în mod special, minori aflați în custodia statului, instanțele judecătorești, procurorii, avocații precum și alți participanți la proces își planifică activitățile în strictă conformitate cu normele de procedură penală și se conduc de principiile continuității și celerității procesului.
8. Autoritățile judiciare să se implice în procesul de elaborare/revizuire și implementare a politicilor privind folosirea sancțiunilor și măsurilor comunitare și să fie informate în legătură cu rezultatele lor, în vederea asigurării unei înțelegeri a naturii lor în comunitatea judiciară.
9. Să organizeze și să desfășoare campanii de informare și suport pentru părinți, cu de informarea lor privind procedura documentării copiilor, dar și riscurile pentru copilul care nu are perfectate actele de identitate.

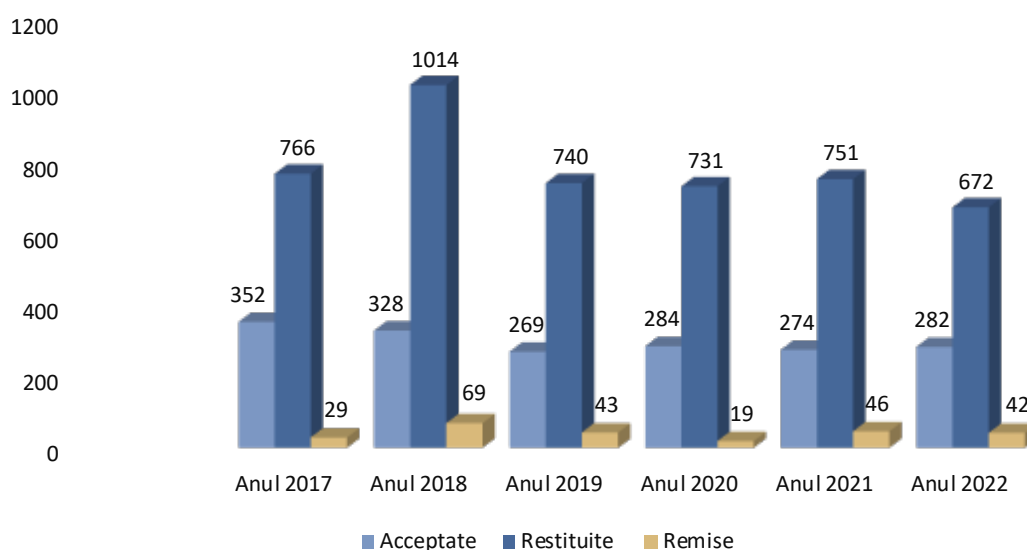

Date statistice privind respectarea drepturilor omului în 2022

Conform articolului 16 din Legea nr. 52/2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), una din atribuțiile Avocatului Poporului este recepționarea și examinarea cererilor cu privire la încălcarea drepturilor și libertăților omului și remiterea, în termenele stabilite, în scris a răspunsurilor la cererile depuse.

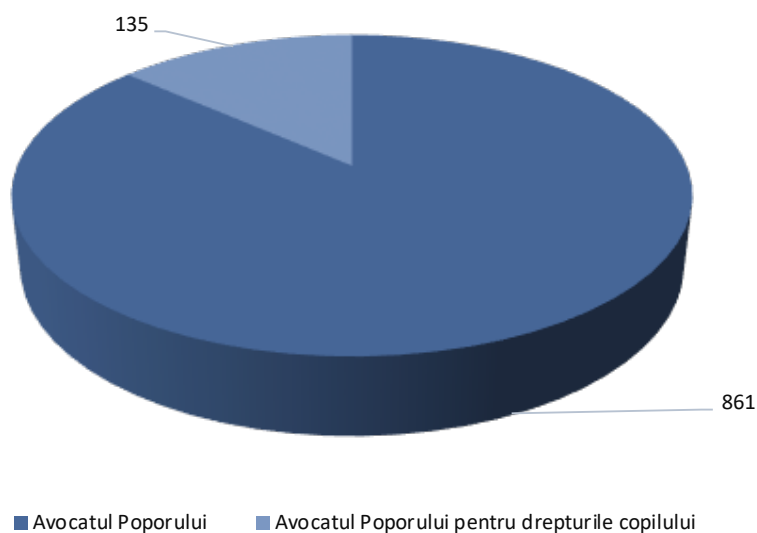
Oficiul Avocatului Poporului, inclusiv reprezentanțele acestuia, recepționează anual în medie circa 1300 cereri. Circa 75% din ele sunt restituite fără examinare pe motiv că nu țin de competența Avocatului Poporului sau nu întrunesc condițiile de admisibilitate, expuse în articolele 19 și 20 din Legea nr.52/2014.

Cereri adresate Oficiului Avocatului Poporului

În 2022, Oficiului Avocatului Poporului înregistrat 996 cereri (inclusiv reprezentanța Bălți – 36, Cahul – 21, Varnița – 5, Comrat –5). Din ele 861 (86,5%) au fost adresate Avocatului Poporului și 135 (76 DDC și 59 DGIC), ceea ce constituie 13,5%, au venit în adresa Avocatului Poporului pentru drepturile copilului.

Cereri adresate Oficiului Avocatului Poporului în perioada anului 2022

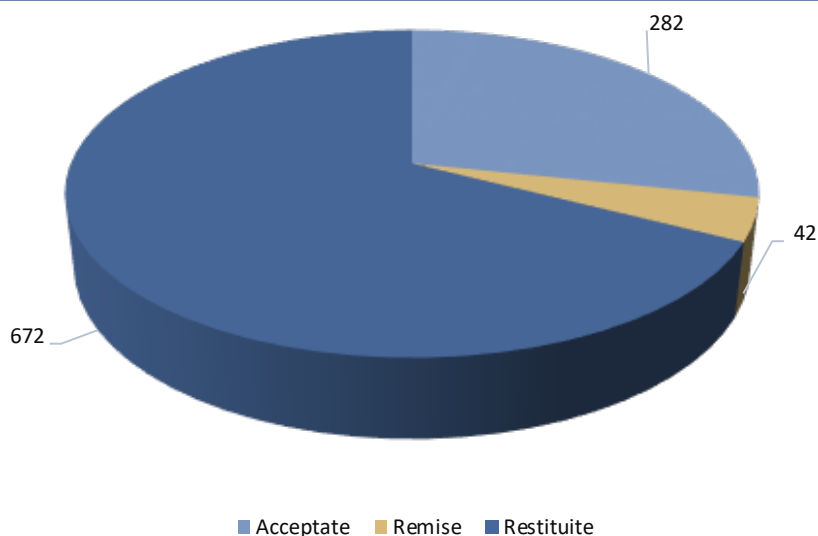

Din cele 996 cereri înregistrate, 282 cereri au fost acceptate spre examinare (221 cereri acceptate spre examinare de Avocatul Poporului și 61 cereri acceptate spre examinare de către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului), cu întreprinderea acțiunilor procesuale în temeiul art. 25 din Legea nr. 52/2014.

Au fost remise autorităților competente pentru a fi examinate conform competenței 42 cereri (19 cereri remise de Avocatul Poporului și 23 cereri remise de Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului).

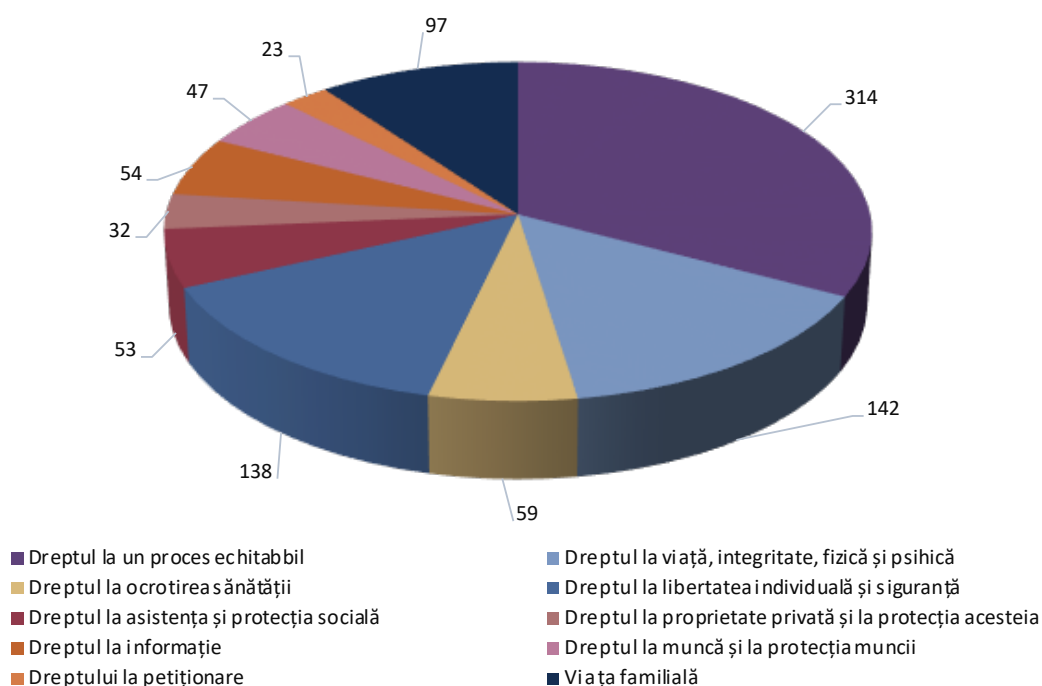
Alte 672 cereri au fost restituite în temeiul art. 18, 19, 20 din Legea nr. 52/2014 (615 cereri restituite de către Avocatul Poporului și 57 cereri restituite de către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului), cu explicații privind procedurile pe care petiționarii sunt în drept să le folosească pentru a-și apăra drepturile și libertățile.

Clasificarea cererilor în funcție de decizia adoptată (anul 2022)

În conformitate cu cererile recepționate, cel mai des invocat și pretins drept încălcat au constituit:

Drepturi pretins încălcate (anul 2022)

Au mai fost invocate presupuse încălcări ale drepturilor la educație, mediu sănătos, libera circulație, libertatea opiniei și exprimării, libertatea întrunirilor, protecția datelor cu caracter personal și altele.

Din cele 282 de cereri acceptate spre examinare, în 152 de cazuri s-a constatat încălcarea drepturilor și libertăților omului, iar urmare a intervenirii Avocatului Poporului și Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, 120 persoane au fost repuse în drepturi. La sfârșitul anului 52 de cereri se mai aflau în proces de investigație.

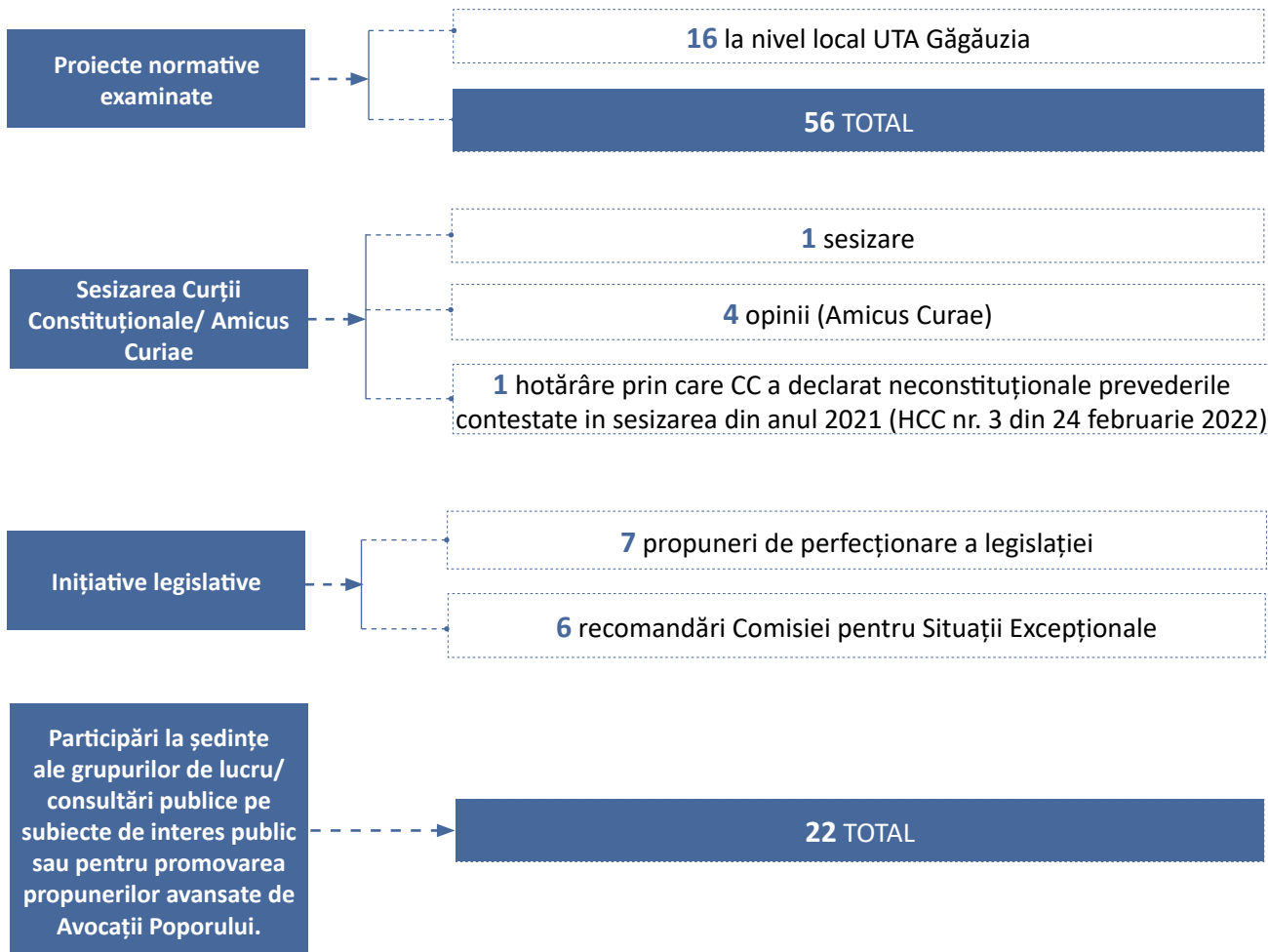
Începând cu anul 2019, Oficiul Avocatului Poporului a recepționat cereri privind avertizorii de integritate în conformitate cu Legea 122/2018 cu toate că conceptul de avertizor de integritate nu este cunoscut pentru publicul larg din Republica Moldova, iar potențialii avertizori de integritate încă nu cunosc foarte bine garanțiile de protecție, dar și posibilitatea utilizării acestui instrument

Sesizări avertizori de integritate				
	2019	2020	2021	2022
Cereri înregistrate	1	3	7	7
Cereri acceptate	1	2	4	
Cereri restituite	-	1	3	7
Cereri încetate (repus în drepturi)		2	4	
Sesizări din oficiu				1
La moment în monitorizare	1	-		1

În procesul investigației cererilor se întreprind anumite acțiuni procesuale și se emit anumite tipuri de acte, specifice mandatului, după cum urmează:

Dinamica Acțiunilor Procesuale/Actelor de Reacționare					
Acțiuni procesuale	2018	2019	2020	2021	2022
Aviz cu recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului (art. 24 din Legea nr. 52/2014)	57	41	71	39	46
Demers pentru intentarea unui proces penal/disciplinar în privința persoanei cu funcții de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea considerabilă a drepturilor și libertăților omului (art. 25 alin. (1) lit. b) din Legea nr. 52/2014) considerabilă a drepturilor și libertăților omului (art. 25 alin. (1) lit. b) din Legea nr. 52/2014)	9	7	10	4	5
Sesizare asupra cazului de încălcare a eticii de serviciu, târâgănare și birocrațism (art. 25 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 52/2014)	9	1	6	-	3
Acțiuni în instanța de judecată/intervenire în proces pentru a depune concluzii (art. 25 alin. (2) și (3) din Legea nr. 52/2014)	1/11	4/12	3/9	15	12
Acord de conciliere a părților (art. 23 alin. (3) din Legea nr. 52/2014)	1	-	-	-	
Propuneri privind îmbunătățirea activității aparatului administrativ (alin. (6) pct. 7) din Legea nr. 164/2015)	-	8	13	3	59
Solicitare de efectuare a expertizei judiciare (art. 11 din Legea nr. 52/2014)	-	-	-	-	

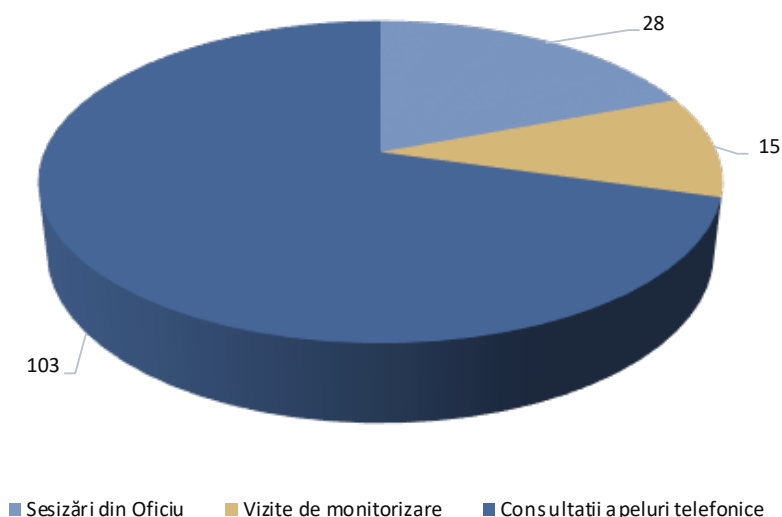
Direcția Politici Publice și Legislație

Direcția drepturile copilului

Pe parcursul anului 2022, DDC a acordat asistență/consultanță informațională la un număr de 103 persoane, fiind preluate 10 cereri și 3 Sesizări din Oficiu. De asemenea, pe parcursul anului 2022, DDC a examinat 28 Sesizări din Oficiu. Totodată, DDC a efectuat 15 vizite de monitorizare.

Activități Direcția drepturile copilului (anul 2022)

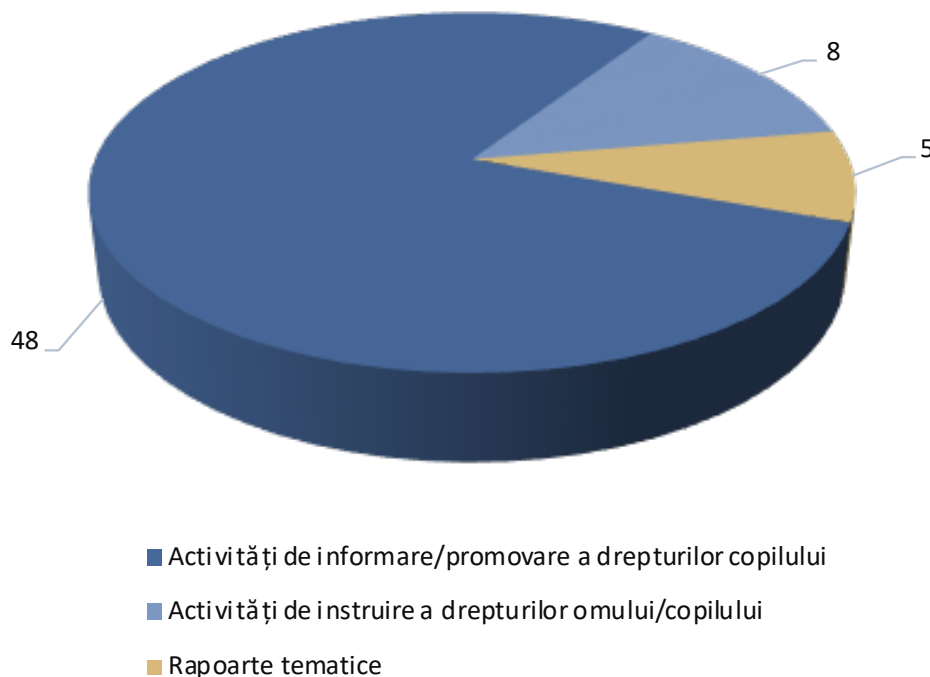

Pe parcursul anului 2022, Direcția drepturile copilului a elaborat cinci rapoarte tematice: „Respectarea drepturilor copiilor cu boli grave”; „Respectarea drepturilor copiilor aflați în situație de stradă”; „Analiza sistemului de protecție a copilului”; „Respectarea drepturilor copilului cu boli mintale” și „Implementarea recomandărilor APDC”.

De asemenea, DDC a realizat 48 activități de informare/promovare a drepturilor copilului cu 1536 copii, profesioniști (pedagogi, asistenți sociali, psihologi etc.).

Totodată, DDC a realizat 8 activități de instruire cu 300 profesioniști (manageri, pedagogi, juriști, asistenți sociali, polițiști, Ofițeri ai Secției reintegrare Socială).

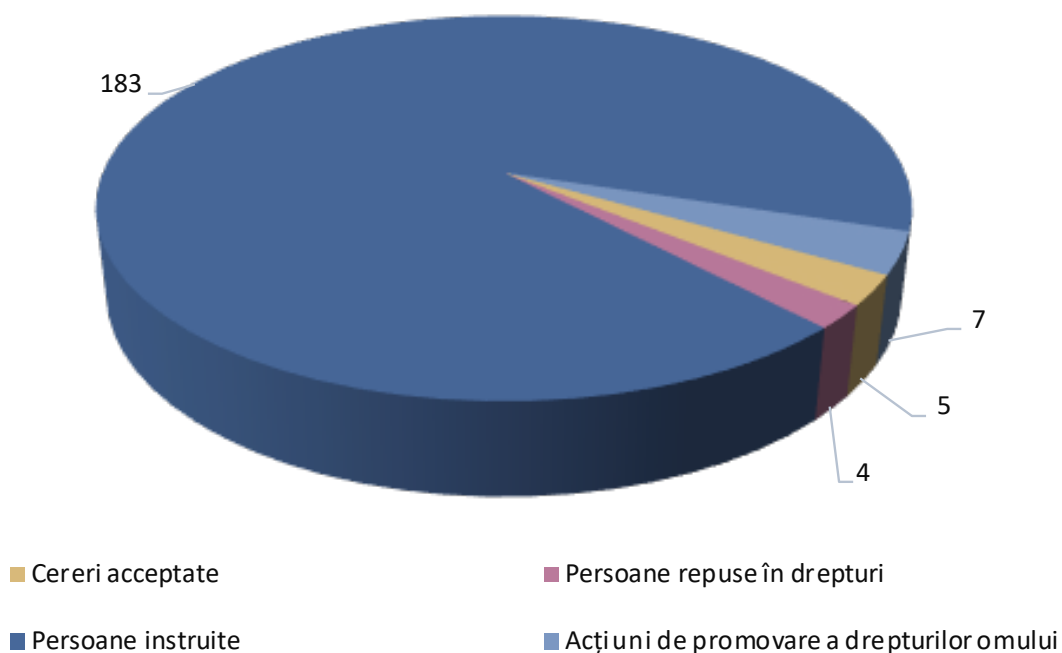
Activități de promovare a Direcției drepturile copilului (anul 2022)

Reprezentanța Varnița

În anul de referință, 183 de persoane „purtătoare de drepturi” au fost informate/instruite la Reprezentanța Varnița. Au avut loc șapte activități de informare la tema „Drepturile copilului”; „Protecția victimelor violenței în familie”. Titularii de drepturi și de obligațiuni au fost informați despre atribuțiile Avocatului Poporului și ale Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, mecanismele de apărare a drepturilor copilului și prevenire a încălcării drepturilor copilului și le-au fost repartizate pliante, materiale informative, elaborate de Oficiul Avocatului Poporului. Ponderea cererilor satisfăcute din numărul celor acceptate spre examinare în Varnița: în total sunt 5 cereri, o cerere a fost încetată iar 4 persoane au fost repuse în drepturi.

Activități Reprezentanța Varnița (anul 2022)

Audiența cetățenilor în reprezentanța Varnița (anul 2022)

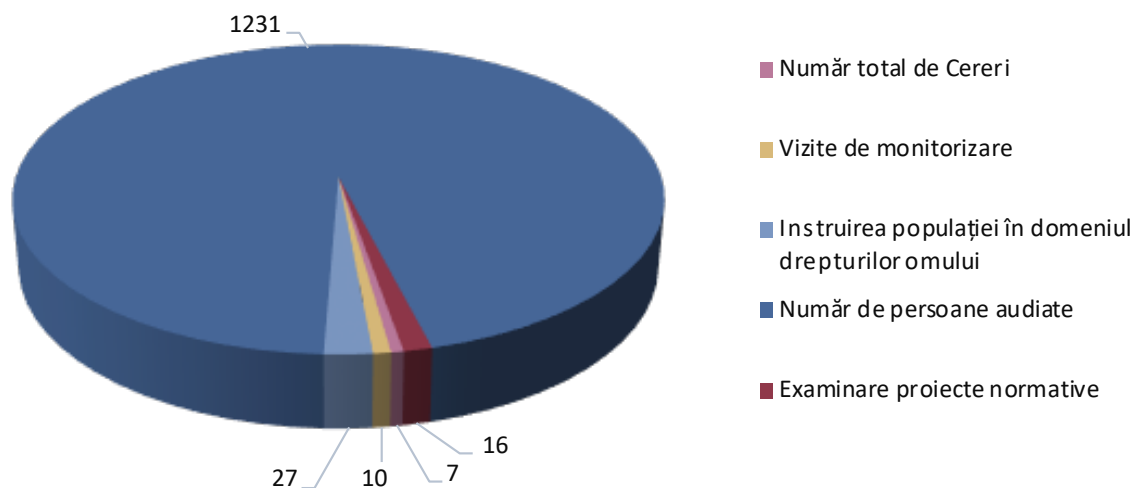
Tematică	Angajat	Neangajat	Pensionar	Dizabilitate	Total
Proprietate privată	6	5	6	1	18
Dreptul la muncă	1	1			2
Dreptul la asistență și protecție socială	3	7	7	3	20
Accesul liber la justiție		1	1		2
Dreptul la ocrotirea sănătății	3	1	1	2	7
Viața familială	5	3	2		10
Libera circulație	5	5			10
Dreptul la cetățenie	8	5	3		16
Dreptul la instruire	1				1
Dreptul la apărare		1			1
Viata intimă și privată	23	26	4		53
Altele		5	3		8
Total (148)	55	60	27	6	

Reprezentanța Comrat

În anul de referință, Reprezentanța din Comrat a realizat 10 vizite de monitorizare, a examinat 16 proiecte de acte normative și o inițiativă legislativă. De asemenea, a preluat în total 7 cereri, din care 3 cereri (2 – dreptul la asistență și protecție socială; 1 – Dreptul la viața familială) au fost examinate cu succes. În anul 2022, 27 persoane au fost instruite în domeniul drepturilor omului în instituțiile de învățământ și penitenciare. Totodată, în 2022, Reprezentanța din Comrat a audiat 1231 persoane și a realizat 99 acțiuni de promovare a drepturilor omului și comunicare cu presa.

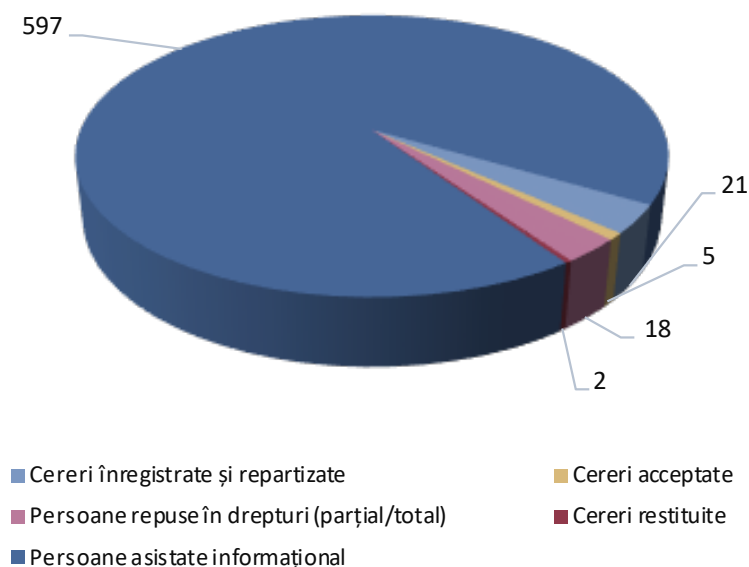
Activități reprezentanța Comrat (anul 2022)

Reprezentanța Cahul

Pe parcursul anului 2022, au fost înregistrate și repartizate în total 21 de cereri. Numărul cererilor înregistrate și repartizate: 5 cereri au fost acceptate, 2 cereri au fost restituite iar o cerere a fost remisă. 18 persoane au fost repuse în drepturi (total/parțial). În total, pe parcursul anului 2022, au fost asistate informațional 597 persoane.

Activități reprezentanța Cahul (anul 2022)

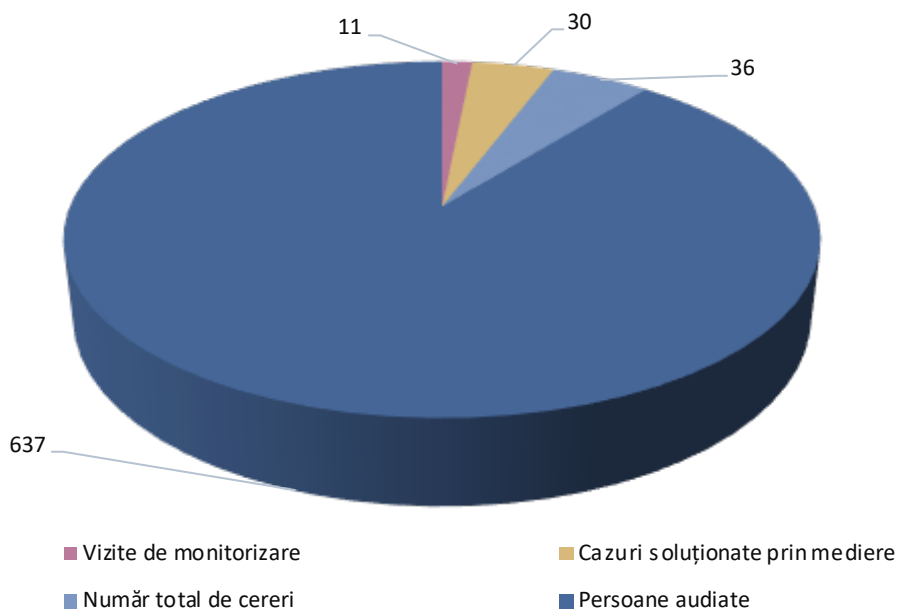

Reprezentanța Bălți

În perioada de referință, Reprezentanța Bălți a examinat în total 36 de cereri, dintre care 8 au fost restituite, 18 cereri fiind inadmisibile, 5 cereri au fost remise subdiviziunilor din Chișinău a OAP, iar 5 cereri au fost acceptate, în același timp au avut loc 5 sesizări ex officio.

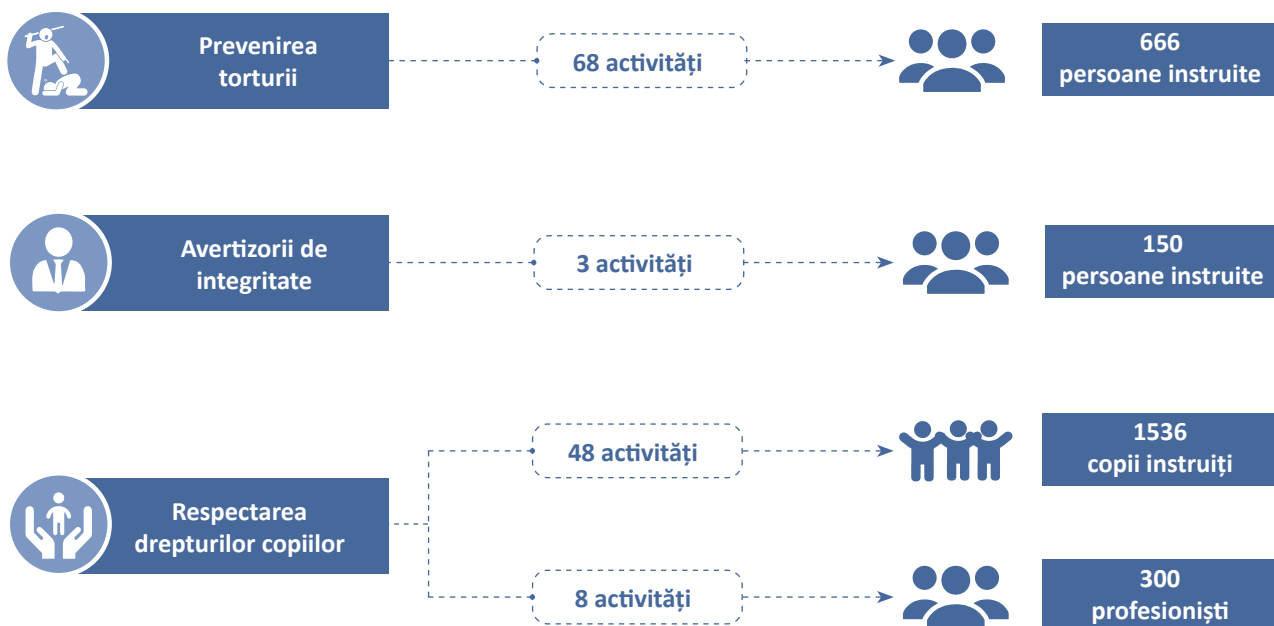
În anul 2022 au fost soluționate prin mediere 30 de cazuri, au fost efectuate 11 vizite de monitorizare. În total, în anul 2022 au fost audiate 637 de persoane și au fost soluționate cu succes 31 cereri.

Activități reprezentanța Bălți (anul 2022)

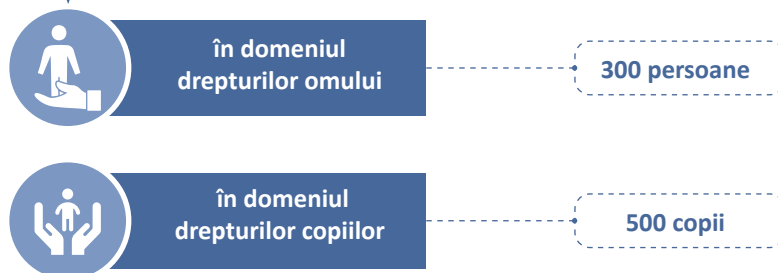

Activități de instruire și informare desfășurate pe parcursul anului 2022, în domeniile:

TOTAL – 3154 persoane instruite și informate

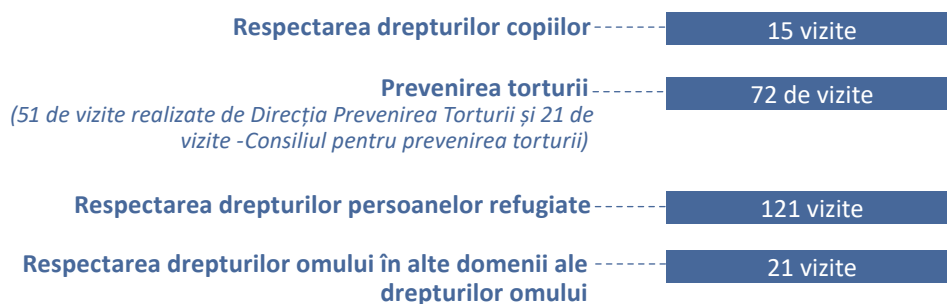

Activități de instruire și informare desfășurate de către
Reprezentanțele teritoriale a Oficiului Avocatului Poporului

Vizite de monitorizare a respectării drepturilor omului în anul 2022

TOTAL - 229 vizite de monitorizare

Rapoarte de monitorizare a respectării drepturilor omului în anul 2022

TOTAL – 39 rapoarte de monitorizare

Managementul resurselor umane 2022

Sub aspect structural, Oficiul Avocatului Poporului este constituit din Avocatul Poporului și adjuncții săi, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Secretarul general, subdiviziunile structurale și teritoriale. Conducerea generală a Oficiului este exercitată de Avocatul Poporului, iar asigurarea activității organizaționale și administrative a Oficiului este în sarcina Secretarului general.

Structura organizatorică a Oficiului Avocatului Poporului

Subdiviziuni structurale

Serviciul Secretariat	Direcția Politici publice și Legislație
Serviciul Juridic	Direcția Monitorizare și Raportare
Serviciul Resurse Umane	Direcția Prevenirea Torturii
Serviciul Suport Management Intern	Direcția Drepturile Copilului
Serviciul Audit Intern	Direcția Gestionarea și Investigarea Cererilor
Secția Financiar Administrativă	Direcția Promovarea Drepturilor Omului și comunicare

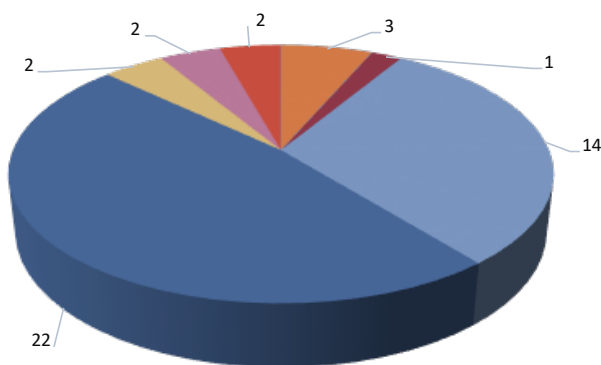
În teritoriu, activitatea instituțională este desfășurată prin cele 4 reprezentanțe:

Subdiviziuni teritoriale

Reprezentanța Varnița	Reprezentanța Bălți
Reprezentanța Comrat	Reprezentanța Cahul

La sfârșitul anului 2022, în cadrul Oficiului Avocatului Poporului activau 46 de persoane.

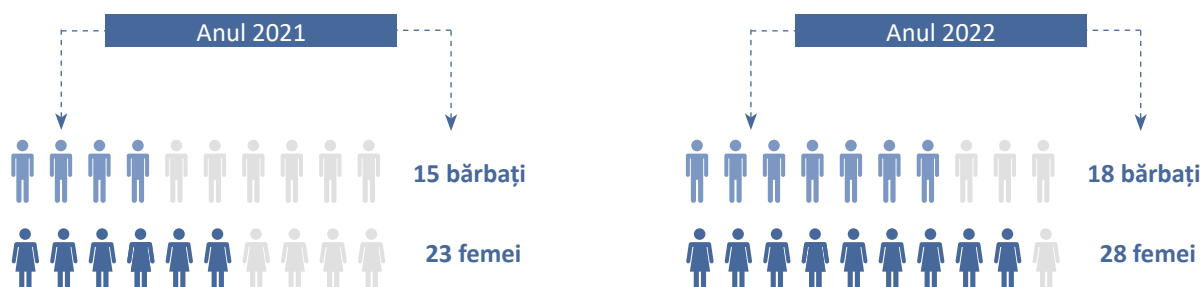
Numărul personalului OAP pe categoria funcției publice/postului în anul 2022

- Persoane cu funcție de demnitate publică (fdp)
- Funcționari publici de conducere (fpc)
- Personal încadrat în cabinetul persoanei cu funcție de demnitate publică (pcpfdp)
- Personal auxiliar (pa)
- Funcționari publici de conducere de nivel superior (fpcns)
- Funcționari publici de execuție (fpe)
- Personal de deservire tehnică ce asigură funcționarea autorității (pdtafap)

Structura colectivului de salariați pe criteriu de gen

Analiza structurii colectivului de angajați evidențiază faptul că, potrivit dimensiunii de gen, în cadrul instituției predomină femeile, numărul acestora fiind de 28 față de 18 bărbați.

Structura colectivului de salariați pe criteriu de vârstă

Analiza structurii colectivului angajaților pe categorie de vârstă denotă o dominare, din punct de vedere numeric, a persoanelor aflate în intervalul de vârstă de 36–45 ani.

